

KARI KOLJONEN

Kriisi journalismissa

Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
viestinnän, median ja teatterin yksikön johtokunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Pinni B:n luentosalissa B1100, Kanslerinrinne 1, Tampere,
24. päivänä elokuuta 2013 klo 12.

UNIVERSITY OF TAMPERE

Copyright ©2013 Tampere University Press and the author

Kannen suunnittelu
Mikko Reinikka

Acta Universitatis Tamperensis 1842
ISBN 978-951-44-9186-3 (nid.)
ISSN-L 1455-1616
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1324
ISBN 978-951-44-9187-0 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://tampub.uta.fi>

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2013

Aluksi

Sattumakorpraaleiksi kutsutaan sellaisia, jotka ovat vähän vahingossa, ehkä säälistäkin saaneet ylennyksen palvelusaikansa päätteeksi. Ajatusta mukaillen olen jo vuosia kertonut pyrkiväni ”sattumatohtoriksi”. Osittain olen tällä tavoin yrittänyt esittää vaatimatonta akateemista sekatyöntekijää, joka erilaisissa opetus- ja tutkimustehtävissä uurastettuaan väittelisi yhtenä kauniina päivänä ja näin yllättäisi ainakin itsensä. Osittain kyse on ollut tohtori-instituutiota kohtaan tuntemastani kunnioituksesta. Siitä, että olen tiedostanut omien kykyjeni rajallisuuden ja epäillyt, onko minulla sittenkään väitöskirjaan vaadittavia älynmuskeleita.

Väitöskirjaprojektini on ollut pitkä tai lyhyt – riippuu laskentatavasta. Minut hyväksyttiin tiedotusopin jatko-opiskelijaksi vuonna 2002. Aikomukseni oli tuolloin tutkia toimittajien ammatillisia keskusteluja erilaisissa konteksteissa, mutta johonkin se tarvittava kipinä hiipui. Vuonna 2007 pääsin päätoimiseksi tutkijaksi viestintätieteiden tutkijakouluun. Tarkoitukseni oli tuolloin tutkia kriittisyyden ilmentymistä journalistisissa teksteissä ja journalistien puheissa, mutta jälleen suunnitelma hautautui syystä tai toisesta pöytälaatikkoon. Vasta vuoden 2009 syksyllä onnistuin rajaamaan katastrofiuutisoinnin ja ylipäänsä journalismin muutoksista ja jatkuvuuksista itselleni tutkimuksen, joka on kantanut tähän pisteeseen saakka. Innokkaana pihkaniskana voisin luonnehtia omaa tutkimuspolkuani niin, että ”alussa tuli pari pahaa pummaa, mutta viimeiset rastivälit tulivat kuin lentäen”.

Tampereen yliopisto on ollut tärkeä osa elämäni lähes neljännesvuosisadan. Aloitin sanomalehtiopin opinnot opetusjaoston toimittajatutkinnossa vuonna 1991. Valmistuin yhteiskuntatieteiden maisteriksi tiedotusopin laitokselta vuonna 2001, ja nyt vuonna 2013 väittelen Viestinnän, median ja teatterin tieteenalayksiköstä. Olen näiden vuosien varrella kokeillut siipieni kantavuutta kolmessa ammatissa: sanomalehtimiehenä, toimitustyön opettajana ja journalismin tutkijana. Vaikka olen viime vuodet tarkastellut journalismia nimenomaan tutkijana, en ole unohtanut toimittajan eikä opettajan töiden innostavuutta. Minusta journalismi on tavattoman kiehtova elämänalue, ja pidän rikkautena sitä, että olen saanut tutustua siihen niin monella tapaa.

Kun on saavuttanut ison tavoitteensa, on kiitollinen paljosta ja monelle. Tässä yhteydessä keskityn kiittämään niitä ihmisiä ja tahoja, jotka ovat auttaneet minua tutkimusmatkallani. Kiitän työni ohjaajaa professori Risto Kuneliusta kannustuksesta ja luottamuksesta. Heikkoina hetkinä toivoin, että Risto olisi potkinut minua persuuksille ja antanut selviä suuntaviivoja. Jälkeenpäin olen ymmärtänyt, että ohjaaminen vaatii hienovaraisuutta ja kärsivällisyyttä, ja näitä molempia ominaisuuksia Ristolla on kiitettävässä määrin. Kiitän myös työni esitarkastajia professori Raimo Salokangasta ja professori Esa Väliiverrosta rakentavista kommentteista, jotka auttoivat minua näkemään entistä kirikkaammin tutkimukseni vahvuudet ja heikkoudet. Viimeistelyvaiheessa olen siekailematta hyödyntänyt heiltä saamaani palautetta.

Väitöskirjani osatutkimuksista kolmen pohjana ovat olleet tutkijakollegoitteni kanssa kirjoittamani, jo julkaistut artikkelit. Kiitän Risto Kuneliuksen ohella tutkija Pentti Raittilaa ja tutkija Jari Väliiverrosta saumattomasta yhteistyöstä. Koen olevani etuoikeutettu siksi, että olen saanut selvittää katastrofijournalismin nykytilaa ja muuttumista juuri teidän kanssanne. Vuorovaikutuksen ansiosta ideanraakileet ovat kypsyneet sellaisiksi tuloksiksi ja tulkinnoiksi, joita voi rohkeasti puolustaa missä tahansa. Erityisen kiitollinen olen tutkija Timo Liljalle, joka on kirittänyt minua väitösprojektin eri vaiheissa aukaisemaan ajatteluni umpisolmuja ja oikomaan ilmaisuani pari piirua suoraviivaisemmaksi. Timon kaunisteleamatonta kritiikkiä olen kuunnellut korvat kuumottaen, mutta jo vuosia sitten ymmärsin sen, että palautteen rehellisyys ja tinkimättömyys ovat parasta vastamyrrykyä puolivillaiseen suorittamiseen. Haluan kiittää myös tutkijakollegoitani Laura Ahvaa, Jenni Mäenpäättä, Esa Reunasta ja professori Heikki Luostarista siitä, että maltoitte lukea tutkimukseni käsikirjoituksen tai osia siitä ja jakaa arvokkaita näkemyksiä lukemastanne. Lisäksi kiitän graafikko Teemu Heleniusta väitöskirjani taittamisesta, Timo Liljaa oikolukemisesta ja Jari Väliiverrosta englanninkielisen tiivistelmän kielenhuollosta.

Kiitän myös tutkimukseni ja opintojeni rahoittajia ja tukijoita. Jatko-opintojeni alkuvaiheita tukivat rahallisesti Tampereen yliopiston tukisäätiö, Kunnallisneuvos C.V. Åkerlundin säätiö ja Suomen Kulttuurirahaston Yhtyneet Kuvalehdet Oy:n juhlarahasto. Vuosina 2007–2011 sain keskittyä täysipäiväisesti tutkimukseni edistämiseen Viestintätieteiden tutkijakoulun (CORE) jäsenenä. Vuoden 2012 alusta lähtien olen työskennellyt Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskuksen (COMET) projekteissa, joiden lomassa olen kyennyt viimeistelemään väitöskirjani. Haluan erikseen vielä kertoa, kuinka kiitollinen olen kahden tutkijayhteisön henkisestä tuesta: Tutkijakoulun muita jäseniä kiitän yhteisestä matkasta ja tieteenalamme näköalojen laajentamisesta. Tutkimuskeskuksemme Journalismi ja rakenteet -tutkijaryhmää (JORAUS) kiitän yhteisen

kiinnostuksen jakamisesta ja tutkimusteni kannalta olennaisten näkökulmien syventämisestä.

Lopuksi kerron kahdesta perheestä. Ensimmäinen perheeni asuu Mikkelissä, Sairilan kylässä, toinen perheeni Tampereella, Atalan lähiössä. Äitini Airi ja isäni Raimo ovat olleet mitä parhaimmat vanhemmat. Heillä on ollut viisautta olla riittävän lähellä ja pysyä kyllin etäällä, jotta niin lapsena kuin aikuisena olen tuntenut heidän pyyteettömän tukensa mutta en koskaan painetta. Vaimoni Elisa ja poikani Eetu ja Paavo jakavat arjen kanssani. Myös heillä on omanlaista viisautta. Kun tutkimustyöhön uppoutuneena olen vieressä mutta niin kaukana, minut pitääkin pudottaa maanpinnalle: Vie roskat! Heitä harkkoihin! Tee ruokaa! Kaiken se kestää, kaikessa uskoo, kaikessa toivoo, kaiken se kärsii – myös väitöskirjan.

Tampereen Atalassa 1.7.2013

Kari Koljonen

Tiivistelmä

Väitetään, että journalismi on kriisin keskellä. Huolestuneet journalismin tutkijat ovat kertoneet meille, kuinka myös Suomessa journalismi on kaupallistunut, pinnallistunut ja yhdenmukaistunut, minkä seurauksena julkinen keskustelu on kaventunut, journalismin arvo yleisölle kyseenalaistunut ja toimitustyö muuttunut teolliseksi sisällöntuotannoksi. Suomalaiset journalistit ovat viime vuosina olleet toistuvasti kriisissä myös toisessa merkityksessä. He ovat raportoineet muun muassa Myyrmäen pommiräjähdyksestä, Konginkankaan bussiturmasta, Kaakkois-Aasian luonnononnettomuudesta (tsunami) ja Jokelan sekä Kauhajoen koulusurmista eli tapauksista, joita kaikkia voi luonnehtia kansallisiksi katastrofeiksi. Edellä esitetyt kaksi kriisin ulottuvuutta ovat yhdistyneet mediakritiikissä, jota katastrofeista raportoineet journalistit ovat saaneet osakseen. Journalistien uskottavuus oli koetukselle etenkin Jokelan koulusurmien jälkeen. Paikallisten nuorten laatimassa nettiadressissa journalisteja syytettiin salakuuntelusta, luvattomasta kuvaamisesta, kotirauhan rikkomisesta, sokissa olleiden hyväksikäytöstä, vaaran aiheuttamisesta ja lausuntojen vääristelystä. Jo aiempien katastrofien yhteydessä kriisipsykologit ja mediatutkijat olivat kritisoineet journalisteja haitallisista toiminta- ja esittämistavoista.

Väitteet journalismin kriisistä ja katastrofiraportoinnin ylilyönneistä perustuvat usein normatiiviseen ajatukseen muutoksesta: Journalismin laatu on heikentynyt, ja journalistien ammattietiikka rapautunut. Kriitikoilla on kuitenkin harvoin ollut esittää muuta todisteita kuin varoittavia esimerkkejä tuoreimmista katastrofeista. Kun vastapuolella journalistit ovat väittäneet vastaan yhtä heppoisin eväin, keskustelu on typistynyt hedelmättömäksi juupas–eipäs–kinasteluksi. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda keskusteluun uutta tietoa ja laventaa urautuneita näköaloja. Tutkimuksessa journalismin muutoksia ja jatkuvuuksia tarkastellaan kahdella eri tasolla. Työn kolmessa ensimmäisessä osatutkimuksessa tarkastelun kohteina ovat journalismi, journalistit ja mediajulkisuus yleisenä ilmiönä suomalaisessa yhteiskunnassa. Näissä osatutkimuksissa analysoidaan journalismin kriisiytymisestä esitettyjä väitteitä, journalistien eetoksen liukumista korkeasta notkeaan moderniin ja journalistiprofession keskeisten tukirakenteiden kehitystä ammatin itsenäistymisestä nykyiseen ”jälkiprofessionaa-

liin” vaiheeseen. Työn kolmessa seuraavassa osatutkimuksessa tarkasteltavina ovat erilaisista katastrofeista sanoma- ja aikakauslehtiin laadittu journalismi ja journalistien pohdinnat näiden erityisten tapausten raportoinnista. Näissä osatutkimuksissa eritellään katastrofeista julkaistuista lehtijutuista välittyneiden tietojen ja tunteiden painotuseroja eri aikoina, katastrofien uhrien media-käsittelyn muuttumista ja ennallaan pysymistä 1920-luvulta 2010-luvulle sekä journalistien reflektoinnin eroja ja yhtäläisyyksiä kahden koulusurmatapauksen jälkeen. Tavoitteena on asettaa yleinen ja erityinen vuoropuheluun keskenään niin, että yhtäältä katastrofijournalismin muutoksia ja jatkuvuuksia selitettäisiin journalismin yleisillä kehityskuluilla ja toisaalta näiden samaisten, yleisten kehityskulkujen paikkansapitävyyttä testattaisiin erityisessä kontekstissa, katastrofijournalismissa.

Tutkimuksessa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia aineistoja. Journalismin yleisiä kehityskulkuja jäljitetään lainaamalla ja arvioimalla tekstejä, joissa on tarkasteltu journalismin muutosta. Lisäksi on tutkittu sellaisia journalismin olemusta käsitteleviä tekstejä, joista voi tehdä päätelmiä muutoksesta. Journalismin tutkijat, journalistit, journalistiprofession rakenteiden kehittäjät ja muulla tavoin alaan vihkiytyneet ovat esittäneet näkemyksiään muun muassa tutkimuksissa, oppikirjoissa, järjestöhistoriikeissa, selvityksissä, pamfleteissa ja mielipidekirjoituksissa. Katastrofijournalismin muutoksia ja jatkuvuuksia on etsitty analysoimalla katastrofiksi luokiteltavista tapauksista laadittuja uutisia, mielipidekirjoituksia ja feature-juttuja. Katastrofijournalismista välittyvien tunteiden ja tietojen painotuseroja analysoitiin runsaasta 300 jutusta, jotka julkaistiin iltapäivälehdissä ja aikakauslehdissä Kuurilan junaturmasta (1957), Lapuan tehdasräjähdyksestä (1976) ja Konginkankaan bussiturmasta (2004). Katastrofijournalismissa tapahtuvaa uhrien käsittelyä eriteltiin vajaasta 1 900 jutusta, jotka julkaistiin iltapäivälehdissä ja päivälehdissä edellä mainittujen kolmen tapauksen lisäksi Kuru-laivan uppoamisesta (1929), Vallisaaren räjähdyksestä (1937), Koivulahden maahansyöksystä (1961), Estonian uppoamisesta (1994) ja Kauhajoen koulusurmista (2008). Lisäksi tutkimukseen on tehty 40 teemahaastattelua journalisteista, jotka ovat haastatteluissa arvioineet omaa ja ammattikuntansa suoriutumista Kauhajoen ja Jokelan koulusurmien (2007) raportoinnista. Media-aineistojen analyysin pohjana on laadulliseen sisällönanalyysin liitettäviä operaatioita, kuten teemoittelua, vertailua ja aineistolle tyypillisten ja poikkeuksellisten sisältö- ja muotopiirteiden paikantamista. Laadullista sisällönanalyysiä on sovellettu myös systemaattisiin kirjallisuuskatsauksiin, joiden perusteella on tuotettu journalismin kriisidiskusseja, kytkeyty journalistieetoksen muutosta ammatin kannalta keskeisiin suhteisiin sekä hahmotettu journalistiprofession keskeisten tukirakenteiden eri kehitysvaiheita.

Katastrofijournalismista erottuu kolme toisistaan poikkeavaa ajanjaksoa: 1960-luvulle saakka vallitsi suoran toiminnan vaihe, jolloin kuolonuhrien nimiä ja kuvia painettiin lehteen sitä mukaa kun niitä saatiin ja pelastuneista silminnäkijöistä kaikki tarjolla olleet haastateltiin lehtijuttuihin. Sen sijaan uhrien omaiset jäivät tuolloin etäiseksi massaksi mediassa. Eettistä pohdiskelua oli hyvin vähän; journalisteilla ei ollut tarvetta kyseenalaistaa vakiintuneita käytäntöjä. 1970-luvulta 1990-luvulle elettiin muutosten ja itsetutkiskelun aikaa. Lapuan tehdasräjähdysten ja Estonian uppoamisen yhteydessä journalistit menivät lähemmäksi katastrofien uhreja: hengissä selviytyneiden silminnäkijöiden joukosta haettiin yksilöllisiä tarinoita ja kuolleiden omaisten joukosta etsittiin tunteisiin vetoavia surun kasvoja. Toisaalta visuaalinen ja kielellinen ilmaisu oli aiempaa hienotunteisempaa, eivätkä vainajien kuvat olleet enää julkisuudessa. Eettistä epävarmuutta oli runsaasti journalistien keskuudessa. 2000-luvulla journalistit ovat asettuneet jatkuvan uudelleen arvioinnin kohteeksi, mikä on näkynyt nopeina suunnanmuutoksina. Konginkankaan bussiturman uhreista ja heidän omaisistaan tehtiin näyttäviä juttuja, kun taas Kauhajoen koulusurmien uhreista ja heidän läheisistään kerrottiin hillitysti. Konginkankaan jälkeen journalistit puolustivat voimakkaasti vallitsevaa tapaa kertoa surusta ja uhreista, mutta Kauhajoen jälkeen journalismin suhteesta uhreihin puhuttiin varoen.

Katastrofijournalismin vaiheet limittyvät sekä journalismin yleisiin kehityskulkuihin että suomalaisen yhteiskunnan erilaisiin ajanjaksoihin. Suoran toiminnan vaihe osui aikaan, jolloin journalistin ammatti itsenäistyi muusta yhteiskunnallisesta toiminnasta ja itsenäistyneessä mutta kahtiajakautuneessa Suomessa ajattelua ja toimintaa ohjasivat sodat ja jälleenrakennus. Itsetutkiskelun ja muutosten vaihe ajoittui siihen, kun journalistiprofessio saavutti kypsän, korkean modernin tilan ja kansallinen yhtenäisyys sekä sääntely kehittyivät suomalaisessa hyvinvointivaltiossa huippuunsa. Jatkuvan uudelleen arvioinnin vaihe tuli ajankohtaiseksi silloin, kun journalistiprofessio siirtyi uuteen, notkean modernin tilaan ja suomalaisten oli sopeuduttava kansainväliseen ja yksilöllistyvään elämänmenoon ja jatkuvaan kilpailuun. Yhteiskunnan modernisaatio on heijastunut myös katastrofeihin. Sitä mukaa kun haaksirikkojen kaltaisia perinteisiä katastrofeja on pystytty minimoimaan, on kehittynyt uudenlaisia katastrofeja. Tästä pahimpana esimerkkinä ovat joukkosurmat, joita tapahtui 2000-luvulla kahdesti koulussa ja kahdesti kauppakeskuksessa.

Journalismin kriisiä ja ammatin de-professionaalistumista voi halutessaan nähdä myös katastrofiuutisoinnin muutoksissa. Muutokset näyttäisivät myötäilevän median yleistä tabloidisaatio-kehitystä, jossa iltapäivälehtien henkilöitä ja tunteita korostavat esittämistavat leviävät muuhunkin mediaan. Puhuminen journalismin ”lopettajaisista” olisi kuitenkin hyvin yksipuolinen näkemys niistä

kaikista katastrofijournalismiin liittyvistä muutoksista ja jatkuvuuksista, jotka tässä tutkimuksessa nousevat esiin. Näkemykset muutoksesta käyvät huomattavasti neutraalimmiksi, kun tarkastellaan journalistieetoksen siirtymiä tai profession tukirakenteiden kehittymistä. 2000-luvun katastrofiuutisoinnin yhteydessä on paljon viitteitä siitä, kuinka journalistit pyrkivät perustelemaan itselleen ja yleisölle toimintaansa yhdistelemällä perinteisiä, korkean modernin ihanteita ja uusia, notkean modernin ihanteita. Kun oikeutusta ratkaisuille on haettu korkean modernin eetoksesta, journalisti on vedonnut rooliinsa tiedonvälittäjänä ja yleisen edun edistäjänä. Kun taas tukea on otettu notkean modernin eetoksesta, journalisti on muistuttanut roolistaan vallan vahtikoirana ja alttiudestaan täyttää kuluttajien toiveita. Profession tukirakenteet ovat viime vuosikymmeninä laajentuneet, mikä on puolestaan lisännyt journalistien ammattikunnan tarvetta kriittiseen itsetutkiskeluun. Tuoreimpien katastrofien yhteydessä paljastuvan epävarmuuden voi nähdä myös vahvuudeksi, kyvyksi nähdä ihanteiden ja realiteettien väliset hankauskohdat aiempaa kirikkaampina.

Journalistien kaltaisia asiantuntijatyötä tekeviä on kehoitettu siirtymään refleктоivaan ammattikäytäntöön eli oppimaan omista kokemuksistaan ja kyseenalaistamaan omia käytäntöjään ja uskomuksiaan. Tutkimuksen yhtenä johtopäätöksenä esitetään, että refleктоivaan ammattikäytäntöön olisi syytä lisätä historiatietoisuus. Kokemusten ja uskomusten refleктоinti avartuu, kun journalisti tuntee ammattinsa historian ja ymmärtää sen yhteiskunnallisessa asemassa tapahtuneet muutokset. Samaa historiatietoisuutta voidaan penätä myös journalismin tutkimukselta, jotta tutkimuskohteen nykytilasta pystyisi näkemään muutakin kuin kriisiä.

Avainsanat: Journalistiprofessio, journalismin avainsuhteet, ammattieetos, journalistietiikka, katastrofijournalismi, reflektiivinen ammattikäytäntö, laadullinen sisällönanalyysi.

Abstract

Kari Koljonen

Crisis in Journalism. National Disasters and the Changing Profession.

It is a common argument that journalism is in crisis. Worried scholars have lamented how journalism has become too commercial, superficial and uniform in Finland, too, and thus left less room for public debate and more doubts among the public about the value of journalism. Moreover, some scholars argue that journalism has simply become another kind of industrialized content production. However, this is not the only sense in which crisis has featured in Finnish journalists' lives in recent years. Journalists have reported, for instance, the Myyrmäki bombing, the Konginkangas bus disaster, the Southeast Asian tsunami, and the Jokela and Kauhajoki school shootings, which all can be characterized as national disasters. The above-mentioned two dimensions of crisis have been present in the media critique that journalists have received during and after these disaster assignments. Journalists' credibility was questioned especially after the Jokela school shootings. The local youth prepared an online petition where they criticized the behaviour and practices of journalists covering the case. Journalists were accused of eavesdropping, photographing without permission, entering people's homes without permission, abusing victims who were in a state of shock, causing danger to others, and distorting people's comments. After previous disasters, crisis psychologists and media researchers had already criticized journalists of using harmful methods to obtain and present information.

The allegations of journalism being in crisis and of excesses in disaster reporting are often based on a normative idea of change: The quality of journalism has declined and journalists' professional ethics has eroded. However, media critics have seldom had any other evidence to provide for their allegations than some examples of unethical reporting from the latest disasters. When journalists have countered these with their equally poorly-constructed arguments, the discussion of changes has been reduced to fruitless bickering. The purpose of this study is

to stimulate the discussion with new information and broader viewpoints. In the study, the changes and continuities of journalism are examined at two different levels. The objects of examination in the first three sub-studies are journalism, journalists and media publicity as a general phenomenon in Finnish society. In these sub-studies, the analysis concentrates on what different kinds of allegations there are about journalism being in crisis, how Finnish journalists' ethos has been shifting from high modern to liquid modern, and how the most fundamental structures of the journalistic profession have evolved from a newly-independent occupation to the current post-professional state. In the next three sub-studies, the topics of focus are newspaper and magazine stories about different kinds of disasters and journalists' reflections on reporting these particular cases. These sub-studies investigate how facts and emotions have been balanced in disaster reporting at different times, how the victims of disasters have been presented in the media from the 1920s to the 2010s, and what kind of similarities and differences there were in Finnish journalists' self-reflection after the two school shooting incidents. The aim is to construct a dialogue between the general and particular perspectives. The changes and continuities of disaster reporting are explained with the general developments in journalism, and the accuracy of the general developments is tested in a particular context – that is, in disaster reporting.

The study consists of different kinds of data which are utilized in various ways. The general developments in journalism have been traced by quoting and evaluating texts about changes in journalism. In addition, texts that ponder the essence of journalism and give clues to change have been examined. Journalism scholars, journalists and those who have developed the structures of the journalistic profession or are otherwise experts in the field have expressed their views in studies, textbooks, organizational histories, reports, pamphlets, and opinion writings. The changes and continuities in disaster reporting have been sought by analyzing news, opinions and features drawn up of the cases which are classified as disasters. The balance between factual and emotional information in disaster reporting was analyzed in over 300 stories, which were published in tabloids and magazines about the Kuurila rail disaster (1957), the Lapua factory explosion (1976), and the Konginkangas bus disaster (2004). The media coverage about disaster victims was analyzed in nearly 1,900 stories, which were published in tabloids and dailies about the above-mentioned disasters and the sinking of the steamship Kuru (1929), the Vallisaari explosion (1937), the Koivulahti air crash (1961), the sinking of the ferry Estonia (1994), and the Kauhajoki school shooting (2008). In addition, 40 thematic open-ended interviews have been conducted with Finnish journalists about their and their colleagues' performance in the reporting of the Kauhajoki and Jokela school shootings (2007). Opera-

tions typical of qualitative content analysis, such as thematizing, comparison, and locating typical and exceptional traits in content and format, form the basis for the media analysis conducted in this study. The ideas of qualitative content analysis have also been applied to the systematic literature reviews, which have enabled the generation of crisis discourses in journalism, placed the changes in journalists' ethos into context with the key relations of the profession, and illustrated the different phases of development in the most fundamental structures of the journalistic profession.

Three distinctive periods emerge from the history of disaster reporting. Up to the 1960s, there was a period of direct action. During this period, the names and pictures of the victims were published as soon as they were available, and nearly all the survived eyewitnesses were interviewed in the roundup stories. At that time, the victims' families were left in the background in the media. Ethical contemplation was rarely found among journalists who had no need to question established practice. From the 1970s to the 1990s, there were plenty of changes and self-reflection. When the factory exploded in Lapua and the Estonia sank in the Baltic, journalists edged closer to disaster victims: individual survival stories became sought-after material and the families of the victims were presented as symbols of unspeakable sorrow. On the other hand, visual and verbal expression was more discreet than before and pictures of the deceased were no longer shown in the media. In those days, there was a lot of ethical uncertainty among journalists. In the 2000s, the journalistic profession has been subject to constant re-evaluation, which has caused rapid changes in journalists' practices. When a bus crashed into a truck in Konginkangas, the victims and their families were presented in big pictures and headlines. After the school shooting in Kauhajoki, discretion was the norm in the stories about the victims and their families. After Konginkangas, journalists defended vehemently the prevailing way to tell about sorrow and victims, but after Kauhajoki, they reflected cautiously on the relationship between journalism and disaster victims.

The different periods of disaster reporting overlap both with general developments in journalism and the different eras in Finnish society. The period of direct action came at a time when journalism as an occupation became independent of other societal activity. Finland was a newly-independent but divided society where thinking and action were guided by wars and reconstruction. The period of changes and self-reflection took place when the journalistic profession reached a mature, high modern state. At the same time, Finland became a welfare state where national unity and regulatory policies were in their prime. The period of constant re-evaluation was realized when the journalistic profession had moved to a new, liquid modern state. Finns had to adapt to a globalized and individu-

alized society where competition is constant. The societal modernization has also been reflected in disasters. As the ability of society to reduce the number of traditional disasters such as shipwrecks has increased, new kinds of disasters have emerged. The worst example of this was massacres, which have already taken place twice at schools and twice in malls in the new millennium.

The crisis of journalism and the de-professionalization of journalists can also be observed by analyzing the changes in disaster reporting. The changes appear to be in line with a general tabloidization process in the media whereby personalities and emotions are highlighted in storylines in all media types. However, talk of “the end of journalism” on the basis of all the changes and continuities discovered in this study would be a very one-sided view. The views on the change will become considerably more neutral if one examines the transitions in the journalistic ethos or the developments of structures in the journalistic profession. In the new millennium, disaster reporting offers plenty of clues as to how journalists try to justify their actions to themselves and to the public by combining traditional high modern ideals with new liquid modern ideals. When the actions have been legitimated with the high modern ethos, journalists rely on their role as professionals who relate information and promote public interest. Correspondingly, when the liquid modern ethos is the backbone for the decisions, journalists have underlined their role as a watchdog of the powers-that-be and their willingness to fulfil consumers’ wishes. The structures of the journalistic profession have expanded in recent decades, which has increased the need for critical self-reflection among journalists. One can also consider the uncertainty revealed in the latest disasters as an asset – as an ability to see the tension between ideals and realities more clearly than before.

Along with other experts, journalists have been invited to embrace a reflective practice – in other words, to learn from their own experiences and question their current actions and beliefs. As one of the conclusions of this study, it is suggested that a third element should be added to reflective practice: journalists ought to be aware of the history of the institution they represent. When journalists know the history of the profession and understand the changes that have taken place in its societal position, the reflection of experiences and beliefs will be greatly enhanced. The same kind of historical awareness should be demanded from journalism scholars as well so that they could also see something else than crisis in the current state of their object of study.

Keywords: Journalistic profession, key relations of journalism, professional ethos, journalism ethics, disaster reporting, reflective practice, qualitative content analysis.

Sisällysluettelo

Aluksi

Tiivistelmä

Abstract

1. Innostus, tutkimus ja katastrofit	18
1.1. Johdanto: Konginkankaan hämmästyksestä tutkimuksen paljouteen	18
1.2. Kuuden osatutkimuksen juoni kulkee yleisestä erityiseen ja takaisin	23
1.2.1. Laadullista sisällönanalyysiä uutisiin, teemahaastatteluihin ja muutospuheisiin	27
1.2.2. Rehellisyys ja itsekriittisyys luotettavuuden mittareina	31
1.3. Neljä kautta Suomea: itsenäistyminen, jälleenrakennus, sääntely ja kilpailu	35
2. Journalismin tuomionpäivä ja akateemiset profetiat	41
2.1. Johdanto: "Kaikki näyttää menevän päin helvettä"	41
2.2. Kriisinä kaupallistuminen: Sisältöhyödykkeitä sopiviin segmentteihin	45
2.3. Kriisinä viihteellistyminen: Vähemmän leipää, enemmän sirkushuveja	47
2.4. Kriisinä kaventuminen: Vahtikoira demokratiaa nakertamassa	49
2.5. Kriisinä yhdenmukaistuminen: Muottiin puristettu vaihtoehdottomuus	51
2.6. Kriisinä kyseenalaistuminen: Yleisön luottamus murentumassa	54
2.7. Kriisinä teollistuminen: Ruuvin kiristystä toimituksissa	56
2.8. Yhteenvedo: Huteran kriisikeskustelun anti jäi laihaksi	58
3. Journalistien korkeat ja notkeat ihanteet	61
3.1. Johdanto: Lopunajan kirjoitukset ovat romantisoivia ja valikoivia	61
3.2. Journalismin kaksi vaihetta – korkea ja notkea	63
3.3. Journalismin ytimessä viisi suhdetta	65
3.3.1. Suhde tietoon: Tiedonvälityksestä tarinoiden ja mielipiteiden tuotantoon	68
3.3.2. Suhde yleisöön: Kuuliaisesta kansalaisesta aktiiviseen asiakkaaseen	72
3.3.3. Suhde valtaan: Kilteistä luottotoimittajista ärhäköiksi vahtikoiriksi	77
3.3.4. Suhde aikaan: Menneisyyden porteilta tulevaisuuden rakentamiseen	81
3.3.5. Suhde etiikkaan: Yhteisön velvollisuudesta yksilöiden harkintaan	85
3.4. Yhteenvedo: Onko muutos lineaarinen vai jotakin muuta?	89
4. Rakenteet vahvistuvat – epä tietoisuus kasvaa	92
4.1. Johdanto: Lääkärit ja juristit kokonaisia, journalistit puolikkaita	92
4.2. Yhteiskunta ja professio 1929: Puoluelehdistö haparoivan tasavallan äänenkannattajana	95
4.2.1. Ammattijärjestöt: Opintomatkoja ja illanviettoja, mutta ei sopua työehdoista	96
4.2.2. Itsesääntely: Sääntelyn perustana ammattilehtien palstat ja toverituomioistuin	99
4.2.3. Koulutus: Toimittajakoulutuksen tahmea alku kiisteltyssä korkeakoulussa	100
4.2.4. Tutkimus: Sanomalehden olemusmääreistä lehdistöhistorian kartoittamiseen	102

4.3. Yhteiskunta ja professio 1969:	
Sitoutumattomana ja tasapuolisena Kekkonen pihdeissä	103
4.3.1. Ammattijärjestöt: Hajanainen järjestökenttä ryhtyi ajamaan etujaan	105
4.3.2. Itsesääntely: Toimittajat saivat huoneentaulun ja moraalinvartijan	107
4.3.3. Koulutus: Laajenevan koulutuksen suunnasta syntyi eripuraa	109
4.3.4. Tutkimus: Tiedonsiirron kaava lainattiin, uutiskriteerit kehitettiin itse	111
4.4. Yhteiskunta ja professio 1989:	
Säännellyn talouden ja puolueettomuuden päätepuskilla	113
4.4.1. Ammattijärjestöt: Yhdistyneet journalistit näyttivät joukkovoimansa	115
4.4.2. Itsesääntely: Vakiintuneella järjestelmällä valvottavien vahva tuki	117
4.4.3. Koulutus: Vaihtoehtojen runsaus sai alan tyytyväiseksi	119
4.4.4. Tutkimus: Poliittisia intohimoja, journalismireformeja ja käsitteellisiä käännteitä	121
4.5. Yhteiskunta ja professio 2009:	
Sopeutuminen globaaliin talouteen ja uusiin viestimiin	124
4.5.1. Ammattijärjestöt: Järjestäytyminen laajaa mutta ponnetonta	125
4.5.2. Itsesääntely: Sisäisiä ristiriitoja ja painetta ulkopuolelta	127
4.5.3. Koulutus: Aloituspaiikkojen jyrkkä nousukäyrä rikkoi linnarauhan	129
4.5.4. Tutkimus: Pirstoutuneella alalla ei enää yhtenäistä hahmoa	132
4.6. Yhteenveto: Vakaasta kehityksestä profession uudelleen arviointiin	134
5. "On vain yhteinen suru"	138
5.1. Johdanto: Juupas-eipäs-pallottelua journalismin muutoksesta	138
5.2. Objektiiivisen tiedon oheen inhimillisiä kertomuksia	141
5.3. Jutusta aukeamiin: Kun uutisesta tulee projekti	143
5.4. Instituutioista ihmisiin: Isä kaivaa lompakostaan kuvan	148
5.5. Tekniikasta tunteisiin: Nyt on hiljentymisen aika	153
5.6. Kirjureista kertojiin: Itsetietoiset terapeuttitoimittajat	158
5.7. Yhteenveto: Kysymyksiä kynttilämeren äärellä	162
6. Suorasta toiminnasta uudelleen arviointiin	168
6.1. Johdanto: "Tavoitteena on kärsimyksellä ja inhimillisellä surulla mässäily"	168
6.2. Journalistietiikkaa diskursiivisella kentällä	169
6.3. Sanomalehti uutisia kahdeksasta katastrofista	173
6.4. Kuolonuhrit: Näytetään vähemmän, muistellaan enemmän	175
6.5. Omaiset: Muistopuheiden kuuntelijoista surutarinan kertojiksi	181
6.6. Pelastuneet: Ennen tapahtumakuvauksia, nyt jännitystarinoita	186
6.7. Journalistit: Kasvavaa kritiikkiä, herkistyviä tuntosarvia	191
6.8. Katastrofiuutisoinnin ja journalistietiikan kolme vaihetta	194
6.9. Yhteenveto: Eettisyyden rajat ja sääntelymekanismit koetuksella?	198
7. Katastrofijournalismi tienristeyksessä?	200
7.1. Johdanto: Tarvitaanko pahin mahdollinen kirkastamaan journalismin ydin?	200
7.2. Reflektiivinen ammattikäytäntö ja journalistisen työn paradigma	201
7.3. Aineistona 40 teemahaastattelua	203
7.4. Järkyttyneet uhrit ja tunteellisen tarinan tarve	204

7.5. Julkisuushakuiset ampujat ja tiedonvälittämisen velvollisuus	212
7.6. Yhteenveto: Reflektiivinen professio mahdollisuutena ja uhkana	220

8. Tieto menneisyydestä apuna tulevaisuuden hallinnassa **222**

8.1. Johdanto: Osatutkimuksista paljon langanpäitä yhteensidottavaksi	222
8.2. Halutessaan journalismin kriisiä voi nähdä myös katastrofiuutisissa	223
8.3. Katastrofissa notkea journalisti osaa vedota myös korkeaan eetokseen	226
8.4. Mitä vahvemmat profession tukirakenteet, sitä enemmän itsetutkiskelua	229
8.5. Historiatietoisuus osaksi reflektiivistä ammattikäytäntöä	234

Lähdeluettelo **236**

Liite 1: Selvitys yhteisjulkaisuista

Liite 2: Määrälliset vertailut numeerisessa muodossa

Liite 3: Itsenäisyyden ajan pahimmat katastrofit suomalaisille

Taulukot, kuviot ja kuvat

Taulukko 1.1. Tutkimuksen kysymykset, aineistot ja menetelmät	30
Kuvio 2.1. Journalismin kriisikehä tutkimusdiskurssien perusteella	44
Taulukko 3.1. Käsitteitä journalismin ydinaineksesta	66
Kuvio 3.1. Journalismin suhde tietoon	70
Kuvio 3.2. Journalismin suhde yleisöön	75
Kuvio 3.3. Journalismin suhde valtaan	79
Kuvio 3.4. Journalismin suhde aikaan	83
Kuvio 3.5. Journalismin suhde etiikkaan	87
Taulukko 4.1. Journalistiprofession rakennepiirteet vuosina 1929, 1969, 1989 ja 2009	137
Kuvio 5.1. Katastrofijuttujen osuus IS:n toimituksellisesta sisällöstä 1957, 1976 ja 2004	145
Kuvio 5.2. Katastrofijuttujen lukumäärät IS:ssä 1957, 1976 ja 2004	145
Kuvio 5.3. Lehtikuvien ja -grafiikan osuus IS:n katastrofijutuista 1957, 1976 ja 2004	145
Kuva 5.1. Ilta-Sanomat 16.3.1957, etusivu	152
Kuva 5.2. Ilta-Sanomat 14.4.1976, etusivu	152
Kuva 5.3. Iltalehti 20.3.2004, etusivu	152
Kuva 5.4. Ilta-Sanomat 20.3.2004, etusivu	152
Kuvio 6.1. Journalistietiikan diskurssikenttä	173
Taulukko 6.1. Kuolonuhrien esittäminen sanomalehdissä 1929–2008	176
Kuva 6.1. Aamulehti 22.9.1929, s. 6	179
Kuva 6.2. Aamulehti 4.1.1961, s. 9	179
Kuva 6.3. Ilta-Sanomat 25.9.2008, s. 12	179
Kuva 6.4. Helsingin Sanomat 25.9.2008, s. A6	179
Taulukko 6.2. Kuolonuhrien omaisten esittäminen sanomalehdissä 1929–2008	182
Kuva 6.5. Aamulehti 23.9.1929, etusivu	184
Kuva 6.6. Ilta-Sanomat 24.4.1976, s. 16–17	184
Kuva 6.7. Iltalehti 24.9.2008, s. 2	184
Kuva 6.8. Ilta-Sanomat 26.9.2008, s. 4	184
Taulukko 6.3. Pelastuneiden esittäminen sanomalehdissä 1929–2008	188
Kuva 6.9. Helsingin Sanomat 19.3.1957, s. 14	190
Kuva 6.10. Helsingin Sanomat 14.4.1976, s. 11	190
Kuva 6.11. Ilta-Sanomat 5.10.1994, s. A10	190
Kuva 6.12. Iltalehti 22.3.2004, s. 3	190
Taulukko 7.1. Lähtökohdat koulusurmien uhreista raportointiin	209
Taulukko 7.2. Lähtökohdat koulusurmaajista raportointiin	215
Kuvio 8.1. Aikajana katastrofijournalismista, journalistiprofessiosta ja Suomesta	233

1. Innostus, tutkimus ja katastrofit

Journalismin muutoksista ja jatkuvuuksista laadullisesti eritellen

1.1. Johdanto: Konginkankaan hämmästyksestä tutkimuksen paljouteen

Mistä kaikki alkoikaan? Bussin ja rekan yhteentörmäyksestä Konginkankaalla huhtikuussa 2004. Tai pikemminkin kyseisen liikenneturman mediakäsittelystä, joka massiivisuudellaan, moniulotteisuudellaan ja tunnepitoisuudellaan oli samanaikaisesti puoleensa vetävää ja luotaan työntävää. Jaoin onnettomuuden uutisointia koskeneen ihmetykseni tuoreeltaan professori Risto Kuneliuksen kanssa, joka oli tuolloin esimieheni Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella toimittajakoulutuksen johtajana. Kunelius oli myös nimetty ohjaajakseni jatko-opintoihin, joita suoritin oman opetustoimeni ohella. Päätimme käymämme keskustelun päätteeksi lyödä hynttyyt yhteen, kerätä onnettomuutta käsittelevää media-aineistoa ja kirjoittaa aiheesta jotakin jonnekin, kunhan opetustiireiltämme ehdimme.

Yhdeksän vuotta sitten kahvipöydässä tehdyn päätöksen hedelmiä on poimittavissa näiden kansien välissä. Tutkimusmatkani ei ole ollut suoraviivainen eikä esimerkillinen, sillä vasta vuonna 2009 itselleni alkoi kirkastua, että väitöskirjani tulee käsittelemään katastrofijournalismia ja nimenomaan muutoksen näkökulmasta. Tämä on sikäli hämmäntävää näin jälkeenpäin katsottuna, koska suuntautumiseni tähän aihepiiriin on ollut kuitenkin jo vuosia varsin voimakasta. Yhteistyö Kuneliuksen kanssa tuotti artikkelin Journalismikritiikin vuosikirjaan.¹ Vuonna 2005 osallistuin Journalismin näkökulma Aasian katastrofiin -tutkimushankkeen suunnitteluun ja toteutukseen. Hankkeesta syntyi tutkimus-

---

1 Koljonen & Kunelius 2005.

raportti, ja raportin tuloksia referoitiin Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofia selvittäneen tutkijalautakunnan loppuraportissa.² Vuosina 2008 ja 2009 olin mukana tutkijaryhmissä, jotka selvittivät Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien mediakäsittelyä. Näistä tutkimushankkeista julkaistiin kolme kirjaa – kaksi suomenkielistä ja yksi englanninkielinen.³ Lisäksi kyseisissä hankkeissa kertyneitä tutkimusaineistoja on hyödynnetty kolmessa vertaisarvioidussa julkaisussa.⁴

Oma suuntautumiseni kertoo yleisemminkin journalismin tutkimuksen muutoksesta. Onnettomuuksia ja henkirikoksia pidettiin 1990-luvulle saakka niin triviaalina ja ongelmattomana ilmiönä, ettei se ollut pohtimisen saati tutkimisen väärä.⁵ Suhtautuminen on kuitenkin kääntynyt pääläelleen. Kriisit ja katastrofit ovat viime vuosina olleet hämmästyttävän monen suomalaisen viestinnän tutkijan agendalla. Minua on askarruttanut se, miksi minä ja monet kollegani olemme yhtäkkiä nähneet suuronnettomuuksien ja joukkosurmien kaltaisiin tapauksiin liittyvässä viestinnässä tutkimisen arvoisia näkökulmia ja piirteitä. Pohdinnoissani olen päätenyt kolmeen tekijään, joiden yhteisvaikutuksesta kriisien ja katastrofien viestinnän tutkimus on siirtynyt marginaalista suoranaiseksi muotivillitykseksi.⁶

Ensinnäkin selitystä voi hakea itse katastrofeiksi luokiteltavista tapauksista.⁷ Vaikka suomalaisilla on kokemusta useista sodista ja lukuisista rauhanajan katastrofeista, kuten liikenneonnettomuuksista ja tehdasräjähdyksistä, kahden viime vuosikymmenen aikana tapahtuneet Estonian uppoaminen (1994), Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofi (2004) sekä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat (2007 ja 2008) ovat olleet sellaisia katastrofeja, joiden ei pitänyt olla mahdollisia meille. Ne ovat kuolonuhrien lukumäärillä mitattunakin katastrofeja omassa

---

2 Aasian luonnon... 2005; Rahkonen 2005.

3 Raittila ym. 2008; 2009; 2010.

4 Raittila & Koljonen 2009; Koljonen ym. 2011; J. Väliverronen ym. 2012. Tämän kirjan luvut 5–7 perustuvat jo julkaistuihin artikkeleihin, minkä takia käytän myös me-muotoa kertoessani tutkimuksissa tehdyistä ratkaisuista. Liitteessä 1 olen selvittänyt, mikä on ollut työnjako minun ja muiden tekijöiden kesken kyseisten artikkelien laatimisessa ja kuinka olen muokannut uudelleen tekstejä artikkelien julkaisun jälkeen.

5 Pertti Hemánuksen (1966) väitöskirja on merkittävin säännön vahvistava poikkeus rikosjournalismia tutkimuksessa. Lisäksi Tshernobylin voimalaonnettomuuden uutisoinnista julkaistiin joitakin tutkimuksia 1980-luvun lopussa (ks. esim. Kytömäki ym. 1987; Timonen ym. 1987).

6 Ks. myös Raittila ym. 2008, 22–23.

7 Tässä tutkimuksessa puhutaan katastrofeista tietoisena siitä, että käsite on monitahoinen eikä ole yksinkertaista erottaa sitä esimerkiksi kriisin käsitteestä (Tikka ym. 2010, 14–17; Pantti ym. 2012, 14–18). Katastrofi on määritelty kriisin alaluokaksi tai ”pahanlaatuiseksi” kärjistyväksi kriisiksi (Boin 2005, 161; Pantti ym. 2012, 17). Työni osatutkimuksissa analysoituja katastrofeja yhdistää se, että tavalla tai toisella ne kaikki ovat ihmisten aikaansaamia (Quarantelli ym. 2007, 24). Ne voi luokitella myös rauhanaikana tapahtuneiksi yhteiskunnallisiksi siviilikriiseiksi (Huhtala & Hakala 2007, 16). Ne ovat äkillisiä, yllättäviä tapahtumasarjoja, jotka rikkovat yhteisön vakauden ja rutiinit ja edellyttävät toimenpiteitä häiriötilan hallitsemiseksi (Perry 2007, 8–11). Tässä tutkimuksessa katastrofeiksi on laskettu sellaisia onnettomuuksia ja henkirikoksia, joissa kuolonuhrien määrä on ollut poikkeuksellisen suuri (ks. liite 3).

kastissaan. Kaakkois-Aasian tsunamissa menehtyi runsaat 280 000 ihmistä, joista suomalaisia lomamatkailijoita oli 178. Suomalaisuhrien määrä on suurin yksittäisessä rauhanajan onnettomuudessa. Estonian uppoamisessa kuoli 852 ihmistä. Vaikka heistä valtaosa oli virolaisia ja ruotsalaisia ja suomalaisia ”vain” kymmenen, Suomen aluevesien tuntumassa tapahtunut onnettomuus kosketti myös meitä läheisyyden ja tuttuuden kautta. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista kuoli yhteensä 19 ihmistä. Kyse on suurimmista toisen maailmansodan jälkeen Suomessa tapahtuneista joukkosurmista.

Toiseksi selitys voi piillä myös siinä, että kriisitilanteissa median rooli on korostunut ja kriisiin reagoimisessa viestinnän merkitys on kasvanut.⁸ Sitä mukaa kun ymmärrys journalismista on muuttunut ulkopuolisesta, neutraalista tiedonvälittäjästä aktiiviseksi, tarinoita valikoivaksi ja keskustelua lietsovaksi toimijaksi, journalistien ja erilaisten vallankäyttäjien kesken on syntynyt eripuraa asioiden ja tapahtumien syistä ja seurauksista (ks. tarkemmin luku 3). Konfliktit ovat yleistyneet myös katastrofien yhteydessä: Viranomaisten tiedottamista arvosteltiin esimerkiksi Tshernobylin voimalaonnettomuuden (1986) ja Jokelan koulusurmien jälkeen. Journalistien käyttäytymistä kritisoitiin erityisesti Jokelan yhteydessä, mutta toimittajien ja kriisipsykologien kina julkisuuden ja yksityisyyden rajoista alkoi jo Estonian uppoamisesta ja on noussut esille myös tuoreimmissa katastrofeissa.

Kolmanneksi selitys voi löytyä myös viestinnän tutkimuksen kehityksestä (ks. tarkemmin luku 4). Tutkimuksen volyyymi on 2000-luvulla selvästi suurempi kuin aiempina vuosikymmeninä. Tähän on vaikuttanut yliopistotasoisien viestinnän koulutuksen leviäminen ja perus- ja jatkotutkintojen suorittamisen yleistyminen. Tutkimusalan vahvistuminen on tehnyt mahdolliseksi eriytymiskehityksen, eli tutkijat ovat keskittyneet aiempaa pienempien kokonaisuuksien analysointiin. Viestinnän tutkimuksessa on tätä nykyä vahva orientaatio soveltavaan, käytännönläheiseen tietoon, mikä näkyy esimerkiksi empiirisiin aineistoihin ja yksittäisten tapausten erittelyyn tai useamman tapauksen vertailuun perustuvien tutkimusasetelmien hallitsevuudessa. Suuntautuminen on sikäli loogista, että yhä enemmän tutkimuksesta tehdään erikseen kilpailutetulla hankerahoituksella ja yhä useammin opinnäytetöissä selvitetään oman ammatin – esimerkiksi toimittajan tai tiedottajan – työkäytäntöjä. Kriisiviestinnän ja katastrofijournalismin tutkimus on sopinut tällaiseen akateemiseen ympäristöön erinomaisesti, koska siinä analyysin kohteena on ammattilaisten ongelmallisiksi kokemat kriisitilanteet ja johtopäätöksiin on sisällytetty myös toimintaohjeita vastaisuuden varalle.

---

8 Ks. esim. Huhtala & Hakala 2007, 13–19; Pantti ym. 2012, 13–14.

Mikä minua ja tutkijakollegoitani sitten kiinnostaa katastrofien ja kriisien viestinnässä? Lyhyesti sanottuna ongelmat ja uudet ilmiöt: Miksi ministeriön tiedotus tökki? Mitä media saavuttaa tunnemyrskyn luomisella? Millaisia uhreja voidaan tuoda julkisuuteen, millaisia ei? Mitä kannattaa ja mitä ei kannata kertoa koulusurmaajista ja heidän teoistaan? Oma mielenkiintoni on kohdistunut erityisesti journalismiin ja sen muuttumiseen. Minua on askarruttanut se, miten katastrofeista uutisoitiin ennen ja miten niistä uutisoidaan nyt sekä miten journalistien käsitykset tehtävistään ja niistä suoriutumisen muuttuneet.

Mediasisältöjen analysoiminen on ollut yleisin tapa tutkia katastrofijournalismia. Useimmiten kyse on ollut yksittäisen katastrofin, kuten Estonian uppoamisen, Myyrmäen pommiräjähdyksen, Konginkankaan bussiturman tai Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin, uutisoinnin analyysistä.⁹ Katastrofien väliset vertailut ovat yleistyneet viime vuosina tapahtuneiden joukkosurmien myötä. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien uutisoinnin eroja ja yhtäläisyyksiä ovat tutkineet Salli Hakala ja Pentti Raittilan johtamat tutkimusryhmät.¹⁰ Soilikki Vettenranta puolestaan vertaili Suomen koulusurmien ja Norjan joukkosurman uutisointia.¹¹ Katastrofiuutisten pitkän aikavälin kehitys on kiehtonut minun lailla muutamia muitakin tutkijoita: Jyrki Pietilä sivusi onnettomuus- ja rikosuutisten kehitystä juttutyyppeiden muutosta käsitellessä tutkimuksessaan.¹² Pihla Lehmusjoki selvitti liikenneonnettomuuksien uutisoinnin muutosta.¹³ Mervi Pantti tutki tutkijakollegoidensa kanssa sitä, miten erilaisia tunteita on esitetty katastrofijournalismissa eri aikoina.¹⁴ Lisäksi Eva-Lotta Fridin tutkimus katastrofijournalismin muutospiirteistä ruotsalaisessa lehdistössä on ollut relevantti kiinne kohta minulle siksi, että Suomen ja Ruotsin journalistisissa kulttuureissa on paljon yhteneväisyyksiä.¹⁵

Katastrofijournalismia ja sen tekijöitä voidaan tutkia myös journalisteja haastattelella. Yleensä nämä haastatteluaineistot ovat täydentäneet mediasisältöjen analyysiin perustuvia tutkimuksia ja keskittyneet yksittäiseen katastrofiin. Journalistihaastattelut olivat yhtenä aineistona esimerkiksi silloin, kun tutkittiin Tshernobylin voimalaonnettomuuden, Estonian uppoamisen ja Jokelan sekä Kauhajoen koulusurmien uutisointia ja uutisoijia.¹⁶ Erityisen runsaasti tutkijat kuuntelivat journalisteja Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin jälkeen.¹⁷ Tärkeitä

9 Raittila 1996; Piispa 2004; Kuusela 2005; Mörä 2005.

10 Hakala 2009; Raittila ym. 2009; 2010.

11 Vettenranta 2012.

12 J. Pietilä 2008.

13 Lehmusjoki 2005.

14 Ks. esim. Pantti & Wahl-Jorgensen 2007; 2011; Pantti & Sumiala 2009.

15 Frid 2000.

16 Timonen ym. 1987; Raittila 1996; Raittila ym. 2008; 2009; 2010.

17 Ks. esim. Mörä 2005; Rahkonen 2005; Salmela 2008a.

suunnannäyttäjiä omalle työlleni ovat olleet myös ruotsalaisten Jörgen Lundälvin ja Liselotte Englundin tutkimukset journalistien reflektiosta kriisitilanteista.¹⁸ Englund tutki Göteborgin diskopalon (1998) raportointiin osallistuneita journalisteja ja Lundälv journalisteja, jotka ylipäänsä olivat kohdanneet työssään erilaisia kriisien uhreja. Haastatteluihin perustuneet tutkimukset ovat virittyneet usein normatiivisesti, ja niissä tarkastelun keskiöön ovat nousseet journalistien eettiset valinnat: millaisia käsityksiä tutkijoilla ja journalisteilla on ollut oikeasta ja väärästä kriisiraportoinnista?

Journalistien eettisyys katastrofien yhteydessä on puhuttanut paljon myös siksi, että kriisipsykologia on 1990-luvun lähtien tuottanut uutta tietoa siitä, miten ihmiset reagoivat kriiseihin ja miten traumaattisista kokemuksista selviydytään. Näissä tutkimuksissa journalistit on mielletty pahantekijöiksi, jotka puolustuskyvyttömiä uhreja haastatteleamalla syventävät näiden traumaa ja hidastavat toipumista.¹⁹ Tunnetuimpien kriisipsykologien, kuten Atle Dyregrovin ja Salli Saaren, teoksissa journalisteille annetaan toimintaohjeita, jotta nämä välttäisivät haastattelemaasta sokissa olevia uhreja ja toimisivat muutenkin kriisityötä tukevasti.²⁰ Empiiristä näyttöä journalistien toiminnan vaikutuksista kriisien uhreille on saatu erilaisilla kysely- ja haastattelututkimuksilla, joita toteutettiin viimeksi koulusurmien jälkeen.²¹ Kriisipsykologit ja journalistit ovat olleet useissa katastrofeissa napit vastakkain: kriisipsykologien toiminnan lähtökohta on ollut ajaa yksittäisten uhrien etua suojelemalla näitä julkisuudelta, kun taas journalistien toiminta on perustunut ajatukseen yleisen edun ajamisesta tuomalla uhrien näkökulmaa julkisuuteen.²² Toimittajien mielestä uhrien esillä pitäminen ja heidän omaistensa haastatteleminen ovat yleisen edun mukaista journalistia kahdesta syystä. Ensinnäkin jutut uhreista auttavat yleisöä ymmärtämään katastrofin inhimilliset seuraukset ja konkretisoivat kohteen myötätunnolle.²³ Toiseksi ne laajentavat käsitystä tapahtumien kulusta ja tarvittaessa asettavat kyseenalaisiksi viranomaisten toimet ja tiedot.²⁴

Vähitellen tutkijat ovat alkaneet kiinnittää huomiota siihen, että journalistit ovat itsekin uhreja ja altistuvat kriiseistä raportoidessaan samalla tavoin traumalle kuin muut osalliset. Journalistien tietoisuutta eettisestä kriisiraportoinnista ja traumaattisten työtehtävien kuormittavuudesta on laajentanut erityisesti Dart

---

18 Lundälv 1999; Englund 2008.

19 S. Saari 2005, 24–26.

20 Dyregrov 1994; S. Saari 2000.

21 Ks. esim. Haravuori ym. 2009; Räsänen & Oksanen 2009; Suomalainen ym. 2009; Vuori ym. 2011.

22 Raittila 1996, 65; Kuusela 2005, 45–47.

23 Raittila 1996, 76–78.

24 Kataja & Holland 2005, 302–303; Salmela 2008a, 97–98.

Center, joka on tiedottanut ja kouluttanut näistä teemoista 1990-luvulta lähtien.²⁵ Suomessa Dart Centerin yhteyshenkilönä on toiminut tutkija Klas Backholm, joka on tutkimuksissaan käsitellyt journalistien kokemuksia kriisitalanteissa työskentelemisestä.²⁶ Vaikka journalistien henkilökohtaiset tuntemukset tai kriiseihin liittyvien työtehtävien kuormittavuus eivät ole tämän tutkimuksen ongelmia, näitä kysymyksiä selvittävässä tutkimuksessa sivutaan myös itselleni keskeisiä teemoja, kuten journalistietiikkaa ja journalismin tehtäviä.²⁷

Suomalainen kriisiviestinnän tutkimus on ollut erittäin vireää 2000-luvun puolivälistä lähtien: Viranomaisten ja kansalaisten viestintää on tutkittu ainakin Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin, Nokian vesikriisin sekä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien yhteydessä.²⁸ Yksittäisten kriisitapausten analyysien ohella tutkijat ovat luonnostelleet kansallisen kriisiviestinnän ja -johtamisen pitkän aikavälin kehitystä.²⁹ Oman lukunsa kriisiviestintään ja sen tutkimiseen ovat tuoneet Jokelan ja Kauhajoen julkisuushakuiset koulusurmaajat, jotka ovat ennakoineet tekojaan internetin yhteisöpalveluissa. Koulusurmaajien verkkoon lataama materiaali – videot, tekstit ja kuvat – ovat tarjonneet tutkittavaa niin mediatutkijoille kuin sosiologeille.³⁰ Koska tässä tutkimuksessa tarkastellaan nimenomaan journalismin osuutta kriisiviestinnässä, muiden kriiseissä viestineiden toimijoiden tekemisistä en ole kiinnostunut kuin välillisesti. Tutkimusintressini on sidoksissa journalistien intresseihin: Olen kiinnostunut poliisien tai kriisityöntekijöiden tiedottamisesta ja suhtautumisesta mediaan silloin, kun niillä on ollut vaikutusta journalismin suoritukseen ja journalistien itseymmärrykseen. Sama rajausta pätee myös koulusurmaajien verkkoviestintään.

1.2. Kuuden osatutkimuksen juoni kulkee yleisestä erityiseen ja takaisin

Tämä on tutkimus journalismin muutoksesta – kahdella eri tasolla. Ensimmäkin tarkastelen journalismia, journalisteja ja mediajulkisuutta yleisenä ilmiönä suomalaisessa yhteiskunnassa. Toiseksi analysoin yhdessä tutkijakollegoitteni kanssa yksittäisten katastrofien journalistisia esityksiä ja journalistien pohdintoja näiden erityisten tapausten raportoinnista. Tämä työ perustuu sille oletukselle, että erityiseltä tasolta, katastrofien uutisoinnista nouseviin muutoksiin löytyy

25 Esimerkiksi suomen kielelle käännettiin Kauhajoen koulusurmien jälkeen Dart Centerin Euroopan-johtajan Mark Braynen laatima opas traumasta ja journalismista (Brayne 2009).

26 Ks. esim. Backholm 2008; 2012.

27 Ks. esim. Lundälv 1999; Simpson & Coté 2006; Englund 2008; Rantalainen 2009; 2011.

28 Huhtala ym. 2005; Seeck ym. 2008; Hakala 2009; Visuri 2011a; 2011b; Volanen 2011.

29 Ks. esim. Huhtala & Hakala 2007; Tikka ym. 2010; Hellenberg ym. 2011.

30 Ks. esim. Sumiala & Tikka 2009; 2011; Kiilakoski & Oksanen 2011a; 2011b; Sumiala 2011.

selityksiä journalismin yleisistä muutostrendeistä. Tutkimusasetelman voi kääntää myös toisinpäin: Journalismissa havaittuja yleisiä muutospiriteitä – väitteitä journalismin kriisistä, näkemyksiä journalistieetoksen siirtymistä ja arvioita profession tukirakenteiden kehityksestä – testataan erityisessä kontekstissa, katastrofijournalismissa.

Empiiristen osatutkimusten kohteena ovat siis erilaisista katastrofeista laaditut journalistiset esitykset sekä niihin kytkeytyvä journalistien ammatillinen – usein eettinen – itsetutkiskelu. Näin ollen voi arvioida, että olen tutkimuksessani uskollinen sille tutkimusperinteelle, jota etunenässä tamperelaiset journalismin tutkijat ja opinnäytteiden tekijät ovat luoneet Tshernobylin voimalaonnettomuudesta ja Estonian uppoamisesta lähtien. Valitsemani näkökulma katastrofijournalismin muutoksista ja jatkuvuuksista ei ole omaperäinen, vaan samantapaista tutkimusta on toteutettu kohtuullisen runsaasti viime vuosina. Olemassa olevaan tutkimukseen nojaamista voi puolustella sillä, että paljolti tukeudun sellaiseen tutkimustietoon, jota olen itse ollut tuottamassa erilaisissa projekteissa. Väitöskirjani tärkeimpänä antina pidän sitä, että tässä työssä asetan katastrofijournalismista tehtyjen empiiristen tutkimusten tulokset vuoropuheluun journalismin yleisten kehityskulkujen kanssa.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on vastata kysymykseen: miten katastrofijournalismi on muuttunut ja säilynyt entisellään? Kolmessa katastrofeja käsittelevässä osatutkimuksessa painotan tätä kysymystä eri tavoin. Työni neljännessä osatutkimuksessa (luku 5) kysyn tutkijakollegani kanssa, miten tietoja ja tunteita on esitetty erilaisista katastrofeista raportoituessa. Viidennessä osatutkimuksessa (luku 6) kysymme, millä tavoin katastrofien uhreja, kuten kuolleita, heidän omaisiaan ja pelastuneita silminnäkijöitä, on käsitelty mediassa? Kuudennes- sa osatutkimuksessa (luku 7) kysymme, miten journalistit arvioivat erityisen katastrofityypin, koulusurmien, mediajulkisuutta ja ammattikuntansa suorittumista ampujiin ja uhreihin liittyvissä journalistisissa valinnoissa. Kaikissa kolmessa tutkimuksessa esitämme kysymyksiä journalistien eettisyydestä ja reflektiivisyydestä.

Toisena juonteena tutkimuksessani on muutosten ja jatkuvuuksien selittäminen: miksi katastrofijournalismi on muuttunut tai pysynyt ennallaan? Kolmessa journalismia yleisenä ilmiönä tarkastelevassa osatutkimuksessa erittelen kehityskulkuja, jotka tarjoavat mielekkäitä mahdollisuuksia selittää ja tulkita katastrofijournalismin kaltaisten erityisten ilmiöiden muutosta ja muuttumattomuutta. Ensimmäisessä osatutkimuksessa (luku 2) kysyn, millä eri perustein journalismin on instituutiona arvioitu ajautuneen kriisiin. Toisessa osatutkimuksessa (luku 3) kysyn, millaisia tulkintoja journalistit ovat tehneet ammatinsa avainsuhteista eetoksensa korkean modernin ja notkean modernin vaiheissa.

Kolmannessa osatutkimuksessa (luku 4) kysyn, miten vahvoja journalistin ammatin keskeiset tukirakenteet ovat olleet professionaalistumisen eri kohdissa. Lisäksi pitkin tätä työtä käsittelen suomalaisen yhteiskunnan, katastrofien, julkisen elämän ja mediajärjestelmän kehitystä 1920-luvulta 2010-luvulle siltä osin kuin katson ammatin ulkopuolelle kurkottavien näkökulmien tekevän ymmärrettäväksi katastrofijournalismia.

Merkittävä osa tutkimusteksteistä kootaan seuraavista aineksista: tutkimuksen motivoinnista ja ongelmanasettelusta, teoreettisen viitekehyksen ja olemassa olevan tutkimuksen esittelystä, oman tutkimuksen aineistojen ja analyysimenetelmien perusteluista sekä analyysin kuvaamisesta ja johtopäätöksistä. Perinteisesti nämä ainekset on erotettu toisistaan omiksi luvuiksi.³¹ Monissa tutkimuksissa ollaan yhä uskollisia niin sanotulle IMRD-kaavalle eli tieteellisen artikkelin muodolle.³² Perinteistä kiinni pitävä tutkija kertoo johdannossa aiemmasta tutkimuksesta ja teorioista, metodiosuudessa hän esittelee aineistonsa ja analyysimenetelmänsä, minkä jälkeen seuraa tutkimusten tulosten julkaiseminen ja pohdinta tulosten merkittävydestä ja luotettavuudesta.³³

Olen ja en ole pitänyt kiinni edellä kuvatusta rakennekaavasta. Osatutkimuksissani etenen perinteisesti: motivoin ensin tutkimusongelman, esittelen seuraavaksi teoreettiset käsitteet, aineistot ja analyysimenetelmät, siirryn tutkimustuloksiin ja lopuksi pohdin tekemääni tutkimusta. Väitöskirjassani rikon kaavaa toistamalla edellä mainitun rakenteen kuudesti – kussakin osatutkimuksessa. Pyrkimykseni on pitkin tutkimustani purkaa yhtäältä teorian ja empirian ja toisaalta tulosten ja tulkintojen erillisyyttä. Asetan jokaisen osatutkimuksen tulokset hetimiten vuoropuheluun teoreettisten käsitteiden ja aiempien tutkimustulosten kanssa enkä pidättele tulkintoja väitöskirjan päätöslukuun vaan esitän niitä välittömästi tulosten yhteydessä.³⁴ Käsitteykseni mukaan monografioita harvoin luetaan kannesta kanteen, vaan niistä poimitaan valikoiden sellaisia osia, jotka ovat lukijan kannalta olennaisia ja hyödyllisiä. Jotta saavuttaisin väitöskirjatutkimukselleni mahdollisimman laajan lukijakunnan ja palvelisin erilaisia lukemisen tapoja, olen päätenyt tässä työssä poikkeamaan perinteisestä rakenteesta.

Vaikka väitöskirjani koostuu itsenäisistä osatutkimuksista, tarkoitukseni on muodostaa niistä yhtenäinen kokonaisuus rakentamalla erilaisia linkejä ja polkuja tutkimusten välille (ks. taulukko 1.1). Johdantoluvussa sidon tutkimukseni osaksi olemassa olevaa tutkimusperinnettä, kerron tutkimuksen toteuttamisesta

---

31 Eskola & Suoranta 1998, 245.

32 IMRD-lyhenne tulee rakenneosien englanninkielisten nimien etukirjaimista: introduction, method, results, discussion (Alasuutari 2001 [1995], 285).

33 Dooley 1984, 19–26; Jyrkiäinen 1991, 109–120.

34 Eskola & Suoranta 1998, 245–246.

ja avaan lyhyesti sitä, millaisia katastrofeja suomalaiset ovat itsenäisyyden aikana kohdanneet ja millaisessa mediaympäristössä niitä on käsitelty. Kun johdannon jälkeen siirryn ensimmäisessä osatutkimuksessa käsittelemään journalismin kriisejä (luku 2), keskityn analysoimaan mediatutkijoiden kriittisiä huomioita journalismi-instituution tilasta vuosituhannen vaihteessa. Inventaario tutkijoiden havaitsemista kriiseistä herättää kaksi kysymystä: Miten journalistit itse kokevat oman ammattinsa nykytilan? Ja rakentuuko journalistien kokemus ammattinsa ihanteista ja realiteeteista nyt eri tavoin kuin ennen? Käsitellessäni toisessa osatutkimuksessa journalistien ammatti-ideologian muutosta (luku 3) paneudun nimenomaan näihin kysymyksiin erittelemällä sitä, miten toimittajat kirjoituksissaan, puheenvuoroissaan ja haastattelu- ja kyselytutkimuksiin vastatessaan ovat ennen ja nyt pohtineet oman työnsä ydinarvoja. Tämä tutkimus puolestaan synnyttää lisää kysymyksiä: Kuinka journalistin ammatin professionaalitumista tukeneet rakenteelliset piirteet ovat syntyneet, kehittyneet ja mahdollisesti taantuneet? Sekä millaiseen yhteiskunnalliseen ja viestinnälliseen maisemaan profession erilaiset kehitysvaiheet limittyvät? Kun käsitelen kolmannessa osatutkimuksessa journalistiprofession kehittymisen ja taantumisen vaiheita 1920-luvulta nykypäivään (luku 4), haen vastauksia edellä mainittuihin kysymyksiin.

Huomionarvoista on myös se, että tarkastelujakso pidentyy siirryttäessä journalismia yleisenä ilmiönä tarkastelevasta luvusta toiseen: Kriisitutkimuksessa liikutaan vuosituhannen vaihteen molemmin puolin. Ammatti-ihanteiden tutkimuksessa kyse on kolmesta, neljästä vuosikymmenestä, joskin eetosten valtakausten ajoittaminen on pakosta epämääräistä puuhaa. Professiotutkimuksessa tehdään neljä poikkileikkausta journalistiprofession keskeisiin rakenteisiin tiettyinä ajankohtina: ensimmäinen ajankohta on 1920-luvun lopussa, toinen 1960-luvun lopussa, kolmas 1980-luvun lopussa ja neljäs 2000-luvun lopussa.

Vastaavalla tavalla kirjoitan yhtenäistä juonta katastrofijournalismia käsittelevien kolmen osatutkimuksen välille. Neljännessä osatutkimuksessa (luku 5) analysoin tutkijakollegani kanssa iltapäivä- ja aikakauslehtien raportointia kolmesta katastrofista: Kuurilan junaturmasta (1957), Lapuan tehdasräjähdyksestä (1976) ja Konginkankaan bussiturmasta (2004). Lehtitekstien analyysi osoittaa, että vajaan 50 vuodessa journalismiin on tullut paljon uusia piirteitä: Esimerkiksi osallisten tunteet ovat tulleet lehtien palstoille, ja onnettomuuksia käsitellään yhä enemmän henkilöiden kautta. Tutkimuksen tulokset innostivat tutkimaan tarkemmin ja laajemmin katastrofien uhrien mediakäsittelyä. Viidennessä osatutkimuksessa (luku 6) tarkasteltavien katastrofitapausten määrä laajentui viidellä. Kuurilan, Lapuan ja Konginkankaan tapausten lisäksi analysoimme sitä, miten Kuru-laivan uppoamisesta (1929), Vallisaaren räjähdyksestä (1937),

Koivulahden maahansyöksystä (1961), Estonian uppoamisesta (1994) ja Kauhajoen koulusurmista (2008) raportoitiin. Iltapäivälehtien ohella tarkastelukohteenä on myös päivälehtien katastrofiuutisointi ja uutisten lisäksi aineistoon sisältyy mielipidekirjoittelua ja ammattilehdissä julkaistuja, aiheeseen liittyviä juttuja, jotta katastrofijournalismin muuttumisesta ja journalistien suhtautumisesta muutokseen muodostuisi kattava käsitys. Tutkimuksessa ilmenee, että journalistit ovat siirtyneet suoraviivaisesta tiedonvälityksestä sensitiiviseen ja joustavaan sisällöntuotantoon. Käsitykset eettisestä journalismista eivät enää 2000-luvulla ole selkeitä, mikä edellyttää juttujen tekijöiltä kykyä ja halua siirtyä reflektiiviseen ammattikäytäntöön. Kuudennessa osatutkimuksessa (luku 7) pitäydymme nykyajassa ja keskitymme erittelemään sitä, miten journalistit pohtivat Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen suoriutumistaan uhreista ja ampujista raportoimisessa.

Merkille pantavaa on se, että kolmessa katastrofijournalismia käsittelevässä osatutkimuksessa vaihtuvat tarkasteluajanjakso, tutkimusaineistot ja teoreettiset jäsennykset. Näin toimimalla pyrin siihen, että tutkimuskohde tulee valotetuksi usealta kantilta ja moneen otteeseen.³⁵ Tutkimuksen päättävässä yhteenvetoluvussa (luku 8) tulkitsen katastrofijournalismia käsittelevien osatutkimusten keskeisiä tuloksia peilaamalla niitä journalismin laajempiin kehityskulkuihin.

1.2.1. Laadullista sisällönanalyysiä uutisiin, teemahaastatteluihin ja muutospuheisiin

Väitöskirjani osatutkimusten aineistot voi jakaa karkeasti kolmeen pääluokkaan. Ensinnäkin tutkimuksissa lainataan erilaisia tekstejä, joissa on tarkasteltu journalismin muutosta. Lisäksi on tutkittu sellaisia journalismin olemusta käsitteleviä tekstejä, joista voi tehdä päätelmiä muutoksesta. Kyse on esimerkiksi journalismin tutkimuksesta, oppikirjoista, järjestöhistoriikkeista, selvityksistä, mietinnöistä, katsauksista ja mielipidekirjoituksista. Tarkastelijoina on ollut tutkijoita, journalisteja ja journalistiprofession rakenteiden kehittäjiä ja tuntijoita. Toiseksi olen lukenut tutkijakollegoitteni kanssa kahdeksasta katastrofiksi luokiteltavasta tapauksesta laadittuja uutisia, mielipidekirjoituksia ja feature-juttuja kahdeksan vuosikymmenen ajalta. Neljättä osatutkimusta (luku 5) varten runsaat 300 lehtijuttua, viidettä osatutkimusta (luku 6) varten lähes 1 900 lehtijuttua. Kuudennessa osatutkimuksessa (luku 7) olemme perehtyneet 40 teemahaastatteluun, joissa suomalaiset journalistit ovat arvioineet omaa ja ammattikuntansa suoriutumista Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien raportoinnissa.

---

35 Ks. triangulaatiosta esim. Eskola & Suoranta 1998, 69–75; Tuomi & Sarajarvi 2002, 140–143.

Valtaosa tutkimukseni aineistoista on niin sanottuja valmiita aineistoja. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistot ovat olleet olemassa ilman tutkimusta. Olen tutkijana kerännyt ja saattanut yhteen erilaisia dokumentteja tähän tutkimukseen, mutta tutkimukseni ei ole vaikuttanut yksittäisten dokumenttien syntyyn. Sen sijaan koulusurmien jälkeen tehdyt teemahaastattelut eivät olisi syntyneet ilman tutkimusta. Ne ovat tutkijan aloitteesta syntyneitä aineistoja.³⁶ Koska tutkijana olen ollut tuottamassa haastatteluaineistoja, minun on täytynyt pohtia omaa rooliani haastattelujen tekijänä. Lähtökohtani on ollut, että ihmisiltä saa enemmän ja tarkempaa informaatiota humanistisella keruumetodilla kuin mekanistisella metodilla.³⁷ Teemahaastatteluissa humanistinen lähestymistapa tarkoitti sitä, että pyrin rakentamaan rennon, ymmärtävän ja luottamuksellisen ilmapiirin saadakseni haastateltavat kertomaan mahdollisimman todenmukaisesti ja kattavasti siitä, miten he tekivät työtään koulusurmista raportoidessaan ja mitä he ajattelivat tehdystä työstä jälkepäin. Mekanistinen lähestymistapa olisi tarkoittanut sitä, että olisin häivyttänyt itseni ja vakioinut toimintani haastattelutilanteissa. En kuitenkaan toiminut näin, koska nähdäkseni tällä tavoin olisin vain kangistanut vuorovaikutusta ilman että saavutettu tieto olisi ollut yhtään tarkempaa. Ymmärtääkseni muutkin teemahaastatteluja tutkimusryhmässämme tehneet jakoivat käsityksen siitä, että humanistisella metodilla sai haastateltavista enemmän irti.

Toinen tutkimusaineistoja jakava piirre on se, kuinka avoimia tai rajattuja ne ovat. Käytännössä kyse on siitä, pystytäänkö aineisto ilmaisemaan kappalemäärissä (N) vai ei ja puhutaanko yhtenäisestä aineistotyyppistä vai monista aineistoista.³⁸ Katastrofijournalismia käsittelevissä osatutkimuksissa pystytään määrittämään, kuinka monta lehtijuttua on analysoitu tai kuinka monta journalistia on haastateltu. Journalismia yleisenä ilmiönä käsittelevissä osatutkimuksissa aineistojen luettelointiin ei pystytä. Journalismin kriiseistä, ihanteista ja profession rakenteista on puhuttu monissa erilaisissa yhteyksissä ja niin vuolaasti vuosien aikana, että aineiston rajaaminen otosmenettelyllä tiettyihin julkaisuihin ja ajankohtiin olisi kadottanut huomattavan määrän keskeisistä lähteistä. Aineistojen avoimuus on tyyppillistä esimerkiksi teoreettisessa tutkimuksessa, jota väitöskirjani kolme ensimmäistä osatutkimusta tässä mielessä muistuttavat.³⁹

Tutkimusaineistojen analyysi nojaa valtaosin laadullisiin menetelmiin, ja vain parissa kohtaa on tehty määrällistä analyysiä. Katastrofeja käsittelevissä osatutkimuksissa (luvut 5 ja 6) on laskettu juttumääriä, katastrofijuttujen osuutta toimituksellisesta sisällöstä ja lehtikuvien ja -grafiikan osuutta katastrofisisällöstä

---

36 Alasuutari 2001 [1995], 84, 155–157; Bruhn Jensen 2002, 243.

37 Alasuutari 2001 [1995], 96–99; ks. myös Hirsjärvi & Hurme 2011, 97.

38 Uusitalo 1997 [1991], 80–81.

39 Tuomi & Sarajärvi 2002, 20–21.

ja jutuissa esiintyvien henkilöiden, kuten kuolonuhrien, heidän omaistensa ja täpärästi pelastuneiden silminnäkijöiden, esiintymistiheyttä. Näitäkään ynnäyk-
siä ei ole tehty tilastollisen analyysin pohjaksi, vaan muutoksia ja jatkuvuuksia
koskevan pohjaymmärryksen saavuttamiseksi. Osatutkimuksissa noudatetaan
laadullisen analyysin yleisiä piirteitä.⁴⁰ Aineistoja kuvaillaan ja pelkistetään.
Niitä puretaan pienempiin, hallittavimpiin osiin ja osista muodostetaan uusia,
laajempia kokonaisuuksia. Tuotetut tulokset kytketään aiempien tutkimusten
tuloksiin ja teoreettisiin kehyksiin. Ilmiötä selitettäessä yritetään ymmärtää eri-
laisten asioiden välisiä suhteita ja niitä erottavia ja yhdistäviä piirteitä. En silti
pysty nimeämään käytettyjä analyysimenetelmiä, koska en ole löytänyt niille
vastinetta metodioppaista. Toisaalta samaisissa oppaissa lohdutetaan, kuinka
kuvattuja metodeja voi soveltaa omiin tarkoituksiinsa eikä annettuja ohjeitakaan
pidä orjallisesti noudattaa.⁴¹

Aineistojen analyyseissä hyödynnetään sellaisia operaatioita, jotka liitetään
laadulliseen sisällönanalyysiin.⁴² Aineistot järjestetään teemoittain.⁴³ Esimer-
kiksi kun perehdyn journalistien kuvauksiin heidän ammattinsa ydinarvoista,
erottelen kuvauksista tietoa, valtaa, yleisöä, aikaa ja etiikkaa koskevat lausumat
omiin ryhmiin. Tai kun käyn tutkijakollegoitteni kanssa läpi koulusurmien jäl-
keen haastateltujen journalistien puhetta ampujien mediakäsittelystä, ryhmit-
telemme puhetta sen mukaan, miten journalistit suhtautuivat ampujien kuvan,
nimen ja heidän internetiin lataamiensa materiaalien julkaisuun ja tästä aiheutu-
viin seurauksiin. Aineiston jokaiselle yksikölle esitetään systemaattisesti samoja
kysymyksiä.⁴⁴ Esimerkiksi kun löydän journalismin tutkijalta maininnan alan
kriisistä, kysyn, millä perusteella tutkija puhuu kriisistä ja mitä todisteita hänellä
on esittää väitteensä tueksi. Tai kun löydämme katastrofia käsittelevästä jutusta
maininnan kuolonuhrista, kysymme, mitä hänestä on kerrottu ja näytetty ja
millä tavoin häntä on esitetty. Aineistojen sisälle muodostetaan vertailuasetel-
mia.⁴⁵ Esimerkiksi kun selvitän journalistiprofessiosta toimittajakoulutuksen
muuttumista, vertaan neljän ajankohdan tilannetta toisiinsa: Millaista koulu-
tusta kussakin ajankohdassa oli tarjolla ja miten koulutukseen suhtauduttiin?
Yhtä lailla katastrofeihin liittyviä sururitualeja jäljittäessämme kiinnitämme
huomion siihen, mitkä rituaalit säilyivät katastrofista toiseen, mitkä rituaalit
hiipuivat ja mitkä tulivat tilalle.

40 Ks. esim. Alasuutari 2001 [1995], 38–48; Tuomi & Sarajärvi 2002, 93–95; Hirsjärvi & Hurme
2011 143–152.

41 Eskola & Suoranta 1998, 188–189, 253; Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.

42 Tuomi & Sarajärvi 2002.

43 Eskola & Suoranta 1998, 175–182.

44 Tuomi & Sarajärvi 2002, 120.

45 Mäkelä 1990, 44–45.

TAULUKKO 1.1. Tutkimuksen kysymykset, aineistot ja menetelmät

Kuusi tutkimusta	Tutkimuskysymys	Tutkimusaineistot	Analyysimetodit
Ensimmäinen osatutkimus: Journalismin kriisit	Millä perustein tutkijat ovat väittäneet journalismin ajautuneen kriisiin?	Journalismin tutkijoiden väitteet kriisistä 1990-luvun puolivälistä 2010-luvulle. Väitteitä on esitetty esim. tutkimuksissa, pamfleteissa ja mielipidekirjoituksissa.	Laadullisen sisällönanalyysin keinoin on tehty systemaattinen kirjallisuuskatsaus, jossa kriisidiskurssit on tuotettu aineistolähtöisesti.
Toinen osatutkimus: Korkeat ja notkeat journalismin ihanteet	Millaista on korkean modernin ja notkean modernin journalistieetos? Miten journalistien suhde ammattinsa keskeisiin ihanteisiin on muuttunut?	Journalistien näkemykset ammattinsa ydinarvoista 1970-luvulta 2010-luvulle. Näkemyksiä on esitetty esim. järjestöhistoriikeissa, oppikirjoissa, mielipidekirjoituksissa ja tutkimuksissa.	Laadullisen sisällönanalyysin keinoin on tehty systemaattinen kirjallisuuskatsaus, jossa toimittajien puhetta ammatti-ihanteista on sidottu teoriaan journalistieetoksen muutoksesta.
Kolmas osatutkimus: Journalistiprofession rakenteiden kehitys	Miten journalistin ammatti on muuttunut 1920-luvulta 2010-luvulle? Millaisessa tilassa profession tukirakenteet olivat vuosina 1929, 1969, 1989 ja 2009?	Journalistiprofession kehittäjien ja kehitystä seuranneiden kertomukset. Kertomuksia on etsitty esim. tutkimuksista, katsauksista, selvityksistä ja lehtikirjoituksista.	Laadullisen sisällönanalyysin keinoin on tehty systemaattinen kirjallisuuskatsaus, jossa journalistiprofessiota tuntevien puhetta on sidottu teoriaan profession rakenteista.
Neljäs osatutkimus: Tiedot ja tunteet katastrofi-journalismissa	Miten katastrofeja käsittelevässä journalismissa on eri aikoina suhtauduttu tietoon ja tunteeseen? Millaisia seurauksia muutoksilla on ollut lähdekäytäntöihin ja alan itseymmärrykseen?	Iltapäivä- ja aikakauslehtien raportointi kolmesta katastrofista vuosina 1957, 1976 ja 2004 (N 305).	Aineistosta on eritelty raportoinnin volyyymia ja painoarvoa. Laadullisessa osassa on hyödynnetty sisällönanalyysin ideoita, kuten teemoittelua, vertailua, yleisten ja poikkeuksellisten sisältö- ja muotopiirteiden paikantamista.
Viides osatutkimus: Uurit ja etiikka katastrofi-journalismissa	Miten journalismissa on eri aikoina kerrottu kuolonuhreista, omaisista ja täpärästi pelastuneista? Miten toimittajat ovat pohtineet ammattinsa etiikkaa eri katastrofien yhteydessä?	Iltapäivä- ja päivälehtien raportointi kahdeksasta katastrofista vuosina 1929, 1937, 1957, 1961, 1976, 1994, 2004 ja 2008 (N 1 887). Ammattilehdet, puheenvuorot, tutkimukset ja muut lähteet journalistien reflektiosta.	Aineistosta on eritelty henkilöryhmien esiintymistiheyttä. Laadullisessa osassa on hyödynnetty sisällönanalyysin ideoita, kuten teemoittelua, vertailua, yleisten ja poikkeuksellisten sisältö- ja muotopiirteiden paikantamista.
Kuudes osatutkimus: Koulusurmaajat ja uurit journalistien reflektioissa	Millä tavoin suomalaiset journalistit reflektoivat työtään, joka liittyi yhtäältä koulusurmaajien ja toisaalta heidän uhriensa käsittelyyn mediassa?	40 teemahaastattelua, joista puolet Jokelan jälkeen, puolet Kauhajoen jälkeen. Haastateltu joko raportoi paikan päältä tai koordinoi kotitoimituksessa.	Aineiston erittelyssä on hyödynnetty laadullisen sisällönanalyysin ideoita, kuten teemoittelua ja systemaattista vertailua.

Käytettyjä metodeja voi arvioida myös sen suhteen, missä marssijärjestyksessä aineistot ja teoriat ovat olleet toisiinsa nähden. Journalismin kriisejä (luku 2) ja katastrofijournalismin tietoja ja tunteita (luku 5) käsittelevissä osatutkimuksissa teoria oli tutkimuksen alkuvaiheessa vain ohuita ajatuksia ja tuli vahvemmin mukaan vasta siinä vaiheessa kun aineisto oli jo alustavasti jäsennetty. Sen sijaan journalistien eetosta (luku 3) ja journalistiprofession rakenteiden (luku 4) muuttumista ja säilymistä käsittelevät osatutkimukset lähtivät liikkeelle teoreettisista jäsennyksistä ja aineistoa tarkasteltiin näitä jäsennyksiä vasten. Teorian ja empirian kehittäminen voi tapahtua myös samanaikaisesti niin tiiviissä vuorovai-
kutuksessa, että jälkikäteen on mahdotonta sanoa, kummasta päästä tutkimus olikaan lähtöisin. Tällä tavoin kävi katastrofijournalismin etiikkaa (luku 6) ja koulusurmista raportoineiden journalistien reflektiota (luku 7) käsittelevissä osatutkimuksissa.

1.2.2. Rehellisyys ja itsekriittisyys luotettavuuden mittareina

Koska tutkimukseni perustuu valtaosin laadulliseen analyysiin, tutkimustulosten luotettavuutta ei voi varmistaa ”mittaamalla” tutkimuksen validiteettia tai reliabiliteettia.⁴⁶ Toisaalta kvalitatiivista tutkimusta ei pidä typistää sellaiseksi tutkimukseksi, jossa kysymykset tutkimuksen luotettavuudesta eivät olisi olennaisia. Myös laadulliselta tutkimukselta voidaan odottaa enemmän kuin vain uusien hypoteesien ideointia, paikallista selittämistä ja mahdollisten tulkintojen tekemistä.⁴⁷ Jokaisen tutkijan on pysähdyttävä miettimään tutkimusongelman ja -asetelman mielekkyyttä, aineistojen riittävyttä ja kohdallisuutta, niiden keräämisen ja analysoinnin järjestelmällisyyttä, käytettyjen metodien sopivuutta sekä tulosten ja niistä johdettujen tulkintojen tulkittavuutta.

Olen edellä kertonut väitöskirjani tutkimuskysymyksistä, -asetelmasta, -aineistoista ja analyysimenetelmistä. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että tutkija pystyy kuvaamaan ja pohtimaan kulkemaansa tutkimusprosessia avoimesti ja yksityiskohtaisesti.⁴⁸ Avoimuus ja yksityiskohtaisuus antavat tutkimusta lukevalle reilun mahdollisuuden kriittisesti arvioida sitä, miten juuri näihin tuloksiin ja tulkintoihin päädyttiin. Suhtaudun kuitenkin epäillen siihen, että laadullisia menetelmiä hyödyntävissä tutkimuksissa olisi järkevää saati mahdollista avata tutkimusprosessia niin tarkasti, että lukija pystyisi saamallaan ohjeilla toistamaan tutkimuksen ja päättämään tismalleen samanlaisiin tuloksiin

46 Mäkelä 1990, 53–55; Tuomi & Sarajärvi 2002, 131–132.

47 Luostarinen 1991a, 23; Töttö 1997, 89–94; Eskola & Suoranta 1998, 143.

48 Eskola & Suoranta 1998, 21; Tuomi & Sarajärvi 2002, 139.

ja tulkintoihin.⁴⁹ Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on kyse myös tutkijan itsekriittisyydestä.⁵⁰ Tutkijan on kyettävä vakuuttamaan itsensä siitä, että on toteuttanut tutkimuksensa riittävän huolellisesti ja järjestelmällisesti. Tämä onnistuu parhaiten, kun tutkijalla on valmiudet kyseenalaistaa oma toimintansa ja tunnustaa tutkimuksensa heikkoudet ja puutteet. Seuraavaksi reflektoin itsekriittisesti oman tutkimukseni aineistoja, niiden keräämistä ja analysointia.

Minua askarruttaa se, voiko valitsemillani rajatuilla tutkimusaineistoilla vastata yleisemmin kysymyksiin katastrofijournalismin muutoksista ja jatkuvuuksista. Katastrofijournalismia käsittelevissä yksittäisissä osatutkimuksissa vastataan kyllä tarkemmin muotoiltuihin tutkimuskysymyksiin, mutta kokonaiskuva muutoksesta voi paikoin jäädä aukkoiseksi. Neljännessä osatutkimuksessa (luku 5) aineistona ovat iltapäivä- ja aikakauslehtien kirjoitukset kolmesta katastrofista. Koska analyysin kohteena olleet lehtityypit ovat erityisiä ja vertailujen katastrofien määrä jää kolmeen, olisin varovainen tulosten yleistämisen kanssa.⁵¹ Tutkimuksen tulokset eivät kerro tutkittuja lehtiä ja analysoituja suuronnettomuuksia laajemmin katastrofijournalismin muuttumisesta.

Viidennen osatutkimuksen (luku 6) perusteella voidaan jo yleisemmin puhua siitä, mikä katastrofien uhrien mediakäsittelyssä on muuttunut ja mikä ei. Nimittäin tutkimuksessa tarkastellaan kahdeksaa katastrofia, tarkasteluväliä on pidennetty kahdeksaan vuosikymmeneen ja iltapäivälehtien rinnalla analysoidaan päivälehtiä. Tässä tutkimuksessa haetaan vastauksia myös journalistien katastrofietiikan muutosta koskeviin kysymyksiin toimittajien mielipidekirjoituksia ja ammattilehtien palstoja analysoimalla. Aineisto toimittajien ammatteettisistä keskusteluista on niukkaa – joskaan ei olematonta – ensimmäisten katastrofien yhteydessä ja runsasta viimeisten katastrofien yhteydessä. Tämä varaus on otettava huomioon silloin, kun tehdään tulkintoja varhaisimmista katastrofeista raportoineiden toimittajien eettisistä näkemyksistä.

Kuudennen osatutkimuksen (luku 7) pohjana ovat 40 teemahaastattelua antavat sitä vastoin runsaan ja moniulotteisen kuvan siitä, miten suomalaiset journalistit pohtivat kahden koulusurmatapauksen jälkeen journalismin tehtäviä katastrofitilanteissa ja hakivat ratkaisuja hankaliksi kokemiinsa asioihin. Tutkimushaastattelut tuovat lisävalaistusta siihen, millaista ammattieettistä pohdintaa journalistien keskuudessa on 2000-luvun jälkipuoliskolla käyty. Silti olisin taas varovainen tulosten yleistämisen kanssa.⁵² Koulusurmat ovat erityisiä katastrofeja ja kahden vertaillun katastrofin väliin jäi aikaa vain runsaat kymmenen

---

49 Luostarinen 1991a, 24; Eskola & Suoranta 1998, 230; Hirsjärvi & Hurme 2011, 186.

50 Eskola & Suoranta 1998, 235.

51 Vrt. J. Pietilä 2008, 219–220.

52 Raittila ym. 2009, 115.

kuukautta. Tutkimuksen tulokset kertovat journalistien reflektiosta Jokelan ja Kauhajoen jälkeen, mutta tulosten perusteella ei pidä päätellä, että reflektio olisi ollut samanlaista vaikkapa Myyrmäen pommiräjähdyksen (2003) tai Hyvinkään ampumavälikohtauksen (2012) jälkeen, suuronnettomuuksista puhumattakaan.

Edellä esittämistäni varauksista huolimatta olen tyytyväinen siihen, miten kolme osatutkimusta yhdessä tuottavat moniulotteisen ja puhuttelevan kuvauksen katastrofijournalismin muutoksesta. Osatutkimuksista saadut tulokset antavat erittäin hyvän pohjan virittää vuoropuhelua katastrofiuutisoinnin ja journalismin yleisten kehityskulkujen kesken. Poikkeuksellisissa olosuhteissa – suuronnettomuuden tai joukkosurman raportoinnissa – voi journalismin uskomuksista ja käytännöistä paljastua sellaisia olennaisia puolia, jotka eivät ole nähtävissä tavanomaisissa uutispäivissä.⁵³

Kun tutkimusaineiston keruun onnistumista arvioidaan, huomio kohdistuu keräämisen järjestelmällisyyteen ja aineiston riittävyteen.⁵⁴ Katastrofeja käsittelevistä lehtiteksteistä koostuvat aineistot ovat tässä mielessä ongelmattomia. Sen jälkeen kun analysoidaan katastrofit ja niistä kertovat mediat oli valittu, lehdistä kerättiin kaikki katastrofia käsittelevät jutut siihen saakka, kunnes kirjoittelu muuttui säännöllisestä satunnaiseksi. Tämä tapahtui yleensä yhteishautajaisia tai julkista muistotilaisuutta seuranneena päivänä. Tarkastelujakson lyhentäminen tai aineiston pientäminen otosmenetelmän avulla olisi vähentänyt analysoitavaa, mutta samalla analyysin ulkopuolelle olisi voinut rajautua tulosten kannalta keskeisiä juttuja. Vastaavasti tarkastelujaksoa olisi joutunut pidentämään kohtuuttoman paljon, jotta myöhemmin tehtyjä uhrien omaisten haastatteluja olisi saatu analysoinnin kohteeksi. On myös epävarmaa, olisiko tämä muuttanut tutkimuksen tuloksia, koska omaishaastatteluja on jo nyt tuorempien katastrofien aineistoissa eikä ole todennäköistä, että tällaisia haastatteluja tehtiin edes viiveelläkään varhaisempien katastrofien aikaan.

Sitä vastoin koulusurmien raportointiin osallistuneiden journalistien teemahaastatteluissa on keruun järjestelmällisyyden kyseenalaistavia piirteitä. Eri tutkimushaastatteluissa painottuivat eri kysymykset: Kauhajoen jälkeen niin meidän tutkijoiden kuin tutkimuksen kohteena olleiden journalistien mielenkiinnon kohteet olivat erilaisia kuin Jokelan jälkeen. Haastattelijoina oli useita, ja vaikka kyse oli aineiston keruusta yhteiseen projektiin, yhdessä sovittujen pelisääntöjen mukaisesti, kaikilla oli henkilökohtaisia tutkimusintressejä kuljettamassa haastatteluja eri suuntiin. En silti näe edellä luettelemieni piirteiden vaarantavan väitöskirjani osatutkimuksen tulosten luotettavuutta, sillä kysymykset

53 Ks. esim. Berkowitz 1997 [1992]; H. Heikkilä ym. 2002.

54 Eskola & Suoranta 1998, 60–68; Tuomi & Sarajarvi 2002, 87–92.

suhtautumisesta koulusurmaajien ja uhrien mediakäsittelyyn ovat monin tavoin esillä kaikissa tutkimushaastattelussa. Lisäksi 40 teemahaastattelua on niin runsas aineisto, että tarkasteltujen teemojen suhteen oli havaittavissa kylläntymistä eli sitä, että uudet haastattelut alkoivat toistaa jo tehtyjen haastattelujen kulkua eivätkä enää tuoneet uusia puolia käsiteltyihin asioihin.⁵⁵

Tutkimuksen kolmannen aineistoryhmän muodostavat tutkijoiden, journalistien ja journalistiprofession tuntijoiden näkemykset journalismista, sen muutoksista ja jatkuvuuksista. Järjestelmällisyyden ja riittävyden kysymykset asettuvat näissä aineistoissa eri tavalla kuin teemahaastattelussa ja media-aineistoissa, koska osatutkimusten kysymysten kannalta relevantteja näkemyksiä löytyy useista lähteistä ja niitä on tarjolla yllin kyllin. Tällöin penätään myös tutkijan ”riittävyttä”: onko hän kyllin perehtynyt tutkimuksessa kysyttäviin asioihin ja onko hänellä edellytyksiä ottaa haltuun laajat ja moniaineiset aineistot.⁵⁶ Olen opiskellut, tehnyt, opettanut ja tutkinut journalismia puolet elämästäni eli kahden vuosikymmenen ajan, ja luotan, että tämä kokemus antaa minulle hyvät lähtökohdat tietää tai ainakin aavistaa, ketkä ovat esittäneet tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia näkemyksiä ja missä he ovat niitä esittäneet. Ahkeralla lähdeviittauksella – joka saattaa paikoin tuntua itsetarkoitukselliselta – olen pyrkinyt osoittamaan sen, että tässä tutkimuksessa esittämieni väitteiden tueksi minulla on riittävästi todisteita ja että tutkijana olen kyennyt keräämään todisteita järjestelmällisesti.⁵⁷

Olen joutunut pohtimaan käyttämäni analyysimenetelmien luotettavuutta koko tutkimusprosessin ajan. Tämä johtuu siitä, että en ole säntillisesti noudattanut metodioppaiden ohjeita enkä puristanut aineistoani minkään nimenomaisen analyysimuotin läpi. Soveltaessani käsityönä erilaisia laadullisen sisällönanalyysin operaatioita, olen herkistynyt pohtimaan, kuinka henkilökohtaista ja aineistoriippuvaista tutkimus onkaan.⁵⁸ Ymmärtääkseni laadullisessa tutkimuksessa aineistot ovat usein ainutkertaisia ja tutkijoiden kokemukset – työstä ja ylipäänsä elämästä – vaikuttavat siihen, millaisia tuloksia tutkija aineistosta näkee ja millaisia tulkintoja hän niistä tekee. Kun vielä laadulliseen analyysiin liittyy jossain määrin sanoilta pakenevaa intuitiota, pidän epätodennäköisenä sitä, että tutkimukset olisivat toistettavissa. Metodisista valinnoista kertoessaan toistettavuutta realistisempaa on ajatella niin, että tutkija pyrkii avoimuudellaan osoittamaan tutkimuksensa luotettavuuden tiedeyhteisölle ja ennen kaikkea itselleen.

55 Mäkelä 1990, 52–53; Eskola & Suoranta 1998, 62–64.

56 Ks. myös Eskola & Suoranta 1998, 211; Törrönen 2002, 41–42, 44–46.

57 Ks. myös Eco 1990, 165–167; Eskola & Suoranta 1998, 232–233; Alasuutari 2001 [1995], 245.

58 Tuomi & Sarajarvi 2002, 101–102; Hirsjärvi & Hurme 2011, 186.

1.3. Neljä kautta Suomea: itsenäistyminen, jälleenrakennus, sääntely ja kilpailu

Vaikka miellän itseni journalismin tutkijaksi, en voi ummistaa silmiäni siltä mahdollisuudelta, että katastrofijournalismin mahdolliset muutokset selittyvät-kin katastrofeista eivätkä journalismista. Katastrofien ja kriisien tutkimuksissa on mainintoja ”uusista” kriiseistä.⁵⁹ Modernit teollisuusyhteiskunnat erosivat perinteisistä maaseutuyhteisöistä sen suhteen, millaisia vaaroja niiden arjessa piili ja millä todennäköisyydellä vaarat realisoituivat katastrofeiksi. Vastaavaa eroa on vaikeampi nähdä modernien teollisuusyhteiskuntien ja jälkimodernien tietoyhteiskuntien välillä. Joissakin yhteyksissä on silti esitetty, että muutos on tapahtunut ihmisten mielissä ja julkisessa elämässä. Tutkijoiden mukaan elämme riskiyhteiskunnassa tai uhkayhteiskunnassa ja meitä ympäröi pelon kulttuuri tai politiikka.⁶⁰ Median rooli nähdään keskeiseksi uhkien ja pelkojen lietsomisessa: media ei enää pelkästään välitä tietoa katastrofeista, vaan katastrofit tapahtuvat mediassa ja media osallistuu niiden tuottamiseen.⁶¹

Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta laajemmin syventyä keskusteluihin, joissa pelkistettynä on ollut kyse modernien yhteiskuntien eri vaiheisiin liittyvien, ristiriitaisten kehityskulkujen tunnistamisesta. Päätös rajata yleinen teoreettinen keskustelu moderneista ja jälkimoderneista yhteiskunnista tämän väitöskirjan ulkopuolelle perustuu kahteen seikkaan. Ensimmäinen perustelu liittyy resurssieni rajallisuuteen. Journalismin yleisten kehityskulkujen ja katastrofijournalismin erityisten muutospiirteiden hahmottaminen on jo yksistään riittävä urakka väitöskirjantekijälle. Toinen perustelu liittyy käsitykseni siitä, että yhteiskunnallisten muutosten tarkastelussa on syytä ottaa huomioon tarkasteltavan yhteiskunnan erityisyys ja muutosten ainutkertaisuus. Tästä syystä pidän hedelmällisimpänä ratkaisuna tarkastella yhteiskunnan ja mediajulkisuuden muutoksia ja jatkuvuuksia nimenomaan Suomen kontekstissa (ks. myös luku 4).

Tutkimuksessani analysoin yhdeksän katastrofiksi luokiteltavan tapauksen journalistisia esityksiä ja niihin liittynyttä ammattieettistä pohdintaa. Tutkimuksen kohteena olevien katastrofien kirjo on laaja: räjähdyksiä, liikenneonnettomuuksia ja joukkosurmia. Laskujeni mukaan Suomessa tai suomalaisille ulkomailla sattuneita, vastaavan mittaluokan siviilikatastrofeja on itsenäisyyden aikana ollut viitisenkymmentä (ks. liite 3). Lisäksi Suomessa on käyty itsenäisyyden aikana neljä sotaa. Tulipalot, sodat, luonnononnettomuudet ja haaksirikot ovat olleet mahdollisia jo vuosisatoja, ja ovat näin ollen laskettavissa perinteisiksi

59 Ks. esim. Quarantelli ym. 2007; Hellenberg ym. 2011.

60 Beck 1992, 22–24; Furedi 1998; 2005; Nohrstedt 2010, 24–27.

61 Altheide 2002; Nohrstedt 2010, 36–48; Sumiala 2010, 137–139.

katastrofeiksi. Osa katastrofeista on liittynyt suomalaisen yhteiskunnan modernisaatioon, ja tässä mielessä lentokoneiden maahansyöksyt tai junien tai bussien yhteentörmäykset edustavat uudenlaisia katastrofityyppejä. Valitettavasti myös jälkimodernissa Suomessa näyttäisi olevan oma, erityinen katastrofityyppi, sillä julkisissa tiloissa tapahtuneet joukkosurmat levisivät 2000-luvulla Amerikasta Eurooppaan.

Suomalaisesta yhteiskunnasta ja julkisesta elämästä lukemani perusteella olen päätenyt siihen, että itsenäisyyden aikana on vallinnut neljä toisistaan poikkeavaa ajanjaksoa.⁶² Olen nimennyt nämä vaiheet itsenäistymisen ja kahtiajakautumisen ajaksi, jälleenrakennuksen ja uudelleen orientoitumisen ajaksi, sääntelyn ja konsensuksen ajaksi sekä kilpailukyvyn ja yksilöllistymisen ajaksi. Tässä jaottelussa ensimmäinen käännekohta ajoittuu toisen maailmansodan päättymiseen. On esimerkiksi puhuttu siirtymisestä ensimmäisestä toiseen tasavaltaan. Sitä vastoin siirtymä jälleenrakennuksesta sääntelyyn tapahtui vähitellen 1960-luvulla. Siirtymässä on kyse poliittisen järjestyksen vakiintumisesta ja vallanpitäjien keskeisten opinkappaleiden sementoitumisesta. Presidentti Urho Kekkosen ja punamultahallitusten johdolla tasavaltaan rakennettiin kattavaa hyvinvointijärjestelmää, vaalittiin yksituumaisuutta ja ylläpidettiin puolueettomuutta suhteessa ulkovaltoihin. Kolmas käännekohta osuu 1990-luvun alkuun, jolloin Neuvostoliiton hajoaminen ja kansantalouden lamaantuminen mursivat yhteiskunnallisen toiminnan ja ajattelun perusteita. Uuden suunnan talouteen ja politiikkaan Suomi haki liittymällä Euroopan unioniin vuonna 1995, mitä on pidetty kolmannen tasavallan alkuna.

Kun Kuru-laiva upposi Näsijärvellä Tampereen edustalla syyskuussa 1929 ja Vallisaaren ammusvarastolla Helsingissä räjähti heinäkuussa 1937, elettiin itsenäisen Suomen ensimmäisiä vuosikymmeniä. Molemmat suuronnettomuudet olivat ajalleen ominaisia. Laivojen haaksirikot ovat perinteisiä katastrofeja, jotka kiusasivat suomalaisia pitkään myös itsenäisyyden aikana. Ammusvaraston räjähdys puolestaan kertoi siitä, kuinka Suomessa varustauduttiin niin ulkoisia uhkia kuin sisäisiä konflikteja varten. Itsenäisen Suomen alkutaivalta varjostikin neljä sotaa: sisällissota (1918), talvisota (1939–40), jatkosota (1941–44) ja Lapin sota (1945). Näissä sodissa kuoli tai katosi runsaat 120 000 suomalaista. Muut katastrofit asettuivat sotien asettamiin mittasuhteisiin. Katastrofit voi tulkita oikeaksi juuri itsenäistyneen valtion sekasortoisesta tilasta, eikä sotien runtelemalla kansakunnalla ollut riittävästi tarmoa huolehtia sisäisestä turvallisuudesta.⁶³

62 Ks. esim. Alasuutari 1996; 2006; Tommila & Salokangas 1998, 101–320; Alasuutari & Ruuska 1999, 215–243; H. Nieminen 2001; Kettunen 2002; 2008; Kunelius 2003, 62–77; Heiskala 2006; Lounasmeri 2010, 49–60; Meinander 2010 [2006], 174–286; Kantola 2011a.

63 Meinander 2010 [2006], 174–189.

Tieto katastrofeista välittyi 1920- ja 1930-luvulla lähinnä sanomalehdistä. Lisäksi radiossa luettiin STT:n sähkeuutisia ja elokuvateattereissa katsottiin uutisfilmejä. Radion merkitys mediana alkoi kuitenkin kasvaa vasta 1930-luvun lopulta lähtien, kun radiovastaanottimien valmistus vauhdittui.⁶⁴ Sisällissodan jäljiltä kansa ja sitä myöten julkisuus oli kahtiajakautunut: valkoisella Suomella oli omat lehtensä ja punaisella omansa.⁶⁵ Kyseisen ajan poliittinen julkisuus oli pirstaleista, ja suurin osa sanoma- ja aikakauslehdistä oli levikiltään pieniä. Sisällissodan voittaneilla valkoisilla oli hegemoninen asema valtiollisessa ja yleensä julkisessa elämässä aina toisen maailmansodan päättymiseen saakka.⁶⁶ Julkisuudesta pyrittiin kitkemään vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä uhmannot aineisto lakkauttamalla vasemmiston lehtiä, minkä seurauksena kommunistien toiminta siirtyi maanalaiseksi. Myös radio oli valkoisten hallinnassa, koska ohjelmatoimintaa harjoittava Yleisradio oli siirretty valtion omistukseen. Ohjelmissa korostuivat kansansivistykselliset lähtökohdat.⁶⁷ Julkisuuden sääntely kiristyi entisestään sotavuosina, jolloin sensuurilla ja propagandalla ylläpidettiin ja vahvistettiin kansan taistelutahtoa. Poliittisen lehdistön kaudella julkisuudessa ei ollut kehittynyt selkeitä rajoja eri ammattiryhmien ja genrejen välille.⁶⁸ Lehtijuttujen kirjoittaminen oli monelle sivutoiminen tapa osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, eivätkä mielipiteiden ja uutisten erot olleet itsestään selviä.

Kun kaksi matkustajajunaa törmäsi Kuurilassa maaliskuussa 1957 ja Aeron reittilentokone syöksyi maahan Koivulahdessa tammikuussa 1961, suomalaista yhteiskuntaa oltiin jälleenrakentamassa sotien jäljiltä.⁶⁹ Myös nämä suuronnettomuudet kuvaavat hyvin omaa aikaansa. Suomi teollistui ja kaupungistui kovaa vauhtia, mikä kertautui uudenaikaisina katastrofeina: reittilentokoneiden maahansyöksyinä ja räjähdyksinä tuotantolaitoksissa. Modernissa teollisuusyhteiskunnassa liikuttiin huomattavasti enemmän kuin perinteisessä maaseutuyhteisössä, mikä moninkertaisti onnettomuudet maanteillä.⁷⁰ Katastrofit tulkittiin silti ”välttämättömäksi pahaksi”, ja ne otettiin vastaan modernisaatioon kuuluvana realiteettina. Myös sotien läheisyys saattoi vaikuttaa siihen, että katastrofit kohdattiin vielä 1950- ja 1960-luvun vaihteessa korostetun rationaalisesti.

Jälleenrakennuksen ajanjaksolla tietoa katastrofeista saatiin entiseen tapaan eli sanomalehdistä, radiosta ja elokuvateattereista. Uutisen merkitys mediassa oli kasvanut. Radiossa oli aiempaa useammin uutislähetystyksiä.⁷¹ Myös lehdistön

64 Meinander 2010 [2006], 195.

65 Tommila & Salokangas 1998, 150–181.

66 H. Nieminen 2001, 196.

67 Alasuutari & Ruuska 1999, 221; Meinander 2010 [2006], 195.

68 Kunelius 2003, 65–66.

69 Meinander 2010 [2006], 226–230.

70 Näättänen 1972, 18–19.

71 Salokangas 1996, 71–73.

asteittainen siirtyminen poliittisesta kaupalliseen vaiheeseen kiteytyi onnettomuus- ja rikosuutisille jaetun tilan ja annetun painoarvon kasvussa.⁷² Sotien jälkeen suomalainen yhteiskunta orientoitui uudelleen: Kommunistit olivat jälleen kelpollisia toimimaan julkisesti, kun taas äärioikeiston järjestöt määrättiin lakkautettaviksi.⁷³ Ylipäänsä vasemmistopuolueiden ja ammattiyhdistysliikkeen valta kasvoi porvareiden ja talonpoikien kustannuksella, mikä näkyi myös julkisessa elämässä.⁷⁴ Kenelläkään ei ollut yhteiskunnassa sellaista hegemoniaa, että julkisuutta olisi voinut säätää mieleisekseen. Uudessa tilanteessa julkinen toiminta perustui entistä enemmän kompromisseihin ja itsehillintään. Etenkin Neuvosliitosta, joka vielä muutamia vuosia aiemmin oli ollut perivihollinen, puhuttiin julkisuudessa varoen ja myötäillen.⁷⁵ Toimittajan työ alkoi eriytyä muusta yhteiskunnallisesta toiminnasta, mutta suhteet toimittajien ja lähteiden kesken säilyivät vielä pitkään likeisinä ja epämuodollisina.⁷⁶

Kun Lapuan patruunatehdas räjähti huhtikuussa 1976, Suomesta rakennettiin hyvinvointiyhteiskuntaa. Ajanjaksoa leimasi voimakas edistysusko. Vaikka yhteiskunnalliset ongelmat olivat muuttaneet muotoaan ja osittain kärjistyneetkin, ne oli määrä ratkaista sääntelyä ja ohjausta tehostamalla.⁷⁷ Tätä taustaa vasten Lapuan onnettomuuteen saattoi suhtautua kahtalaisesti. Yhtäältä kyse oli modernisaation realiteetista, toisaalta sääntelyn epäonnistumisesta. Huomionarvoista on silti se, että 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä suomalaisille sattui hämmästyttävän vähän katastrofeja. Eniten suomalaisia liikuttaneet katastrofit tapahtuivat tuolloin naapurissa: Huhtikuussa 1986 Neuvostoliiton Tshernobyliissa tapahtunut ydinvoimalaonnettomuus osoitti puutteita myös suomalaisten viranomaisten kriisinhallinnassa.⁷⁸ Syyskuussa 1994 Itämerellä uponnut virolainen matkustajalautta Estonia puolestaan testasi suomalaisten pelastusviranomaisten toimintakyvyn.⁷⁹

Sääntelyn ja konsensuksen ajanjaksolla televisio toi katastrofit suomalaisten olohuoneisiin.⁸⁰ Kun radio kertoi tapahtumista lyhyesti tunnin viiveellä ja sanomalehdet kattavasti seuraavana aamuna, näiden väliin tulleet television iltauutiset veivät kuvallisilla raporteillaan katsojat tapahtumien keskelle. Median kaupallistuminen vauhdittui 1980-luvulla.⁸¹ Yleisradion uutisten vastapainoksi tulivat televisioon MTV:n uutiset ja radioon paikalliskanavien uutiset, ja ilta-

72 Kunelius 2003, 68; Huovila 2005, 51–53.

73 Meinander 2010 [2006], 218.

74 Meinander 2010 [2006], 240.

75 Tommila & Salokangas 1998, 236–239.

76 Kunelius 2003, 68–69; Kantola 2011b, 115–125.

77 Alasuutari 1996, 246; Kantola 2011a, 19.

78 Ennelin 2003; Huhtala & Hakala 2007, 42–48.

79 Toivonen 2003; Huhtala & Hakala 2007, 48–57.

80 Luostarinen & Uskali 2006, 193.

81 Kantola 2011a, 39–40.

päivälehtien markkinoille Ilta-Sanomien kilpailijaksi Iltalehti. Useat päivälehdet karistivat harteiltaan poliittista painolastia julistautumalla sitoutumattomiksi. Toimittajien ja vallanpitäjien kesken syntyi näkyviä konflikteja 1980-luvulla, mutta kaiken kaikkiaan julkisuudessa toimittiin yhä varovaisesti, valtaa myötäilevästi ja kansallisen edun mukaisesti.⁸² Yhteiskunnasta välittyi kuva, että edistys ja hyvinvointi edellyttivät yksituumaisuutta: ristiriidoista oli neuvoteltava, kompromissiin pyrittävä ja sovittelijoita tuettava. Poliittisesti jakautuneet julkisuudet olivat vuosikymmenien aikana yhdistyneet yhdeksi, kansalliseksi julkisuudeksi.⁸³ Television iltautiset keräsivät joka ilta miljoonayleisön, samoin Helsingin Sanomat joka aamu ja maakunnissa alueen valtalehti kannettiin likipitäen joka torppaan. Mediajulkisuudessa oli saavutettu vallan ja työn kolmijako: poliitikot, virkamiehet ja asiantuntijat tuottivat tietoja ja mielipiteitä, toimittajat välittivät niitä eteenpäin ja katsojat, kuulijat ja lukijat ottivat ne vastaan.⁸⁴

Kun bussi ja rekka törmäsivät Konginkankaalla maaliskuussa 2004 ja kouluammuskelut tapahtuivat Jokelassa ja Kauhajoella vuosina 2007 ja 2008, Suomessa keskityttiin kilpailukyyn parantamiseen. Suomen valtio, suomalaisyritykset ja suomalaiset oli integroitu globaaliin talouskilpailuun, ja sääntelyn paikalle iskusanoiksi oli nostettu rationalisointi, innovointi ja kansainvälistyminen.⁸⁵ Globalisaation myötä suomalaiset altistuivat uudenlaisille katastrofeille. Ensinnäkin yhä useammin suomalaisia koskettanut katastrofi tapahtui ulkomailla: hiekkarannalla Thaimaassa, helikopterissa Viron edustalla tai bussissa Espanjassa. Toiseksi 2000-luvulla Suomeen rantautuivat amerikkalaistyypiset joukkosurmat. Koska surmat tapahtuivat kouluissa ja kauppakeskuksissa ja uhreiksi saattoi joutua kuka tahansa, surmateot heikensivät merkittävästi kansalaisten turvallisuudentunnetta.⁸⁶ Katastrofien ”paluu” 1900-luvun lopun seesteisen kauden jälkeen näkyi siinä, että suuronnettomuudet ja surmatyöt tuntuivat herättävän laajasti voimakkaita tunteita surusta raivoon.

Kilpailukyyn ja yksilöllistymisen ajanjaksolla katastrofeista vyörytettiin tietoa monen median kautta samanaikaisesti. Internet mullisti mediamaiseman ja julkisuuden työnjaon: Toimitukset kierrättivät omaa ja muilta lainaamaansa juttumateriaalia eri viestimissä. Yleisö ei enää yksinomaan vastaanottanut tietoja, vaan se osallistui sisältöjen tuottamiseen, kommentoimiseen ja levittämiseen. Lähteet eivät enää ainoastaan vastanneet toimittajien kysymyksiin, vaan ne houkuttelivat toimittajia helposti journalismiksi muuntautuvilla pr-aineistoillaan ja loivat yhteyksiä suoraan yleisöön. On arvioitu, että toimittajien valta toimia

82 Salminen 1996; Luostarinen & Uskali 2006, 181–182; Lounasmeri 2010, 53–55, 57–58.

83 H. Nieminen 2001, 199–200.

84 K. Pietilä 1999; Kunelius 2002 [1998], 210–212, 215–216.

85 Heiskala 2006, 27–30.

86 Sumiala & Tikka 2009, 14–15; Vuori ym. 2011, 178–180; 189–191.

julkisuuden portinvartijana päättyi 2010-luvulle tultaessa.⁸⁷ Mediatarjonta moninkertaistui myös siksi, että sähköistä joukkoviestintää avattiin kilpailulle 1980-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Tämän kaiken seurauksena yleisö pirstoutui kanavapaljouteen ja internetin yhteisöpalveluihin, ja vain katastrofin kaltainen poikkeuksellinen merkittävä tapaus pystyi 2000-luvulla yhdistämään yksilöllistyneet kuluttajat ”suureksi” yleisöksi.⁸⁸ Julkisuudessa kaikki kilpailivat kaikkia vastaan: Mediat kilpailivat yleisöistä ja nopeudesta, lähteet huomiosta, ja mediat ja lähteet näkökulmista.⁸⁹ Konsensus piiloutui mediajulkisuudesta vallan kabinetteihin, ja sääntely jätettiin markkinoiden hoidettavaksi.

Tämän monografian otsikko on *Kriisi journalismissa*. Otsikolla on kaksi merkitystä. Ensinnäkin kriisi on vakava, akuutti tilanne, josta tehdään journalismia – useimmiten isoilla otsikoilla ja suurilla kuvilla. Kauhajoen koulusurmat ja Lapuan patruunatehtaan räjähdys ovat esimerkkejä kriiseistä. Toiseksi otsikolla viitataan niihin arvioihin, joiden mukaan journalismi itse on kriisissä. Näin ovat väittäneet monet mediatutkijat, mutta journalismin kriisistä on alettu puhua muuallakin: netissä, vallan kabineteissa ja yhä useammin toimituksissa. Journalismin kriisi ei paikannu akuutteihin tilanteisiin, vaan pitkän aikavälin trendeihin, kuten viihteellistymiseen, kaupallistumiseen ja yhdenmukaistumiseen. Tässä tutkimuksessa kriisejä käsitellään näissä molemmissa merkityksissä. Käsitteellisen selkeyden säilyttämiseksi tästä eteenpäin käytän kriisiä vain journalismin omien ongelmien yhteydessä, kun taas journalismin raporttoimia vakavia tilanteita nimitän katastrofeiksi. Käsitteen vaihdos on perusteltua myös siksi, että tässä tutkimuksessa analyysin kohteena on sellaisia onnettomuuksia ja henkirikoksia, joiden kuolonuhrien määrät oikeuttavat puhumaan katastrofista. Journalismin kriisiin ei ole yhtä yksiselitteisiä mittareita. Seuraavassa luvussa esittelen ja erittelen mediatutkijoiden väitteitä journalismin kriisistä, koska ne olivat parhaat mittarit mitä tähän kriisiin löytyi.

---

87 E. Väliverronen 2009a, 31; Vehkoo 2011, 13–16.

88 Seppänen & E. Väliverronen 2012, 53

89 Luostarinen 2002b [1998], 191.

2. Journalismin tuomionpäivä ja akateemiset profetiat

Kriisitietoisien journalismin tutkimuksen jäsentelyä ja arviointia

2.1. Johdanto: ”Kaikki näyttää menevän päin helvettä”

Sanotaan, että journalismi on tullut tiensä päähän. Toimittajat ja kuvaajat eivät näytä tietävän, miten heidän pitäisi työtään tehdä. Tyytymättömyys journalistien suoritukseen tuntuu vallitsevan kaikkialla: Kritiikkiä median sisältöjä ja toimintatapoja kohtaan on esitetty niin vallanpitäjien kuin yleisön keskuudessa. Samanaikaisesti horjuu usko journalismiin yhtäältä kannattavana liiketoimintana ja toisaalta muiden liiketoiminnan edistäjänä. Journalismin lopunajan tunnelmat kiteytti osuvasti vuosituhannen vaihteessa Heikki Luostarinen: ”Yleisesti ottaen kaikki näyttää menevän päin helvettä...”⁹⁰

Luostarinen on yksi monista journalismin tutkijoista, jotka ovat aktiivisesti osallistuneet tutkimuskohteen kriisistä käytävään keskusteluun. Erilaiset tulokset kriisin syistä ja seurauksista ovat velloneet journalismin tutkimuksessa 1990-luvulta alkaen. Kun tutkija näkee ympärillään enemmän muutosta kuin pysyvyyttä ja muutoksessa enemmän kurjistumista kuin edistymistä, hänen on vaikea olla liittymättä kriisitietoisien tutkijoiden joukkoon. Lopunajan koulukunta on varteenotettava vaihtoehto myös siksi, että yhä enemmän projekti- rahoituksen varassa toimivan tutkijan on haettava itselleen asemaa, jossa hän kokee olevansa hyödyllinen ja hyväksytty niin journalistiprofession kuin media- tutkimuksen kentillä.⁹¹ Kriisipuhetta on ylläpitänyt osaltaan myös journalismin tutkimuksen vahva normatiivinen perinne; tutkijat ovat harvoin tyytyneet vain kuvaamaan ja selittämään journalismia ilman että he olisivat ottaneet kantaa

90 Luostarinen 1999, 20.

91 Kantola 1998a; Kunelius 1998b; Zelizer 2004, 1–3.

myös siihen, mitä journalismin pitäisi olla ja millaisessa mediajärjestelmässä se parhaiten kukoistaisi.⁹²

Journalismin tutkimus ei ole tarkkarajainen tutkimusalue, vaan se rönsyää moneen eri suuntaan ja lainaa teorioita ja metodeja sitä ”kypsemmistä” tieteistä, kuten sosiologiasta, kielitieteistä, historian, politiikan ja kulttuurin tutkimuksesta.⁹³ Esimerkiksi Kunelius mieltää journalismin nelijalkaiseksi otukseksi, jota voi tutkia ja arvioida tiedonvälityksenä, tarinoiden kertomisena, julkisen keskustelun ylläpitäjänä ja julkisen toiminnan resurssina.⁹⁴ Kriisikeskustelua on käyty vilkkaasti ainakin kahden ”otuksen” sisällä: Journalismin kyky ja halu välittää olennaista ja hyödyllistä tietoa on asetettu kyseenalaiseksi. Samoin journalismin on arvioitu ”tyhmentäneen” julkista keskustelua. Tutkimusta voi luokitella myös Pamela Shoemakerin ja Stephen Reesen kehittämän mediavaikutusten kehämallin avulla. Journalismin tutkimus voi analysoida journalistiyksilöitä, mediarutiineja, toimitusorganisaatioita, toimitusten suhteita muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin sekä ideologioita.⁹⁵ Kriisiä näyttäisi olevan jokaisella kehällä: Toimittajien ammatti-identiteetti on hukassa. Mediarutiineista on tullut pakkopaita. Toimitukset kutistuvat kutistumistaan, eikä niistä ole enää vastusta vallanpitäjien pr-armeijoille. Lisäksi journalismin missio on tyypistynyt rahanteoksi omistajille.

Kriisi on määritelty tilanteeksi, jossa tärkeät arvot tai päämäärät ovat uhattuina ja jossa on tehtävä päätöksiä nopeasti ja ilman varmuutta tilanteen kehittymisestä.⁹⁶ Kriisistä voidaan puhua, kun jotakin epätoivottua on jo tapahtunut mutta vieläkin suurempien menetysten vaara on olemassa. Edellä sanottu pätee myös journalismiin varauksin. Journalismin kriisiä voi luonnehtia niin krooniseksi ja kompleksiseksi, että välttämättä kaikki mukanaolijat eivät edes tulkitse tilannetta kriisiksi.⁹⁷ Johanna Vehkoo jakaa journalismin kriisin eksistentiaaliseksi ja sosio-ekonomiseksi.⁹⁸ Eksistentiaalisessa kriisissä on kyse siitä, että perinteinen media on menettänyt monopolinsa tiedonvälittämiseen ja julkisen keskustelun ylläpitämiseen. Sosio-ekonomisessa kriisissä on kyse noidankehästä, jossa mainostajia verkkotoimijoille menettänyt mediayhtiö karsii kuluja, mikä heikentää laatua, mikä karkottaa lukijoita ja mikä ohentaa entisestään mainostuloja. Vehkoon mielestä media ei suinkaan ole murroksessa vaan horroksessa, koska se ei uskalla investoida uuteen yrittäessään suojella vanhaa.⁹⁹

---

92 Benson 2008.

93 Zelizer 2004.

94 Kunelius 2000a.

95 Shoemaker ja Reese 1996.

96 Rosenthal, Hart & Charles 1989, 10; Forsberg & Pursiainen 2003, 9.

97 Ja. Koivisto 2012, 10, 20.

98 Vehkoo 2011, 12–34.

99 Emt., 35–48, 200–202.

Tämän osatutkimuksen tavoitteena on paikantaa journalismin kriisi sellaisena kuin se on viime vuosina nähty suomalaisessa journalismin tutkimuksessa. Olen lukenut kollegoitteni kirjoituksia 1990-luvulta puolivälin tienoilta näihin päiviin saakka ja etsinyt tutkimusteksteistä kuvauksia ja väitteitä, jotka voi tulkita puoltavan käsitystä journalismin kriisistä. Olen järjestelmällisesti kerännyt kirjallisuudesta kriisipuhetta, jäljittänyt kriisiväitteiden perusteluja ja todisteita sekä ryhmitellyt puhetta erilaisiksi kriisidiskursseiksi. Tutkimukseni on ollut aineistolähtöistä sikäli, että diskurssit ovat erottuneet vähitellen analyysin kuluessa pelkistämisen, klusteroinnin ja abstrahoinnin avulla.¹⁰⁰ Kirjallisuuskatsaukseni tulokset perustuvatkin laadullisen sisällönanalyysin operaatioihin.¹⁰¹

Aineiston keruussa olen tehnyt kolme rajausta. Ensinnäkin läpikäymäni tutkimuskirjallisuus on kotimaista. Tämä rajausta on perusteltua siksi, että myös muissa osatutkimuksissa analyysin kohteena ovat suomalaiset toimittajat ja heidän tuottamansa journalismi. Tekemieni pistokokeiden perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että Suomessa esitetyt näkemykset seurailevat kansainvälistä kriisikeskustelua. Toiseksi olen keskittynyt tässä luvussa inventoimaan tutkijoiden kriisinäkemyksiä, koska journalistien käsitykset muutoksesta tulevat ilmi jäljempänä (ks. luku 3). Tosin joissakin tapauksissa sama henkilö on ehtinyt vaikuttaa niin tutkijana kuin toimittajana ja esittää molemmissa rooleissa niin painavia näkemyksiä, että hänet on otettu huomioon sekä tässä keskustelussa että toimittajien muutospuhetta koskevassa luvussa. Kolmanneksi tässä luvussa läpikäyty kriisikeskustelu alkaa vasta 1990-luvun jälkipuoliskolla, vaikka kriittisyys on leimannut kotimaista journalismin tutkimusta ainakin 1960-luvun lopulta lähtien (ks. luku 4). En silti rinnasta aiempaa tutkijapolvea kriisitietoisten koulukuntaan, koska heidän kriittisyytensä kohdistui rakenteiden pysyvyyteen eikä muutokseen, jota pidän keskeisenä pontimena viime vuosikymmeninä esitetyille kriisiväitteille.

Tehtyjen rajausten ja analysoidun aineiston perusteella journalismin kriisi haaroittuu tutkijoiden väitteissä kuuteen diskurssiin, jotka jäljempänä käyn tiiviisti läpi yksi kerrallaan. Ensimmäiseksi kriisiksi väitetään sitä, että journalismi on *kaupallistunut* ja uutiset sekä mielipiteet ovat typistyneet kulutustavaroiksi. Toiseksi kriisiksi väitetään sitä, että journalismi on *viihhteellistynyt* ja tabloidimedien logiikka ohjaa yhä enemmän journalistisia valintoja. Kolmanneksi kriisiksi väitetään sitä, että journalismi on *kaventanut* julkista keskustelua ja käytännöllään ruokkii politiikan näytösluontoisuutta ja kansalaisten passivoitumista. Neljänneksi kriisiksi väitetään sitä, että journalismi on *yhdenmukaistunut* eikä vaih-

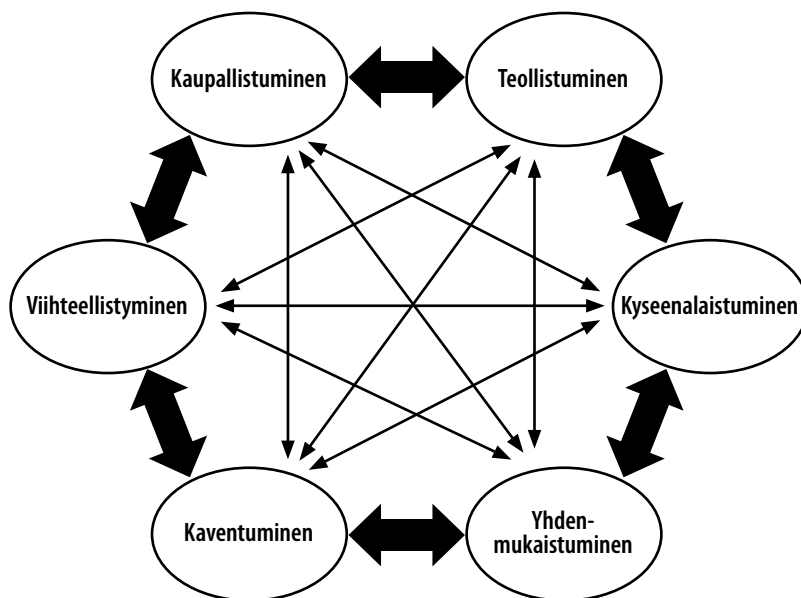
---

100 Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–111.

101 Emt., 119–121.

toehtoisilla sisällöillä tai muodoilla ole sijaa valtavirtamediassa samalla tavoin kuin ennen. Viidenneksi kriisiksi väitetään sitä, että journalismin arvo yleisölle on *kyseenalaistunut* eikä journalisteja pidetä enää luotettavan, välttämättömän palvelun tarjoajina. Kuudenneksi kriisiksi väitetään sitä, että journalismi on *teollistunut* liukuhihnatyöksi ja epämääräiseksi sisällöntuotannoksi. Nämä kaikki kuusi kriisidiskurssia ovat kietoutuneet toisiinsa tiiviisti. Kun yhdenlaista kriisiä tehdään ymmärrettäväksi toisella kriisillä, tutkijat näyttävät ikään kuin kiertävän kehää: Kaupallistumisesta seuraa viihteellistymistä, joka puolestaan johtaa mediasisältöjen yhdenmukaistumiseen ja julkisen keskustelun kaventumiseen, joka taasen kertautuu journalismin arvon kyseenalaistumisena ja toimitustyön teollistumisena (ks. kuvio 2.1). Vaikka kriisikehässä yhteydet eri diskurssien välillä ovat moninaiset, kriisit näyttävät palautuvan talouden argumentteihin ja journalistien osaksi jäävän sopeutuminen ylhäältä saneltuihin toimintaehtoihin.

KUVIO 2.1. Journalismin kriisikehä tutkimusdiskurssien perusteella

2.2. Kriisinä kaupallistuminen: Sisältöhyödykkeitä sopiviin segmentteihin

Journalismia on luonnehdittu epätyypilliseksi liiketoiminnaksi, koska siinä yksityisten omistajien kaupalliset pyrkimykset on sovitettu yhteen instituutiolle säilytettävien yhteiskunnallisten tehtävien kanssa.¹⁰² Journalismin tutkimuksessa on esitetty kriittisiä huomioita median kaupallistumisesta.¹⁰³ Kritiikin keskeinen ajatus on se, että journalismin erityisyys markkinatoimijana ja liiketoiminnan alana on katoamassa.

Suomalainen yhteiskunta siirtyi 1900-luvun loppupuolella kilpailutalouden ja markkinasääntelyn vaiheeseen.¹⁰⁴ Talouden diskurssi ja logiikka alkoivat ohjata myös journalismia. Kilpailutaloudessa journalismin perimmäiseksi arvoksi on pelkistynyt taloudellinen menestys, kun aiemmin se oli ollut vain yksi näkökulma journalismin suorituksen arviointiin.¹⁰⁵ Journalismi on alettu mieltää tuotteeksi tai tavaraksi, jota valmistetaan, kaupataan ja kulutetaan kuin mitä tahansa hyödykettä.¹⁰⁶ Journalismin tavaroituminen on tutkimuksen mukaan merkinnyt sitä, että kaupalliset intressit ja markkinaorientaatio painavat tehdyissä ratkaisuissa entistä enemmän ja informatiiviset tavoitteet ja yhteiskunnallinen orientaatio entistä vähemmän.¹⁰⁷

Journalismin kaupallistumiseen tutkijat ovat suhtautuneet varauksellisesti useasta syystä. Kun menestystä arvioidaan rahassa, sen on uskottu heikentävän journalismin laatua ja murentavan ammatti-ideologian keskeistä perustaa, kuten tiedonvälityksen totuudellisuutta, ammattilaisten riippumattomuutta ja aktiivisuutta julkisen palvelun toteuttamisessa.¹⁰⁸ Tutkijat ovat selittäneet kaupallistumisella myös sen, että väkivallasta, seksistä, huonosta mausta ja yksityiselämän asioista on tullut entistä keskeisempiä mediasisältöjä.¹⁰⁹

Mediayhtiöissä on viime vuosikymmeninä tapahtunut vallanvaihto niin omistamisen kuin operatiivisen johtamisen tasoilla. Kun aiemmin mediayhtiöiden ja toimitusten johtoon kasvettiin organisaation suojissa tai meritoiduttiin poliitikassa, tätä nykyä johtajiksi rekrytoidaan sellaisia, jotka tulevat organisaation ulkopuolelta ja jotka ovat hankkineet kannuksensa nimenomaan johtamisesta.¹¹⁰ Myös yhtiöiden omistus on siirtynyt julkaisupaikkakunnalla vaikuttavien perhei-

102 Salokangas 1998; H. Nieminen ym. 2005, 16; Picard 2005, 337–339; J. Wiio 2006, 28–29.

103 Ks. esim. H. Nieminen ym. 2005; J. Wiio 2006; Herkman 2009a.

104 Alasuutari 1996 104–121; H. Nieminen & Pantti 2012, 20–23.

105 Kantola 1998b, 32; Luostarinen & Uskali 2004; H. Nieminen ym. 2005, 29, 33; H. Nieminen & Pantti 2012, 84–86.

106 Perko 1998, 27; Luostarinen 1999, 20; J. Wiio 2006, 30.

107 H. Nieminen & Pantti 2004, 201; J. Wiio 2006, 29, 44; Herkman 2009a, 38.

108 Perko 1998, 20; E. Karvonen 2000, 22; Herkman 2009a, 44.

109 H. Nieminen ym. 2005, 32.

110 Lintula 2005, 168.

den ja sukujen käsistä kansainvälisille mediakonserneille ja pörssisijoittajille.¹¹¹ Omistamisessa ja johtamisessa tapahtuneet muutokset ovat heijastuneet myös toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin. Tutkijoiden mukaan keskeisiksi tavoitteiksi ovat nousseet tuloksen parantaminen, myynnin lisääminen, markkinaosuuden kasvattaminen ja osakkeen arvon nostaminen, ja tavoitteiden saavuttamisessa ollaan aiempaa kärsimättömämpiä ja valmiimpia irtisanomisiin ja muihin koviin keinoihin.¹¹²

Markkinavetoisuuden yhtenä ilmentymismuotona on pidetty mainonnan ja journalismin rajojen hämärtymistä.¹¹³ Mediassa esitellään yhä herkemmin erilaisia tuotteita ja palveluita siten, että yleisön on vaikea erottaa, milloin on kyse journalismista ja milloin mainonnasta. Ylipäänsä promootion logiikka on linkitetty niin vahvasti esimerkiksi palvelu- ja populaarijournalismiin, että julkaisun ainoaksi motiiviksi näyttää usein jäävän myynninedistäminen.¹¹⁴ Rajat ovat hämärtyneet myös mediayhtiöiden arjessa, koska enää ei ylläpidetä palomuuria toimituksen ja markkinointiosaston välillä, vaan tehdään tiivistä yhteistyötä niiden kesken.¹¹⁵ Yhteistyön lujittumisesta tutkijat ovat päätelleet, että mediayhtiöiden markkinoinnista vastaavilla henkilöillä ja välillisesti mainostajilla on aiempaa enemmän sanavaltaa journalistisiin päätöksiin.¹¹⁶

Kun median markkinoinnista vastaavien vaikutusvalta on alkanut ulottua myös toimituksiin, käsitys tavoiteltavasta yleisöstä on muuttunut. Aiemmin tavoitteena oli saavuttaa mahdollisimman laaja yleisö ilman erityisiä rajauksia, mutta nykyisin pyrkimyksenä on räätälöidä sisältöjä mainostajien kannalta kiinnostaville kohdeyleisöille.¹¹⁷ Yleisöorientaation muuttumisen voi nähdä vaikuttaneen myös mediamarkkinoiden kiertokulkuun; kierto alkaa yhä useammin mainostajien tarpeesta tavoittaa tietynlaisia yleisöjä eikä suinkaan laadullaan yleisön vakuuttavasta journalistisesta tuotteesta.¹¹⁸

Tutkimus kuvaa journalistien asemaa markkinoituneessa mediassa hankalaksi. Journalistit joutuvat sopeutumaan kiristyviin vaatimuksiin, jotka tulevat ammatin ulkopuolelta.¹¹⁹ Mediayhtiöiden omistajat ja johtajat vaativat parempia tuloksia yhä nopeammin. Markkinointiväki ja mainostajat odottavat ystävällisempää palvelua entistä rajatummalta yleisöryhmältä. Myös koko yhteiskuntaa

111 Herkman 2009a, 34–36.

112 Kantola 1998b, 24; Lintula 2005, 237–246; Lehto 2006, 413–414, 421–426; J. Wiio 2006, 29; Herkman 2009a, 32, 41; Nikunen 2011, 30.

113 Perko, 1998, 20, 28; Luostarinen 1999, 21; Uskali 2002, 31.

114 Uskali 2002, 31; Herkman 2005a, 307.

115 Perko 1998, 28; Luostarinen & Uskali 2004; E. Hujanen 2007, 31; E. Väliaverronon 2009a, 24.

116 Kantola 1998b, 24–25; Perko 1998, 20; J. Hujanen 2006, 34; Herkman 2009a, 41.

117 Kantola 1998b, 30; J. Hujanen 2004, 52; Luostarinen & Uskali 2004; H. Nieminen ym. 2005, 50; Herkman 2009a, 41; H. Nieminen & Pantti 2012, 146–147.

118 E. Karvonen 2000, 22–23; Kunelius 2003, 83–84.

119 Perko 1998, 28; J. Hujanen 2006, 32, 34–35, 37.

hallitseva kilpailutalouden eetos luo puitteet, joissa markkinalogiikan kyseenalaistaminen on entistä vaikeampaa. Esimerkiksi valtion rooli median sääntelyssä on kutistunut, ja myös lainsäätäjät tarkastelevat journalismia ennen kaikkea liiketoimintana.¹²⁰ Markkinoiden puristuksessa journalistien mahdollisuudet tehdä omaehtoisesti ja innovatiivisesti laadukasta journalismia näyttävät rajallisilta.¹²¹

2.3. Kriisinä viihteellistyminen: Vähemmän leipää, enemmän sirkushuveja

Journalismia on pidetty yhteiskunnan kannalta keskeisenä instituutiona, jonka tuottama ajankohtainen ja tosiasiapohjainen informaatio on välttämätöntä julkista palvelua kansalaisille.¹²² Journalismin tutkijoiden mielestä julkisen palvelun tehtävän toteuttaminen on saanut paljolti väistyä viihdyttämiskäytännön tieltä.¹²³ Kansalaisten sivistämiseen pyrkivää keskustelua ja taustoittamista on korvattu pinnallisilla julkisjuoruilla ja kevyillä elämäntapavinkeillä.

Journalismin viihteellistymistä on kuvattu eri tavoin. Yksi tapa on viitata joukkoviestinnän eri kategorioiden tunnistettavuuden hämärtymiseen.¹²⁴ Journalismin tutkijat ovat lanseeranneet erityisiä käsitteitä, kuten newszak, churnalism, infotainment tai tabloidisaatio havainnollistaakseen, kuinka yhteiskunnallisesti orientoituneeseen faktajournalismiin on kiinnittynyt viihteellisiä, populistisia piirteitä.¹²⁵ Toinen viihteellistymiseen liittyvä katsantokanta on väittää perinteisen, vakavan asiajournalismin aseman kutistuneen mediassa.¹²⁶ Kutistumisteesiä viljelevät tutkijat näkevät journalismin kentäksi, jolla käydään nollasummapeliä viihdyttämisen ja informoimisen kesken. Mitä enemmän mediassa on tarjolla viihdettä, sitä vähemmän siellä on sijaa ”oikealle” journalismille. Kolmannessa viihteellisyyteen ankkuroituvassa kritiikissä journalismin arvioidaan muuttuneen aiempaa pinnallisemmaksi ja kevyemmäksi.¹²⁷ Vaikka journalistit yhä kirjoittavat paljon politiikasta, taloudesta ja muista yhteiskunnallisista teemoista, myös näissä aihepiireissä vältellään tekemästä vaikeita ja monimutkaisia juttuja. Sen sijaan pyrkimyksenä on suosia aihe- ja näkökulmavalinnoissa helppoutta ja populaarisuutta sekä rakentaa pelkistäviä ja yksinkertaisia kertomuksia.¹²⁸

120 H. Nieminen ym. 2005, 17–19.

121 H. Nieminen ym. 2005, 33; J. Wiio 2006, 32–33.

122 E. Väliaverron 2009a, 29.

123 Ks. esim. Perko 1998, 20–21; H. Nieminen ym. 2005, 33, 49–50; Herkman 2010, 22.

124 Luostarinen 1999, 20; H. Heikkilä 2001, 17–18, 23; Herkman 2005a, 300–301; 2005b, 180; H. Nieminen ym. 2005, 49; Kivioja 2008, 205–206.

125 Kivikuru, 2000, 27; J. Wiio 2006, 32; Nikunen 2011, 21.

126 Kuutti 1998, 109; H. Nieminen ym. 2005, 33, 49–50; J. Wiio 2006, 44–45; Herkman 2009a, 39, 44.

127 Perko 1998, 20–21; Kivikuru, 2000, 27; J. Hujanen 2009, 114–115.

128 Kuutti 1998, 109; Perko 1998, 23.

Viihteellistymisen kritiikistä on kyse myös median tabloidisaatiota koskevassa keskustelussa. Tabloidimedialla on tarkoitettu ennen kaikkea iltapäivälehtiä, jotka ovat poikenneet muista viestimistä suosimalla yksityisyyden sfääristä poimittuja moraaliladattuja aiheita ja esittämällä asiat sensaatiohakuisella ja visuaalisuutta ja henkilöitä korostavalla tyylillä.¹²⁹ Monet journalismin tutkijat ovat esittäneet, että tabloidisaatio on levinnyt iltapäivälehdistä muihinkin medioihin ja eroavaisuudet vakavan laatulehdistön ja juoruihin ja kohuihin kiinnittyvän iltapäivälehdistön välillä ovat käyneet tulkinnanvaraisiksi.¹³⁰

Journalismin viihteellistymistä on havainnollistettu luettelemalla sisältöjä, jotka ovat saaneet mediassa entistä enemmän jalansijaa. Tabloidijournalismissa tietona esitetään kadunmiesten ja kuuluisuuksien välittömiä ja yksilöllisiä kokemuksia.¹³¹ Esimerkiksi onnettomuuksien ja rikosten uutisoinnissa huomio kohdistuu ihmiskohtaloihin, ja uutiset rakennetaan yhä selvemmin tarinoiksi, joissa on sankareita, syyllisiä, uhreja ja myötäeläjiä.¹³² Viihteellistyvässä journalismissa keskitytään seuraamaan taiteilijoiden, urheilijoiden, poliitikkojen ja muiden kuuluisuuksien edesottamuksia.¹³³ Yhtäältä kuuluisuuksille annetaan myötäsukaista julkisuutta heidän omilla ehdoillaan, toisaalta heidän normien vastainen käytöksensä tuodaan esille näyttävästi ja paheksuen. Tabloidisaation myötä journalismissa on alettu käsitellä myös intiimejä asioita, kuten ihmissuhteita ja sairauksia. Lisäksi tabloidilehdistöllä on ollut keskeinen rooli erilaisten skandaalien synnyttämisessä ja paisuttamisessa. Tutkijoiden mukaan mediasta voi tulla skandaalikone, joka rakentaa kohuja mitättömistä asioista, kehittää moraalipaniikkeja ja vatvoo ihmisten yksityiselämää vailla yhteiskunnallista merkitystä.¹³⁴

Uudet viihteelliset painotukset ovat merkinneet sitä, että julkisuudessa on aiempaa vähemmän tilaa yhteiskunnallisille asioille, perusteelliselle analyysille ja järkeen vetoavalle argumentaatiolle. Tutkijoiden mielestä viihteellistyminen on johtanut journalismin laadun huonontumiseen, yleisön tiedontarpeiden aliarvioimiseen, journalistien harkintakyvyn heikentymiseen ja kaikkiaan julkisen elämän rappeutumiseen ja trivialisoitumiseen.¹³⁵

Journalismin tutkimuksessa on pantu merkille, että journalistikunnan suhtautuminen tabloidilehtiin ja viihteellistymiseen on viime vuosina muuttunut

129 Herkman 2005a, 287; Ahva 2010, 24; H. Nieminen & Pantti 2012, 88–91.

130 Perko 1998, 18; J. Wiio 2006, 32; Juntunen & E. Väliverronen 2009, 28; Kantola 2011b, 115; H. Nieminen & Pantti 2012, 90.

131 H. Heikkilä 2001, 18; Mäkipää & Mörä 2009, 219.

132 Mäkipää & Mörä 2009, 218; Ruuskanen 2010, 318.

133 Herkman 2005a, 287.

134 E. Karvonen 2000, 23–24; Kivioja 2008, 165–187; Juntunen & E. Väliverronen 2009; Ikonen & Mäkilä 2011; Kantola 2011a, 29–33; Kantola & Vesa 2011, 42–43.

135 E. Karvonen 2000, 23; Herkman 2005b, 288; H. Nieminen ym. 2005, 32–33; Kantola 2011a, 31.

aiempaa suopeammaksi. Iltaapäivälehdet ovat yhä useammin julkaisseet sellaisia uutisia, joihin myös sähköisten viestimien ja päivälehtien on ollut pakko reagoida.¹³⁶ Iltaapäivälehdissä työskentelevät journalistit ovat alkaneet nauttia arvostusta profession sisällä; heille on myönnetty palkintoja ja annettu palstatilaa ammattilehdissä. Iltaapäivälehtimäiset uutiskriteerit, joissa oletukset yleisön kiinnostuksesta ovat keskeisellä sijalla aihe- ja näkökulmavalinnoissa, ovat levinneet muuhunkin mediaan.¹³⁷ Yleisökiinnostukseen vastaaminen on madaltunut uutiskynnystä, koska journalismissa elitismia on alettu pitää pahempana syntinä kuin populismia.¹³⁸ Media-alan synkät tulevaisuudennäkymät ovat osaltaan tasoittaneet tietä journalismin pinnallistumiselle; yhä harvempi toimitus rohkenee hangoitella kevytfaktaa ja asiaviihdettä vastaan.

2.4. Kriisinä kaventuminen: Vahtikoira demokratiaa nakertamassa

Mediaa kutsutaan neljänneksi valtiomahdiksi, koska sillä on katsottu olevan keskeinen asema yhteiskunnassa päätöksentekokoneistojen ja kansalaisten välissä demokratian edistäjänä ja sananvapauden toteuttajana.¹³⁹ Tästä huolimatta journalismin tutkimuksessa on esitetty tulkintoja, joissa vahtikoira on nakertamassa demokratiaa. Journalismin käytäntöjen on nähty heikentävän kansalaisten osallistumista ja ”tyhmentävän” julkista keskustelua.¹⁴⁰

Kun mediayhtiöt ovat alkaneet pilkkoa yleisöä aiempaa tarkempiin segmentteihin ja kehittää uusia viihdyttämiskeinoja, julkisuudessa on kaventunut sellainen yhteinen tila, jossa on puhuteltu mahdollisimman laajaa kansanjoukkoa ikään, sukupuoleen, kotipaikkaan ja harrastuksiin katsomatta.¹⁴¹ Samalla rationaalinen ja kriittinen keskustelu on väistynyt tunteisiin vetoamisen ja huomion hakemisen tieltä.¹⁴² Tutkijoiden mukaan julkisen keskustelun ongelmat rapauttavat vähitellen poliittista kulttuuria ja ennen pitkää muodostavat uhan demokratian toimivuudelle.¹⁴³

Sanomalehtien tilaamista ja äänioikeuden käyttämistä on pidetty aktiivisen kansalaisen tunnusmerkkeinä. Lehdentilaajien ja äänestäjien osuudet ovat kuitenkin viime vuosikymmeninä pienentyneet, ja kehityksen on arvioitu kerto-

136 J. Wiio 2006, 36; Juntunen & E. Välvirronen 2009, 282–283; Kantola 2011c, 171.

137 J. Hujanen 2004; 2009; Kantola 2011b, 117; H. Heikkilä ym. 2012, 23–30.

138 Ks. H. Heikkilä 2001, 17–18.

139 H. Nieminen & Pantti 2012, 27–31.

140 H. Heikkilä 2001, 15–18; H. Nieminen ym. 2005, 32–33.

141 Kunelius 2000b, 89, 94–95; 2002 [1998], 224; Herkman 2005a, 316; H. Nieminen ym. 2005, 36.

142 H. Nieminen ym. 2005, 32–33, 63–64.

143 Herkman 2005a, 310–311; H. Nieminen ym. 2005, 29–30, 32; E. Välvirronen 2009a, 24.

van kansalaisten vieraantumisesta sekä politiikasta että uutisjournalismista.¹⁴⁴ Tutkijat ovat asettaneet kyseenalaiseksi median roolin kansalaisten informoijana. Koska informaatiota välitetään ennen kaikkea eliittien toimista ja puheista, yleisölle on tarjolla vain passiivisen sivustaseuraajan osa. Tämä asetelma heikentää kansalaisten kykyä ja halua osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen.¹⁴⁵ Kansalaisten tyytymättömyys vallitsevaan tilanteeseen on tullut ilmi erilaisissa kyselyissä, joissa on laajasti kannatettu väitteitä siitä, että tiedotusvälineille on kertynyt liikaa valtaa ja ne ohjaavat liikaa yleistä mielipidettä.¹⁴⁶

Median ja demokratian suhteeseen on vaikuttanut myös yhteiskunnan medioituminen eli kehityssuunta, jossa yhteiskunnan eri instituutiot ja niiden edustajat ovat toiminnassaan aiempaa riippuvaisempia tai ainakin tietoisempia mediasta ja sen toimintalogiikasta.¹⁴⁷ Tutkijoiden mukaan politiikasta on tullut näytösluonteista reagointia medialogiikkaan. Koska toimittajat keskeyttävät ja tulkitsevat poliitikkoja aiempaa herkemmin ja voimakkaammin, poliitikot ovat muokanneet sanottavansa lyhyiksi ja kärjistäviksi lohkaisuiksi.¹⁴⁸ Yleisesti ottaen, poliitikkojen toimintatapa on erilainen kabineteissa kuin julkisuudessa.¹⁴⁹ Kun poliitikkojen keskinäisissä verkostoissa neuvotellaan, suunnitellaan ja haetaan konsensusta makrotasolta, mediajulkisuudessa dramatisoidaan, kohdistetaan huomio, artikuloidaan moraalilla ja varaudutaan mikrotason konflikteihin.

Medioitumisen seurauksena eri instituutioiden pyrkimykset hallita julkisuutta ovat ammattimaistuneet.¹⁵⁰ Organisaatiot ovat palkanneet lisää työntekijöitä viestintätehtäviin ja tiivistäneet yhteistyötä viestintä- ja mainostoimistojen kanssa. Tavoitteena on ollut aiempaa parempi menestys huomiokilpailussa, jossa vallanpitäjät kilpailevat journalisteja vastaan saadakseen itselleen hyödyllisiä seikkoja julkisuuteen ja pitääkseen haitalliset seikat poissa julkisuudesta.¹⁵¹ Kilpailutilanne näyttäisi tällä hetkellä olevan suosiollinen pr-teollisuudelle ja heidän asiakkailleen, kuten poliitikoille, sillä journalistien mahdollisuudet torjua promotio on kutistuvilla budjeteilla ja kiristyvillä aikatauluilla erittäin vaikeaa.¹⁵² Tutkijat ovat pitäneet huolestuttavan yleisenä sitä, että journalistiset sisällöt perustuvat pr-materiaaliin.¹⁵³

144 H. Nieminen ym. 2005, 10, 29–30; E. Välvirronen 2009a, 24.

145 H. Heikkilä 2001, 282–283; Luostarinen & Uskali 2004.

146 Luostarinen 1999, 20; Kunelius 2003, 197; E. Välvirronen 2009a, 20.

147 Kunelius ym. 2009, 54–59.

148 Kunelius 2002 [1998], 222–223; 2003, 195–196; Nylund 2009.

149 H. Nieminen ym. 2005, 6–7; Kunelius ym. 2009, 458–461.

150 Luostarinen 2002b [1998], 189; Kantola 2011a, 26.

151 Luostarinen 2002b [1998], 191; Seppänen & E. Välvirronen 2012, 186–187.

152 Kunelius 2002 [1998], 220; Herkman 2005b, 178.

153 Juntunen 2011, 19–38; Honkonen & Lankinen 2012, 76–82; Seppänen & E. Välvirronen 2012, 186.

Vallanpitäjien vahtimisen edellytyksenä on pidetty sitä, että journalistit ylläpitävät kriittistä asennetta ja varjelevat itsenäisyyttään suhteessa tarkastelunsa kohteisiin.¹⁵⁴ Kriittisen tehtävän täytäntöönpano on tutkijoiden mukaan johtanut kyyniseen tulkintaan politiikasta: Poliitikot ovat muuttuneet pyyteettömistä kansan edustajista itsekkäiksi oman edun tavoittelijoiksi. Poliitiikka on muuttunut yhteisten asioiden hoitamisesta nollasummapeliksi, jossa kaikki osapuolet ajavat omaa etuaan.¹⁵⁵ Ja politiikan toimittajat ovat muuttuneet ”teatterikriitikoiksi”, jotka arvioivat politiikkojen ulkonäköä, luonnetta, esiintymistaitoja ja taktista pelisilmää.¹⁵⁶

Politiikan journalismin muutosta on pidetty osasyynä siihen, että kansalaisten luottamus politiikkaan on heikentynyt ja demokraattisiin instituutioihin ja niiden edustajiin suhtaudutaan nykyisin halveksuen.¹⁵⁷ Journalismin tutkimuksessa on huomautettu nurinkurisista seurauksista: Kun journalismi on kriittisyydellään uskonut vahvistavansa kansalaisten uskoa demokratiaan, kohut ja skandaalit ovatkin toimineet päinvastoin rapauttamalla kansalaisten luottamusta sekä poliitikkoihin että journalisteihin.¹⁵⁸

2.5. Kriisinä yhdenmukaistuminen: Muottiin puristettu vaihtoehdottomuus

Journalismin arvostettu asema yhteiskunnan tiedonvälityskoneistona on perustunut samanaikaisesti instituution erityisyyteen ja monimuotoisuuteen. Journalismin on täytynyt erottautua esimerkiksi mainonnasta, tiedotustoiminnasta ja viihteestä, jotta se on säilynyt uskottavana toimijana.¹⁵⁹ Toisaalta elinvoimaisuuden takeena on ollut se, että journalismina on tarjottu mitä erilaisimpia sisältöjä mitä moninaisimmin muodoin.¹⁶⁰ Kuitenkin journalismin tutkijat ovat esittäneet väitteitä siitä, kuinka journalismi on yhdenmukaistuttuaan menettänyt erityisyytensä muuhun joukkoviestintään nähden ja puristunut yhä kapeampaan muottiin.¹⁶¹

Sanomalehtien ja radio- ja tv-kanavien omistus on keskittynyt Suomessa aiempaa isommille yhtiöille niin, että lähes kaikki huomattavimmat viestimet ovat jonkin mediaketjun hallinnassa.¹⁶² Ketjuomistuksen seurauksena toimittajat

154 Uskali 2002, 30, 36–37; Vehkoo 2011, 115–116, 180–181.

155 Vehkoo 2011, 195–197.

156 H. Heikkilä 2001, 17; Luostarinen & Uskali 2004; Juntunen & E. Välvirronen 2009, 263.

157 H. Nieminen ym. 2005, 29–30; E. Välvirronen 2009a, 24–25.

158 Kunelius 2003, 196–197.

159 Luostarinen 2002b [1998], 203.

160 Luostarinen 1996, 20; H. Nieminen ym. 2005, 48.

161 Perko 1998; H. Nieminen ym. 2005; J. Wiio 2006.

162 Herkman 2009a, 33–38.

eivät enää tee juttuja yhteen lehteen tai yhdelle kanavalle, vaan juttuja hyödynnetään ketjun eri viestimissä. Niinpä maakuntalehdissä ja kaupallisilla radiokanavilla on yhä enemmän paikan sijaan teemoihin kytkeytyvää materiaalia, jotta sitä voidaan jakaa eri puolilla Suomea oleville yleisöille.¹⁶³ Yhteissisältöjen on pelätty johtavan journalismin yksipuolistumiseen, omaleimaisuuden katoamiseen ja yhteiskunnallisen keskustelun näivettymiseen.¹⁶⁴

Mediateknologian digitalisoitumisen myötä tavoite monimuotoisesta journalismista on karkaamassa yhä kauemmaksi.¹⁶⁵ Tutkijat ovat arvioineet, että digitalisoituminen on muuttanut toimitustyötä reaaliajassa tapahtuvaksi uutisten kierrättämiseksi ja yhdentänyt mediamuotoja ja -sisältöjä.¹⁶⁶ Kun juttuja pitää tuottaa aiempaa enemmän, julkaistavista jutuista yhä useammat perustuvat helposti saatavilla olevaan materiaaliin, kuten uutistoimistojuttuihin tai kilpailijoilta lainattuihin juttuihin.¹⁶⁷

Myös yhteiskunnan medioitumisella on nähty samankaltaistavia vaikutuksia journalismiin. Sanoma- ja aikakauslehdissä sekä sähköisissä viestimissä on yleistynyt mediajournalismi, jossa julkaistut jutut käsittelevät tavalla tai toisella mediaa itseään.¹⁶⁸ Lisäksi journalismissa näkökulmat ja ilmaisutavat sovitetaan ennalta päätettyihin formaatteihin.¹⁶⁹ Medioitumisen on nähty merkitsevän julkisuuden yhdenmukaistumista, yksiiänistymistä ja yksiarvoistumista, koska median käsittelemien aiheiden kirjo kapenee ja viestinnän sisältö homogeenisoituu.¹⁷⁰

Viestimien kilpailu mainostajista, lähteistä ja yleisöistä on koventunut kahden viime vuosikymmenen aikana, kun viestintäpolitiikan ja teknologisen kehityksen takia vakiintuneet asetelmat niin graafisessa kuin sähköisessä mediassa ovat murtuneet.¹⁷¹ Tutkijoiden mukaan kilpailun koveneminen on johtanut sisältöjen samankaltaistumiseen, koska toimitukset seuraavat tarkasti kilpailijoiden liikkeitä, pyrkivät välittämään vähintään samat uutiset kuin muutkin ja kopioivat herkästi toisten menestyskonsepteja.¹⁷² Reaktiivista toimintatapaa voi selittää myös varovaisuudella; toimitukset eivät halua erottautua muista senkään tähden, että mainostajat tai yleisöt voivat suhtautua poikkeavuuteen kielteisesti ja aiheuttaa yhtiölle tulonmenetyksiä.¹⁷³ Toimitusten halua pitäytyä valtavirran

163 Sederholm 2002; H. Nieminen ym. 2005, 66; Ala-Fossi 2006, 27–34.

164 Perko 1998, 19; Sederholm 2002, 57, 63.

165 H. Nieminen ym. 2005, 35; Vehkoo 2011, 212–214.

166 Herkman 2005a, 299; H. Nieminen ym. 2005, 65; Helle 2010, 164, 166.

167 E. Välvirronen 2009a, 14; Juntunen 2011, 54.

168 J. Wiio 2006, 36; Herkman 2009a, 45–46; Juntunen & E. Välvirronen 2009, 277–278.

169 H. Nieminen ym. 2005, 51.

170 J. Wiio 2006, 36.

171 Sauri & Picard 2001, 32–36; Jyrkiäinen 2010.

172 Perko 1998, 19; Kunelius 2003, 92–93; Herkman 2005a, 316–317; Nikunen 2011, 62–63.

173 J. Wiio 2006, 32; H. Nieminen & Pantti 2012, 87.

mukana on lujittanut myös se, että vaihtoehtoisilla mediatyypeillä ei ole yleensä saavutettu kaupallista menestystä.¹⁷⁴

Sitä mukaa kun mediaomistus on keskittynyt ja viestimien kytkökset alueisiin ja aatteisiin ovat löyhentyneet, erilaisia näkökulmia tarjoavien vaihtoehtojen määrän on arvioitu vähentyneen.¹⁷⁵ Esimerkiksi päivälehdistä valtaosa on ison mediaketjun omistuksessa, eikä alueellista kilpailua päivälehtien kesken esiinny enää kuin Helsingissä ja Oulussa.¹⁷⁶ Puoluelehtien ja alueellisten kakkoslehtien osuudet sanomalehtien kokonaislevikistä ovat romahtaneet kahdessa vuosikymmenessä.¹⁷⁷ Tutkijoiden mukaan lehtimonopoleista on seurannut yhden mielipiteen journalismia, jossa ei ole sijaa vaihtoehdoille, julkisille konflikteille eikä uusien arvojen luomiselle.¹⁷⁸

Journalismin rajaaminen muusta joukkoviestinnästä on käynyt hankalaksi, koska erot journalismin ja mainosten, tiedotteiden tai viihteen kesken ovat entistä häilyvämpiä.¹⁷⁹ Journalismi ei enää ankkuroidu yksinomaan vakavaan ja rationaaliseen julkisuuden sfääriin, vaan uutismediassa vakava ja populaari, tunne ja järki sekä yksityinen ja julkinen näyttävät sekoittuvan toisiinsa yhä useammin.¹⁸⁰ Tutkijat ovat varoittaneet, että esteettisten ja eettisten erojen teko mediasisällöistä käy tarpeettomaksi silloin, kun journalismia ei enää nähdä erityiseksi tietoinstituutioksi vaan se niputetaan yhteen kaikenlaisen media-alan sisällöntuotannon kanssa.¹⁸¹

Yhdenmukaistumista jouduttavat tekijät, kuten omistuksen keskittyminen, teknologinen kehitys, yhteiskunnan medioituminen ja kilpailun kiristyminen, ovat journalisteista riippumattomia kehityskulkuja. Journalismin yhdenmukaistumisessa on silti journalisteillakin ollut oma osuutensa. Tutkijat ovat huomauttaneet, kuinka suomalaisissa toimituksissa on viime vuosina siirrytty teolliseen tuotantotapaan, jossa suunnittelua on korostettu ja tasalaatuisuus asetettu toiminnan tavoitteeksi.¹⁸²

174 Perko 1998, 20; Sauri & Picard 2001, 36; Luostarinen & Uskali 2004; Ala-Fossi 2006, 26–27.

175 H. Nieminen ym. 2005, 31; J. Wiio 2006, 43.

176 Jyrkiäinen, 2010.

177 H. Nieminen ym. 2005, 37–38.

178 Perko 1998, 20; H. Nieminen ym. 2005, 38.

179 Perko, 1998; Luostarinen 1999; H. Heikkilä 2001; Uskali 2002; Herkman 2005a; 2005b; H. Nieminen ym. 2005; Kivioja 2008.

180 H. Heikkilä 2001, 23.

181 Ks. esim. Herkman 2005b, 180.

182 Kunelius & Ruusunoksa 2008, 672–674; Nikunen 2011, 62; H. Nieminen & Pantti 2012, 86–88; H. Saari 2013.

2.6. Kriisinä kyseenalaistuminen: Yleisön luottamus murentumassa

Journalismin vankka asema demokraattisissa yhteiskunnissa on edellyttänyt yleisön luottamusta ja tukea.¹⁸³ Journalismin on instituutiona pitänyt suorittaa kelpollisesti sille uskottujen tehtävien hoitamisesta, ja hyödykkeenä sen on pitänyt olla siitä pyydetyn maksun väärti. Journalismin tutkimuksessa toistuu kuitenkin väite siitä, kuinka journalismin arvo yleisölle on kyseenalaistunut.¹⁸⁴

Journalismin luottamuspuolan aiheuttajaksi on mainittu journalisteihin kohdistuneet skandaalit, jotka ovat koskettaneet myös Washington Postin ja New York Timesin kaltaisia arvovaltaisia viestimiä.¹⁸⁵ Toimittajia on jäänyt kiinni sepitteellisistä jutuista ja valokuvaajia kuvien manipuloinnista. Lisäksi journalistit ovat erehtyneet välittämään uutisissa lähteiden syöttämiä puolitotuuksia ja valheita.¹⁸⁶ Suomalaiset mediat ovat tähän mennessä säästyneet isommilta skandaaleilta, joissa niiden olisi osoitettu syyllistyneen tietoiseen vääristelyyn. Lähdekritiikin peittämisestä sen sijaan on myös suomalaisia esimerkkejä – iltapäivälehti julkaisi haastattelun lottovoittajasta, joka myöhemmin osoittautui huijariksi, ja päivälehti julkaisi jutun tekstiilialan seminaarissa puhuneesta kauppajärjestö WTO:n edustajasta, joka myöhemmin paljastui petkuttajaksi.¹⁸⁷

Journalismin luotettavuus asettuu kyseenalaiseksi myös silloin, kun jutun kohde kiistää toimittajan version asioiden tai tapahtumien kulusta. Suomalaisessa politiikan journalismissa on viime vuosina ollut useita tapauksia, joissa toimittajien ja poliitikkojen kesken on syntynyt eripuraa asioiden, tapahtumien ja lausuntojen tulkinnasta.¹⁸⁸ Vaikka journalistit ansaitsevat yleisön luottamuksen hoitamalla ja muotoilemalla ihmisten puolesta systeemiä kohtaan tunnettuja epäilyjä ja varauksia, tutkijoiden mukaan journalistien luotettavuus saattaa olla uhattuna, jos epäilyjen tueksi ei löydy riittävästi todisteita ja systeemin edustajat kyseenalaistavat median suorituksen.¹⁸⁹

Yleisön kriittisyys mediaa kohtaan on viime vuosina kasvanut.¹⁹⁰ Sitä mukaa kun käsitys journalisteista todellisuuden aktiivisina muokkaajina ja tuottajina on yleistynyt, uutisiin on alettu suhtautua aiempaa varauksellisemmin.¹⁹¹ Journalisteja on arvosteltu myös siitä, että heidän tapansa hankkia, tulkita tai esittää

183 Luostarinen 1999.

184 Perko 1998; Luostarinen 1999; E. Väliaverron 2009a; Vehkoo 2011.

185 Uskali 2005, 109–114; E. Väliaverron 2009a, 18–20.

186 Luostarinen 2004, 153–160; E. Väliaverron 2009a, 18–19.

187 The Yes Men 2001; Porttinen 2011, 16; Honkonen & Lankinen 2012, 76.

188 Kantola 2011c, 171–172.

189 Ks. esim. Kunelius 2003, 194.

190 Olkinuora 2006, 29, 60, 64.

191 E. Väliaverron 2009a, 17–18.

tietoa ovat olleet sopimattomia.¹⁹² Yleisösuhteen ongelmista kielii myös se, että erilaisissa kyselyissä sekä tiedotusvälineiden luotettavuus että journalistin ammatin arvostus ovat jääneet vähäisiksi.¹⁹³

Yleisön ostopäätöksiä on pidetty yhtenä todisteena journalismin uskottavuuden murenemisesta.¹⁹⁴ Sanomalehtien tilaamisessa saavutettiin lakipiste 1980-luvun lopussa, minkä jälkeen sanomalehtien kokonaislevikistä on kadonnut neljäsosa.¹⁹⁵ Iltapäivälehtien levikit kääntyivät laskuun vasta 2000-luvun alussa, mutta myynnin pudotus on ollut jyrkkä – kahdeksassa vuodessa laskua lähes 90 000 irtonumeroa.¹⁹⁶ Myös Yleisradion toiminnan rahoittamiseksi kerättyjen televisiolupamaksun suorittaneiden joukko harventui 2000-luvulla sadallatuhannella, ennen kuin siirryttiin veroluonteiseen mediamaksuun.¹⁹⁷ Nämä trendit ovat olleet journalismin tutkimukselle todisteita siitä, että yhä useampi suomalainen ei näe journalismia välttämättömäksi, maksun arvoiseksi hyödykkeeksi. Ilmaiseksi tarjolla olevat työmatkalehdet ja verkkosivustot katsotaan riittäviksi tiedonlähteiksi, vaikka niitä ei pidetäkään yhtä luotettavina kuin esimerkiksi painetuissa sanomalehdissä tai tv-lähetyksissä kerrottuja uutisia.¹⁹⁸ Uutismediat ovat ajautuneet oravanpyörään; menestyäkseen kilpailussa yleisöistä ne tarjoavat yhä suuremman osan sisällöstään ilmaiseksi verkossa, mikä puolestaan vähentää maksullisten tuotteiden kannattavuutta.¹⁹⁹

Hupeneviin yleisömääriin on toimituksissa reagoitu tutkimalla yleisön asenteita ja verkkokäyttäytymistä ja muuttamalla journalismin orientaatiota asiakaspalveluksi, jossa aiheet ja näkökulmat aiempaa suoraviivaisemmin osuvat yksiin yleisön kiinnostuksen kanssa.²⁰⁰ Tutkijat ovat suhtautuneet kriittisesti kuluttajalähtöiseen journalismiin, joka voi pahimmillaan kääntyä yleisön toiveiden loputtomaksi kyselyksi, linjattomuudeksi ja pakonomaiseksi miellyttämiseksi.²⁰¹ Yleisön tarpeisiin räätälöidyt huvia ja hyötyä painottavat sisällöt voivat hetkellisesti lisätä uutismedian kiinnostavuutta, mutta niistä tuskin on journalismin uskottavuuden palauttajaksi pitkällä aikavälillä. Pessimististä ennustettaan tutkijat ovat perustelleet muun muassa sillä, että journalistit eivät ole pystyneet ylläpitämään yleisöä puhuttelevaa yhteisöllisyyttä eivätkä tarjoamaan

192 Ks. esim. Häyhtiö & Rinne 2007, 132–139; Syrjälä 2007, 1; Raittila ym. 2008, 166–188.

193 Honkonen & Lankinen 2012, 116–117.

194 E. Väliaverron 2009a, 15–17.

195 E. Hujanen 2007, 33–34; Nikunen 2011, 26.

196 Kivioja 2008, 26–27; Nikunen 2011, 26.

197 Sauri 2010, 54.

198 Olkinuora 2006, 26–27, 62–63; J. Wiio 2006, 39–40; E. Väliaverron 2009a, 21–22; Nikunen 2011, 34–35; Vehkoo 2011, 29–30.

199 Seppänen & E. Väliaverron 2012, 145.

200 J. Hujanen 2004; 2009; H. Heikkilä ym. 2012.

201 Luostarinen 1999, 20; J. Hujanen 2004, 52.

ratkaisuja arjen ongelmiin.²⁰² Suomalaiset toimitukset tuntuvat tällä hetkellä olevan neuvottomia siitä, millainen journalismi puhuttelee yleisöä: kansalaisten informoinnin ja kuluttajien palvelemisen välille yritetään hakea toimivaa tasapainoa määrittelemällä hyvää journalismia yhä uudestaan.²⁰³

2.7. Kriisinä teollistuminen: Ruuvin kiristystä toimituksissa

Jotta journalistit pystyvät tuottamaan julkista palvelua ja edistämään yleistä etua, ammattikunnalla on täytynyt olla riittävästi resursseja ja itsenäisyyttä instituutiolle uskottujen tehtävien hoitamiseen.²⁰⁴ Kuitenkin journalismin tutkimuksessa on oltu huolestuneita siitä, että toimitustyön teollistuminen on supistanut toimitusorganisaatioiden resursseja ja kaventunut journalistien autonomiaa.²⁰⁵ Vaikka näkemykset työelämän yleisestä kovenemisestä näyttävät sopivan myös toimittajan työhön, media-alan tehtäviin arvioidaan kohdentuvan myös erityisiä muutospaineita.²⁰⁶ Kysely- ja haastattelututkimukset kertovat, kuinka alati muuttuva toimitustyö on lisännyt suomalaisissa toimituksissa epävarmuutta, stressiä ja uupumusta ja heikentänyt tulevaisuudenuskoa, motivaatiota ja sitoutumista.²⁰⁷

Talouseläimen rantautuminen toimituksiin on merkinnyt sitä, että toimitustyötä on ryhdytty tarkastelemaan tuotantona ja kustannuseränä.²⁰⁸ Koska uusien tulonlähteiden hankkiminen on käynyt yhä vaikeammaksi, taloudellista tulosta on pyritty parantamaan tuotantoa tehostamalla ja kustannuksia karsimalla.²⁰⁹ Toimitustyön teollistuminen on antanut journalistille periaatteessa kaksi vaihtoehtoa: sopeutuminen ruuvin kiristymiseen tai joutuminen saneerauksen kohteeksi.²¹⁰ Journalismin tutkimuksessa toistuu ajatus yhtälöstä, jossa mediayhtiöt kutistavat toimituksiaan ja säilyttävät jäljelle jääville lisää työtehtäviä.²¹¹ Etenkin talouden laskukausina mediarytykset ovat vähentäneet toimituksellista työvoimaansa.²¹² Mediatuotannon konvergoituminen ja digitalisoituminen ovat lisänneet yksittäisen journalistin työmäärää, koska hänen on pitänyt toimittaa

202 Ks. esim. E. Hujanen 2007, 261.

203 Ks. esim. Kunelius 2000b; J. Hujanen 2007; Ylönen 2008; H. Heikkilä ym. 2012.

204 H. Nieminen ym. 2005, 21.

205 Herkman 2009a; E. Väliaverron 2009a.

206 Ks. työelämän kovenemisestä esim. Siltala 2004; Julkunen 2008 ja mediatyön murroksesta esim. Nikunen 2011; Vehkoo 2011.

207 Jyrkiäinen 2008; Nikunen 2011.

208 Luostarinen & Uskali 2004; E. Hujanen 2007, 31; Vehkoo 2011, 201–202.

209 Kuutti 1998, 116; Kunelius 2000b, 88–89; Herkman 2005b, 172; Ahva 2010, 20–21.

210 Nikunen 2011.

211 E. Väliaverron 2009a, 13; Helle 2010, 166; Nikunen 2011, 32.

212 E. Väliaverron 2009a, 15–16; Nikunen 2011, 30; Honkonen & Lankinen 2012, 24–25.

juttunsa yhä useampaan mediaan ja vastata aiempaa laajemmin toimitusprosessin eri vaiheista.²¹³

Journalisteille asetetut nopeusvaatimukset ovat tutkijoiden mukaan kasvaneet viime vuosina siinä määrin, että journalismia on alettu luonnehtia lapio- ja liukuhihnatyöksi.²¹⁴ Kiristyneiden aikataulujen ja lisääntyneen kiireen aiheuttajaksi on nähty ennen kaikkea siirtyminen online-journalismiin.²¹⁵ Kun journalismi on hajautunut illan kokoavista tv-uutislähetyksistä ja aamun sanomalehdistä koko ajan päivittyvään nettiuutisointiin, yksittäisen toimittajan työtä ohjaava deadline ei enää olekaan vuoron lopussa vaan eri kohdissa vuoroa sitä mukaa kun juttuja versioidaan eri julkaisukanaviin.²¹⁶ Tutkijat ovat arvioineet, että kasvaneet nopeusvaatimukset vaarantavat niin journalismin laadun kuin journalistien työhyvinvoinnin.²¹⁷

Toimitustyön muutos on aiheuttanut paineita journalisteille päivittää omaa ammattitaitoaan; toimittajien ja kuvaajien on pitänyt omaksua uudenlaista osaamista ja hylätä sellaista osaamista, joka on hyödytöntä ja jopa haitallista online-ajan toimintaympäristössä.²¹⁸ Keskeiseksi taidoksi on 2000-luvulla nostettu moniosaaminen tai -tekeminen, jossa korostuvat journalistin tekniset taidot räätälöidä uutisia erilaisiin viestimiin ja formaatteihin.²¹⁹ Monikanavainen toimitustyö perustuu tarkkaan suunnitteluun ja ennakointiin, mikä on vahvistanut tiimityön osuutta ja päälliköiden päätösvaltaa journalistisissa työprosesseissa.²²⁰ Kun aiemmin suomalaisissa toimituksissa rivitoimittajalla oli paljon liikkumavaraa omien juttujensa ideoinnissa ja toteuttamisessa, uudenlaisessa toimituskulttuurissa byrokraattisten ja teknokraattisten arvojen on nähty kahlitsevan journalistien mahdollisuutta käyttää asiantuntemustaan ja mielikuvitustaan.²²¹

Toimintaympäristön ja toimituskulttuurin muutokset ovat vaikuttaneet journalistien ammatti-identiteettiin. Ymmärrys siitä, kuka on journalisti ja mitä on journalismi, on murentunut, eikä ammattikunta pysty enää tukeutumaan perinteisiin ydinarvoihin, kuten autonomiaan ja julkiseen palveluun.²²² Itseymmärrystä on horjuttanut myös se, että journalistien roolijako suhteessa yleisöön,

213 Kolari 2009, 151; Nikunen 2011, 47–50, 112–113.

214 Heinonen 1997, 25; Thurman & Myllylahti 2009, 700; Helle 2010, 164.

215 Nikunen 2011, 50–51.

216 Helle 2010, 166; Nikunen 2011, 49.

217 Luostarinen 1999, 21; Uskali 2005, 114; Mäntylä 2008, 189; E. Väliaverron 2009a, 30; Helle 2010, 166.

218 Jyrkiäinen 2008, 87; Nikunen 2011, 21.

219 Nikunen 2011, 47–48.

220 Kunelius & Ruusunoksa 2008, 672–674; Töyry ym. 2008; Helle 2010, 168–171; J. Hujanen 2011.

221 Kantola 1998b, 26–29; Herkman 2005b, 177–178; Vehkoo 2011, 217, 219–220; Honkonen & Lankinen 2012, 62–64, 74; H. Saari 2013.

222 J. Hujanen 2006, 32; E. Väliaverron 2009a, 28–31; Seppänen & E. Väliaverron 2012, 161–162.

markkinointiin, yrittäjiin ja teknisiin työntekijöihin ei ole enää yhtä selkeä kuin ennen.²²³ Journalistien neuvottomuus ja epävarmuus on sekä henkilökohtaista että kollektiivista; toimittajat ja kuvaajat pelkäävät konkreettisesti oman toimeentulonsa puolesta, mutta kantavat samalla yleistä huolta journalismin ja journalistiprofession elinvoimaisuudesta.²²⁴ Ammattikunnan pirstoutumista on jouduttanut myös epätyypillisten työsuhteiden ja freelance-työn yleistyminen; pätkätöläisten ja free-toimittajien näkymät lähitulevaisuudestaankin ovat hämärän peitossa.²²⁵

Toimitustyötä on viime vuosina muutettu ennen kaikkea talouden ja teknologian ehdoilla.²²⁶ Rivitoimittajien ja -kuvaajien osana on ollut sopeutua ylhäältä saneltuihin uudistuksiin. Huonot kokemukset aiemmista lamakausista ja epä-tietoisuus alan tulevaisuudesta ovat muovanneet ammattikunnasta varovaisen, jopa pelokkaan, ja toimitusten ilmapiiriä on kuvattu painostavaksi; toimitustyön tekijät ovat lamaantuneita, alistuneita ja surumielisiä.²²⁷

2.8. Yhteenveto: Huteran kriisikeskustelun anti jäi laihaksi

Onneksi olkoon, tuomionpäivän profetat! Käsitykset journalismin kaupallistumisesta, viihteellistymisestä, kaventumisesta, yhdenmukaistumisesta, kyseenalaistumisesta ja teollistumisesta ovat viime vuosina vahvistuneet myös Suomessa siinä määrin, että nykytilan määrittely kriisiksi vaikuttaa itsestäänselvyydeltä eikä herätä liiemmin vastalauseita edes journalistien keskuudessa. Päivystävän dosentin lausunnot journalismin kriisistä ja media-alan murroksesta tuntuvat mitä tolkkullisimmilta, kun tarvitaan selityksiä, miksi toimittajat ja kuvaajat tekivät näin eivätkä noin. Vaikka ”voittajien” joukossa olisi helppo paistatella, yritän pitää hajurakoa kriisitietoiseen journalismin tutkimukseen. Seuraavassa esitän muutamia perusteluita irti otolleni.

Ensinnäkin journalismin kriisikeskustelua vaivaa historiallisen perspektiivin ohuus. Jotta nykytila voitaisiin määritellä kriisiksi, tutkijan pitäisi kyetä esittämään vertailukelpoista tietoa tämänhetkisestä vaiheesta ja aiemmasta, nykytilasta poikkeavasta vaiheesta. Yllättävän harvoin kriisiväitteiden tueksi on tehty tällaista vertailua. Toiseksi vauhtia kriisikeskusteluun on haettu arveluttavan innokkaasti muilta mailta, etenkin lainaamalla Yhdysvalloissa ja Britanniassa käytyjä keskusteluita ja tehtyjä tutkimuksia. Jotta angloamerikkalaisessa konteks-

223 Kantola 1998b, 25, 35; Kolari 2009, 151; Nikunen 2011, 18–19.

224 Jyrkiäinen 2008, 82–87; Nikunen 2011, 34–35, 39–40.

225 Seppänen & E. Väliaverron 2012, 154–156; P. Lehtonen 2013, 22–35.

226 Ahva 2010, 99–100.

227 Lintula 2005, 240–242; Nikunen 2011, 31–32, 35.

tissa havaittuja kriisejä voitaisiin ”kotouttaa” tänne, tutkijan pitäisi pystyä arvioimaan yhteiskunta- ja mediajärjestelmien erojen vaikutusta kriisien syntymiseen ja eskaloitumiseen. Yllättävän usein kriisiväitteisiin sekoitetaan aineksia meiltä ja muualta ilman että kulttuurillisia eroja olisi liiemmin pohdittu. Kolmanneksi kriisikeskustelu on sittenkin ollut lähinnä keskustelua, jossa yhdenlaista kriisiä on todisteltu toisenlaisella kriisillä ja jota ovat sävyttäneet osanottajien pelot, toiveet ja pyrkimykset. Väitteiden tueksi kerättyä todistusaineistoa voi pitää niukkaana, ristiriitaisena, epämääräisenä ja tapauskohtaisena. Esimerkiksi suomalaisen uutismedian seurantatutkimuksessa jouduttiin viiden vuoden laskemisen jälkeen tunnustamaan, että todisteita journalismin viihteellistymisestä ja kevenemisestä tai väkivallan ja erotiikan lisääntymisestä ei löytynyt.²²⁸

Journalismin kriisistä käyty keskustelu on pitänyt sisällään edellä esitettyjen kuuden diskurssin lisäksi näille vastakkaiset diskurssit, joissa on esitetty hegemonista diskurssia kyseenalaistavia näkemyksiä ja todisteita.²²⁹ Esimerkiksi journalismin viihteellistymiseen yhdistetyn tabloidisaatio-ilmion etenemisestä ei vallitse yksimielisyyttä: joku väittää tabloidisaation levittäytyneen koko mediakentälle, toinen väittää median polarisoituneen aiempaa voimakkaammin vakavaan ja populaariin.²³⁰ Lisäksi erimielisyyttä vallitsee tabloidisaation suotavuudesta: Kun jollekin tabloidisaatio tarkoittaa asiallisen, järkevän ja vakavan julkisuustilan kaventumista, toiselle se merkitsee sekä vallanpitäjien ja median symbioosin että kansalaisia holhoavan tiedonvälityksen rituaalien purkautumista.²³¹ Tutkijayhteisön näkemykset esimerkiksi tabloidisaatiosta menevät niin iloisesti ristiin, että voi kysyä, mikä arvo käydyllä keskustelulla on journalisteille saati maallikoille. Onko heidän käsityksensä tabloidisaation etenemisestä ja suotavuudesta keskustelun seurauksena kirkastunut vai sumentunut?

Voi myös kysyä, mikä on ollut tutkimuksen panos journalismin kriisien ratkaisuyrityksissä ja kuinka keskustelu kriiseistä on edesauttanut journalistien toimintakykyä. Osa tutkijoista on tyytynyt osoittamaan alan toimijoille journalismin ongelmakohtia, jotta nämä toimintakäytännöt parhaiten tuntevina osaisivat itse valita tehokkaimmat ja sopivimmat korjausliikkeet. Osa tutkijoista on rohjennut esittää omat lääkkeensä kriisiin laukaisemiseksi tai ainakin siitä johtuvien oireiden lievittämiseksi. Esimerkiksi joissakin tutkimuksissa kriisin aiheuttajaksi on paikallistettu liberaali mediapolitiikka ja ratkaisuksi on esitetty median sääntelyn vahvistamista.²³² Toisissa tutkimuksissa kriisi on liitetty professionaalisen journalismin ideaaleihin ja käytäntöihin ja ratkaisuksi on tarjottu

228 Suikkanen ym. 2012, 70.

229 Ks. esim. E. Väliverronen 2009a, 26–27.

230 Herkman 2005b, 290–291; H. Nieminen & Pantti 2012, 90–91.

231 E. Karvonen 2000, 23; Juntunen & E. Väliverronen 2009, 283.

232 Ks. esim. H. Nieminen ym. 2005.

kansalaisjournalismin kaltaisia, valtavirtajournalismia uudistavia reformeja.²³³ Erilaisista toimintalinjauksista huolimatta näyttää siltä, että kriisitietoinen journalismin tutkimus on kyennyt antamaan vain nimellisesti tukea murrosta läpikäyväälle ammattikunnalle. Tästä ei tietenkään voi moittia yksin tutkijoita, koska journalistien keskuudessa esiintyy yhä kummallista tutkimuskammoa ja haitallista itseriittoa.

Painotettakoon vielä, etten ole kriisitietoisen journalismin tutkimuksen sydänystävä. Yksipuolisen tilanneanalyysin yhdistyminen ylimalkaisesti parannusehdotuksiin ei luo otollista pohjaa laventaa saati syventää ymmärrystämme journalismista. Kriisikeskustelun perkaamisen jälkeen herää kysymys, kenen kriisistä oikeastaan on kyse: journalismin vai sitä tarkastelevan tutkimuksen? Toisaalta journalismi on nyky-yhteiskunnassa niin keskeinen instituutio, että sen hyvinvoinnista on syytäkin olla huolissaan. Näin ollen journalismiin ja sen ongelmiin vakavasti suhtautuvien tutkijoiden toimeliaisuutta ei pidä väheksyä, ja kriittisen tutkimuksen tulee edelleen kysyä, mikä journalismissa on vialla. Kannattaa silti muistaa, että tolkkua journalismiin tuovat myös yksinkertaiset, jopa tyhmältä kuulostavat kysymykset, kuten kuka on journalisti tai mikä on journalismin ydintä. Tällaisia kysymyksiä pohditaan seuraavassa luvussa, jossa kartoitetaan journalistin ammattieetoksen kannalta keskeisten suhteiden rakentumista ja näissä suhteissa viime vuosikymmenien aikana tapahtuneita muutoksia.

---

233 Ks. esim. H. Heikkilä 2001; Ahva 2010.

3. Journalistien korkeat ja notkeat ihanteet

Toimittajaetoksen muutoksen tarkastelua journalismin avainsuhteilla

3.1. Johdanto: Lopunajan kirjoitukset ovat romantisoivia ja valikoivia

Muutos on yksi keskeisimmistä näkökulmista, kun journalismin suoritusta arvioidaan. Koska journalismin muutos kytkeytyy niin moneen asiaan ja yksittäisiä todisteita voi tuottaa ja tulkita niin monilla tavoin, välillä on vaikea välttää ajatusta siitä, että muutos on juuri sellainen miksi se halutaan nähdä.

Joitakin vuosia sitten toteutettu tutkimus²³⁴ suomalaisten journalistien omaan työhön ja yleensä yhteiskuntaan liittyvistä näkemyksistä on hyvä esimerkki siitä, kuinka varauksellisesti muutospuheeseen – myös tutkimukseen perustuvaan – on syytä suhtautua. Tutkimuksessa kartoitettiin journalistien näkymiä ammattinsa tulevaisuudesta, minkä voi tulkita kertovan myös – ja ehkä ennen kaikkea – viime vuosina ja vuosikymmeninä koetusta muutoksesta.²³⁵ Selvä enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että analyttisyys ja kriittisyys vähenevät journalismissa, kun taas viihteellisyys ja elämyksellisyys lisääntyvät. Journalistit ennustivat myös itsenäisyytensä ja ammattinsa arvostuksen vähenevän. Journalismin tulevaisuudeksi vastaajat ounastelivat myös sitä, että nykyistä vähemmän noudatetaan ammattieettisiä sääntöjä ja nykyistä enemmän toimitusorganisaatioita johdetaan liikeyritysten tavoin.²³⁶

Journalistien käsitykset oman työnsä tulevaisuudesta ja muutoksista ovat synkkää luettavaa. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että tutkimus tehtiin yhteistyössä Journalistiliiton kanssa ja tutkimuksessa pohdittiin

---

234 Jyrkiäinen 2008.

235 Ks. esim. Kunelius 2009.

236 Jyrkiäinen 2008, 50.

erityisesti työtyytyväisyyttä ja työn kuormittavuutta. Tulokset olisivat voineet olla hyvinkin erilaisia, jos tutkimuksen yhteistyökumppani olisi ollut työnantajia edustava Sanomalehtien Liitto ja muutos olisi liitetty toisenlaiseen tematiikkaan, esimerkiksi siihen, mitä ammattikunta pitää journalismin tehtävinä ja kuinka se katsoo suoriutuvansa niistä.

Journalismin tutkimus tulkitsee alan muutosta useimmiten hyvinkin normatiivisesti. Tutkijoiden silmin muutos artikuloituu mieluummin uhkana kuin mahdollisuutena, ja tulkinnat käynnissä olevan muutoksen voimakkuudesta ovat ennemmin muutosta liioittelevia kuin sitä vähätteleviä. Yhdessä tunnetuimmista liioittelukirjoituksista Elihu Katz väitti, että CNN-uutiskanavan reaaliaikainen kuvavirta Persianlahden sodasta merkitsi journalismin loppua, koska reaaliaikaisessa journalismissa ei ollut sijaa editoinnille eikä harkinnalle.²³⁷ Katzin perässä monet muut tutkijat ovat eri perustein tehneet samanlaisia johtopäätöksiä (ks. luku 2).

Näissä lopunajan kirjoituksissa on kaksi isoa ongelmaa. Ensinnäkin niissä rakentuu – ainakin implisiittisesti – ajatus journalismin ”kulta-ajasta”, jolloin toimittajat, mediayritykset ja ympäröivä yhteiskunta rakensivat järkeilevää ja edistyksellistä julkisuutta. Toiseksi niissä nostetaan esiin muutama paratiisiin luikerrellut käärme, jotka ovat suistaneet journalismin nykyiseen ahdinkoonsa, mutta sivuutetaan useita päinvastaiseen suuntaan journalismia kuljettaneita tekijöitä. Tilanneanalyysiä ei voi pitää kovinkaan vakuuttavana, kun kuvaus ideaaliksi otetusta ajanjaksosta jää epämääräisen romantisoiduksi ja kun muutoksesta kerrotaan valikoiden omaan argumentaatioon sopivia puolia.²³⁸

Tässä luvussa esittelen journalismin ammatti-ideologiasta nousevan jäsenyyksen, jonka avulla olen yrittänyt hahmottaa journalismin pysyvyyttä ja muutosta. Jäsenyyksen lähtökohtana on ajatus siitä, että journalismin kannalta keskeisin ydinaines muodostuu journalismin suhteesta tietoon, yleisöön, valtaan, aikaan ja etiikkaan. Päätyminen näihin viiteen avainsuhteeseen nojaa olemassa olevaan tutkimukseen siitä, millaisiin ammatillisiin ideaaleihin journalismi on sitoutunut. Olen käynyt läpi suomalaisten journalistien ammatillisia näkemyksiä selvittääkseni, miten he ovat viime vuosikymmenten aikana tulkinneet ammattinsa kannalta merkittäviä suhteita ja niiden muuttumista. Olen hyödyntänyt kartoituksessani muun muassa haastattelu- ja kyselytutkimuksia, järjestöhistoriikkeja, oppikirjoja, pamfletteja ja mielipidekirjoituksia.²³⁹

237 Katz 1992, 9–10.

238 Ks. normatiivisen muutosanalyysin kritiikistä Djerf-Pierre & Weibull 2008, 196.

239 Kyselytutkimuksista keskeisimmät ovat Kehälinna & Melin 1988; Jyrkiäinen 2008. Haastattelututkimuksista keskeisimmät ovat MK. Aula 1991; H. Heikkilä 2001; J. Hujanen 2004; 2006; 2007; 2009; 2011; Kunelius & Ruusunoksa 2008; Ylönen 2008; Kantola 2011b; 2011c. Järjestöhistoriikeista keskeisimmät ovat A. Mikkonen 1998; Hämäläinen 2002a. Oppikir-

3.2. Journalismin kaksi vaihetta – korkea ja notkea

Daniel Hallinin mukaan journalistit onnistuivat ratkaisemaan ammattia häirinneet ristiriitaisuudet Yhdysvalloissa 1900-luvun jälkipuoliskolla.²⁴⁰ Hallin nimittää journalismin korkeaksi moderniksi aikakautta, jolloin profession arjen ja ihanteiden välinen kuilu näytti kaventuneen olemattomaksi. Tuntui mahdolliselta, että journalismi pystyi neljäntenä valtiomahtina olemaan aidosti politiikan yläpuolella. Itsenäisyys muihin instituutioihin nähden oli saavutettavissa, vaikka lehdistö oli läheisissä suhteissa eliitin kanssa. Toimittajat eivät tunteneet itseään voittoa tavoittelevan yrityksen työntekijöiksi vaan julkista palvelua tuottaviksi tai journalismin pyhää liekkiä kantaviksi ammattilaisiksi. Ristiriitoja purki myös se, että mediatalojen omistajat olivat luovuttaneet päivittäisen kontrollin uutis- ja palvelu- ja journalismin puolesta olivat hyväksyneet uutistoimituksen byrokraattisen hierarkian ja professionaalisten normien, kuten neutraaliuden ja objektiivisuuden, rajoitukset. Journalismin korkean modernin aikakausi näytti lujalta ja kestävältä, mutta kun sen kannatinpylväät poliittinen konsensus ja taloudellinen vakaus alkoivat murentua, myös journalistiprofession ongelmat ponnahtivat pinnalle. Hallinin mukaan objektiivisuuteen sitoutuneen journalismin korkean modernin aikakausi kesti toisen maailmansodan päättymisestä aina 1980-luvulle.²⁴¹

Myös John Nerone ja Kevin Barnhurst ovat sitä mieltä, että yhdysvaltalaisessa sanomalehdistössä on siirrytty tai ollaan siirtymässä yhdestä ajanjaksosta toiseen.²⁴² He kutsuvat väistymässä olevaa sanomalehtityyppiä ammattilaisen (professional) sanomalehdeksi ja tuloillaan olevaa tyyppiä konsernin (corporate) sanomalehdeksi. Ammattilaisen sanomalehden aikakaudella toimittajista kehkeytyi ”superkansalaisia”, jotka olivat poliittisesti neutraaleja ja tiedemiestä muistuttavia asiantuntijoita. Journalistit kokivat tarjoavansa tavallisille ihmisille kartan, jonka avulla nämä pärjäisivät yhä monimutkaisemmaksi käyvässä yhteiskunnassa. Objektiivisuuden ja autonomisuuden ideaalien ympärille journalismi kehitti sellaista palvelueetosta, joka on ollut tyypillistä professioammateille. Konsernin sanomalehden aikakaudella toimittajilla ei enää ole sellaista itsenäisyyttä, jonka suojissa voisi vaalia professionaaleja arvoja ja opastaa tavallista kansalaista. Sen sijaan journalismi on alkanut tarjota hyvätuloisille, korkeasti koulutetuille

---

joista keskeisimmät ovat Okkonen 1980; Miettinen 1984; Kantola & Mörä 1998; Kunelius 2003; Huovila 2005. Pamfleteista keskeisimmät ovat Klemola 1981; Lehtola 1987; A-P. Pietilä 2007; Uimonen 2009; Vehkoo 2011. Mieli- ja mielipidekirjoituksia on esitetty erityisesti Journalis- mikritiikin vuosikirjoissa, joita on julkaistu vuodesta 1998 lähtien.

240 Hallin 1992, 14–16.

241 Hallin 2006.

242 Nerone & Barnhurst 2003, 438–440.

kuluttajille hakemistoa, joka antaa heille eväät navigoida hyödyllisten ja huvittavien sisältöjen ääreen. Asiantuntijatoimittajien paikat on täytetty kohdeyleisöjen, tietolähteiden ja mainostajien tarpeet ymmärtävillä sisällöntuottajilla, joita piiskataan kustannusten minimointiin ja tuottojen maksimointiin.

Mark Deuzen mielestä yhteiskunnan muuttuminen korkeasta notkeaan moderniin pakottaa myös journalistit tulkitsemaan omaa rooliaan uudelleen ja sopeutumaan uudenlaisen mediaympäristön tuottamaan epävarmuuteen ja mutkikkuuteen.²⁴³ Notkean modernin yhteiskunnassa ihmiset ja instituutiot joutuvat luovimaan nopeiden, hallitsemattomien ja hämmentävien muutosten keskellä ja suunnistamaan monimutkaisissa ja vuorovaikutteisissa verkostoissa. Asiantuntijoita ei enää pidetä kyseenalaistamisen yläpuolella olevina auktoriteetteina, vaan tieto muodostuu kollektiivisesti mielipiteiden ja informaation vaihdosta ja muokkautuu joukkojen keskuudessa alinomaa. Yleisöä ei enää nähdä informoinnin tarpeessa olevana massana vaan kumppanina, minkä vuoksi journalismin rajat niin ammattilaisen ja amatöörin kuin tuottajan ja kuluttajan välillä ovat hämärtyneet. Korkean modernin journalismi perinteisine ideaaleineen kituu globaalissa verkostoyhteiskunnassa henkitoreissaan. Sopeutuminen muuttuneeseen toimintaympäristöön edellyttää sitä, että journalistit hakeutuvat yhteistyöhön erilaisten tahojen kanssa, ottavat vastaan saamansa palautteen ja omaksuvat vuorovaikutteiset toimintatavat.

Journalismin muutosta ei tietenkään voi siirtää sellaisenaan Yhdysvalloista Suomeen, mistä pitävät huolen erilaiset yhteiskunnat ja mediajärjestelmät.²⁴⁴ Kuitenkin edellä kuvatussa muutoksessa on paljon sellaista, joka pätee myös meillä. Anu Kantolan mukaan suomalaisen julkisen elämän tyyleissä on toisen maailmansodan jälkeen vallinnut kolme vaihetta: korkea moderni (1955–1980), notkistuva moderni (1980–2000) ja notkea moderni (2000–).²⁴⁵ Korkean modernin julkisuus oli juhlavaa, vastuullista, harkitsevaa ja kansallisten auktoriteettien ja vahvojen instituutioiden hallitsemaa. Notkistuvassa modernissa auktoriteetit ja instituutiot kyseenalaistettiin, ja julkinen toiminta ammatillistui puolin ja toisin. Notkeassa modernissa julkinen elämä on liikkuvampaa, henkilökeskeisempää, aktiivisempää ja röyhkeämpää kuin aiemmissa vaiheissa.

Myös toimittajasukupolvet Kantola jaottelee korkeisiin, notkistuvaan ja notkeisiin sen perusteella, millaista ammatillista eetosta he suosivat ja miten he tulkitsevat journalismin muutosta.²⁴⁶ 1960-luvulla alalle tulleet korkean modernin journalistit pitävät yllä vanhoja laatukriteereitä, taustojen tuntemusta

243 Deuze 2006a; ks. myös Deuze 2007.

244 Ks. esim. Hallin & Mancini 2004, Mancini 2005, Schudson 2005, Nord 2007, Weibull 2008.

245 Kantola 2011b, 117; 2011c 167–168.

246 Kantola 2011b, 117–118, 140.

ja harkintaa. He ovat huolissaan journalismin viihteellistymisestä. 1980-luvulla alalle tulleet notkistuvan modernin journalistit elävät ristipaineessa, jossa he haluavat pitää kiinni laatujournalismista mutta näkevät, että pelkkien asioiden raportointi on helposti puisevaa. Heille tärkeää on korostaa riippumattomuuttaan ja ammattilaisuuttaan. Notkean modernin journalistit ovat tehneet muutoksesta hyveen. Heidän mielestään journalismin pitää laskeutua tavallisten ihmisten tasolle ja lähteä mukaan yhteiskunnan muutokseen sekä tuottaa kiinnostavia ja räväköitä näkökulmia ja mielipiteitä.²⁴⁷

Seuraavaksi siirryn pohtimaan sitä, millaisia ulottuvuuksia journalismin avainsuhteista muodostuu ja millaisessa liikkeessä toimittajat näyttäisivät olevan kyseisillä ulottuvuuksilla. Tarkastelun kehyksenä on koko ajan se, kuinka journalismi modernin aikakauden äänitorvena ja yhteiskunnalle tärkeää palvelua tuottavana professiona on reagoinut taloudellisiin, poliittisiin, kulttuurisiin ja teknologisiin muutoksiin, jotka ovat asettaneet kyseenalaiseksi – ei ainoastaan journalistien itseymmärryksen vaan laajemminkin käsityksemme asiantuntijuudesta, ammattilaisuudesta ja nykyisyydestä.

3.3. Journalismin ytimessä viisi suhdetta

Journalismin ytimen määrittely on yksi alan tutkijoiden ikuisuusprojekteista. Viime vuosina tähän projektiin ovat tuoneet oman merkittävän panoksensa Nico Carpentier, Mark Deuze ja Thomas Hanitzsch.²⁴⁸ Carpentier tarkasteli mediaammattilaisen identiteettiä rakentamalla diskursiivisen kentän, jossa ammatti-identiteetistä muodostui neljä hegemonisiin ja niitä vastustaviin artikulaatioihin perustuvaa ulottuvuutta. Identiteetin horjuvuutta ja pysyvyyttä tutkija koetteli erittelemällä belgialaisen ajankohtaisohjelman lähetyksiä. Deuze määritteli ja tutki journalistien identiteetin taustalla olevaa ammatillista ideologiaa. Lisäksi hän pohti sitä, miten monikulttuurisuus ja monimediallisuus haastavat ja muuttavat ideologian keskiössä olevia ideaalityyppejä arvoja. Hanitzsch purki journalistisen kulttuurin käsitettä osiin ja perusulottuvuuksiin. Tutkija rakensi teoreettisen perustan, jolta erilaisia journalistisia kulttuureja on mahdollista systemaattisesti verrata. Hän on teoriansa pohjalta vertaillut eri maiden journalistien kulttuurien eroja ja yhtäläisyyksiä.²⁴⁹ Vaikka tutkijat lähestyivät journalismin ydintä poikkeavin käsittein ja motiivein, heidän tuottamansa solmukohdat, ideaalityypiset arvot ja ainesosat ovat hyvin samankaltaiset (ks. taulukko 3.1).

247 Ks. toimittajien eetoksen muutoksesta Suomessa myös H. Heikkilä 2001; Ylönen 2008 sekä Ruotsissa Djerf-Pierre & Weibull 2008.

248 Carpentier 2005; Deuze 2005; Hanitzsch 2007.

249 Ks. esim. Hanitzsch ym. 2010; 2011; Hanitzsch & Mellado 2011.

TAULUKKO 3.1. Käsitteitä journalismin ydinaineesta

Carpentier (2005): Media-ammattilaisen identiteetin solmukohdat	Deuze (2005a): Journalismin ammatti- ideologian ideaaliarvot	Hanitzsch (2007): Journalistisen kulttuurin ainesosat ja ulottuvuudet
Tieto: Objektiivisuus vastaan subjektiivisuus	Tieto: Objektiivisuus	Tieto: Objektiivisuus vastaan subjektiivisuus Tieto: Empiirisuus vastaan analyyttisyys
Yleisö: Professionaali eliitti vastaan yleisön edustaja Yleisö: Hallinta vastaan kumppanuus	Yleisö: Julkinen palvelu	Yleisö: Kansalaisorientaatio vastaan kuluttajaorientaatio
Valta: Itsenäisyys vastaan riippuvuus	Valta: Itsenäisyys	Valta: Lojaali vallalle vastaan vallan vastavoima Valta: Aktiivinen väliintulo vastaan passiivinen neutraalius
Aika: <i>Ei ydinainesta Carpentierin jäsenyyksessä</i>	Aika: Ajankohtaisuus	Aika: <i>Ei ydinainesta Hanitzschin jäsenyyksessä</i>
Etiikka: <i>Ei ydinainesta Carpentierin jäsenyyksessä</i>	Etiikka: Eettisyys	Etiikka: Relativistisuus vastaan universaalisuus Etiikka: Idealistisuus vastaan strategisuus

Hanitzschille journalistisen kulttuurin kolme olennaista ainesosaa ovat institutionaaliset roolit, tietoteoria ja eettiset ideologiat.²⁵⁰ Institutionaaliset roolit jakautuvat edelleen kolmeen ulottuvuuteen: Markkinaorientaation yhdessä päässä yleisö nähdään kuluttajiksi, toisessa kansalaisiksi. Vallan suhteen ääripäät ovat päättäjille lojaalit ja heidän vastavoimakseen asettuvat journalistit. Myös journalistien ymmärrys omasta tehtävästään voidaan nähdä ulottuvuutena, jossa on edustettuina journalisteja passiivisista, neutraaleista tiedonjakajista erityistä misiota ja tiettyjä arvoja ajaviin aktivisteihin. Tietoteoreettiset ainekset jakautuvat kahdeksi ulottuvuudeksi: Ensimmäisen ulottuvuuden ääripäissä ovat totuuden vastaavuusteoriaan uskovat objektivistit ja absoluuttisen totuuden kieltävät subjektivistit. Toisen ulottuvuuden ääripäissä ovat ne toimittajat, jotka perustavat totuusväitteensä empiriseen näyttöön, ja ne, jotka hakevat totuutta analyyttisen järjelyn ja arvopohdintojen kautta. Eettisistä ideologioista muodostuu kaksi ulottuvuutta: Universaalien sääntöjen noudattajien vastapuolena ovat yksilölliseen tilanneharkintaan luottavat relativistit. Reiluin menetelmin päämääriin

pyrkivien idealistien vastapuolena ovat ne, jotka hyväksyvät kyseenalaisetkin strategiat ja keinot jalon päämäärän tavoittelussa.

Deuzen mukaan journalismin ammatti-ideologian voi tiivistää diskursiivisesti luotuihin viiteen ideaaliarvoon.²⁵¹ Ensinnäkin journalistit tuottavat julkista palvelua vallan vahtikoirina ja aktiivisina tiedon kerääjinä ja välittäjinä. Toiseksi journalistien luotettavuus perustuu heidän puolueettomuuteensa, neutraaliuuteensa, objektiivisuuteensa ja rehellisyyteensä. Kolmanneksi journalistin pitää saada tehdä työtään itsenäisesti, vapaasti ja riippumattomasti. Neljänneksi journalisteilla on välittömyyden, ajankohtaisuuden ja nopeuden taju. Lisäksi journalisteilla on ymmärrys eettisyydestä, laillisuudesta ja ylipäänsä oikeasta ja väärästä.

Carpentierin mukaan media-ammattilaisen identiteetin hegemoninen artikulaatio perustuu neljään solmukohtaan.²⁵² Toimittajien ammatti-ideologian kulmakivi liberaaleissa demokratioissa on objektiivisuus, jonka kaksi perusulottuvuutta on todenmukaisuus ja puolueettomuus. Puheet sananvapauden puolustamisesta ja uhkaamisesta kiteyttävät toisen solmukohdan, jossa vaaditaan journalismille itsenäisyyttä ja voimaa vastustaa ulkoisia paineita. Kolmannessa solmukohdassa on kyse siitä, että tiedonvälityksestä vastaavat mediaorganisaatiot ja niiden palveluksessa olevat media-alan ammattilaiset, jotka ovat osa professionaalista eliittiä. Neljännessä solmukohdassa media-ammattilaiset ovat resurssien hallitsijoita ja portinvartijoita, jotka samalla omistavat merkitykset ja vastaavat niiden tuotannosta. Carpentierin mukaan hegemonia ei voi koskaan olla täydellistä, minkä takia on huomioitava myös hegemonisille vastakkaiset artikulaatiot, kuten subjektiivisuus, riippuvuus, yleisöä edustava ja sen keskuudesta nouseva journalisti sekä portinavaamiseen ja kumppanuuteen perustuva vastuun ja omistuksen jakaminen.

Tavoitteeni journalistien eetoksen muutoksen jäljittämistä suomalaisessa kontekstissa poikkeaa edellä referoimieni tutkimusten tavoitteista. Tämän vuoksi en voi suoraan kopioida yhtä mallia omaan tarkoitukseeni, vaan joudun yhdistämään kolmesta jäsennyksestä tutkimuskysymystäni parhaiten palvelevan ja paikkaamaan sitä niiltä osin, missä koen valmiiden mallien jäävän alimittaisiksi.

Kolmesta jäsennyksestä parhaiten omaani vastaa Deuzen jäsenitys siinä mielessä, että hänen käsityksensä ideaaliarvoista on lähimpänä suomalaisen journalistisen kulttuurin ihanteita.²⁵³ Deuzen mallin ongelmana on kuitenkin se, että siinä journalismin ideaaliarvot otetaan annettuina. Monikulttuurisuuden ja monimediallisuuden asettamista haasteista olen hänen kanssaan samaa mieltä,

---

251 Deuze 2005, 446–450.

252 Carpentier 2005, 201–208.

253 Ks. esim. Hemánus 1990; Heinonen 1995; Kunelius 2003; Huovila 2005; Jyrkiäinen 2008.

mutta jäin kaipaamaan häneltä selkeää näkemystä siitä, millä tavoin ideaaleja on neuvoteltu uusiksi toimintaympäristön muutoksen takia.

Carpentierin ja Hanitzschin mallien vahvuus on siinä, että ne eivät pidä länsimaisen journalistisen kulttuurin ideaaleja kiistattomina vaan ottavat huomioon professiota hallitsevien artikulaatioiden ohella myös niille vastakkaiset käsitykset journalismista. Journalististen ydinosien hahmottaminen ulottuvuuksina on lähellä omaa tapaani ymmärtää ydinsuhteet kahdesta ulottuvuudesta rakentuviksi kentiksi. Carpentierin ja Hanitzschin jäsenysten ongelmallisuus omalta kannaltani on kuitenkin siinä, että niissä länsimaisen journalismin ideaalien vertailukohdat haetaan erilaisista mediajärjestelmistä, journalismin reformiprojekteista ja länsimaiden ulkopuolelta. Tällaisessa tarkastelussa syntyy vaikutelma, että länsimaiden valtavirtajournalismin käsitys ideaaleista olisi pysynyt vakaana viime vuosikymmenet, eikä näin suinkaan ole, vaan erilaiset muutokset journalismin toimintaympäristössä ja toimitusten sisällä ovat johtaneet ammattietoksen uudistumiseen.²⁵⁴

Tämän luvun seuraavassa osiossa käsittelem journalismin avainsuhteita yksitellen. Väitän, että suomalaisessa journalistisessa valtakulttuurissa toimittajat näkevät työnsä ennen kaikkea ajankohtaisen ja tosiasiapohjaisen informaation välittämiseksi.²⁵⁵ Lisäksi journalistien eetoksessa keskeistä on vallanpitäjien vahvistaminen ja yleisön edustaminen eettisesti hyväksytyjä periaatteita noudattaen.²⁵⁶ Uskon, että tältä pohjalta rakentamillani tiedon, yleisön, vallan, ajan ja etiikan kentillä liikutaan yleisemminkin länsimaisissa toimituksissa. Olen muodostanut ideaaleista ulottuvuuksia ja ulottuvuuksista edelleen kenttiä, jotta journalistien eetoksen muutos korkeasta notkeaan moderniin olisi nykyistä selkeämmin hahmotettavissa. Muutoksen esittäminen kenttinä voi toisaalta tuottaa päinvastaisen tuloksen vesittämällä entuudestaan yksiselitteisinä pidettyjä muutoksen suuntia. Molemmissa tapauksissa ymmärryksemme muutoksesta kuitenkin syvenee.

3.3.1. Suhde tietoon: Tiedonvälityksestä tarinoiden ja mielipiteiden tuotantoon

Journalismi on modernissa yhteiskunnassa rakentanut omaa asemaansa instituutioiden joukossa vetoamalla rooliinsa tiedonvälittäjänä ja totuuden kertojana.²⁵⁷ Vaikka journalismin suhde tietoon on keskeinen, suhde muodostuu eri tavalla kuin muissa professioammateissa. Journalismin kyky tietää on riippuvainen

254 Ks. esim. J. Hujanen 2006; 2009; Deuze 2007; Kunelius & Ruusunoksa 2008.

255 Ks. myös Kunelius 2000a; Luostarinen 2002a.

256 Ks. myös Kunelius 2003; Mäntylä 2008.

257 Kunelius 2000a, 6; Ekström 2002, 260.

muiden instituutioiden tietämisen tavoista, ja on eriäviä näkemyksiä siitä, onko journalistin ammatilla ”omaa” tieteellistä perustaa tai pitäisikö sellaista olla.²⁵⁸

Objektiivisuus on käsite, jolla on sekä vakuutettu että kyseenalaistettu journalismin tietämisen kyvyt. Judith Lichtenberg on todennut, että objektiivisuus on länsimaisissa demokratioissa työskentelevien toimittajien ammatti-ideologian kulmakivi.²⁵⁹ Hän on myös vetänyt yhteen objektiivista journalismia kritisoivien näkemykset huomauttamalla, kuinka joku sanoo, ettei journalismi ole objektiivista, ja toinen huomauttaa, ettei journalismi voi olla objektiivista, ja kolmas toteaa, ettei journalismin pidäkään olla objektiivista. Objektiivisuus on hankala käsite. Korostamalla tosiasiallisuuden (factuality) ulottuvuutta käsite kytkeytyy journalismin tietosuhteeseen, kun taas painottamalla puolueettomuuden (impartiality) ulottuvuutta käsite yhdistyy journalismin valtasuhteeseen.²⁶⁰

Journalismin tietosuhteen ensimmäisen ulottuvuuden ääripäät ovat objektiivisuus ja subjektiivisuus. Objektiivisessa journalismissa lähtökohtana on se, että ulkoisesta todellisuudesta on saavutettavissa objektiivinen ja perimmäinen totuus. Journalismissa kerrottu voi vastata maailmassa vallitsevia asiaintiloja.²⁶¹ Journalistien tehtävänä on heijastaa todellisuutta ja välttää sen luomista, sepittämistä tai muuttamista.²⁶² Objektiivisuuden saavuttamiseksi on kyettävä erottamaan havainnon tekijä ja kohde sekä pitämään erillään tosiasiat arvoista.²⁶³ Subjektiivisessa journalismissa nojataan konstruktivistiseen käsitykseen, jossa ei ole sijaa absoluuttiselle eikä objektiiviselle totuudelle.²⁶⁴ Journalistien tehtävänä on valikoida julkisuuteen asioita ja tapahtumia sekä muokata niistä ymmärrettäviä ja puhuttelevia esityksiä. Arvoista puhdistetun uutisoinnin mahdollisuus torjutaan, eikä havainnon kohde ole erotettavissa kontekstista tai havainnon tekijästä.²⁶⁵ Tämä ei kuitenkaan merkitse totuuden tavoittelusta luopumista, vaan totuus voidaan saavuttaa subjektiivisten kuvausten yhdistelmänä tai kuvausten keskinäisen kilpailun tuloksena.²⁶⁶

Toinen ulottuvuus journalismin tietosuhteessa muodostuu empiirisyyden ja analyttisyyden välille. Kyse on erilaisista tavoista muodostaa tietoa. Empiirisyyttä korostavan journalistin lähtökohta on se, että totuus pitää vahvistaa

258 Ks. tarkemmin K. Pietilä 2012, 123–156.

259 Lichtenberg 1996, 225.

260 Esimerkiksi Westerstähl (1983) on jakanut objektiivisuuden tosiasiallisuuteen ja puolueettomuuteen. Tosiasiallisuus on edelleen jakautunut relevanssiin ja totuudenmukaisuuteen ja puolueettomuus tasapainoon ja neutraaliuteen. Tässä tarkastelussa objektiivisuus-termiä käytetään sekä journalismin tieto- että valtasuhteessa, koska siihen on molemmissa yhteyksissä vakiintuneesti viitattu (vrt. Hemánus 1990, 95).

261 Merrill & Odell 1983, 70.

262 Hanitzsch 2007, 376.

263 Schudson 2001, 150; Anderson & Baym, 2004, 590.

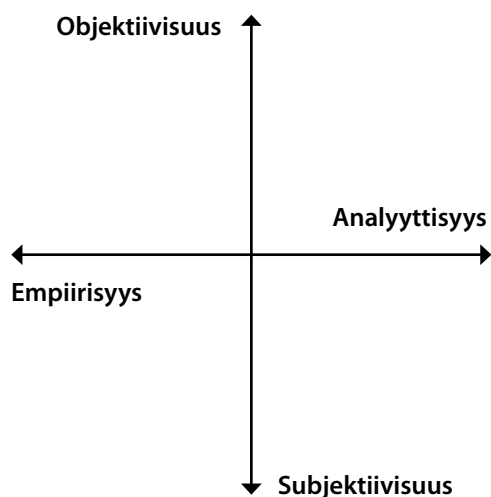
264 Schudson 2003, 2.

265 Hanitzsch 2007, 376.

266 Manca 1989, 170–171; McNair 2000, 90.

faktoilla.²⁶⁷ Tällöin journalismi painottaa tiedon hankinnassa havainnointia, mittaamista, todisteita ja kokemusta. Tutkivuus, perusteellisuus ja tarkkuus nähdään toimittajan ensisijaisiksi hyveiksi.²⁶⁸ Analyttisyyttä painottava journalisti nostaa etusijalle totuuden tavoittelussa empiirisistä havainnoista itsenäisen, erittelevän tiedon, joka perustuu päättelyyn, ideoihin, arvoihin, mielipiteisiin ja pohdintaan.²⁶⁹ Analyttisyys ilmenee erityisesti mielipidekirjoittelussa, jossa uskottavuus ei rakennu neutraaliudesta vaan mielipiteen esittäjän kyvystä vakuuttaa lukijansa.²⁷⁰ Empiirisuus painottaa tuloksia, kun taas analyttisyys korostaa tuloksista tehtävää tulkintaa.

KUVIO 3.1. Journalismin suhde tietoon

Korkean modernin journalismissa on vallinnut tiedonvälittämisen hegemonia.²⁷¹ Uutisia on pidetty tiedotusvälineiden keskeisenä sisältönä, eivätkä mielipide- tai feature-jutut ole olleet yhtä arvostettuja objektiivisuutta ja empiirisyyttä painottavassa ammattietoksessa.²⁷² Journalistin tavoitteena on ollut jäljentää uutisissa todellisuutta niin tarkasti kuin mahdollista.²⁷³ Objektiivisuutta on kuitenkin tulkittu teknisesti: Journalistin vastuulla on ollut jäljentää hänelle eteen

267 Merrill & Odell 1983, 53–54.

268 Hanitzsch 2007, 377.

269 Merrill & Odell 1983, 53–54.

270 Hanitzsch 2007, 377.

271 Lehtola 1987, 21–22, 226; 1997 [1986], 43; H. Heikkilä 2001, 126; Kunelius 2002 [1998], 214; Luostarinen 2002a, 25; J. Hujanen 2004, 43; Lehto 2006, 419.

272 Ks. esim. I. Malmberg 1998.

273 MK. Aula 1991, 65–66; Luostarinen 2002a, 22.

asettuva maailma, esimerkiksi lausunto, mahdollisimman tarkasti. Maailman asettaneen tahon, kuten lausunnonantajan, kontrolle on jäänyt se, ovatko esitetyt asiat totta vai ei.²⁷⁴ Vaikka objektiivisuudella on ollut tällainen rituaalinen ulottuvuus, korkean modernin journalistit ovat asettaneet tiedolle paljon vaatimuksia. Toimittajasukupolvi toisensa jälkeen on toistanut ideaa siitä, kuinka länsimaisessa lehdistössä faktat ovat pyhiä ja mielipiteet vapaita.²⁷⁵ Ajatusta voi tulkita niin, että journalistit ovat nähneet mahdolliseksi ja jopa toivottavaksi tosiasioiden erottamisen arvoista.²⁷⁶ Lisäksi journalistien välittämän tiedon kriteereiksi ei ole riittänyt pelkkä todenmukaisuus, vaan tiedon on täytynyt olla myös olennaista, monipuolista ja yhteiskunnallisesti merkittävää.²⁷⁷

Tiedon muodostamisessa korkean modernin journalismi on korostanut empiirisyyttä.²⁷⁸ Tiedon luotettavuutta on arvioitu sitä tukevien faktojen määrällä. Mitä enemmän tapauksesta on ollut paikalla olleiden ja viranomaisten sitaatteja, sitä objektiivisemmasta uutisesta on ollut kyse.²⁷⁹ Uutisiin on tarvittu kovia faktoja, joita on saatu esimerkiksi auktoriteetin lausunnoista ja arvostetun instituution tutkimuksista.²⁸⁰ Tiedonvälittämisen hegemonisuudesta on juontunut myös se, että journalistien ammattikunta on pyrkinyt tarkkuuteen ja yksiselitteisyyteen hankkiessaan tietoa lähteiltä ja esittäessään sitä yleisölle.²⁸¹ Lähdekriittisyydellä ja tulkinnoista pidättäytymisellä on pyritty estämään se, että toimittajaa tai yleisöä johdettaisiin harhaan.²⁸²

Notkean modernin journalismissa tuotetaan sisältöjä, jotka vetoavat niin järkeen kuin tunteisiin. Uutiset ovat vain yhdenlaisia mediasisältöjä, eikä journalismia enää lähtökohtaisesti palauteta tiedonvälitystehtävään.²⁸³ Koskettavien tarinoiden kertominen ja keskustelun herättäminen nähdään yhtä arvokkaiksi tehtäviksi journalistien eetoksessa, johon on sekoittunut subjektiivisuutta ja analyttisyyttä.²⁸⁴ Journalistin suhde todellisuuteen on moniulotteinen: Yhtäältä journalismissa esitetään kuvauksia ja tulkintoja todellisuudesta, toisaalta journalismi itse on tuottamassa todellisuutta.²⁸⁵ Toimittajien ammattikunta ei ole

---

274 Miettinen 1984, 167–170; Kunelius 2002 [1998], 212.

275 Liuhala 1971a, 100–101; Scott 1997 [1921], 108.

276 Klemola 1981, 241; Luostarinen 1982, 72; Miettinen 1984, 74–75; Kunelius 2000a, 12; Schudson 2001, 150; Laitinen 2002, 69.

277 T. Vuortama 1984, 46–47; Lehtola 1987, 11; J. Hujanen 2006, 38; Löf 2008, 88–90, 96, 100–101, Perna 2009, 146.

278 Kunelius 2002 [1998], 211–212; Luostarinen 2002a, 23–24.

279 Tuchman 1972, 668; Luostarinen 2002a, 26.

280 Kunelius 2000a, 6; Luostarinen 2002a, 23.

281 Miettinen 1984, 169–170, 231; Luostarinen 2002a, 24.

282 Kylävaara 1979, 150; Miettinen 1984, 136–145.

283 J. Hujanen 2006, 39; A-P. Pietilä 2007, 221, 239, 244; Ylönen 2008, 82; Herkman 2009a, 32.

284 Kunelius 2000a, 9, 12; 2009, 344; Apunen 2002, 49, 52; J. Hujanen 2004, 44; 2006, 35, 38; 2009, 119; Perna 2009, 372, 383; Ahva 2010, 268; Kantola 2011b, 130, 134; Honkonen & Lankinen 2012, 45–46.

285 Luostarinen 2002a, 26–27.

voinut sivuuttaa relativismin, konstruktivismin ja postmodernin asettamia varauksia tieto- ja totuusteorioihin.²⁸⁶ Tietosuhteen uudelleen arviointi on johtanut siihen, että journalistit eivät näe itseään irrallisina havaintojensa kohteista.²⁸⁷ Journalisteilla on lupa kertoa omista kokemuksistaan ja esittää omia mielipiteitään, eikä arvojen erottamista faktoista pidetä mahdollisena saati tavoiteltavana.²⁸⁸ Ammattikunta on myös höllentänyt tiedon kriteereitä: Journalistilta edellytetään enää totuudenmukaista tietoa; olennaisuuden ja monipuolisuuden arviointi on jätetty julkaisijoiden ja yleisön huoleksi.²⁸⁹

Tiedon muodostamisessa notkea journalismi on suosinut analyttisyyttä.²⁹⁰ Tietoa on arvioitu vakuuttavuuden näkökulmasta, mikä on ohjannut tarkastelemaan tiedon perusteluiden ja päätelmien johdonmukaisuutta ja kattavuutta.²⁹¹ Jotta journalismi säilyttäisi itsenäisyytensä ja toisi lisäarvoa yleisölle, sen pitää kyetä tulkitsemaan ja jalostamaan sille tarjottua raakainformaatiota.²⁹² Tällöin se varoo toistamasta lähteen näkökulmaa sellaisenaan. Sen sijaan se sovittaa ja kääntää lähdetietoa niin, että se soveltuu kyseisen median formaatteihin ja vastaa yleisön odotuksia. Omaehtoisuudella ja tulkintoja tekemällä on pyritty varmistamaan, että yleisön keskuudessa herää kiinnostus ja syntyy puheenaiheita.²⁹³

3.3.2. Suhde yleisöön: Kuuliaisesta kansalaisesta aktiiviseen asiakkaaseen

Tiedon ohella journalismin suhde yleisöön on avainasemassa, koska moderneissa yhteiskunnissa journalismi on rakentunut ideaan kansan edustamisesta julkisuuden portinvartijana ja vallan vahtikoirana.²⁹⁴ James Carey muistutti siitä, kuinka työnjaoltaan eriytyvässä yhteiskunnassa on tarvittu viestinnän ammattilaisia, jotka ovat tulkanneet yhden puheyhteisön asenteet, tiedot ja huolenaiheet toista yhteisöä mielekkäästi puhutteleviksi käsitteiksi.²⁹⁵ Tämä tulkintatehtävä on liitetty erityisesti modernin yhteiskunnan ja sen elämäntavan kuvaamiseen, uusintamiseen, mainostamiseen ja ylläpitämiseen, minkä vuoksi journalismia

---

286 Löf 2008, 101–102, 112.

287 Emt., 118–119.

288 Korhonen 1998, 112; J. Hujanen 2009, 119; P. Lehtonen 2013, 66–69, 83, 89–93; Vainikka ym. 2013, 61–64.

289 Kunelius & Tervo 2004, 81–82, 85–87; Löf 2008, 112–113; Uimonen 2009, 290.

290 Helle 2009, 108–109; J. Hujanen 2009, 123.

291 A-P. Pietilä 2007, 326; Pernaa 2009, 333–334.

292 Korvola 1998, 249–250; J. Hujanen 2009, 122; Ahva 2010, 267–268; Vehkoo 2011, 206.

293 J. Hujanen 2006, 38; 2009, 118; Nikunen 2011, 76; Honkonen & Lankinen 2012, 45–46.

294 Kunelius 2003, 24–25; Deuze 2005, 447.

295 Carey 1969, 27.

on pidetty modernin ideologian kansantajuistajana ja journalisteja modernin myyntitykkeinä.²⁹⁶

Journalismin ja yleisön välille muodostuu ”kohtalonyhteys” myös media-talouden näkökulmasta. Kaupallisen lehdistön aikakaudella journalismin on menestyttävä kaksilla markkinoilla.²⁹⁷ Ensinnäkin journalistisen tuotteen pitää olla sellainen, että yleisö on valmis maksamaan sen saadakseen. Toiseksi journalistisen tuotteen saaman huomion pitää olla yleisön keskuudessa sellainen, että mainostajat ovat valmiita maksamaan siitä hyötyäkseen.

Julkinen palvelu on Suomessa yhdistetty erityisesti yleisradiotoimintaan. Kun valtion omistamien televisio- ja radiokanavien monopolin rinnalle on myönnetty toimilupia yksityisten mediayhtiöiden kaupallisille kanaville, on julkisuudessa alettu yhä enemmän keskustella Yleisradion julkisen palvelun laadusta ja rajoista. Olennaista julkisen palvelun määrittelyssä on ollut se, pidetäänkö Yleisradiota vaihtoehtoisena palveluna kaupallisille toimijoille vai näitä täydentävänä palveluna ja tarkastellaanko Yleisradion suoriutumista yksittäisen asiakkaan vai laajemmin mediajärjestelmän ja yhteiskunnan toimivuuden näkökulmasta.²⁹⁸ Julkisen palvelun idea on näkynyt myös suomalaisissa sanomalehdissä, jotka 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä höllensivät puoluesidoksiaan ja alkoivat markkinoida itseään kaikille tarkoitettuina, täyden palvelun lehtinä.²⁹⁹ Tällaisille kaikesta kaikille -tyyppisille lehdille on annettu omnibus-etuliite erotukseksi sellaisista lehdistä, jotka pyrkivät rajaamaan yleisöjään ja sisältöjään.

Journalismin yleisösuhteen ensimmäisen ulottuvuuden ääripäiksi muodostuvat kansalaisen palvelu ja kuluttajan palvelu. Kansalaisen palvelussa journalismi puhuttelee yleisöä yhtenäisenä joukkona, kansana, jonka informointi ja älyllinen aktivointi ovat keskeisellä sijalla demokraattisten yhteiskuntien toimivuuden takaamisessa.³⁰⁰ Utiskriteereissä painotetaan asioiden tärkeyttä ja henkilöiden asiantuntijuutta. Koska informoitua kansalaista yritetään rohkaista poliittiseen osallistumiseen, journalismin tarjoamassa tiedossa painottuvat politiikan ja yhteiskunnan ajankohtaiset aiheet.³⁰¹ Kuluttajan palvelussa journalismi näkee yleisön asiakkaana, yksilöinä ja kohderyhminä, ja journalismin tehtäväksi ymmärretään avun, neuvojen, ohjeiden ja tietojen tarjoaminen yksilöiden arjen hallintaan.³⁰² Utiskriteereissä etusijalla ovat asioiden dramaattisuus ja henkilöiden kiinnostavuus, ja journalistit pyrkivät pääsemään jyvälle asiakkaiden

296 Hartley 1996, 33; Kunelius 2002 [1998], 213.

297 Kunelius 2003, 80–82.

298 Ks. esim. H. Nieminen ym. 2005; Olkinuora 2006.

299 Ks. esim. Miettinen 1980, 58; Salokangas 1998, 54–56.

300 H. Heikkilä 2001, 35–36; Hanitzsch 2007, 374; Waisbord 2013, 76.

301 T. Hujanen 1993, 69.

302 Eide & Knight 1999, 526.

haluista, peloista, asenteista ja tunteista ja muokkaamaan palvelunsa niihin ve-toaviksi.³⁰³ Journalismi on sitoutunut edistämään demokratian ohella ja sijasta konsumerismia eli kulutususkoa, mikä on muuttanut palvelueetosta politiikan ja yhteiskunnallisten asioiden tarkastelusta kuluttajauutisoinnin, hyötyjuttujen ja viihdyttämisen suuntaan.³⁰⁴

Toinen yleisösuhteen ulottuvuus kertoo siitä, millaisia käsityksiä journalis-teilla on yleisönsä kyvystä osallistua julkisuudessa toimimiseen. Passiivisina vastaanottajina yleisöä pitävä journalismi ponnistaa modernin yhteiskunnan työnjakoajattelusta. Kun yhteiskunnan instituutioilta tulee pohjatiedot ja jour-nalismilta tiedon analyysi ja välitys, yleisön osaksi jää analysoidun tiedon vas-taanottaminen.³⁰⁵ Journalistit uskovat tietävänsä parhaiten sen, mitä heidän pitää tehdä ja miten he ovat tehtävässään onnistuneet. Tämän takia yleisön toimeliaisuus koetaan häiriötekijäksi ja suhtautuminen yleisöpalautteeseen ja -tutkimuksiin on torjuvaa.³⁰⁶ Toimittajien vuorovaikutus yleisön kanssa jää vä-häiseksi, ja journalismin harjoittamiseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet ovat tiukasti ammattilaisten hallinnassa.³⁰⁷ Aktiiviseksi osallistujaksi yleisön tulkitse-va journalismi näkee yleisöllä muitakin rooleja kuin tiedon vastaanottaminen. Lukijoiden, kuuntelijoiden ja katselijoiden mieltymykset ohjaavat toimintaa yhä enemmän, ja yleisötutkimuksia ja -palautteita arvioidaan toimituksissa tarkas-ti.³⁰⁸ Journalismi käyttää yleisöä myös juttujensa lähteinä esimerkiksi konk-retisoimalla yhteiskunnallisia ilmiöitä yksilöiden tarinoilla.³⁰⁹ Lisäksi tiedon tuottajan ja kuluttajan roolit alkavat hämärtyä journalismissa, ja yleisö kytke-tään eri tavoin mukaan journalistisiin prosesseihin.³¹⁰ Kaikki nämä muutokset luovat uutta tulkintaa journalisteista yleisön edustajina. Kyse ei enää ole eliittiin samaistuvista, yleisöä avoimella valtakirjalla edustavista professionaaleista, vaan yleisön joukossa toimivista ja yleisölle osan oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan jakaneista portinavaajista.³¹¹

---

303 Hanitzsch 2007, 375.

304 Ahva 2010, 83, 99.

305 Kunelius 2002 [1998], 216; Heinonen 2008, 17–18.

306 Ahva 2010, 83–84.

307 Carpentier 2005, 202–204; Waisbord 2013, 203–204.

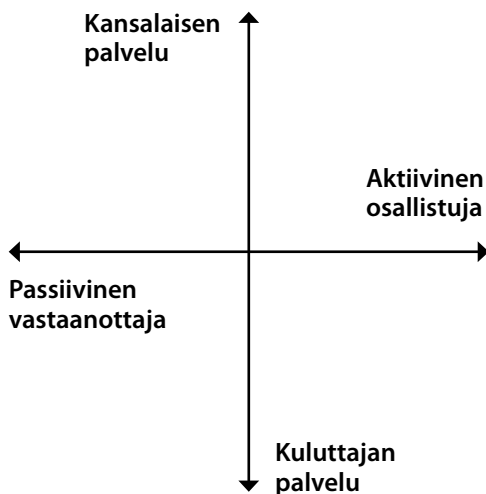
308 J. Hujanen 2004, 38–41.

309 J. Hujanen 2009, 121, 123; Kantola 2011b, 116.

310 Heinonen 2008, 15; Waisbord 2013, 202, 216–217.

311 Carpentier 2005, 202–204; Waisbord 2013, 206–207.

KUVIO 3.2. Journalismin suhde yleisöön

Korkean modernin journalismissa yleisöä on puhuteltu ennen kaikkea kansalaisina ja yleisön rooli julkisuudessa on rajoittunut sanomien passiiviseen vastaanottamiseen.³¹² Journalismin tehtäväksi on ymmärretty kansalaisten informointi ja sivistäminen, jotta nämä kykenevät toimimaan rationaalisesti yhteiskunnassa.³¹³ Journalismia onkin verrattu peruskouluun.³¹⁴ Opettajan tavoin journalisti on tiennyt parhaiten sen, mitä yleisön tarvitsee tietää.³¹⁵ Oppilaiden lailla yleisön on ollut tyytyminen siihen tietoon, mitä monopolin saavuttaneissa tiedotusvälineissä on ollut tarjolla. Toimitusten suhde yleisöön on ollut etäinen ja hivenen välinpitämätön.³¹⁶ Korkean modernin journalismissa kansalaisten arkiset ilot ja murheet ovat harvoin ylittäneet julkaisukynnystä.³¹⁷ Yleisön mielipiteille on raivattu tilaa median marginaaleihin.³¹⁸ Mediataloissa on kerätty yleisöpalautetta ja teetetty yleisötutkimuksia, mutta toimitukset eivät ole niitä osanneet eivätkä liioin halunneet hyödyntää omassa toiminnassaan.³¹⁹

312 MK. Aula 1991, 70–72; A-P. Pietilä 2007, 12.

313 Heinonen 1998, 176–177; A. Mikkonen 1998, 45; Korvola 1998, 249; H. Heikkilä 2001, 127; Luostarinen & Uskali 2004; A-P. Pietilä 2007, 108; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 663; Löf 2008, 84, 100; Kunelius 2009, 344; Pernaa 2009, 122–124; Ahva 2010, 263.

314 H. Heikkilä 2001, 126–132.

315 J. Hujanen 2006, 34; Ylönen 2008, 57.

316 Hemánus 1983, 147; Lehtola 1987, 247; Hietamies 1999, 166; A-P. Pietilä 2007, 88, 92; Heinonen 2008, 21; Ylönen 2008, 90; Pernaa 2009, 162–163.

317 Lehtola 1987, 31; Korhonen 1998, 104; A-P. Pietilä 2007, 379; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 670; Pernaa 2009, 124, 141.

318 Klemola 1981, 268.

319 J. Hujanen 2009, 126.

Pihtiputaan mummo on ollut hahmo, jolle korkean modernin journalismi on tietoa välittänyt. Journalisteja on neuvottu laatimaan juttunsa yksiselitteisiksi ja helppotajuisiksi, jotta mummotkin ymmärtävät mistä on kyse.³²⁰ Suuret ikäluokat ovat olleet uskollisia kestotilaaajia ja tv-luvan maksajia, eikä toimituksissa ole tarvinnut kantaa huolta levikkiluvuista tai katsojamääristä.³²¹ Korkean modernin aikaisia menestyviä medioita on yhdistänyt pyrkimys saavuttaa mahdollisimman laaja yleisö.³²² Julkisen palvelun tehtävää toteuttanut Yleisradio ja omnibusperiaatteella toimineet sanomalehdet ja yleisaikakauslehdet ovat tavoittaneet yleisönsä monipuolisilla ja sovinnaisilla sisällöillä mediemarkkinoilla, joilla kilpailu on ollut olematonta.³²³

Notkean modernin journalismin yleisö on koostunut ensisijaisesti kuluttajista, jotka osallistuvat julkisuuteen aktiivisesti erilaisissa rooleissa.³²⁴ Journalismin tehtäväksi on mielletty kuluttajien palvelu niin hyvin, että nämä ovat valmiita maksamaan heitä hyödyttävästä ja viihdyttävästä tiedosta.³²⁵ Journalismissa on nähty yhtymäkohtia tavaratalon kanssa.³²⁶ Kauppiaan tavoin journalisti on laittanut tarjolle sellaisia tuotteita, jotka herättävät yleisön kiinnostuksen.³²⁷ Yleisö journalismin asiakkaana on voinut kilpailuttaa eri viestimiä siitä, kuka pystyy räätälöimään parhaiten hänen tarpeitaan vastaavan palvelun ja tekemään sen mahdollisimman huokeasti. Toimitukset ovat yrittäneet muuttua helposti lähestyttäväksi ja kiinnostua tavallisista ihmisistä ja heidän arjestaan.³²⁸ Notkean modernin journalismissa yleisön edustajia on käytetty tietolähteinä, yleisöviikkien perusteella on tehty uutisia, yleisön tarjoamaa kuvamateriaalia on julkaistu ja heidän mielipiteilleen on avattu uusia foorumeita.³²⁹

Yhtenäisen, suuren yleisön pirstoutumiseen on notkean modernin journalismissa vastattu yleisöä segmentoimalla.³³⁰ Risc Monitorin ja muiden yleisötut-

-
- 320 Okkonen 1980, 136–137, 209–210; MK. Aula 1991, 71; H. Heikkilä 2001, 129–130; Luostarinen 2002a, 24; Pernaa 2009, 124.
- 321 Hietamies 1999, 165–166; A-P. Pietilä 2007, 87–88, 98, 308.
- 322 MK. Aula 1991, 71; H. Heikkilä 2001, 126; J. Hujanen 2004, 51; Kunelius 2009, 345; Ahva 2010, 266.
- 323 Luostarinen 1982, 75–77; A-P. Pietilä 2007, 87–88, 92, 117, 379; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 663.
- 324 J. Hujanen 2004, 51; 2006, 39; A-P. Pietilä 2007, 182; Ylönen 2008, 55–56; Nikunen 2011, 71.
- 325 J. Hujanen 2004, 46; 2006, 35; 2009, 120; Luostarinen & Uskali 2004; Lehto 2006, 420; A-P. Pietilä 2007, 108, 382–383; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 669; Ylönen 2008, 58; Kunelius 2009, 344–345; Nikunen 2011, 79–81.
- 326 H. Heikkilä 2001, 132–137.
- 327 Lintula 2005, 216; J. Hujanen 2006, 34; 2009, 116; Lehto 2006, 424; Ylönen 2008, 53, 56.
- 328 Sillanpää 2003, 106–107; J. Hujanen 2004, 43–44, 46, 48, 51; 2006, 35, 37; 2009, 120–121, 123; Lehto 2006, 420; Heinonen 2008, 21, 26; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 670; Uimonen 2009, 234–235; Ahva 2010, 267; Helle 2010, 178; Kantola 2011b, 116, 135; P. Lehtonen 2013, 81–83; Vainikka ym. 2013, 18–25, 50–55.
- 329 Högmänder 2005, 72–105; J. Hujanen 2006, 123–124; A-P. Pietilä 2007, 126–127, 233–234; Heinonen 2008, 31; 47–101; Ylönen 2008, 75; Nikunen 2011, 70; Vehkoo 2011, 220–221.
- 330 A-P. Pietilä 2007, 100; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 664; Ylönen 2008, 58, 75; Kunelius 2009, 344–345.

kimusten avulla mediatalot ovat haarukoineet kohdeyleisöjensä arvoja ja kulutustottumuksia ja muokanneet tältä pohjalta journalismia tiettyjä kohderyhmiä koukuttavaksi.³³¹ Ansaintalogiikka ja asiakastyytyvyisyys ovat askarruttaneet toimituksia, joilla on vaikeuksia pitää kiinni aiempaa monikasvoisemmasta ja liikkuvammasta yleisöstä.³³² Notkeassa modernissa mediemarkkinat ovat täynnä kilpailevia vaihtoehtoja eikä suuren yleisön tavoittaminen onnistu enää kuin poikkeustapauksissa.³³³ Menestyvän median ja journalistin onkin erikoistuttava houkutellakseen myös mainostajia kiinnostavia kuluttajaryhmiä.³³⁴ Formaattiradioissa, teemakanavilla ja erikoisaikakauslehdissä hyviksi havaittuja konsepteja on hyödynnetty myös sanomalehdissä ja Yleisradion kanavilla tietoisina siitä, että ne puhuttelevat vain osaa sen yleisöistä.³³⁵

3.3.3. Suhde valtaan: Kildeistä luottotoimittajista ärhäköiksi vahtikoiksi

Journalismilla on merkittävä rooli demokraattisten yhteiskuntien toimivuuden ja uskottavuuden kannalta.³³⁶ Kuneliuksen mukaan journalismi toimii kansalaisten ja vallankäyttäjien välissä informoimalla kansalaisia tehdyistä päätöksistä, välittämällä tietoa eliittien kesken, heijastamalla yleistä mielipidettä päätösten pohjaksi ja valvomalla päätöksentekojärjestelmää.³³⁷ Neljäntenä valtiomahtina toimittajat valvovat itsenäisesti vallankäyttäjien toimintaa dokumentoimalla, kysymällä ja tutkimalla tarjotakseen ajantasaista tietoa merkittävistä yhteiskunnallisista asioista.³³⁸ Journalismin suhde valtaan muodostuu myös toista kautta. Se, että journalismi välittää pääasiassa muilta yhteiskunnan instituutioilta ja asiantuntijoilta lainattuja tietoja ja näkemyksiä, antaa tietyille tahoille tietämissen tai edustavuuden takia lähdevaltaa määritellä, mitä ja miten julkisuudessa puhutaan.³³⁹

Journalismin ammatillisen ideologian yhtenä ideaalityyppisenä arvona on pidetty autonomisuutta.³⁴⁰ Jotta toimittajat voivat työllään edistää demokratiaa

331 Kivivuori & Aalto-Setälä 2003, 76; J. Hujanen 2004; 2006, 34, 36; 2009, 116–118; Lehto 2006, 417, 419; A-P. Pietilä 2007, 321; Heinonen 2008, 39–43; Jyrkiäinen 2008, 45, 57; Ylönen 2008, 55–56; P. Lehtonen 2013, 60–61, 76.

332 A-P. Pietilä 2007, 101–103, 323; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 667–668; Picard 2009.

333 Kunelius 2009, 344–345; Perna 2009, 287–292.

334 A-P. Pietilä 2007, 48, 100, 119, 152; Helle 2010, 176; Vehkoo 2011, 207, 219–220; Honkonen & Lankinen 2012, 134–135; P. Lehtonen 2013, 75–76.

335 H. Heikkilä 2001, 132–133; Ylönen 2008, 59.

336 Christians ym. 2009.

337 Kunelius 2003, 193.

338 Bennett & Serrin 2005, 169.

339 Kunelius 2000a, 6; Luostarinen 2002b [1998], 190–191.

340 Deuze 2005, 447.

ja sananvapautta, heidän pitää olla itsenäisiä ja riippumattomia ammattilaisia.³⁴¹ Journalistien autonomisuus on monitahoinen ilmiö: Kyse on samanaikaisesti koko instituution riippumattomuudesta suhteessa valtioon ja markkinoihin ja yksittäisten toimittajien itsenäisyydestä suhteessa työnantajaan ja kollegoihin.³⁴² Autonomia ei kuitenkaan ole kiinteä, pysyvästi turvattu olotila, vaan se muuttuu alati neuvottelujen, kompromissien ja taistelujen seurauksena.³⁴³ Verkostoituneessa yhteiskunnassa yksilöiden ja organisaatioiden on mahdotonta saavuttaa ”täydellistä” autonomiaa, mutta professio voi yksituumaisuudellaan hankkia merkittävästi toimintatilaa markkinoiden ja vallanpitäjien puristuksesta.³⁴⁴

Journalismin valtasuhteen ensimmäisessä ulottuvuudessa on kyse siitä, millaisiin asemiin toimittajat itse asettuvat vallanpitäjiin nähden ja millaisiin suhteisiin journalismi asettaa valtaa käyttävät eliitit keskenään. Länsimaisissa demokratioissa valtasuhteiden ääripäät ovat konsensushakuinen luottamus ja vastakkainasetteluun perustuva epäily. Konsensushakuisessa luottamuksessa journalismi näkee vallanpitäjät yhteistyökumppaneina, joiden toimintaa ja motiiveja sopii epäillä vain poikkeustapauksissa.³⁴⁵ Toimittajat kokevat tarvitsevansa toimitusjohtajien ja poliitikkojen lähdetietoja enemmän kuin nämä mediaa, ja tämä asetelma muokkaa journalismista myötäilevää ja kunnioittavaa. Konsensushakuisessa journalismissa vallankäyttöä kuvataan yhteisten asioiden hoitamiseksi, jossa erilaiset intressitahot neuvoteltuaan päätyvät yleistä etua palvelemaan kompromissiin.³⁴⁶ Vastakkainasetteluun perustuvassa epäilyssä vallanpitäjät tulkitaan journalistien kilpailijoiksi, joiden toimintaa ja motiiveja pitää epäillä aina ja kaikkialla.³⁴⁷ Toimittajat uskovat vallanpitäjien olevan enemmän riippuvaisia julkisuudesta kuin journalismi on näiden tyrkyttämistä tiedoista ja näkemyksistä, jolloin journalismi voi ottaa riskejä ja uhmata avoimesti auktoriteetteja. Vastakkainasettelusta ponnistava journalismi tulkitsee vallankäytön peliksi, jossa niin yksilöt kuin kollektiivit ajavat ensisijaisesti omaa etuaan ja jossa päätöksiä tehdään yksien hyödyksi ja toisten tappioksi.³⁴⁸

Valtasuhteen toisen ulottuvuuden yhdessä päässä journalistit ovat passiivisia tarkkailijoita ja toisessa aktiivisia vaikuttajia. Passiiviset tarkkailijat ammentavat ammatti-ideologiansa objektiivisuuteen nojaavasta professionalismista.³⁴⁹ Valtanäkökulmasta objektiivisuus tarkoittaa puolueettomuutta, jossa pidättäydy-

341 McQuail 1994, 190.

342 Ahva 2010, 80–82.

343 Waisbord 2013, 66.

344 Emt., 65, 69–70.

345 Hanitzsch 2007, 374.

346 Patterson & Seib 2005, 194–195; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 663.

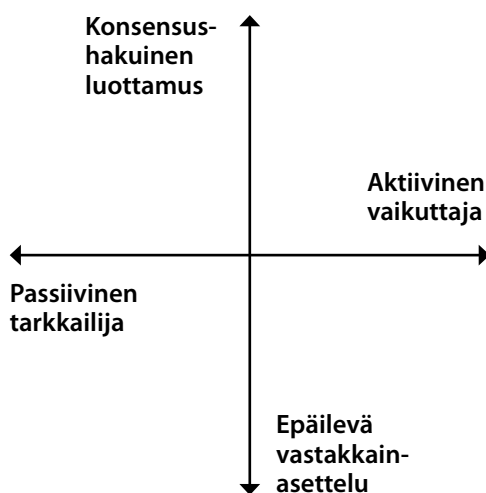
347 Hanitzsch 2007, 373.

348 Patterson & Seib 2005, 194–195; Lloyd 2008, 10.

349 Hanitzsch 2007, 372.

tään kannanottamisesta ja pyritään tasapuolisuuteen.³⁵⁰ Tarkkailijaidenteetin omaksuneet toimittajat mieltävät itsensä neutraaleiksi tiedonvälittäjiksi ja portinvartijoiksi, joiden ei pidä puuttua asioiden ja tapahtumien kulkuun muuten kuin raportoimalla niistä.³⁵¹ Aktiiviset vaikuttajat eivät sitä vastoin pysty eivätkä halua pysytellä sivussa tapahtumien virrasta, vaan he menevät niihin mukaan, puuttuvat asioihin ja edistävät muutosta tai puolustavat olemassa olevaa.³⁵² Vaikuttajaidenteettiin samaistuneet toimittajat ovat lähetyssaarnaajia ja asianajajia, jotka ovat valmiita interventioihin ajakseen erityistä missiota ja edistääkseen tiettyjä arvoja. Interventio tarkoittaa siirtymistä raportoinnista kommentointiin ja tasapuolisuudesta puolueellisuuteen.³⁵³

KUVIO 3.3. Journalismin suhde valtaan

Korkean modernin journalismin suhde valtaan on ollut ensisijaisesti konsensus-hakuinen ja toimittajien vallitseva ammattirooli päätöksenteon tarkkailu.³⁵⁴ Journalistit ovat suhtautuneet kunnioittaen yhteiskunnan eri alojen auktoriteetteihin, eikä heidän toimintaansa tai näkemyksiään ole asetettu kyseenalaiseksi kuin poikkeustilanteissa.³⁵⁵ Paljastukset väärinkäytöksistä ja konfliktit journalis-

350 Westerståhl 1983.

351 Leth 1996, 281–284; Hanitzsch 2007, 372.

352 Leth 1996, 278–280; Hanitzsch 2007, 373.

353 Carpentier 2005, 205–206.

354 Lehtola 1987, 204–205; MK. Aula 1991, 68–70, 82; M. Heikkilä 1998; Luostarinen & Uskali 2004.

355 Lehtola 1987, 15–16; MK. Aula 1991, 75–76; Pernaa & Railo 2006, 19, 44; Pernaa ym. 2006, 274; Boxberg & Heikka 2009, 108–141; Kantola 2011a, 24; 2011b, 116.

tien ja vallanpitäjien kesken ovat olleet poikkeuksellisia tapauksia, mikä kertoo journalistien asettumisesta osaksi korporatiivista päätöksentekojärjestelmää.³⁵⁶ Puolueisiin ja eturyhmiin eri tavoin sitoutuneiden journalistien ja eliittilähteiden kesken on solmittu luottamukselliset ja läheiset suhteet, minkä vuoksi mediassa on löytynyt ymmärrystä eliitin tarjoamiin näkökulmiin ja tarmoa pysyvyyden, tasapuolisuuden ja harmonian vaalimiseen.³⁵⁷ Journalistit ovat suhtautuneet epäröiden omaan asemaansa neljäntenä valtiomahtina.³⁵⁸ Toimituksissa on ollut tapana vedota siihen, että journalismin valta rajoittuu päätösten ja suunnitelmien julkistamiseen ja että julkistamisvalta on pientä muuhun vallankäyttöön verrattuna.

Valtaa myötäilevää, raportoivaa julkisuutta on vahvistanut myös korkean modernin journalistien usko professionalismisiin ja objektiivisuuteen.³⁵⁹ Professoiden yhteiskunnassa kukin ammattiryhmä on hoitanut tiettyä, rajattua tehtävää.³⁶⁰ Journalisteilla se on ollut kysymysten esittäminen asiantuntijoille ja intressiryhmien edustajille ja heiltä saatujen vastausten välittäminen yleisölle ”vääristymättömässä” muodossa.³⁶¹ Objektiivisuuden noudattaminen on valtasuhteessa tarkoittanut puolestaan sitä, että journalistien on ollut suotavaa välttää uutisissa kannanottamista ja tasapainon horjuttamista.³⁶² Koska mielipiteiden esittäminen oli mediassa pitkään kokeneiden pääkirjoitustoimittajien ja taiten valittujen kolumnistien yksinoikeus, iso osa ammattikunnasta on ainoastaan reagoinut muiden aloitteisiin ja pysytellyt yhteiskunnallisten kiistakysymysten ulkopuolella.³⁶³

Notkean modernin journalismin suhde valtaan on lähtökohtaisesti ollut konfliktinhakuinen ja toimittajat ovat omaksuneet ammattiroolin, jossa aktiivisesti pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon.³⁶⁴ Journalistit ovat mieltäneet itsensä vallan vahtikoiriksi, minkä takia päättäjien ja muun eliitin tekoihin ja lausuntoihin on suhtauduttu varauksellisesti.³⁶⁵ Journalistit ovat pyrkineet irtautumaan

-
- 356 Lehtola 1987, 23; MK. Aula 1991, 91–96; Hämäläinen 2002b, 24–28, 35–36, 41–42; Laitinen 2002, 70–73; Luostarinen & Uskali 2004; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 663; Pernaa 2009, 116, 282–283; Kantola & Vesa 2011, 45–46.
- 357 Kylävaara 1979, 150; Klemola 1981, 142; Silvasti 1982, 139–142; Lehtola 1987, 14, 26–27; MK. Aula 1991, 80–82; A. Mikkonen 1998, 49, 192–191; M. Heikkilä 1998, 73–74; Korhonen 1998, 111; Hämäläinen 2002b, 22–23; Lehto 2006, 413, 417–418, 422–423; A-P. Pietilä 2007, 392–394; Löf 2008, 84, 87, 90; Pernaa 2009, 127–134; Ahva 2010, 262; Kantola 2011b, 122–123, 137.
- 358 Teikari 1981, 75–76; Kunelius 2000b, 64–65.
- 359 Kunelius 2002 [1998], 212; Kantola 2011a, 24–25.
- 360 Lehtola 1987, 225; Konttinen 1997, 52–53; Kunelius 2002 [1998], 207–210.
- 361 MK. Aula 1991, 66–68; Korhonen 1998, 101–106; Korvola 1998, 238; Kantola 2011a, 25; 2011b, 135.
- 362 Silvasti 1982, 140–142; Hemánus 1983, 103; H. Heikkilä 2001, 131–132; J. Hujanen 2004, 45.
- 363 Klemola 1981, 241–247, 253–263; Korhonen 1998, 103.
- 364 Kunelius & Tervo 2004, 79–80; A-P. Pietilä 2007, 367–368; Ylönen 2008, 76; Kunelius 2009, 343; Uimonen 2009, 27, 101; Ahva 2010, 262.
- 365 MK. Aula 1991, 73–75; Pietiläinen 1998; Arolainen 2002, 126; J. Hujanen 2006, 37; A-P. Pietilä 2007, 27, 385; Boxberg & Heikka 2009, 108–109; Pernaa 2009, 390–391; Ahva 2010, 262; Skön

puoluesidoksistaan ja etääntymään konsensuksen ytimeä.³⁶⁶ Osoittaakseen riippumattomuutensa journalistit ovat olleet hanakoita tarttumaan vallan väärinkäyttöä koskeviin epäilyihin ja olleet valmiita luomaan vastakkainasettelua eri eliittiryhmien välille, eliitin ja kansan välille sekä eliitin ja journalistien välille.³⁶⁷ Journalistit ovat havahtuneet siihen, että heillä on merkittävästi valtaa päiväjärjestyksen asettamisessa ja aiheiden kehystämässä ja että julkisuuteen kohdistuu valtava määrä erilaisia vaikutuspyrkimyksiä.³⁶⁸

Valtaa epäilevää, kommentoivaa julkisuutta on pönkittänyt se, että notkean modernin journalistit ovat ottaneet etäisyyttä objektiivisuuteen.³⁶⁹ Journalistit eivät enää ole tyytyneet vain välittämään muilta instituutioilta saatua tietoa, vaan he ovat pyrkineet aktiivisesti kaivamaan vallanpitäjien piilottamaa tietoa, tuottamaan omaehtoisesti auktoriteeteista riippumatonta tietoa ja rohkeasti tulkitsemaan ja jopa arvostelemaan sille tarjottua tietoa.³⁷⁰ Pysyvyyttä ylläpitävän puolueettomuuden sijaan journalistit ovat alkaneet asettua korjauskertoimeksi vallanpitäjien ja kansalaisten väliin ja murtaa konsensusta antamalla julkisuutta toisinajattelijoille ja kaltoin kohdelluille.³⁷¹ Omaperäisistä mielipiteistä, yllättävistä näkökulmista ja tärkeäksi koettujen asioiden ajamisesta on tullut ammatikunnan keskuudessa sellaisia hyveitä, joihin päällikkötoimittajat kannustavat niin seniori- kuin noviisitoimittajia.³⁷²

3.3.4. Suhde aikaan: Menneisyyden porteilta tulevaisuuden rakentamiseen

Journalismin tiivis suhde aikaan käy ilmi jo nimestä; ranskan kielen *le jour* tarkoittaa päivää ja *journal* päiväkirjaa.³⁷³ Journalismi kirjoittaa historiaa päivää päivältä luomalla ”nyt”-hetken ja antamalla nykyhetkelle sisällön.³⁷⁴ Välitettävän informaation tuoreutta keskeisenä periaatteena pitävässä toiminnassa nopeus

---

2010, 20; Kantola & Vesa 2011, 45.

366 MK. Aula 1991, 79–80; Heinonen 1998, 165–166; Hämäläinen 2002b, 38; Luostarinen & Uskali 2004; Lehto 2006, 406, 413; Kunelius ym. 2009, 315–316; Kantola 2011b, 126–127.

367 J. Hujanen 2004, 49; Pernaa ym. 2006, 276–277; A-P. Pietilä 2007, 64–65, 401; Pernaa 2009, 309–310, 365–366; Kunelius 2009, 343; Ahva 2010, 261, 267; Kantola 2011a, 27–28; 2011b, 133–134, 136.

368 Lehtola 1998, 220; M. Heikkilä 1998, 74–78; Korvola 1998, 237–242; Hämäläinen 2002b, 56–57; J. Hujanen 2006, 37; Pernaa 2009, 308–309; Uimonen 2009; Kantola 2011b, 131–132; Nikunen 2011, 87.

369 Ylönen 2008, 77; P. Lehtonen 2013, 66–69.

370 Korvola 1998, 236; M. Heikkilä 1998, 81; J. Hujanen 2006, 38; 2009, 122; Pernaa ym. 2006, 279; Ylönen 2008, 76–77; Uimonen 2009, 18, 234; Kantola 2011b, 135; Vehkoo 2011, 210–211.

371 MK. Aula 1991, 83–84; Korvola 1998, 238, 240–241; Kunelius 2003, 194; Juurus 2007.

372 Korvola 1998, 240–242; A-P. Pietilä 2007, 365–366; Kunelius ym. 2009, 343; Kantola 2011b, 123, 134; P. Lehtonen 2013, 71–72.

373 Kunelius 2003, 20.

374 Ekecrantz 1994, 6.

voidaan nähdä sekä työtä ohjaavaksi ydinarvoksi että työn ongelmalliseksi sivujuonteeksi.³⁷⁵

Ajankohtaisuutta on pidetty myös yhtenä uutiskriteerinä eli osana ammatillisia standardeja, joiden avulla uutisoitavat asiat valitaan ja keskinäiset arvot ratkaistaan.³⁷⁶ Ajankohtaisuuden kriteerin mukaan uutisen arvo on sitä suurempi, mitä pienempi viive uutisen julkaisuajan ja siinä kerrottujen asioiden tapahtuma-ajan välillä on. Journalistisessa työssä on kuitenkin paljon muuttujia, kuten formaatit, julkaisualustat, asiayhteydet, jotka muokkaavat ajankohtaisuudesta liukkaan käsitteen. Jan Ekecrantz määritteli uutisten olevan yleensä reaktioita vuorokauden sisällä tapahtuneisiin asioihin.³⁷⁷ Tästä huolimatta uutiset eivät kuitenkaan käsittele vain nykyhetkeä, vaan niissä on vahvasti läsnä historiaa ja tulevaisuutta.

Journalismin aikasuhteen ensimmäisessä ulottuvuudessa muodostetaan erilaisia yhdistelmiä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille.³⁷⁸ Journalistit voivat orientoitua menneisyyteen kertomalla jo olleesta yksilöidystä tapahtumasta tai teosta tai tulevaisuuteen esittämällä ennusteen, toivomuksen, lupauksen tai vaatimuksen.³⁷⁹ Journalismissa voidaan myös keskittyä nykyhetkeen rajaamalla pois yksilöidyt viittaukset menneisyyteen tai tulevaisuuteen. Journalistisissa esityksissä eri orientaatiot sekoittuvat: Skuuppien erityisyyttä korostetaan liittämällä ne nykyhetkeen, taustoittaminen ja tapahtumien kontekstit yhdistetään menneisyyteen ja trendit ja analyysit tulevaisuuteen.³⁸⁰

Aikasuhteen toisessa ulottuvuudessa on kyse ajanhallinnasta ja journalismin suhteesta muihin yhteiskunnan instituutioihin. Journalismin rooli ajanhallitsijana voi vaihdella passiivisesta portinvartijasta aktiiviseen agendan rakentajaan. Portinvartioinnin voi nähdä passiiviseksi ja staattiseksi toiminnaksi, jossa journalismi sopeutuu muiden yhteiskunnallisten toimijoiden asettamaan aikaan ja aloitteentekijöinä näyttäytyvät porttia kolkuttavat lähteet viesteineen.³⁸¹ Agendan rakentamisen voi puolestaan tulkita aktiiviseksi ja dynaamiseksi toiminnaksi, jossa journalismi asettaa aikataulun muille toimijoille ja muokkaa omaehtoista, muiden aloitteista riippumatonta materiaalia julkisuuteen.³⁸² Tällöin journalistit voivat esimerkiksi säädellä skuuppien ja muiden eksklusiivisten juttujen julkaisuaikataulua omalle välineelle ja kulloiseenkin uutispäivään sopivaan tahtiin.³⁸³

375 Deuze 2005, 449.

376 Huovila 2005, 64–67; Schultz 2007, 196–198.

377 Ekecrantz 2001, 3.

378 Ekecrantz & Olsson 1994, 140–143.

379 E. Väliverronen 1996, 140–141.

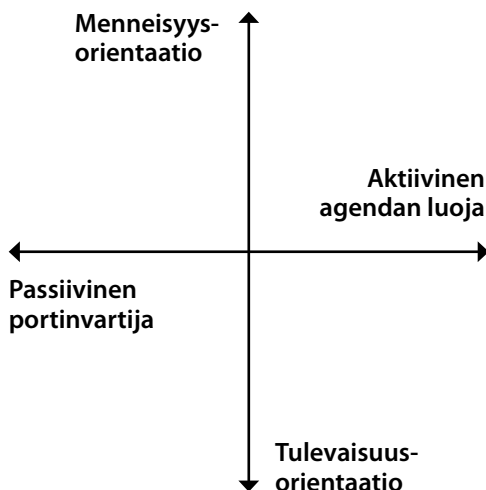
380 Ks. myös Schudson 1986.

381 Schudson 2003, 137–138; Hanitzsch 2007, 372; Shoemaker ym. 2009, 80–81.

382 Hanitzsch 2007, 373.

383 Tuchman 1997 [1973], 179–180; Schultz 2007, 201–202.

KUVIO 3.4. Journalismiin suhde aikaan

Korkean modernin journalistit ovat orientoituneet menneisyyteen kysymällä, mitä on tapahtunut ja mitä on sanottu.³⁸⁴ Ammattikunnan keskuudessa on vältetty ennustamista ja spekulointia; pyrkimyksenä on ollut säilyttää luotettavuus nopeudenkin kustannuksella.³⁸⁵ Ajankohtaisuutta on pidetty totuuden veroisena toimintaa ohjaavana ydinarvona, mutta teknisten rajoitteiden vuoksi ajankohtaisuus on realisoitunut eri tavoin eri viestimissä.³⁸⁶ Esimerkiksi radiotoimittaja on pystynyt kertomaan yleisölle uutisia minuuttien viiveellä, kun taas sanomalehden toimittajan on täytynyt odottaa seuraavaan aamuun.³⁸⁷ Tiedotusvälineiden kesken on vallinnut eräänlainen linnarauha, koska kullakin viestimellä on ollut oma tonttinsa mediakuluttajan arjessa: sanomalehtiä on luettu aamukahvipöydässä, radiouutisia on kuunneltu työpaikalla ja -matkalla sekä televisiouutisia on katsottu iltaisin kotona.³⁸⁸ Sanomalehtien ja useimmiten myös television uutistoimituksissa on ollut yksi takaraja eli deadline juttujen valmistumiselle.³⁸⁹ Sen sijaan radiouutisia on täydennetty ja päivitetty useaan otteeseen uutispäivän aikana.³⁹⁰

Portinvartijan roolissa on kiteytynyt korkean modernin aikakauden toimittajan suhtautuminen aikaan.³⁹¹ Tiedotustilaisuuden järjestänyt tai tiedotteen

384 Okkonen 1980, 184–186.

385 Lehtola 1987, 16.

386 Hietamies 1999, 171; Huovila 1995, 22.

387 Huovila 1995, 3–4.

388 Huovila 1995, 3, 26–27; 1998, 247; Uimonen 2009, 294.

389 A.-P. Pietilä 2007, 273–274, 318, 338; Kantola 2011b, 128–129.

390 Huovila 1995, 23–24.

391 Luostarinen 2002a, 26.

lähettänyt tietolähde on tehnyt päätöksen julkaisuaikataulusta, ja portinvarti-jatoimittajan tehtäväksi on jäänyt sanoman julkaisu viipymättä tai julkaisusta pidättäytyminen.³⁹² Journalismi on toiminut muun yhteiskunnan asettamassa ajassa pitäen päiväkirjaa julkisesta elämästä.³⁹³ Medialla on ollut rajallisesti kykyä jarruttaa saati jouduttaa asioiden tapahtumista. Ilman yhteistyöhaluisia lähteitä merkittävätkin puheenaiheet ovat vaimentuneet julkisuudessa nopeasti. Uutisarvoisen tiedon pääsy julkisuuteen on voinut viivästyä monestakin syystä. Tiedotustoiminnan perinteet ovat olleet ohuet, ja kiusallisista tai keskeneräisistä asioista on haluttu vaieta.³⁹⁴ Myös uutistoiminta on ollut reaktiivista ja virallista tietoa odottava. Lisäksi jäykät toimitusorganisaatiot ja raskaat tekniset kalustot ovat tuottaneet viivettä.³⁹⁵

Notkean modernin journalistit ovat suuntautuneet nykyhetkeen ja tulevaisuuteen kysymällä, mitä tapahtuu parhaillaan ja mitä tapahtuu seuraavaksi.³⁹⁶ Toimittajien kesken kilpaillaan luotettavuudenkin kustannuksella siitä, kuka ehtii kertoa uutisen ensimmäisenä tai kuka onnistuu ennustuksessaan parhaiten.³⁹⁷ Ajankohtaisuus näyttäytyy kaikissa viestimissä samanlaisena: pikauutisointina ja reaaliaikaisena raportointina usean kanavan kautta.³⁹⁸ Internetin myötä uutistoimitusten aikataulut ovat yhdenmukaistuneet. Toimitukset ovat aina avoinna tuottaen katkeamatonta uutisvirtaa, minkä takia aikataulut juttujen valmistumiselle ovat liukuvia.³⁹⁹ Samalla viestimien reviiirijako on päättynyt, ja kaikki kilpailevat mediakuluttajan ajasta aamusta iltaan: Esimerkiksi television aamuohjelmat ovat vieneet aikaa sanomalehtien lukemiselta, sanomalehdet ovat houkutelleet liitteillään ja teemasivuillaan aikakauslehtien lukijoita, ja kaikki toimitukset ovat lisänneet sisältöjä ja palveluja internet-sivuilleen saavuttaakseen uusia kävijöitä ja klikkauksia.⁴⁰⁰

Päiväjärjestyksen laatijan rooli kuvaa notkean modernin aikakauden toimittajan aikasuhtetta.⁴⁰¹ Journalistit eivät enää ole riippuvaisia infoista ja tiedotteista, vaan he ovat luoneet itsenäisesti agendaä etsiessään aktiivisesti omia aiheita ja näkökulmia.⁴⁰² Journalistien uutisvoitot jäävät kuitenkin vain hetkellisiksi, koska

392 Korhonen 1998, 106–107, 109.

393 A-P. Pietilä 2007, 240; Kunelius 2009, 344.

394 Teikari 1981, 61–62.

395 Ropponen 2002, 81; Pernaa 2009, 167, 173.

396 Helle 2009, 108; Uimonen 2009, 291.

397 Perko 1998, 23; A-P. Pietilä 2007, 109; Massinen 2009, 46; Honkonen & Lankinen 2012, 112; P. Lehtonen 2013, 52–53.

398 Pernaa 2009, 284, 286–287, 322; Uimonen 2009, 291–292; Nikunen 2011, 60.

399 A-P. Pietilä 2007, 245, 273, 318, 338; Jyrkiäinen 2008, 11, 85; Kantola 2011b, 128–129; Nikunen 2011, 49, 51.

400 Huovila 2005, 15; Olkinuora 2006, 59; A-P. Pietilä 2007, 33, 45, 192–195, 268; E. Väliverronen 2009a, 21, 26.

401 Kuutti 1995, 39; Perko 1998, 14–16.

402 Korvola 1998, 236; Pernaa ym. 2006, 279; Jyrkiäinen 2008, 84; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 673; Helle 2009, 109; J. Hujanen 2009, 122–123; Kunelius ym. 2009, 307; Pernaa 2009,

julkaisemisen jälkeen uutisista tulee kaikkien toistamaa ja kopioimaa bulkkita-
 varaa.⁴⁰³ Medioituneessa yhteiskunnassa instituutioiden ja ihmisten on pitänyt
 sopeutua journalismin tuottamiin uutistapahtumiin ja asettamaan aikaan.⁴⁰⁴
 Huomionkohteena olevat ovat joutuneet mediapaineissa nopeuttamaan julki-
 suuteen astumista.⁴⁰⁵ Toisaalta journalismin kyky rakentaa jatkokertomuksia,
 puheenaiheita ja draamaa on pakottanut lähteet palaamaan kiusallisiin asioihin
 yhä uudelleen.⁴⁰⁶ Viive tapahtuman ja siitä kertovan uutisen välillä on lyhentynyt
 huomattavasti.⁴⁰⁷ Ammattimaiset tiedotusorganisaatiot ovat varautuneet yllät-
 täviinkin tilanteisiin ja kykenevät tiedottamaan niistä nopeasti.⁴⁰⁸ Silminnäkijät
 lähettävät uutiskuvia ja -vinkkejä toimituksiin ja jakavat tietoa suoraan yleisölle
 yhteisöpalveluissa.⁴⁰⁹ Lisäksi toimitusorganisaatiot ovat notkistuneet ja tekniset
 laitteet keventyneet niin, että reporterit singahtaa ketterästi tapahtumapaikalle ja
 aloittaa raportoinnin heti esimerkiksi silminnäkijätiedon perusteella.⁴¹⁰ Proak-
 tiivisessa uutistoiminnassa kerrotaan mieluummin epäilyjä ja sirpaletietoa kuin
 jäädään odottamaan viranomaisten tiedotustilaisuuksia.⁴¹¹

3.3.5. Suhde etiikkaan: Yhteisön velvollisuudesta yksilöiden harkintaan

Demokraattisissa yhteiskunnissa journalismin olennaiseksi toimintaedellytyk-
 seksi nähdään sananvapaus: oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja,
 mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.⁴¹² Toisaalta jour-
 nalistien odotetaan käyttävän vapauttaan vastuullisesti ja palvelevan toiminnal-
 laan yleistä etua tai yhteistä hyvää.⁴¹³ Esimerkiksi Suomessa valtio on sallinut
 viestimille melko laajan toimintavapauden, jolloin pohdinnat sananvapauden
 ja sosiaalisen vastuun yhteensovittamisesta jäävät pitkälti journalistien eettisen
 harkinnan varaan.

Journalistien pohdinnat hyvästä ja huonosta tai oikeasta ja väärästä liittyvät
 median velvollisuuteen tehdä tiliä tekemisistään (accountability). Denis McQuai-
 lin mukaan median tilivelvollisuus tarkoittaa joko vapaaehtoisuuteen tai pak-

---

359–360; Vehkoo 2011, 208.

403 A-P. Pietilä 2007, 121–122; Uimonen 2009, 280.

404 A-P. Pietilä 2007, 136–139, 376; Kunelius 2009, 344.

405 A-P. Pietilä 2007, 246–247; Uimonen 2009, 101–102.

406 A-P. Pietilä 2007, 66–68, 249–251; Uimonen 2009, 64–65, 234, 300–301.

407 Jyrkiäinen 2008, 84.

408 Hämäläinen 2002b, 56; Uimonen 2009, 79, 235.

409 Heinonen 2008, 22; Uimonen 2009, 295–296.

410 Pernaa 2009, 321–322, 333–334; Uimonen 2009, 292.

411 Apunen 2002, 50; Pernaa 2009, 382, 396–397; Vehkoo 2011, 211–212.

412 Mäntylä 2008, 9–10.

413 Nordenstreng & J. Lehtonen 2002 [1998], 253–254.

koon perustuvia prosesseja, jotka asettavat median vastaamaan yhteiskunnalle julkaisu toimintansa laadusta ja seurauksista.⁴¹⁴ Eli jos joku esittää kysymyksiä tai syytöksiä journalistien toiminnasta, hän on oikeutettu saamaan järjellisiä vastauksia.⁴¹⁵ Tilivelvollisuutta voidaan penätä oikeussalissa, markkinoilla, kansalaisyhteiskunnassa tai journalistiprofession omassa piirissä.⁴¹⁶ Kysymysten esittämistä journalistien suorituksesta on kuitenkin yhä useammin alettu tulkita pyrkimykseksi kaventaa toimittajien toimintavapautta ja murentaa ammattikunnan autonomisuutta.⁴¹⁷

Journalismin etiikkasuhteen ensimmäisen ulottuvuuden ääripäät ovat velvollisuusetiikka ja seurausetiikka. Velvollisuusetiikka on luonteeltaan absoluuttista ja perustuu johdonmukaiseen vakaumukseen.⁴¹⁸ Journalismissa tärkeimpänä velvollisuutena on pidetty totuuden kertomista.⁴¹⁹ Velvollisuusetiikkaa soveltava ”totuustoimittaja” kerää ja julkaisee totuuden kannalta relevantteja faktoja pohjimatta julkaistujen tietojen seurauksia.⁴²⁰ Seurausetiikka sen sijaan perustuu tekojen aiheuttamien seurausten arviointiin: oikealla toiminnalla on myönteisiä seurauksia ja väärällä toiminnalla kielteisiä seurauksia.⁴²¹ Tavoitteena on yhtäältä yhteiskunnallisen hyvän, hyödyn ja onnellisuuden maksimointi ja toisaalta pahan, haittojen ja onnettomuuden minimointi.⁴²² Journalismissa seurausetiikkaa voidaan soveltaa myös siten, että totuudesta voidaan poiketa, jos sen kertomisella ennakoitaa olevan kielteisiä seurauksia.⁴²³

Etiikkasuhteen toinen ulottuvuus muodostuu sen perusteella, miten moraalisääntöihin suhtaudutaan. Sääntöjen suhteellisuutta painottavassa näkemyksessä luotetaan yksilöiden omaan harkintaan eikä kaikkia sitovia sääntöjä pidetä toivottavina eikä edes mahdollisina.⁴²⁴ Relativistinen journalistietiikka korostaa myös tilanteiden ainutkertaisuutta, minkä takia ammattieettiset säännöt eivät voi olla kuin yleisluontoisia ja ne vaativat aina tapauskohtaista soveltamista.⁴²⁵ Sääntöjen universaalisuutta tukevassa näkemyksessä uskotaan, että paras lopputulos saavutetaan sitoutumalla yhteisiin moraalisääntöihin.⁴²⁶ Universalistinen

---

414 McQuail 2005, 207.

415 Christians 1989, 40.

416 McQuail 2003.

417 Glasser & Gunther 2005, 388–390.

418 Nordenstreng & J. Lehtonen 2002 [1998], 256.

419 Merrill 1997, 62.

420 Mäntylä 2008, 50.

421 Nordenstreng & J. Lehtonen 2002 [1998], 256.

422 Merrill 1997, 66; Nordenstreng & J. Lehtonen 2002 [1998], 256.

423 Mäntylä 2008, 50.

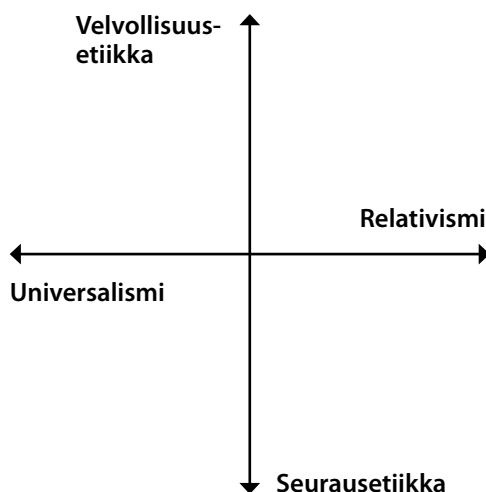
424 Hanitzsch 2007, 379; Keeble 2009, 6–7.

425 Merrill & Odell 1983, 94–95; Hanitzsch 2007, 379.

426 Hanitzsch 2007, 379; Keeble 2009, 15–16.

journalistietiikka pitää tavoiteltavana myös sääntöjen yleispätevyyttä eli sitä, että ammattieettiset säännöt toimisivat sellaisinaan hyvin erilaisissa tilanteissa.⁴²⁷

KUVIO 3.5. Journalismin suhde etiikkaan

Korkean modernin journalismissa eettisenä lähtökohtana on ollut velvollisuus kertoa totuus.⁴²⁸ Tämä moraalinen painotus on johtunut ammattieetoksesta, jossa on korostettu tiedonvälitystä, objektiivisuutta, portinvartiointia sekä tarkkailijan ja raportoinnin rooleja.⁴²⁹ Kuitenkin tietyissä tilanteissa journalistit ovat jättäneet totuuden kertomatta perustellen toimintaansa esimerkiksi kansallisella edulla.⁴³⁰ Kyse on ollut vallanpitäjiä kohtaan tunnetusta lojaliteetista, vallitsevan järjestelmän ylläpitämiseen sitoutumisesta ja konsensusta lujittavan julkisuuden takaamisesta.

Ammattiyhteisöllä ja yhteisillä säännöillä on ollut keskeinen merkitys korkean modernin vaiheen journalistietiikalle.⁴³¹ Journalistien keskuudessa on vallinnut professiopyrkimyksiä, mikä on tullut ilmi esimerkiksi eettisen koodin ja lehdistöneuvoston kehittämisessä.⁴³² Journalistien itsesääntelyä on vahvistanut myös

427 Hanitzsch 2007, 379.

428 Kylävaara 1979, 144, 148, 150, 152; Lehtola 1987, 224; Heinonen 1998, 180; Mäntylä 2008, 50.

429 Kylävaara 1979, 153.

430 Silvasti 1982, 139–142; Hemánus 1983, 169–175; Lehtola 1987, 15–16; Laitinen 1990; A. Mikkonen 1998, 192–193, 195, 310–312; Hämäläinen 2002b, 20–22, 31–32; Lehto 2002, 82–83; Lumme 2002, 65; A.-P. Pietilä 2007, 353–354, 358; Löf 2008, 86, 90–91; Pernaa 2009, 180–197; Uimonen 2009, 31–37; Kantola 2011b, 119.

431 Lehto 2006, 419; Mäntylä 2008, 183.

432 T. Vuortama 1984; Heinonen 1998, 179–183; Pernaa 2009, 121–125.

suomalainen yhteiskunta, jossa ongelmia on pyritty ehkäisemään ja ratkaisemaan lisäämällä suunnittelua ja sääntelyä.⁴³³ Toimitustyössä päätösvaltaa on delegoitu yksittäisille toimittajille, erityisesti tietyn alan asiantuntijatoimittajat ovat voineet pitkälti määritellä oman työnkuvansa.⁴³⁴ Huolimatta siitä että yksilöllillä on ollut sanavaltaa omiin juttuihinsa, he ovat sisäistäneet ammattiyhteisön asettamat rajat ja noudattaneet yhteisiä sääntöjä ja tapoja.⁴³⁵

Vaikka notkean modernin journalismin etiikassa on pidetty kiinni totuusvelvollisuudesta, journalistit ovat aiempaa herkemmin puntaroineet totuuden julkistamisesta koituvia seurauksia.⁴³⁶ Koska journalistin ammattieetoksessa ovat yhä enemmän painottuneet erilaisten sisältöjen tuotanto, subjektiivisuus, päiväjärjestyksen luominen sekä osallistujan ja analysoijan roolit, journalismin side totuuteen on muuttunut relatiivisemmaksi ja antanut tilaa seurausettisille pohdinnoille.⁴³⁷ Julkisuudesta on viime vuosikymmeninä tullut tärkeä resurssi niin vallanpitäjille kuin kansalaisille, minkä vuoksi panokset totuuden paljastamisesta ja siitä aiheutuvista seurauksista ovat kasvaneet.⁴³⁸ Yhtäältä journalismi on varjellut itsenäisyyttään ja luotettavuuttaan paljastamalla yhä rohkeammin vallan väärinkäytöksiä ja hallinnon epäkohtia seurauksista välittämättä.⁴³⁹ Toisaalta journalismi on huolehtinut kaupallisesta menestyksestä ja asiakkaiden tyytyväisyydestä pidättäytymällä kertomasta sellaisia totuuksia, joilla olisi voinut olla haitallisia seurauksia tiedon julkaisevalle journalistille tai hänen edustamalleen mediayhtiölle.⁴⁴⁰

Tapauskohtaista harkintaa tekevä ammattilainen kuvaa notkean modernin vaiheen journalistietiikkaa. Journalistien keskuudessa esiintyy entistä enemmän epäuskoa siihen, että ammattikunnan toimintaa voitaisiin ohjata yhteisillä säännöillä.⁴⁴¹ Eettisen koodin hyödyllisyys ja lehdistöneuvoston uskottavuus on asetettu kyseenalaisiksi ja niiden rinnalle on tuotu toimitusten omia tyylikirjoja ja reklamaatiokäytäntöjä.⁴⁴² Tämän muutoksen voi nähdä yhdeksi todisteeksi journalismin professioprojektin murenemisestä.⁴⁴³ Journalistien itsesääntelyn asemaa on heikentänyt myös suomalaisen yhteiskunnan siirtyminen vaiheeseen,

433 Alasuutari 1996, 108–111; Luostarinen & Uskali 2004; Mäntylä 2008, 192.

434 Lehtola 1987, 59–61; Heinonen 1998, 167–168, 188.

435 Kylävaara 1979, 149; Klemola 1981, 130; Hemánus 1983, 169–175; Hallin 1992, 15; Heinonen 1998, 168.

436 Kivivuori & Aalto-Setälä 2003, 73; Kunelius & Tervo 2004, 82; A-P. Pietilä 2007, 54–56; Mäntylä 2008, 50; Pernaa 2009, 385.

437 Löf 2008, 101–102, 113.

438 A-P. Pietilä 2007; Uimonen 2009.

439 A-P. Pietilä 2007, 401; Pernaa 2009, 308, 327, 365–366; Kantola 2011a, 27–28.

440 Sipola 2002; J. Hujanen 2004, 47; 2009, 124; Tuomi-Nikula 2007, 58; Uimonen 2007, 59; 2009, 79–87, 258–259; Virkkunen 2007, 56; P. Lehtonen 2013, 61–62.

441 Kehälinna & Melin 1988, 29; Heinonen 1995, 110; Harju 2002, 33; Jyrkiäinen 2008, 50.

442 J. Hujanen 2006, 40; A-P. Pietilä 2007, 396–397; Löf 2008, 107; Mäntylä 2008, 35–36, 201–202; Uimonen 2009, 71.

443 Nygren 2008, 25, 159.

jossa markkinoiden vapauttamisen on nähty johtavan parhaaseen lopputulokseen.⁴⁴⁴ Toimitustyössä päätösvaltaa on keskitetty päälliköille ja tiimeille, mikä on kaventanut yksittäisen journalistin hallintaa omista jutuistaan.⁴⁴⁵ Kuitenkin yksilöllisyyttä korostava ja erilaisuutta sietävä yhteiskunta on antanut uudenlaista liikkumatilaa toimittajille, joiden eettiset painotukset ovat poikenneet valtavirasta.⁴⁴⁶

3.4. Yhteenveto: Onko muutos lineaarinen vai jotakin muuta?

On pakko palata tämän luvun alussa lausuttuun ajatukseen siitä, että muutos on sellainen miksi se halutaan nähdä. Itse olen halunnut nähdä journalistien eetoksen muutoksen korkeasta notkeaan moderniin lineaariseksi. Korkeassa modernissa journalistit ovat sitoutuneet muun muassa seuraaviin asioihin: objektiivisuuteen, empiirisyyteen, kansalaisten palveluun, konsensuksen ylläpitämiseen, lähimenneisyyden kirjaamiseen, portinvartiointiin, velvollisuusetiikkaan, ammattiyhteisöön ja sääntelyyn. Notkeassa modernissa ammatti-ideologiaa määrittävien avainsuhteiden positiot ovat häilyvämpiä; subjektiivisuus, analyttisyys, kuluttajien palvelu, vallanpitäjien haastaminen, tulevaisuuden ennakointi, päiväjärjestyksen rakentaminen, seurausetiikka, individualismi ja relativismi tuntuvat monen journalistin mielestä paremmilta vaihtoehdoilta kuin vanhat ideaalit. En kuitenkaan aio tyrkyttää lineaarista muutosta ummistaen silmät vaihtoehtoisilta tulkinnoilta. Itse asiassa olen koko tämän luvun ajan pyrkinyt minimoimaan imperfektin käyttöä, koska mielestäni korkean modernin eetoksella on yhä sijansa journalistien puheissa ja teoissa, vaikka sen valtakauden ajoitankin Suomessa 1970- ja 1980-luvuille. Vastaavasti 2000-luvulta lähtien muodissa olleet notkean modernin ideaalit eivät ole syntyneet hetkessä, vaan niitä on ollut iduillaan jo korkean modernin valtakaudesta.

Edellä esitetyn muutoksen voi asettaa kyseenalaiseksi perustavallakin tavalla. Muutosta voi kuvata sykliseksi ja korkean modernin journalismin voi nähdä poikkeukselliseksi vaiheeksi, jossa tiettyyn alaan tai genreen erikoistuneet asiantuntijajournalistit nauttivat sellaisesta toimintavapaudesta, jota ei ollut aiemmin eikä ole ollut myöhemminkään.⁴⁴⁷ Journalismin notkeassa vaiheessa on palattu takaisin uutisbulkin teolliseen tuotantoon ja työnjohtoon nähden alisteisessa

444 Luostarinen & Uskali 2004; Herkman 2009a; Perna 2009, 284–285.

445 J. Hujanen 2006, 35, 39; 2007, 165–166; 2009, 118; 2011; A-P. Pietilä 2007, 297, 311; Jyrkiäinen 2008, 80; Kunelius & Ruusunoksa 2008, 672; Nygren 2008, 135–136; Ylönen 2008, 66; Helle 2010, 176; Nikunen 2011, 46, 52–53; 61–62.

446 Kuutti 1995, 172; A-P. Pietilä 2007, 352.

447 Luostarinen 1999, 21.

asemassa oleviin yleistoimittajiin ja avustajiin.⁴⁴⁸ Muutosta voi luonnehtia myös pirstoutumiseksi: Journalismin ideaaleista ei enää vallitse yhteisymmärrystä ammattikunnan keskuudessa, eikä kilpailevia käsityksiä voi tiivistää yhtenäiseksi ideologiaksi, määriteltiinpä se kuinka notkeaksi hyvänsä.⁴⁴⁹

Mahdollista on myös muutoksen kiistäminen, mikä voidaan tehdä ainakin kolmella tavalla. Kiistäjä voi vedota siihen, että journalistit asettavat edelleen korkean modernin ihanteet, kuten konsensuksen ja objektiivisuuden, notkeiden arvojen yläpuolelle.⁴⁵⁰ Kiistäjä voi myös epäillä korkean modernin journalismia tarkoitushakuiseksi kuvitelmaksi, sillä konkaritoimittajien rummuttama kulta-kauden ylivertaisuus ei saa vahvistusta, kun senaikaisia journalistisia tuotoksia vertaa 2000-luvun journalismiin.⁴⁵¹ Lisäksi kiistäjä voi muistuttaa siitä, kuinka journalismissa ovat aina pätenneet samat lainalaisuudet, kuten totuuden kunnioittaminen ja ajankohtaisuuden tavoittelu, eikä journalistien ideaaleissa voi tapahtua merkittäviä muutoksia lyhyellä aikavälillä. Viime vuosikymmeninä suomalaistoimittajille tehdyt kyselytutkimukset⁴⁵² eivät kieli äkillisistä suunnanmuutoksista; ammattikunnan näkemykset ovat säilyneet yllättävänkin samankaltaisina. Kaikista varauksista huolimatta pidän yhä kiinni siitä, että valtavirta suomalaisista journalisteista artikkeloi ammattietoksensa 2010-luvulla eri tavalla kuin he tekivät 1980-luvulla. Osittain kyse on ollut sopeutumisesta mediaympäristön muutokseen, osittain alan omaehtoisesta kehittämisestä.⁴⁵³

Journalismin avainsuhteet ovat kytkeytyneet toisiinsa siten, että yhdessä avainsuhteessa valitut ideaalit määrittävät sen, mitkä ideaalit ovat mahdollisia toisessa suhteessa ja mitkä eivät. Tässä luvussa läpikäydyn aineiston perusteella avainsuhteiden keskinäinen nokkimisjärjestys näyttää olevan erilainen korkeassa ja notkeassa modernissa. Korkean modernin yhteiskunnassa journalistin ammatti saavutti vakaan, erityisen aseman tiedonvälittäjänä. Koska journalismi alettiin mieltää altruistiseksi asiantuntijatyöksi ja rinnastaa perinteisiin ammattiteihin, niin journalistien eetoksessa korostuivat tieto- ja etiikkasuhteet. Notkean modernin yhteiskunnassa journalistin ammatin erityisyys on murentunut ja toimittajat ovat epävarmoja omasta tehtävästään ja alan tulevaisuudesta. Journalistien eetoksessa korostuvat yleisö- ja aikasuhte, sillä journalismi ymmärretään yhä useammin liiketaloudellisesti motivoituksi informaatiopalveluksi. On kuitenkin syytä huomata, että journalistien huomio tuntuu kohdistuvan niin korkean kuin notkean modernin aikana erityisesti valtasuhteeseen; vahtikoira-

448 Helle 2010, 164–165; Nikunen 2011, 47–56.

449 Helle 2009, 97; Waisbord 2013, 228.

450 Carpentier 2005 214–215; Boxberg & Heikka 2009, 109, 111.

451 Olkinuora 2006, 42; Kantola 2011c, 173.

452 Kehälinna & Melin 1988; Melin & Nikula 1993; Heinonen 1995; Harju 2002; Jyrkiäinen 2008.

453 Kunelius & Ruusunoksa 2008.

tehtävä on hyvin tärkeällä sijalla ammattikunnan itseymmärryksessä ja konfliktit vallanpitäjien kanssa ovat muistelmissa ja järjestöhistoriikeissa paraatipaikoilla.

Tässä luvussa olen keskittynyt selvittämään journalistien ammatti-ihanteiden perusteita ja niiden muuttumista. Olen pyrkinyt irtautumaan edellisen luvun kriisinäkökulmasta analysoimalla muutoksia ilman että olisin arvottanut niitä lähtökohtaisesti kielteisiksi saati myönteisiksi. Tarkoitukseni on ollut jäljittää ammattieetoksen muutoksia analysoimalla sitä, mitä journalistit itse ovat sanoneet eri yhteyksissä. Vaikka kuvaamani muutos on moniulotteisempi kuin aiemmin esitetty journalismin rappiokertomus, on journalistien eetoksen liikkeet korkeasta notkeaan moderniin sittenkin vain yhdenlainen tarina, konstruktio muutoksesta. Muutostarinoiden ongelma piilee usein siinä, että tutkija on oman aikansa vanki ja kiusaus tulkita aiemmin sanottua nykytilanteen valossa on suuri. Itse olen ratkaissut tämän ongelman punomalla vielä kolmannenkin tarinan journalismin muutoksesta. Tavoitteeni on se, että nämä tarinat täydentäisivät ja korjaisivat toisiaan. Seuraavassa luvussa kartoitan muutosta kysymällä, millainen professio journalismi on ollut eri ajankohdissa. Tarkastelun kohteena on journalistiprofession kannalta keskeisten rakenteiden kehitys 1920-luvulta 2010-luvulle.

4. Rakenteet vahvistuvat – epätietoisuus kasvaa

Journalistiprofession kehityskulut 1920-luvulta 2010-luvulle Suomessa

4.1. Johdanto: Lääkärit ja juristit kokonaisia, journalistit puolikkaita

Modernin uutisjournalismin elinehto on ollut se, että eri alojen asiantuntijoilla on ollut tarjota toimittajille luotettavana pidettyä tietoa. Tästä symbioosista on saattanut päätellä, ettei toimittajilla ole asiantuntemusta omasta takaa vaan he joutuvat ”lainaamaan” käyttämiensä lähteiden tietoja ja arvovaltaa.⁴⁵⁴ Toisaalta voi tulkita, että juuri tässä välitystoiminnassa – kyvyssä kääntää ja käsikirjoittaa lähteiden erityistietoa yleisön ymmärtämään ja haluamaan muotoon – piilee journalistien asiantuntemus.⁴⁵⁵ Journalistit siis tarvitsevat asiantuntijoita tiedon hankintaan, mutta ovat itse asiantuntijoita sen välittämisessä.

Asiantuntemus on liitetty professioihin eli ammatteihin, joiden edustajat autonomisesti soveltavat erityistä tieteellistä tietoa yhteiskunnan kannalta merkittäviin työtehtäviinsä.⁴⁵⁶ Profession käsite on alun perin yhdistetty lääkärin, papin ja lakimiehen ammatteihin, mutta 1800- ja 1900-lukujen aikana useat muutkin ammatit onnistuivat järjestäytymisen ja kouluttautumisen kautta saavuttamaan professionille asetettuja kriteereitä.⁴⁵⁷ Prosessia, jossa ammatti kehittyy kohti professiota, on nimitetty professionaalistumiseksi.⁴⁵⁸ Professioammattien keskeisimmiksi, muista ammateista erottaviksi piirteiksi on mainittu muun muassa akateeminen erityiskoulutus, ammatillinen järjestäytyminen, eettinen

---

454 Kunelius 2002 [1998], 212.

455 Emt., 210; Kunelius 2009; 343; ks. myös K. Pietilä 2012, 276–298; Waisbord 2013, 130.

456 Konttinen 1998, 29; Eräsaari 2002, 21.

457 Ks. esim. Wilensky 1964, 141–142; Konttinen 1998, 36–40.

458 Freidson 2001, 128.

koodi, altruistinen eetos, autonominen asema ja ammattitiedon tieteellisyys.⁴⁵⁹ Ammatin on tulkittu olevan sitä lähempänä profession ideaalia, mitä useampia edellä mainituista piirteistä siihen on kyetty liittämään. Viime vuosikymmeninä käsitys ammattien muutoksesta on laventunut myös päinvastaiseen suuntaan. Markkinalogiikan voimistuminen on johtanut joissakin ammateissa siihen, että välimatka profession ideaaliin on kasvanut.⁴⁶⁰ Prosessia, jossa ammatti etäännyy professiosta, kutsutaan de-professionaalistumiseksi.⁴⁶¹

Journalistin ammattia on luonnehdittu semiprofessioksi, koska se täyttää profession rakennepiirteitä vaihtelevasti.⁴⁶² Journalisteja on pidetty välttämättöminä julkisen palvelun tarjoajina, koska he tuovat julkisuuteen yhteiskunnan toimivuuden kannalta relevantteja tietoja ja mielipiteitä.⁴⁶³ Journalistin ammatin professionaalialia puolta on tukenut myös se, että ammatin harjoittajat ovat monin tavoin edistäneet ja varjelleet oman toimintansa objektiivisuutta, autonomisuutta ja eettisyyttä.⁴⁶⁴ Journalistin ammatissa on silti ongelmakohtia, jotka loitontavat sitä profession ideaalista. Journalismi on yhä vapaa ammatti, eli sen harjoittaminen ei edellytä erityisen ammattitutkinnon suorittamista eikä ammattijärjestön myöntämää lisenssiä.⁴⁶⁵ Lisäksi journalismin ammatissa vaadittavan osaamisen yhteyttä tieteelliseen tietoon on pidetty hatarana ja epämääräisenä.⁴⁶⁶

Kysymykset siitä, onko journalistin ammatti professio vai ei tai milloin journalistin professionaalistuminen alkoi tai päättyi, eivät ensi alkuun tunnu erityisen hedelmällisiltä.⁴⁶⁷ Journalismin muutoksen tarkasteluun profession rakennepiirteillä on kuitenkin annettavaa.⁴⁶⁸ Ensinnäkin kiinnittämällä huomion ammatin rakenteiden kehitykseen voidaan tavoittaa muutoksesta sellaista tietoa, jota tutkijoiden esittämät teesit journalismin kriisistä (ks. luku 2) tai journalistien neuvottelu muuttuvista ammatti-ideaaleista (ks. luku 3) ei artikuloi. Toiseksi journalistin ammatin muutoksen analysointi on perusteltua nimenomaan profession rakennepiirteitä vasten käsitteellisen selkeyden edistämiseksi: mistä oikeastaan on kyse, kun esitetään väitteitä journalismin professionaalien vaiheen päättymisestä.⁴⁶⁹

459 Millerson 1964, 4–5; Konttinen 1989, 45–54; K. Pietilä 2012, 68.

460 Freidson 2001, 185–196; Nygren 2008, 157–174.

461 Freidson 2001, 128.

462 Zelizer 2004, 33; Nygren 2008, 44; Örnebring 2010, 568; K. Pietilä 2012, 69; Waisbord 2013, 78–79, 85.

463 Tumber & Prentoulis 2005, 63; Ahva 2010, 80–89; Donsbach 2010, 44–45.

464 Deuze 2005, 446–447; Ahva, 2010, 80–89.

465 Tumber & Prentoulis 2005, 72; Nygren 2008, 19; Waisbord 2013, 83.

466 Kunelius 2002 [1998], 217; Tumber & Prentoulis 2005, 71–72; Waisbord 2013, 83.

467 Soloski 1997 [1989], 139.

468 Ks. esim. Hallin & Mancini 2004; Pettersson 2006; Waisbord 2013.

469 Ks. esim. Nerone & Barnhurst 2003; Nygren 2008.

Tämän osatutkimuksen tavoitteena on kuvata sitä, miten journalistin ammatti on muuttunut Suomessa 1920-luvulta 2010-luvulle. Kyse ei ole yhtenäisestä muutostarinasta, vaan neljään vuosilukuun – 1929, 1969, 1989 ja 2009 – ankkuroituaan ajankohtaan tehdyistä poikkileikkauksista ja niiden välisistä vertailuista. Kaksi vuosikymmentä on riittävän pitkä vertailuväli, jotta kyetään seulomaan ammatissa ja sen toimintaympäristössä tapahtuneista muutoksista olennaisimmat ja tärkeimmät. Vuoden 1949 jättäminen syrjään tästä tarkastelusta perustuu käsitykseen, jossa journalismin kehitys pysähtyi Suomessa vuosikymmeniksi sotien ja jälleenrakennuksen aikoihin.⁴⁷⁰ Tutkimuksen kohteeksi valitut neljä ajankohtaa ovat journalistin ammattiin liittyvien muutosten ymmärtämiseksi olennaisia, sillä niihin kietoutuu ammatin itsenäistyminen muusta yhteiskunnallisesta toiminnasta, ammatin aseman vahvistumisen ja heikentymisen vaiheet yhteiskunnassa.

Muutostarkastelussa on keskitytty neljään journalistiprofession rakenteelliseen piirteeseen eli journalistien järjestötoiminnan, toimittajakoulutuksen, mediatutkimuksen sekä itsesääntelyjärjestelmän kansallisten kehityskulkujen kuvaamiseen. Keskittyminen juuri näihin neljään piirteeseen on perusteltua useastakin syystä: Ne ovat olleet etualalla silloin, kun on lueteltu piirteitä, jotka erottavat profession muista ammateista.⁴⁷¹ Ne ovat keskeisiä tukirakenteita professionaalistumisen prosessissa, jossa ammatinharjoittajat muodostavat konsensuksen työn edellyttämistä taidoista ja työtä ohjaavista normeista.⁴⁷² Samalla ne ovat osaltaan olleet luomassa perustaa sellaiselle itsenäisyydelle ja arvostukselle, jota professioammattien sanotaan nauttivan.⁴⁷³ Lisäksi ammatillinen järjestäytyminen, koulutus, tutkimus ja itsesääntely kytkeytyvät sellaisiin instituutioihin, joiden toimintaa on kattavasti dokumentoitu jo vuosikymmeniä, mikä tekee mahdolliseksi profession muutoksen kannalta olennaisten tietojen keräämisen.

Jokaisessa neljässä ajankohdassa luon lyhyen katsauksen siihen, millaisessa toimintaympäristössä suomalaiset journalistit ovat työtään tehneet. Tässä ajatuksena on se, että mediajärjestelmä ja yhteiskunta ovat luoneet ja rajanneet ne mahdollisuudet, jotka journalistiprofession muutoksille kulloinkin ovat avautuneet.⁴⁷⁴ Kuvaus toimintaympäristön muutoksesta tarjoaa vihjeitä siitä, kuinka autonomisesti journalistit ovat ammattiaan pystyneet harjoittamaan ja kuinka tärkeänä julkisen palvelun tehtävää on pidetty.

Tämän osatutkimuksen aineistoina ovat ne tutkimukset, puheenvuorot ja muut dokumentit, joissa on kerrottu journalistien järjestötoiminnasta, koulutuk-

470 J. Pietilä 2008, 647; vrt. Keränen 1984, 29–33, 77–79.

471 Konttinen 1989, 45–51.

472 Waisbord 2013, 22–23, 88–89, 140.

473 Emt., 27.

474 Ks. esim. Høyer & Lauk 2003; Hallin & Mancini 2004.

sesta, itsesäätelyjärjestelmästä sekä mediatutkimuksesta Suomessa. Journalisti-professiosta kertovat henkilöt ovat joko olleet mukana kehittämässä profession rakenteita tai seuranneet läheltä niiden muuttumista. Lähteiden todistearvoa puntaroidessa onkin otettava huomioon se, että kertojat ovat sekä parhaita asiantuntijoita että ”pahimpia” asianosaisia.⁴⁷⁵ Profession rakennepiirteistä ja niiden muuttumisesta annettuja todisteita on kerätty ja jäsennelty nojaamalla laadullisen sisällönanalyysin keinoin tehtyyn systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen.⁴⁷⁶

4.2. Yhteiskunta ja professio 1929: Puoluelehdistö haparoivan tasavallan äänenkannattajana

Vuonna 1929 Suomessa opeteltiin toimimaan itsenäisenä tasavaltana. Poliittisesti aika oli epävakaa – hallitukset olivat lyhytikäisiä ja presidentin asema oli vielä vakiintumaton.⁴⁷⁷ Tasavallassa oli voimakkaita jännitteitä eri ryhmittymien kesken: Vuoden 1918 sisällissodan jäljiltä Suomi oli poliittisesti kahtiajakautunut ”valkoisiin” ja ”punaisiin”, ja lisäksi 1920-luvulla puhkesi kieliriitoja ”aitosuomalaisen” ja ruotsinkielisten välille.⁴⁷⁸ Erityisesti 1930-luvun alussa suomalainen yhteiskunta oli levottomassa tilassa kommunistien ja oikeistoradikaalien liikeyhdistämisen vuoksi.⁴⁷⁹ Tilannetta kärjisti se, että vuosikymmenen vaihteessa Yhdysvalloista alkanut suuri lama kuritti myös suomalaisia työttömyyden ja maatilojen pakkohuutokauppojen muodossa.⁴⁸⁰ Ennen toista maailmansotaa valtaosa suomalaisista sai elantonsa maanviljelystä ja karjankasvatuksesta, ja Suomesta vietiin ulkomaille enimmäkseen puunjalostustuotteita.⁴⁸¹ Ulkopoliitikassa Suomen suurimpana haasteena oli toiminta Neuvostoliiton kanssa. Suomi pyrki yhteistyöhön muun muassa Puolan, Baltian maiden ja Pohjoismaiden kanssa, mutta lopulta vuonna 1939 puhjenneseen talvisotaan Suomi ajautui vailla liittolaisia.⁴⁸²

Vuonna 1929 Suomen mediakenttää hallitsi poliittinen lehdistö. Suurin osa tuolloin ilmestyneistä 180 sanomalehdestä toimi jonkin puolueen tai eturyhmän äänenkannattajana.⁴⁸³ Sanomalehtien yhteislevikin on arvioitu olleen 1920- ja 1930-luvun taitteessa 750 000 kappaletta, ja suurimman sanomalehden, edis-työpuoluetta kannattaneen Helsingin Sanomien levikin runsaat 60 000.⁴⁸⁴

475 Ks. esim. Alasuutari 2001 [1995], 95–96.

476 Tuomi & Sarajärvi 2002, 119–121.

477 Hentilä 2004, 144–147; Meinander 2010 [2006], 183–184.

478 Hentilä 2004, 139–143; Meinander 2010 [2006], 184–186.

479 Hentilä 2004, 148–161; Meinander 2010 [2006], 187–188.

480 Hentilä 2004, 151–153; Meinander 2010 [2006], 186.

481 Meinander 2010 [2006], 190–191.

482 Hentilä 2004, 136–137, 163–164; Meinander 2010 [2006], 174, 183, 201–203.

483 Salokangas 1987, 205–208.

484 Emt., 391, 405.

Vuosikymmenen vaihteessa ilmestyi vajaat 700 aikakauslehteä, joskin valta-osa niistä jäi lyhytaikaisiksi kokeiluiksi.⁴⁸⁵ Moderneimmat aikakauslehdet tekivät pesäeroa sanomalehtiin antamalla runsaasti tilaa valokuville. Kuvallisista viikkolehdistä menestyi erityisesti politiikkaa ja valistavaa viihdettä tarjonnut Suomen Kuvalehti, jonka levikki oli vuonna 1930 vajaat 130 000.⁴⁸⁶ Yleisradio aloitti radiotoiminnan vuonna 1926. Ensi vaiheessa radio kuului vain harvoilla; radioluvan lunastaneita oli vuonna 1930 noin 100 000.⁴⁸⁷ Radiokuuntelu yleistyi vasta 1930-luvulla, kun vastaanottimien valikoima oli kyllin runsas ja monipuolinen.⁴⁸⁸ Oma uutistoimintaa Yleisradiolla ei ollut, vaan se osti uutisensa tietotoimistoilta.⁴⁸⁹ Viestintäpolitiikassa vallitseva linja oli autoritaarisen valvova: Yleisradiotoiminta keskitettiin vuonna 1934 valtionyhtiölle, jotta radiosta jaettu informaatio ja sivistys myötäilivät vallanpitäjien tahtoa.⁴⁹⁰ Lisäksi ääri-vasemmistoa tukeneet sanomalehdet lakkautettiin vuonna 1930 niin sanottujen kommunistilakien nojalla.⁴⁹¹

4.2.1. Ammattijärjestöt: Opintomatkoja ja illanviettoja, mutta ei sopua työehdoista

Toimittajat eri puolilla Eurooppaa alkoivat järjestäytyä ammattikunnaksi 1800-luvun jälkipuoliskolla.⁴⁹² Samoihin aikoihin olivat liikkeellä myös suomalaiset toimittajat: Vuosina 1876–1900 järjestettiin kuusi valtakunnallista sanomalehtikokousta ja yritettiin kahdesti perustaa sanomalehtimiesten yhdistystä. Yhdistyksen säännöille ei kuitenkaan saatu hyväksyntää Venäjältä, ja toimittajien pyrkimykset yhteistoimintaan pysähtyivät vuosituhannen vaihteessa Venäjän sortotoimiin.⁴⁹³ Vuoden 1905 lopussa tilanteen rauhoituttua autonomia-ajan Suomessa avautui uusia mahdollisuuksia yhdistystoimintaan. Toimittajien järjestäytyminen tapahtui tuolloin aatteelliselta pohjalta; olivathan sanomalehdet valtaosin puolueisiin sitoutuneita ja kansalaisten suhteet kiristyneet työväenliikkeen nousun ja kieliryhmien erimielisyyksien takia.⁴⁹⁴ Vasta Suomen itsenäistyttyä

485 Leino-Kaukiainen 1992, 203–206.

486 Emt., 211–212.

487 Lyytinen 1996, 49.

488 Emt., 50–51.

489 Suomen Tietotoimiston (STT) lisäksi uutisia Yleisradiolle toimitti Työväen Sanomalehtien Tietotoimisto (TST) vuosina 1928–1929 (emt., 91–98).

490 Emt., 85–86; Meinander 2010 [2006], 195.

491 Hentilä 2004, 154.

492 Itävallassa johtavat toimittajat ja ulkomaankirjeenvaihtajat perustivat lehdistökerhon (Presseclub Concordia) vuonna 1859. Norjassa ammattijärjestö perustettiin 1883, Britanniassa 1884, Hollannissa 1895 ja Ruotsissa 1901. (Aldridge & Evetts 2003, 549; Hallin & Mancini 2004, 171–172).

493 Torvinen 1980, 11; Leino-Kaukiainen 1988, 440–442.

494 Suomalainen Sanomalehtimiesliitto (perustettu 1905) yhdisti suomalaisen puolueen (myöhemmin kokoomuksen) lehtien toimittajat. Nuorsuomalainen Sanomalehtimiesyhdistys

toimittajakunta pystyi perustamaan puolue- ja kielirajat ylittävän ammattiliiton. Suomen Sanomalehtimiesten Liitto (SSL) perustettiin maaliskuussa 1921 Helsingissä lähinnä suomenkielisissä porvarilehdissä työskennelleiden toimittajien aloitteesta.⁴⁹⁵ Perustavassa kokouksessa oli läsnä 77 sanomalehtimiestä.⁴⁹⁶ Ruotsinkieliset ja työväenlehtien toimittajat suhtautuivat hankkeeseen aluksi epäillen, mutta myös näistä ryhmistä alettiin liittyä SSL:ään jo ensimmäisten vuosien aikana, ja liiton jäsenmäärä oli 1930-luvun alussa noussut 435:een.⁴⁹⁷

Viimeisen sysäyksen koko ammattikuntaa yhdistävän järjestön perustamiseen antoi talouden epävakaus juuri itsenäistyneessä Suomessa. Palkat eivät pysyneet inflaation tahdissa, ja työntekijöiden asema oli turvaton 1920-luvulle tultaessa.⁴⁹⁸ Poliittiset toimittajajärjestöt olivat 1910-luvulla yrittäneet parantaa jäsentensä työehtoja, mutta pyrkimykset toimia ammattiliittona olivat kaatuneet keskinäisiin ristiriitoihin ja työnantajien penseyteen.⁴⁹⁹ Myös SSL:n piti ponnistella vuosikymmeniä, jotta järjestöä perustettaessa asetetut tavoitteet saatiin vietyä läpi. Työnantajat torjuivat toistuvasti liiton ehdotukset niin sanotusta normaali-välikirjasta, jossa olisi sovittu työajoista, lomista ja palkkauksesta.⁵⁰⁰ Eläkkeidenkään rahoituksesta ei päästy sopuun, mutta lievitystä ongelmaan saatiin valtion myöntämistä sanomalehtimieseläkkeistä, joita alettiin jakaa 1930-luvun lopulta lähtien.⁵⁰¹ Lehdistön työnantajat järjestäytyivät vuosina 1916 ja 1917 Suomen Sanomalehtikustantajain Liitoksi ja Työväen Kustannusliikkeiden Liitoksi.⁵⁰² Ensimmäisten toimintavuosien aikana sanomalehtikustantajien keskuudessa soviteltiin jäsenlehtien tilaus- ja ilmoitushinnoittelua koskeneita kiistoja, eikä työnantajien ja palkansaajien kesken käyty tasaveroisia neuvotteluja.⁵⁰³

SSL ajoi alusta lähtien monipuolisesti jäsenistönsä etuja. Taloudellisessa edunvalvonnassa liiton onnistui saada vuonna 1922 valtion budjettiin määräraha toimittajien opintomatkoihin tarkoitettuihin stipendeihin ja vuonna 1924 alennusta

---

(perustettu 1906) kokosi yhteen nuorsuomalaisten lehtien toimittajat. Finlands Svenska Publicistförbund (perustettu 1907) on yhdistänyt ruotsinkieliset toimittajat, Suomen Sosialidemokraattinen Sanomalehtimiesliitto (perustettu 1907) työväenlehtien toimittajat ja Maalaisliiton Sanomalehtimiesyhdistys (perustettu 1918, muuttui Keskustan Lehtimiehiksi 1966) maalaisliittolaiset toimittajat (Torvinen 1980, 11–12).

495 Sanomalehtimies 3/1961, 6; Torvinen 1980, 22.

496 Sanomalehtimies 3/1961, 6.

497 Emt., 12; Torvinen 1980, 17, 19, 22.

498 Sanomalehtimies 3/1961, 6; Torvinen 1980, 10, 17.

499 I. Mikkonen 2006, 50–63.

500 Sanomalehtimies 3/1961, 8.

501 Emt., 10–11; P. Laine 2006.

502 Työväen Kustannusliikkeiden Liitto oli sosiaalidemokraattisten kirjankustajien ja sanomalehtien järjestö. 1950-luvun lopulla suurimmat demarilehdet liittyivät Sanomalehtien Liittoon. Sen sijaan kommunistiset ja kansandemokraattiset lehdet ja kirjapainot pysyttelivät erillään Sanomalehtien Liiton toiminnasta. Ne perustivat vuonna 1946 omaksi järjestökseen Demokraattisten Kustantajien Liiton. (Löyttyniemi 1988, 409–410, 414–415)

503 Keränen 1984, 73–74; R. Seppälä 2008, 28–29, 35.

Valtion Rautateiltä työmatkoihin.⁵⁰⁴ Liitto pyrki myös vahvistamaan toimittajien arvostusta ja ammattikunnan kiinteyttä. Ammattitietoisuutta vahvistivat 1920-luvulla muun muassa lehtimiespassien käyttöönotto, lehtimiesmatrikkelin julkaisu ja jäsenlehti Sanomalehtimies-Journalistenin perustaminen.⁵⁰⁵ SSL oli myös mukana perustamassa Yleisradiota, käynnistämässä toimittajien ammattikoulutusta ja vahvistamassa kansainvälisiä toimittajakontakteja.⁵⁰⁶ SSL oli alkuvaiheessa heiveröinen järjestö, jonka toimintaa kannatteli sen suurin paikallisyhdistys Helsingin Sanomalehtimiesyhdistys.⁵⁰⁷ Arpajaisten ja kiinteistösijoitusten ansiosta liiton talous koheni vähitellen, ja sen rahastojen kautta ryhdyttiin tarjoamaan apua jäsenille ja heidän läheisilleen kuolemasta ja sairauksista aiheutuviin vaikeuksiin.⁵⁰⁸ Kun SSL ja sen paikallisyhdistykset ryhtyivät hoitamaan toimittajien ammattiyhdistysasioita, poliittiset toimittajajärjestöt keskittyivät aatteelliselta pohjalta rakentuvan yhdessäoloon, valistukseen ja apurahojen jakamiseen.⁵⁰⁹ Esimerkiksi Nuorsuomalaisen Sanomalehtimiesyhdistyksen toiminnassa 1920- ja 1930-luvulla keskeistä oli jäsenistön ammattitaidon ja hyvinvoinnin edistäminen matka-apurahoilla ja virkistysleporahoilla.⁵¹⁰ Apurahojen turvin toimittajat kävivät hakemassa oppia työhönsä erityisesti muista Pohjoismaista ja Saksasta.

Järjestäytymisestä huolimatta toimittajien ammattikunnan pyrkimykset oman taloudellisen asemansa ja yhteiskunnallisen arvostuksensa parantamiseksi eivät 1920- ja 1930-luvulla johtaneet merkittäviin läpimurtoihin. Tärkeäksi osaksi toimittajien yhteistoimintaa tulikin keskinäisen kiinteiden lujittaminen huumorin ja juhlimisen varjolla.⁵¹¹ Kiinnostava yksityiskohta on se, että toimittajat nimittivät itseään vuosikymmenien ajan ”neekereiksi” ja kyseistä sanaa hyödynnettiin erityisesti vapaa-ajan toimintaan (juhlat, julkaisut, kokoontumispaikat, kerhot) liittyvissä nimissä.⁵¹² Järjestötoiminnan luonteeseen vaikutti myös se, että toimittajajärjestöjen jäsenkunta oli alkuvaiheessa hyvin kirjavaa. SSL:n jäsenenä oli rivitoimittajien ohella päätoimittajia, kansanedustajia ja kirjailijoita.⁵¹³

504 Sanomalehtimies 3/1961, 7; P. Laine 2006.

505 Koivula 1925; Sanomalehtimies 3/1961, 12; P. Laine 2006.

506 SSL liittyi kansainväliseen sanomalehtimiesliittoon (Fédération Internationale des Journalistes eli FIJ) vuonna 1926 ja Pohjoismaiden lehtimieskokouksiin SSL lähetti edustajansa vuodesta 1922 lähtien. (Sanomalehtimies 3/1961, 7, 13; P. Laine 2006)

507 Torvinen 1980, 19.

508 Sanomalehtimies 3/1961, 11.

509 Torvinen 1980, 13.

510 I. Mikkonen 2006, 92–102.

511 Torvinen 1980, 72.

512 Salminen 2004, 47–50. ”Lehtineekeri”-nimittelyn arvellaan saaneen alkunsa siitä, että metalliladonnan aikaan nokiseen latomotyöskentelyyn osallistui myös toimittajia. Nimittely saattaa myös liittyä siihen, että toimittajien työ venyi pikkutunneille sanomalehtien painoaikataulujen takia. (Emt., 48)

513 Koivula 1925; Torvinen 1980, 47.

4.2.2. *Itsesääntely: Sääntelyn perustana ammattilehtien palstat ja toverituomioistuim*

Keltaisen lehdistön nousu ja ensimmäinen maailmansota saivat journalistit Yhdysvalloissa ja eri puolilla Eurooppaa pohtimaan journalismin eettisiä kysymyksiä.⁵¹⁴ Pohdinnat johtivat myös konkreettisiin tekoihin: eettisten koodistojen laatimiseen ja niiden noudattamista valvovien lehdistöneuvostojen perustamiseen. Ensimmäisiksi journalistieettisiksi ohjeiksi on tarjolla useita vaihtoehtoja: Ruotsissa Publicistklubben julkaisi vuonna 1900 suositusluonteiset ohjeet rikollisten nimien julkaisemisesta uutisissa.⁵¹⁵ Ensimmäiset journalistista toimintaa koskevat yleiset ohjeistot julkaistiin Yhdysvaltain Kansasissa vuonna 1910 ja Ranskassa vuonna 1918.⁵¹⁶ Vanhimpana lehdistöneuvostona on pidetty Pressens Opionnämndia, joka perustettiin Ruotsissa vuonna 1916.⁵¹⁷

Koska Suomi oli valtiona vasta perustettu ja toimittajat ammattikuntana vasta muodostumassa, edellytyksiä eettisen itsesääntelyjärjestelmän luomiseen ja ylläpitämiseen ei vielä 1920- ja 1930-luvulla ollut. Tosin vuonna 1927 perustettiin Suomen Sanomalehdistön Kunniaoikeusto, jonka voidaan laveasti tulkita olleen itsesääntelyelin.⁵¹⁸ Kunniaoikeuston säännöt antoivat nimittäin mahdollisuuden puuttua muun muassa totuudenvastaiseen kirjoitteluun ja sanomalehtimieskunnialle sopimattomaan menettelyyn.⁵¹⁹ Kunniaoikeusto ei kuitenkaan käsitellyt toimintahistoriansa aikana kuin muutamia riitatapauksia, ja niissäkin kyse oli toimittajien keskinäisistä erimielisyyksistä.⁵²⁰ Yleisöllä ei siis ollut mahdollista kannella epäeettisestä journalismista, mikä erotti Kunniaoikeuston lehdistöneuvostoista. Kunniaoikeusto näyttääkin olleen lähinnä väline, jolla SSL yritti edistää normaalikontrahdin eli työehtosopimuksen aikaansaamista kustantaja-liiton kanssa.⁵²¹

Vaikka Kunniaoikeuston perustamista motivoi enemmänkin ammattikunnan oman edun tavoittelu kuin huoli journalismin eettisyydestä, suomalaistoimittajilla riitti jo varhain kiinnostusta pohtia ammattinsa oikeuksia ja velvollisuuksia Sanomalehtimies-lehden palstoilla. Esimerkiksi vuonna 1934 lehti julkaisi Ruotsin Publicistklubbenin aloitteesta lähteneen ja Suomen oloihin muokatun julkilausuman siitä, millaisissa tapauksissa nimet olisi jätettävä julkaisematta

---

514 Mäntylä 2008, 24–25.

515 L. Bruun 1979, 17.

516 T. Vuortama 1984, 15; Heinonen 1995, 66.

517 T. Vuortama 1984, 20.

518 J. Vuortama 2003, 14.

519 Emt., 15.

520 T. Vuortama 1984, 26.

521 J. Vuortama 2003, 18.

uutisissa.⁵²² Vuonna 1937 lehti julkaisi kansainvälisen sanomalehtimiesliiton FIJ:n pääsihteerin Stephen Valot'n alustuksen, jossa hän hahmotteli sanomalehtimiehen ammattimoraalin ”lakikirjaa”.⁵²³ Vuonna 1939 lehdessä julkaistiin maisteri Eino Palolan esitelmä aiheesta ”Sanomalehtimiehen ammattimoraalin säännöt”.⁵²⁴ Vaikka näistä esimerkeistä käy ilmi se, kuinka suomalaiset journalistit olivat tietoisia esimerkiksi Ruotsin lehdistön eettisestä koodista ja lehdistöneuvostosta, omat rahkeet eivät vielä riittäneet satunnaisia pohdintoja pidemmälle.

4.2.3. Koulutus: Toimittajakoulutuksen tahmea alku kiistellyssä korkeakoulussa

Suomi on ollut eturintamassa toimittajien kouluttajana. Korkeakoulutasoista journalistiikan opetusta on annettu Suomessa vuodesta 1925 lähtien, kun taas muissa Pohjoismaissa alan ensimmäiset koulutusohjelmat perustettiin vasta toisen maailmansodan jälkeen.⁵²⁵ Maailmanlaajuisestikin suomalaiset ovat olleet varhain liikkeellä, sillä journalistien ammattikoulutus alkoi yksityiskouluissa ja opistoissa vasta 1800-luvun lopussa. Ensimmäisiä yliopistoja, jotka alkoivat myöntää tutkintoja journalismista, olivat Missouri (1908), ESJ Pariisi (1899/1910), Wisconsin (1912), Columbia (1912) ja Leipzig (1916).⁵²⁶

Suomalaisten toimittajien koulutus alkoi Kansalaiskorkeakoulussa, joka 1930-luvun alussa muuttui Yhteiskunnalliseksi Korkeakouluksi (YKK).⁵²⁷ Uusi korkeakoulu pyrki aluksi lunastamaan paikkansa kouluttamalla kansalaisia erityisiin ammatteihin; toimittajien lisäksi oppilaitoksesta valmistui muun muassa osuustoiminnan neuvojaksi, asianajajaksi, opettajaksi ja erilaisiin viranomais-tehtäviin.⁵²⁸ Oppilaitoksen alkuperäisenä tavoitteena oli syventää oppilaiden yhteiskunnallista kansalaistietoa. Vaikka YKK:n tutkintoihin liittyi teoreettista opetusta, tutkinnoissa painottui käytännöllisten tietojen ja taitojen omaksuminen ja harjoittelu.⁵²⁹

Sanomalehtitutkinto oli tarkoitus suorittaa kahdessa vuodessa. Tutkinnoissa piti suorittaa ylemmät arvosanat valtio-opista, historiasta, kansantaloustieteestä sekä sanomalehtiopista ja alemmat arvosanat valtiosääntö- ja hallinto-oikeu-

522 Emt., 19–20.

523 Emt., 21–24.

524 Emt., 24–26.

525 Bjørnsen ym. 2009, 181; Gheretti & Weibull 2009, 194–195; Minke 2009, 111; Salokangas 2009, 121.

526 Charon 2003, 142; Fröhlich & Holtz-Bacha 2003, 190; Weaver 2003, 50; Medsger 2005, 206; Histoire de L'ESJ Paris 2013.

527 Rasila 1973, 68–72.

528 Ruutu 1956, 4; Rasila 1973, 43–47.

529 Ruutu 1956, 1, 3–4.

desta, sosiaalipolitiikasta ja osuustoimintaopista.⁵³⁰ Salmelinin mukaan tammi-kuussa 1927 päästiin sanomalehtitutkinnossa asioihin, jotka säilyivät opetuksen runko-aineiksina aina 1980-luvulle saakka.⁵³¹ Perusta journalistiikan opintojen jakamiselle käytäntöön ja teoriaan luotiin jo tuolloin: Sanomalehtitekniikan tunneilla opetettiin toimitustyön käytäntöjä, kuten tekstin hankintaa, käsikirjoituksen toimituksellista käsittelyä, taittoa ja kuvitustekniikkaa. Yleisen sanomalehtiopin tunneilla näkökulmat olivat teoreettisempia: sanomalehden käsite ja tehtävä, lehdistöhistoria sekä lainsäädäntö.

Sanomalehtitutkinnon aloittivat monet, mutta vain harvat valmistuivat. Esi-merkiksi vuonna 1929 tutkinnossa oli 44 opiskelijaa, mutta vain kolme sai sen kyseisenä vuonna suoritettua.⁵³² Valmistuneiden määrät jäivät myöhempienkin vuosina vaatimattomiksi sisäänottoon nähden.⁵³³ Suoritettujen tutkintojen vähäisyyttä on selitty eri tavoin: Työmarkkinoiden kysyntä oli niin kova, että opiskelijat jäivät usein kesätyöpaikkoihinsa pysyvästi.⁵³⁴ On myös arvioitu, että opintojen keskeyttämisen taustalla oli taloudellisia ongelmia, opiskelunvalmiuksien puutteellisuutta ja tutkintorakenteiden jäykkyyttä.⁵³⁵ Oman alan koulutuksen merkitys toimittajakunnalle oli 1920- ja 1930-luvun taitteessa symbolinen, mutta jo 1950-luvun alussa joka kymmenes toimittaja oli opiskellut YKK:ssa.⁵³⁶ Journalistien yleinen koulutustaso oli kuitenkin 1950-luvulla alhaisempi mitä se oli ollut vuosisadan alkupuoliskolla.⁵³⁷

Lehdistö suhtautui toimittajien ammattikoulutukseen aluksi penseästi. Tunnetuin esimerkki tästä on vuodelta 1926 Uuden Auran työpaikkailmoitus, jonka loppukaneetissa todettiin, että ”Kansalaiskorkeakoulun käyneet älkööt vaivautuko”.⁵³⁸ Vapaan ammatin eetokseen liittyi pitkään koulutusvastaisuutta; sanomalehtimieheksi tarvittavan kipinän ja sopivan luonteen uskottiin olevan synnyinlahja, jonka puuttumista ei teoreettisilla opinnoilla voitu paikata.⁵³⁹ Kriittisyyttä aiheutti myös se, että toimittajia koulutettiin YKK:ssa eikä perinteisessä yliopistossa. Opiskelijoiden yleissivistystä pidettiin kapeana ja kirjavana, koska YKK:hon saattoi päästä ilman ylioppilastutkintoa.⁵⁴⁰ YKK:ta vierastettiin myös sen vasemmistolaisen leiman takia.⁵⁴¹ YKK:n käyneet työllistyivät myöhemmin

---

530 Rasila 1973, 44.

531 Salmelin 1985, 10.

532 Rasila 1973, 264.

533 Opiskelija... 1985, liite 1, 1–2; Salmelin 1985, 14–15.

534 Rasila 1973, 89–90.

535 Salmelin 1985, 16.

536 Vehmas 1963, 152.

537 Emt., 34, 150–151.

538 Rasila 1973, 63.

539 Soini 1930, 19–20; Hirvonen 1985, 91–92.

540 Ruutu 1956, 2; Salmelin 1985, 7.

541 Rasila 1973, 95–100.

hyvin erilaisiin lehtiin, mikä kertoo koulutuksen ja ammattikentän suhteiden parantumisesta.⁵⁴² Luottamuksen lujittumisessa auttoi se, että arvostettu kirjailija Yrjö ”Agapetus” Soini vastasi usean vuoden ajan sekä YKK:n sanomalehtiopetukselta että Sanomalehtimiesten liiton johtamisesta.⁵⁴³

4.2.4. Tutkimus: Sanomalehden olemusmääreistä lehdistöhistorian kartoittamiseen

Ensimmäisiksi suomalaisiksi ”lehdistöteoreetikoiksi” on mainittu sananvapauden puolesta 1700-luvulla argumentoineet Pehr Forsskål ja Anders Chydenius sekä sensuurin 1800-luvulla kyseenalaistaneet A.I. Arwidsson ja J.V. Snellman.⁵⁴⁴ Esimerkiksi Snellman hahmotteli kansallisvaltiota koskevan teorian osana lehdistön tehtäviä ja oppia lehdistön sosiaalisesta vastuusta 1840–1860-luvuilla.⁵⁴⁵ Journalismin teoreettisen tiedon systemaattinen kehittäminen ja välittäminen tulivat silti mahdollisiksi Suomessa vasta, kun korkeakoulutasoinen toimittajakoulutus alkoi Helsingissä vuonna 1925.⁵⁴⁶ Mahdollisuus jäi paljolti käyttämättä, koska tutkimiseen ei jäänyt aikaa ammatillisten tutkintojen puristuksessa eikä YKK:n johdossakaan uskottu tutkimuksella olevan kuin orientoivaa merkitystä ammatin harjoittamisessa.⁵⁴⁷

YKK:n sanomalehtiopin kurssikirjallisuudessa oli alusta alkaen myös suomalaisten kirjoituksia sanomalehdistön historiasta ja nykytilasta, mutta kirjoitustyö oli niin sivutoimista ja hajanaista, ettei voida puhua tutkimuksen harjoittamisesta.⁵⁴⁸ 1920- ja 1930-luvulla hyväksytyissä sanomalehtitutkinnon tutkielmissa ote oli kuvaileva, ennen kaikkea historiallinen, ja pyrkimyksenä oli alan yleistietouden täydentäminen ja luominen, eikä lehdistöä tai joukkoviestintää yleisimmin koskevan ongelman selvittäminen.⁵⁴⁹ Vasta 1940-luvulla Suomessa otettiin askeleita kohti journalismin tutkimusta. Toimittaja ja lehdistöhistorioitsija Eino Suova nimitettiin YKK:hon sanomalehtiopin professoriksi vuonna 1956, mutta hän oli hoitanut vt. professorin ja lehtorin virkoja YKK:ssa vuodesta 1943 lähti-

542 Salminen 2004, 41.

543 Soini 1930, 21; Salmelin 1985, 8.

544 V. Pietilä 2008; K. Pietilä 2012, 164–171.

545 Tommila 1988, 133–135; K. Pietilä 2012, 171–184.

546 Vrt. T. Malmberg 2007, 80.

547 Ruutu 1950, 25; 1956, 1; Himanen 1985, 21–23; K. Pietilä 2012, 199–201.

548 Esimerkiksi varatuomari E.A. Aaltion, päätoimittaja, FK K.N. Rantakarin, historian professori, valtioneuvos E.G. Palmenin ja kirjailija, päätoimittaja, FT Santeri Ivalon yhteiskunnallisessa toiminnassa katsaukset sanomalehdistöstä olivat vain sivujuonne, ja heistä vain Aaltio opetti sanomalehtioppia Kansalaiskorkeakoulussa lukuvuosina 1926–29. (Sanomalehtiopin... 1985, liite 2, 1; Vuosikertomustekstejä... 1985, liite 6, 20–21, 26–31)

549 K. Pietilä 2012, 205–206.

en.⁵⁵⁰ Suovan on katsottu olleen pragmaattisen sanomalehtitieteen edustaja.⁵⁵¹ Hän itse määritteli oman tutkimusalansa tieteenksi, ”joka tutkii sanomalehden työmenetelmiä ja sisällön koostumista sekä niiden vaikutuksia”.⁵⁵² Toinen kansallinen merkkipaalu journalismitietouden levittämisessä osuu myös 1940-luvulle. Akseli Routavaaran teosta ”Minusta tulee toimittaja” pidetään ensimmäisenä suomenkielisenä oppikirjana toimitustyöstä.⁵⁵³ Toimittaja Routavaara opetti YKK:ssa pikakirjoitusta kahden lukuvuoden ajan.

Ennen Suovaa ja Routavaaraa sanomalehtiopin opetukseen haettiin mallia saksalaisesta sanomalehtitieteestä eli Zeitungswissenschaftista. YKK:n sanomalehtitutkiminto oli jaettu yleiseen sanomalehtioppiin ja sanomalehtitekniikkaan samaan tapaan kuin Zeitungswissenschaft oli jaettu dogmatiikkaan ja tekniikkaan.⁵⁵⁴ Dogmatiikan tehtävänä oli tutkia, täsmentää ja perustella arvoja, joita sanomalehti voi tai joita sen piti todellistaa, kun taas tekniikan tehtävänä oli selvittää käytännön keinoja, joiden avulla sanomalehti voitiin saattaa palvelemaan jo toteutuneita tai vielä toteutumattomia tarkoituksia ja arvoja yhä paremmin.⁵⁵⁵ Sanomalehtitieteen keskeinen käsite oli sanomalehden olemusmäärä, eli mitä piirteitä piti toteutua, jotta voitiin puhua sanomalehdestä. Tutkimusperinteen tunnetuimman edustajan Otto Grothin mukaan sanomalehden tuli ilmestyä tasaisin väliajoin, olla kaikkien saatavilla ja välittää ajantasaista ja uutta tietoa kaikilta inhimillisen elämän ja toiminnan alueilta.⁵⁵⁶ Zeitungswissenschaftin vaikutukset näkyivät varhain myös Suomessa; esimerkiksi journalistina ja politiikan taustavaikuttajana tunnettu K.N. Rantakari listasi kirjoituksessaan sanomalehden tunnusmerkkejä. Hänen mukaansa sanomalehdellä täytyi olla pysyvä nimi ja vakituinen toimitus, sen sisällön oli oltava jatkuvaa, ajankohtaista, monipuolista, yleisesti kiinnostavaa ja sitä oli mekaanisesti monistettu tarkoituksena saavuttaa mahdollisimman laaja lukijakunta.⁵⁵⁷

4.3. Yhteiskunta ja professio 1969: Sitoutumattomana ja tasapuolisena Kekkonen pihdeissä

Vuonna 1969 Suomessa laajennettiin hyvinvointia tukevia rakenteita. Hallitukset olivat yhä heiveröisiä ja tasavallan presidenttinä toimineen Urho Kekkonen myötäilijöitä. Kekkonen valtakausi kesti neljännesvuosisadan (1956–81) ja johti

550 Sanomalehtiopin... 1985, liite 2, 2–4.

551 Hemánus 1985, 85–90; Himanen 1985, 27; ks. myös K. Pietilä 2012, 207–210.

552 Suova 1956, 3.

553 Routavaara 1944; 1951.

554 K. Pietilä 2012, 202–204.

555 V. Pietilä 1997, 109–110.

556 Emt., 112–113.

557 Rantakari 1923, 312–315.

etenkin 1970-luvulla parlamentarismien alennustilaan.⁵⁵⁸ 1960-luvulla opiskelijoiden ja kulttuuriväen piirissä alettiin kyseenalaistaa perinteisiä arvoja, mikä aiheutti ristivetoa sukupolvien välille.⁵⁵⁹ Keskustapuolueen (entinen Maalaisliitto) ja Sosialidemokraattisen puolueen (Sdp) kesken kehittyi pitkäaikainen punamultayhteistyö, mikä merkitsi yhteiskuntasuunnittelun voimistumista, julkisen talouden kasvua ja hyvinvointivaltion rakentamista.⁵⁶⁰ Elinkeinorakenne muuttui nopeasti, kun suomalaiset siirtyivät pelloilta ja navetoista tehtaisiin ja kauppoihin.⁵⁶¹ Rakennemuutos johti mittaviin muuttoaaltoihin: Itä- ja Pohjois-Suomen kylät autioituivat, ja Etelä-Suomen kaupunkeja laajennettiin rakentamalla nukkumalähiöitä.⁵⁶² Kymmeniä tuhansia suomalaisia siirtyi vuosittain leveämmän leivän toivossa Ruotsiin.⁵⁶³ Ulkopoliittika oli nuorallatanssia lännen ja idän välissä. Suomi pyrki pitämään kiinni puolueettomuudestaan, mutta Neuvostoliiton kanssa solmittu sopimus ystävydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta (YYA) rajoitti Suomen liikkumatilaa sekä politiikassa että taloudessa.⁵⁶⁴

Vuonna 1969 Suomen mediakenttä oli murrosvaiheessa. Kaksi vuosisataa ilmestyneet sanomalehdet edustivat pysyvyyttä, joskin sitoutumattomuus oli toisen maailmansodan jälkeen laajentunut yhä uusiin lehtiin.⁵⁶⁵ Suomessa ilmestyi 1960-luvun lopulla lähes 240 sanomalehteä, joiden yhteislevikki oli 2,2 miljoonaa.⁵⁶⁶ Suurimman sanomalehden, sitoutumattomaksi muuttuneen Helsingin Sanomien levikki oli vajaat 280 000.⁵⁶⁷ Aikakauslehdistö vahvisti asemiaan 1950- ja 1960-luvulla: lehtien lukumäärä oli 1970-luvulle tultaessa jo lähes 2 300, ja suurimmaksi yleisölehdeksi noussut Hymy saavutti sensaatiohakuksella journalismilla 400 000 ylittäneen levikin.⁵⁶⁸ Yleisradion toiminta oli laajentunut voimakkaasti 1960-luvun aikana: Radio-ohjelmat oli jaettu kahdelle suomenkieliselle ja yhdelle ruotsinkieliselle kanavalle.⁵⁶⁹ Uuden media – television – ohjelmia Yleisradio tarjosi kahdella kanavalla.⁵⁷⁰ Yleisradio ei enää tyytynyt välittämään vain STT:n uutisia: Omat radiouutisensa se aloitti vuonna

---

558 Nevakivi 2004, 294–297, 304–308; Meinander 2010 [2006], 225.

559 H. Nieminen 2001, 197–198; Nevakivi 2004, 284–287.

560 Meinander 2010 [2006], 234–237, 253–254.

561 Emt, 229.

562 Emt, 230–231.

563 Emt, 231–232.

564 Nevakivi 2004, 237, 267–271, 275–277; Meinander 2010 [2006], 220, 225–226, 246–253.

565 Vuorinen 1971, 48–49.

566 Löyttyniemi 1988, 319, 330.

567 Vuorinen 1971, 55.

568 Kallio 1992, 292, 297.

569 Salokangas 1996, 33–34.

570 Toinen kanava oli alun perin yksityisomistuksessa, mutta talousvaikeuksien takia kanavaa hallinnoineet ohjelmayhtiöt liitettiin 1960-luvun puolivälissä osaksi Yleisradiota (emt, 135–147).

1965.⁵⁷¹ Televisiossa yhtiö oli jo vuosikymmenen alkupuolella tuonut uutisiinsa omaa juttutuotantoaan.⁵⁷² Vuonna 1969 radioluvan oli lunastanut 1,7 miljoonaa suomalaista ja tv-luvan runsas miljoona.⁵⁷³ Viestintäpolitiikassa olivat pinnalla monipuolisuuden ihanteet. Valtio ryhtyi 1970-luvun alussa jakamaan lehdistötukea, jotta taloudellisesti alakynteen jääneet puoluelehdet saattoivat jatkaa ilmestymistään ja tuoda vaihtoehtoisia näkökulmia julkisuuteen.⁵⁷⁴ Poliitikkojen rooli oli myös keskeinen, kun puolueellisuudesta kritisoiu Yleisradio ohjattiin vuosikymmen vaihteessa noudattamaan eduskunnan voimasuhtein mitattua tasapuolisuutta ohjelmistossaan.⁵⁷⁵

4.3.1. Ammattijärjestöt: Hajanainen järjestökenttä ryhtyi ajamaan etujaan

1960-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa työntekijäjärjestöt alkoivat aiempaa ponnekkaammin vaatia parannusta palkkoihin ja muihin työehtoihin.⁵⁷⁶ Muutos heijastui myös toimittajien ammatilliseen asemaan. Toisen maailmansodan jälkeen toimittajat olivat jääneet jälkeen yleisestä palkkakehityksestä ja lehtipatruneut sanelivat ehdot työnteolle.⁵⁷⁷ Vaikka työntekijä- ja työnantajajärjestöjen kesken oli palkoista ja muista työehdoista sovittu normaalivälikirjoilla ja toimittajasopimuksilla jo vuodesta 1945 lähtien, sopimukset olivat olleet suositusluontoisia ja niitä oli noudatettu vaihtelevasti eri lehtitaloissa.⁵⁷⁸ Vasta vuonna 1967 Sanomalehtimiesten liitto sai neuvoteltua jäsenistölleen sellaisen työehtosopimuksen (tes), jonka pykälien noudattamiseen kaikkien lehtitalojen oli sitouduttava.⁵⁷⁹ Tessin ansiosta toimittajien työviikot lyhenivät viisipäiväisiksi ja 40 tuntiin, mikä muutti toimituksia virastomaisiksi ja toimittajan ammattia elämäntavasta palkkatyöksi.⁵⁸⁰ SSL:n edunvalvonnan muita edistysaskeleita olivat työttömyyskassan perustaminen vuonna 1959 ja luottamusmiestajärjestelmän luominen 1960-luvun lopussa.⁵⁸¹

Journalistien järjestökenttä oli 1960-luvun lopussa hajanainen. SSL edusti työmarkkinoilla vain sanomalehtitoimittajia. Aikakauslehtitoimittajat olivat järjestäytyneet Suomen Aikakauslehtitoimittajain Liitoksi (SAL) ja sähköis-

---

571 Emt., 180.

572 Emt., 126–128.

573 Emt., 161.

574 Löyttyniemi 1988, 389–390.

575 Salokangas 1996, 265–266.

576 Torvinen 1980, 37–38.

577 Luostarinen 1982, 64; Keränen 1984, 74; Journalistinen työ... 1996, 7.

578 Torvinen 1980, 36–37; Keränen 1984, 74.

579 Sanomalehtimies 3/1971, 17–18.

580 Journalistinen työ... 1996, 8, 31; R. Seppälä 2008, 92.

581 Sanomalehtimies 3/1971, 17.

ten viestimien toimittajat Radio- ja tv-toimittajien liitoksi (RTTL).⁵⁸² Näiden kolmen järjestön kesken oli yhteistyötä esimerkiksi koulutusta ja itsesääntelyä koskeissa asioissa, mutta ne toimivat itsenäisesti työmarkkina-asioissa. Sekä SAL:n että RTTL:n toiminta oli vielä 1960-luvun puoliväliin lähinnä kerho- maista yhdessäoloa ja seurustelua. Tavoitteellisimmiksi ammattijärjestöiksi ne muuttuivat vuosikymmenen jälkipuoliskolla: RTTL:n ja Yleisradion kesken solmittiin työehtosopimus ensimmäisen kerran vuonna 1964 ja joitakin vuosia myöhemmin RTTL sai neuvoteltua jäsenilleen useiden kymmenien prosenttien palkankorotukset.⁵⁸³ Myös SAL solmi itsenäisesti kaksi työehtosopimusta vuosina 1970 ja 1971.⁵⁸⁴

1960- ja 1970-luvulla journalistien järjestökentässä vallitsi samanaikaisesti sekä yhdentymis- että hajautumiskehitystä. SSL:stä alkoi muodostua koko alaa yhdistävä kattojärjestö. Kun liiton jäsenyysrajoja höllennettiin vuonna 1968, siihen liittyivät lehtikuvaajat ja toimitusten tekninen henkilöstö, kuten arkistonhoitajat, uutisten vastaanottajat ja oikolukijat.⁵⁸⁵ Aikakauslehtitoimittajien järjestö liittyi SSL:n osaksi vuonna 1971 ja radio- ja televisiotoimittajien järjestö vuonna 1979.⁵⁸⁶ Tänä aikana liiton jäsenmäärä kasvoi voimakkaasti.⁵⁸⁷ Järjestökentän pirstoutuminen liittyi puolestaan journalistin ammatin differentioitumiskehitykseen, joka tarkoitti ammattikunnan erikoistumista esimerkiksi tietyn aihealueen käsitteilyyn tai toimitusprosessin tietyn osavaiheen suorittamiseen.⁵⁸⁸ Tämänkaltaisille erikoistuneille journalisteille syntyi tarve luoda omaa järjestötoimintaa, jossa keskityttiin juuri heidän toimenkuvansa kannalta keskeisten kysymysten pohittamiseen ja ammatti-identiteetin vahvistamiseen. 1970-luvun alkuun mennessä olivat oman järjestönsä perustaneet muun muassa urheilutoimittajat, taloustoimittajat, politiikan toimittajat, maataloustoimittajat, arvostelijat, lehtikuvaajat ja päätoimittajat.⁵⁸⁹

582 Aikakauslehdentoimittajain kerho perustettiin vuonna 1939. Suomen Aikakauslehtitoimittajain Liitoksi kerho muuttui vuonna 1951. Radio- ja tv-toimittajien yhdistys perustettiin vuonna 1961. Radio- ja televisiotoimittajien liitoksi yhdistys muuttui vuonna 1968. (Oksama 1999; Leppänen & Munck 2011, 8)

583 Leppänen & Munck 2011, 10–14.

584 Oksama 1999.

585 Sanomalehtimies 3/1971, 19.

586 Torvinen 1980, 27–28.

587 Vuonna 1968 SSL:ssä oli runsaat 1 600 jäsentä, vuonna 1980 heitä oli lähes 6 000 (Jäsenmäärän... 2013).

588 Keränen 1984, 152–161.

589 Urheilutoimittajain kerho perustettiin vuonna 1931, Lehtikuvaajat ry. vuonna 1947, Taloustoimittajain kerho vuonna 1948 (vuodesta 1991 lähtien Taloustoimittajat ry.), kulttuuritoimittajien yhdyssiteenä toiminut Arvostelijain liitto vuonna 1950, Maataloustoimittajat ry. vuonna 1958, Poliittiset toimittajat ry. 1967 (vuodesta 1997 lähtien Poliitiikan toimittajat), Ruokatoimittajat ry. vuonna 1968, Matkailutoimittajien Kilta vuonna 1969, Auto- ja liikennetoimittajat ry. vuonna 1971 ja Päätoimittajien yhdistys vuonna 1971 (Arponen 1991, 20–21; Väisänen 1992, 9; A. Mikkonen 1998, 117, 127; Lappalainen 2000, 9; Hämäläinen 2002b, 55; Kulha 2002, 36; Auto- ja liikennetoimittajat 2013; Lehtikuvaajat 2013; Maataloustoimittajat 2013; Matkailutoimittajien... 2013; Ruokatoimittajat 2013)

Politiikka oli läsnä journalistien yhdistystoiminnassa monin tavoin. Vuosisadan alussa perustetut poliittiset lehtimiesjärjestöt jatkoivat toimintaansa 1900-luvun jälkipuoliskollakin, vaikka niiden asema ammattikunnan järjestäytymisessä ei ollut yhtä keskeinen kuin ennen. Esimerkiksi Nuorsuomalaisen Sanomalehtimiesyhdistys järjesti opintomatkoja ja jäseniltoja, joiden tarkoituksena oli edistää jäsentensä tietoutta yhteiskunnasta.⁵⁹⁰ Toisen maailmansodan jälkeen poliittisten toimittajajärjestöjen joukkoon liittyivät kansandemokraattien ja kommunistien järjestöt: Yleinen Lehtimiesliitto (YLL) ja Toimittajaliitto.⁵⁹¹ YLL:n ja Toimittajaliiton jäsenmäärät eivät olleet parhaimmillaankaan kuin joi-takin satoja. Äärivasemmistolaiset pyrkivät levittämään aatettaan myös SSL:n alaisten paikallisyhdistysten ja toimitusosastojen kautta.⁵⁹² Läpeensä politisoi-tuneita olivat myös suomalaistoimittajien kansainväliset järjestöyhteydet. Toisen maailmansodan jälkeen maailman journalistit ryhmittäytyivät kahteen järjestöön – IOJ:sta muodostui itäblokin ja kehitysmaiden järjestö ja länsiblokki perusti IFJ:n edellisen vastavoimaksi.⁵⁹³ SSL oli IOJ:n jäsenenä vuosina 1946–1949 ja uudelleen liitännäisjäsenenä vuosina 1981–1991, kun taas IFJ:n jäseneksi SSL liittyi vuonna 1956 ja on sitä edelleen.⁵⁹⁴ YLL liittyi IOJ:hin vuonna 1950, ja oli järjestössä Suomen edustajana vuoteen 1994 asti.⁵⁹⁵

4.3.2. Itsesääntely: Toimittajat saivat huoneentaulun ja moraalinvartijan

1960-luvulla median asema muuttui suomalaisessa yhteiskunnassa. Sovinnaisen ja myötäilevän journalismin rinnalle nousi vallanpitäjiä haastavaa julkisuutta. Urpo Lahtisen perustama Hymy oli ensimmäinen suomalainen aikakauslehti, joka niin tyyliltään kuin sisällöltään edusti juorulehdistöä.⁵⁹⁶ Eino S. Revon pääjohtajakaudella Yleisradio puolestaan kyseenalaisti perinteisiä arvoja ja auktoriteetteja informatiivisella ohjelmapolitiikalla.⁵⁹⁷ Myös yleisön asema muut-tui. Kun poliittisen lehdistön kaudella yleisöt olivat eriytyneet lukemaan omia

590 I. Mikkonen 2006, 150–167.

591 YLL perustettiin vuonna 1947, ja sen jäsenet työskentelivät kansandemokraattisissa lehdissä. Toimittajaliitto perustettiin vuonna 1959, ja sen jäsenet koostuivat vasemmistopuolueiden oppositiossa toimineista, ensin Sdp:stä irronneesta Työväen ja pienviljelijäin sosiaalidemokraattisen liiton (TPSL) kannattajista ja sittemmin Skp:n taistolaisista. (Peltola 1987, 45; Tervo 2001, 269)

592 Torvinen 1980, 24; Peltola 1987, 136; Tervo 2001, 271–273.

593 Haataja ym. 1996, 33–58. Kansainvälinen toimittajajärjestö (International Organization of Journalists eli IOJ) perustettiin vuonna 1946 ja Kansainvälinen lehtimiesfедераatio (International Federation of Journalists eli IFJ) perustettiin vuonna 1952.

594 P. Laine 2006.

595 Haataja ym. 1996, 57, 470.

596 Mäntylä 2008, 40.

597 Löf 2008, 77.

aate- ja arvomaailmoja vastaavia julkaisuja, 1960-luvun murrosvaiheessa sekä televisio että kaupallistuva lehdistö alkoivat kerätä yleisöä kaikista kansankeroksista. Murrosvaiheessa virisi niin ammattikunnan kesken kuin laajemminkin yhteiskunnassa keskustelua journalismin laadusta ja toimittajien etiikasta, mikä osaltaan havahdutti media-alan kehittämään itsesääntelyä.⁵⁹⁸

1960-luvun alussa itsesääntely perustui Kunniaoikeustoon ja Sanomalehtimiesten liiton hallituksen hyväksymiin Etikettisääntöihin, jotka oli julkaistu Sanomalehtimies-lehdessä helmikuussa 1958.⁵⁹⁹ Molemmissa tapauksissa liitto oli reagoinut ulkoisiin ärsykkeisiin. Kunniaoikeuston se perusti edistääkseen työehtosopimuksen syntyä ja etikettisäännöt se hyväksyi, kun Ruotsiin suuntautuneelta opintomatkalta palannut tuomari Aarne Swanljung tarjoutui ne liitolle palkkiota vastaan tekemään.⁶⁰⁰ Koska Kunniaoikeustossa ei voitu käsitellä kuin toimittajien keskinäisiä erimielisyyksiä ja koska etikettisäännöt linjasivat ennen kaikkea rikos- ja oikeusasioiden julkaisuperiaatteita, tarvetta itsesääntelyjärjestelmän kehittämiseen oli.⁶⁰¹

1960-luvulla toimittajien ammattikunta pyrki nostamaan painoarvoaan yhteiskunnassa.⁶⁰² SSL toimi aktiivisesti silloisen puheenjohtajansa Jyrki A. Juutin ja lakimiehensä Lars Bruunun johdolla kattavan ja toimivan itsesääntelyjärjestelmän aikaansaamiseksi.⁶⁰³ Liitto ei enää vuonna 1966 nimittänyt uusia jäseniä Kunniaoikeustoon, mikä merkitsi kurinpitoelimen lakkauttamista.⁶⁰⁴ Samanaikaisesti se valmisteli esitystä uudesta lehdistöneuvostosta, mitä varten se keräsi tietoa Ruotsin, Englannin ja Sveitsin lehdistöneuvostojen toiminnasta ja neuvotteli tiiviisti media-alan eri toimijoiden kanssa.⁶⁰⁵ Koska vapaaehtoinen, sopimuksenvarainen itsesääntely oli myös kustantajien mielestä parempi vaihtoehto kuin alan toimintaedellytyksiä rajoittavat lakimuutokset, alan keskeiset järjestöt⁶⁰⁶ sitoutuivat joulukuussa 1968 Julkisen Sanan Neuvostoksi (JSN) nimetyn lehdistöneuvoston perussopimukseen.⁶⁰⁷ Neuvostoon kuului puheenjohtaja ja 12 jäsentä, joista kolmannes edusti toimittajajärjestöjä, kolmannes julkaisijoita ja kustantajia ja kolmannes yleisöä.⁶⁰⁸ JSN alkoi tulkita hyvää journalistista tapaa tekemällä päätöksiä sille kannelluista yksittäistapauksista ja johtamalla yksittäis-

598 Heinonen 1995, 133; Mäntylä 2008, 40.

599 J. Vuortama 2003, 33.

600 Emt., 31–32.

601 Mäntylä 2008, 192.

602 Mäntylä 2008, 41.

603 J. Vuortama 2003, 33–35.

604 Emt., 35.

605 Emt., 34–35.

606 Perussopimuksen allekirjoittivat Sanomalehtimiesten liitto, Radio- ja televisioimittajain liitto, Aikakauslehdentoimittajain liitto, Aikakauslehtien Liitto, Paikallislehtien Liitto, Sanomalehtien Liitto ja Yleisradio.

607 Liuhala 1971b, 123; Merikoski 1971, 10; Mäntylä 2008, 40–41.

608 Merikoski 1971, 11–12.

tapauksista yleisluontoisia lausumia.⁶⁰⁹ Kahtena ensimmäisenä toimintavuotena JSN käsitteli 40 kantelua, joista seitsemän antoi aiheita huomautukseen.⁶¹⁰ JSN:n toimintakykyä heikensi alussa jäsenistön suuri vaihtuvuus, epätietoisuus rahoituksesta ja kehno tunnettuus suuren yleisön keskuudessa.⁶¹¹

Hyvä journalistinen tapa perustui ennen kaikkea Lehtimiehen ohjeisiin, jotka korvasivat etikettisäännöt vuonna 1968. Ohjeista laadittiin myös Toimittajan huoneentaulu, johon oli tiivistetty keskeisimmät toimitustyön periaatteet. Kun etikettisäännöt oli laadittu SSL:n ulkopuolella tilaustyönä, Lehtimiehen ohjeet kävivät läpi perusteellisen lausunto- ja tarkistuskierroksen ammattiliiton sisällä.⁶¹² Uusituista ohjeista tuli huomattavasti laajemmat ja yksityiskohtaisemmat edeltäjänsä verrattuna. Toisaalta niitä ei mielletty enää velvoittaviksi moraalिसäännöiksi vaan suuntaa-antaviksi ohjeiksi. Lehtimiehen ohjeiden ohella JSN haki perusteita päätöksilleen Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstöstä, kansainvälisen lehtimiesliiton IFJ:n journalistin oikeuksista ja velvollisuuksista laatimasta julistuksesta ja YK:ssa luonnostelluista kansainvälisistä eettisistä säännöistä.⁶¹³

4.3.3. Koulutus: Laajenevan koulutuksen suunnasta syntyä eripuraa

Toimittajakoulutus muuttui ratkaisevasti 1960-luvulla: vanha oppilaitos muutti paikkakuntaa, nimeään ja muotoaan ja uudet oppilaitokset tulivat sen kirittäjiksi. Yhteiskunnallinen Korkeakoulu siirtyi vuonna 1960 Helsingistä Tampereelle, ja kuusi vuotta myöhemmin se vaihtoi nimensä Tampereen yliopistiksi.⁶¹⁴ Samalla toimittajakoulutus eriytyi kahdeksi erilaiseksi opintopoluksi: opetusjaostossa alettiin suorittaa ammattitutkintoa ja tiedekunnassa kandidaatin tutkintoa.⁶¹⁵ Sanomalehtitutkinto muuttui vuonna 1966 kurssimuotoiseksi, käytännön taitoja painottavaksi toimittajatutkinnoksi, jossa keskeistä oli opetella journalistista työtä yliopiston omassa harjoitustoimituksessa ja tiedotusvälineissä erilaisilla harjoittelujaksoilla.⁶¹⁶ Tiedekunnan koulutusohjelmissä painottuivat teoreettiset oppiaineet ja mediakentän muutokset; aiemmin sanomalehteen kiinnittynyt

609 Liuhala 1971b, 118; T. Vuortama 1984, 27.

610 Liuhala 1971b, 122–123.

611 Emt., 124–125; Merikoski 1971, 41–42; J. Vuortama 2003, 38.

612 Löf 2008, 78.

613 Merikoski 1971, 27.

614 Rasila 1973, 203, 230.

615 Lampinen 1985, 111–112; Salmelin 1985, 17; Teikari 1985, 49–50. Kandidaatin tutkinnot ovat tätä nykyä alempia korkeakoulututkintoja, mutta ennen vuotta 1994 suoritettavat yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinnot ovat ylempiä korkeakoulututkintoja, jonka perusteella sai maisterin arvon (Asetus korkeakoulututkinnoista... 1998).

616 Liuhala 1985, 106, 108–109; Salmelin 1985, 16–17; Ihanainen 2006.

oppiaine jaettiin nyt lehdistö- ja tiedotusopiksi ja radio- ja televisio-opiksi.⁶¹⁷ Opetusjaoston toimittajatutkinto oli määrä suorittaa kahdessa lukuvuodessa.⁶¹⁸ Tiedekuntatutkinto oli huomattavasti laajempi; toimittajatutkinnon katsottiin vastaavan puolta cum laude -arvosanaan vaadittavasta oppimäärästä.⁶¹⁹

Samalla vuosikymmenellä avautui toimittajiksi mieliville kolme uutta koulutusväylää. Ruotsinkielinen journalistikoulutus alkoi vuonna 1962 Helsingissä Svenska social- och kommunalhögskolanissa (SSKH). Opiskelijoilla oli mahdollisuus suorittaa kolmivuotinen sosionomin tutkinto pääaineenaan journalistiikka.⁶²⁰ Helsingin yliopistossa alkoi vuonna 1966 lehtialan opiskelu Tampereen yliopiston vaatimuksin. 1970-luvulla viestinnän oppiaine itsenäistyi Helsingissä omaksi laitokseksi ja tuli osaksi valtiotieteellistä tiedekuntaa.⁶²¹ Lisäksi Suomen johtava lehtitalo Sanoma Oy aloitti vuonna 1967 oman toimittajakoulunsa osana yhtiön kehittämisohjelmaa. Kurssi oli 15 kuukauden pituinen, ja ammatillisesti painottuneissa opinnoissa perehdyttiin yhteiskunnan ja journalismin perusteisiin ja harjoiteltiin yhtiön eri julkaisuissa.⁶²² Perinteisen toimittajakoulutuksen kahtiajakautumisesta ja uusista koulutusväylistä huolimatta yliopistotasoinen toimittajakoulutus oli koordinoitu yhdenmukaiseksi.⁶²³ Opiskelijoille pyrittiin antamaan kokonaiskuva lehdistöjärjestelmistä ja -rakenteista, ammattietiikasta sekä lainsäädännöstä, ja journalistisia valmiuksia kehitettiin muun muassa ideakokeilla ja reportaasiharjoituksilla.⁶²⁴

Koulutuksen laajeneminen tarkoitti sitä, että yhä useammalla toimittajaksi suuntaavalla oli mahdollisuus saada oman alansa koulutusta. Vuotuisten aloituspaikkojen yhteismäärä lähestyi 1960- ja 1970-luvun vaihteessa sataa, joista valtaosa oli jyvitetty Tampereelle.⁶²⁵ Tampereen yliopiston kirjoilla oli vuonna 1969 yhteensä 330 toimittajaopiskelijaa.⁶²⁶ Koulutuksen uudistaminen lisäsi välittömästi myös tutkinnon suorittaneiden määrää. 1960-luvun alussa valmistuneita oli vuosittain alle kymmenen, mutta jo vuonna 1969 kaikkiaan 39 suoritti toimittajatutkinnon tai kandidaatin tutkinnon tiedotusopista.⁶²⁷ Vuosikymmenen lopussa joka toisella toimittajista oli korkeakoulututkinto tai -opintoja ja joka kuudennella oman alan koulutusta.⁶²⁸

---

617 Teikari 1985, 47; Salokangas 2003, 9–10.

618 Salmelin 1985, 17.

619 Vehmas 1985 [1967], liite 7, 3.

620 Komiteanmietintö 1969 A 19, 11–12; Salokangas 2003, 9.

621 Komiteanmietintö 1969 A 19, 12; Salminen 2004, 96.

622 Arolainen 1991, 59; Ritvos 2007, 10, 15–16.

623 Vehmas 1985 [1967], liite 7, 2.

624 Komiteanmietintö 1969 A 19, 10–12; Liuhala 1985, 107.

625 Komiteanmietintö 1973: 158, 10.

626 Komiteanmietintö 1969 A 19, 9.

627 Opiskelija... 1985, liite 1, 2.

628 Komiteanmietintö 1969 A 19, 52–54.

1960-luvun lopulla toimittajien kouluttamisesta alkoi kehkeytyä taistelukenttä, jossa alan työnantajat, ammattijärjestö, oppilaitokset ja poliitikot yrittivät vuoroin ajaa itsepäisesti omia etujaan ja vuoroin hakea kaikkia tyydyttävää kompromissia.⁶²⁹ Erityisesti kiisteltiin siitä, pitääkö toimittajia kouluttaa yliopistos-
 sa vai erillisessä oppilaitoksessa. 1970-luvun alussa mediayhtiöissä ja SSL:ssä kannatettiin koulutuksen irrottamista yliopistoista, mutta näistä hankkeista luovuttiin vähitellen ja ryhdyttiin tukemaan yliopistotasaisen koulutuksen kehittämistä.⁶³⁰ Esimerkiksi suunnitelma Tampereen yliopiston kahden erillisen journalistikoulutuksen yhdistymisestä 1970- ja 1980-luvun vaihteessa raukesi, koska opetusjaoston toimittajatutkinnon ja tiedotusopin laitoksen kesken oli niin perustavia näkemuseroja.⁶³¹ Opetusministeriö asetti erilaisia työryhmiä ja komiteoita pohtimaan koulutusvaihtoehtoja ja julkaisi asetusluonnoksia erilaisista toimintamalleista – laihoiin tuloksiin.⁶³² Koulutuskiistat olivat poliittisesti latautuneita; tiedotusopin laitosta johtaneet professorit arvostelivat kapitalistista ”tajuntateollisuutta” ja porvarilehdistö professoreita marxilaisuuden propagoinnista ja pyrkimyksistä rajoittaa sananvapautta.⁶³³ Erityisesti tiedotusopin laitoksen johtajan Kaarle Nordenstrengin asema itäblokin ja kehitysmaiden toimittajajärjestön IOJ:n pitkäaikaisena (vuosina 1976–1990) puheenjohtajana vahvisti lehtikustantajien keskuudessa esiintynyttä penseyttä yliopiston toimittajakoulutusta kohtaan.⁶³⁴

4.3.4. Tutkimus: Tiedonsiirron kaava lainattiin, uutiskriteerit kehitettiin itse

1960-luvun alussa suomalaisessa joukkoviestinnän tutkimuksessa siirryttiin amerikkalaisen mass communication research (MCR) -perinteen mukaiseen positivistis-empiiriseen aikakauteen.⁶³⁵ Tutkimusorientaation muutosta vauhdittivat mediakentän laajentuminen ja kehittyneempien yhteiskuntatieteiden esimerkki. Sanomalehtioppi muuttui vuonna 1961 lehdistö- ja tiedotusopiksi

629 Nordenstreng & Uusitupa 1985, 66–79.

630 Salokangas 2003, 12.

631 Lampinen 1985, 117–118; Nordenstreng & Uusitupa 1985, 54–62; Salminen 2004, 114, 117.

632 Lampinen 1985, 116; Nordenstreng & Uusitupa 1985, 62–65; Salokangas 2003, 10–12. Lehtimiesten koulutuskomitea (Liuhalan komitea) jätti mietintönsä vuonna 1969, Lehtimieskoulutuksen työryhmä (Juutin työryhmä) jätti mietintönsä vuonna 1972, Toimittajakoulutuksen toimikunta (Nordenstrengin toimikunta) jätti mietintönsä vuonna 1973, epävirallinen Poutasuo työryhmä jätti mietintönsä vuonna 1974. Neljä eri opetusministeriä esitti toimittajakoulutuksen uudistamista koskeneen asetusluonnoksen vuosina 1975–1977. (Nordenstreng & Uusitupa 1985)

633 Ks. esim. Arolainen 1991, 107–111; Hemánus 2002, 76–79; Salminen 2004, 95–96, 98–99, 120–124; Nordenstreng, 2009.

634 Ks. tarkemmin Nordenstrengin toiminnasta IOJ:ssa Haataja ym. 1996; Journalisti 11/1996, 9.

635 Himanen 1985, 33–34; V. Pietilä ym. 1990, 168.

kattamaan aikakauslehdet ja yleisemmin viestinnän, ja vuonna 1969 Tampereen yliopistoon perustettiin radio- ja tv-oppi kattamaan sähköiset viestimet.⁶³⁶

MCR-perinteen kukoistuskausi suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa henkilöityy sosiologi, toimittaja Raino Vehmakseen, joka oli Eino Suovan seuraaja Tampereelle siirtyneen lehdistö- ja tiedotusopin professorina vuosina 1962–1970.⁶³⁷ Vehmas näki Suovan tapaan joukkoviestinnän yhteiskunnalliset tehtävät tutkimuksen lähtökohdiksi, mutta hän pyrki laventamaan alan tutkimuskohdetta sanomalehdistä ylipäänsä viestintään.⁶³⁸ Päämääränä oli luoda kokonainen testattu tiedon rakennelma siitä, miten ihminen käyttäytyy saadessaan tietoja ja lähettäessään tai välittäessään sanomia toisille yksilöille.⁶³⁹ Vehmaksen viestintänäkemyks kiteytyi Harold Lasswellin tiedonsiirtoa ilmentävässä kaavassa: kuka sanoo kenelle mitä millä välineellä ja millä vaikutuksin. Tähän muotoiluun piti Vehmaksen mielestä lisätä se, mistä syistä kommunikaatio sai alkunsa. Vehmas ei ollut kiinnostunut välitystoimesta eli journalismista vaan viestinnän vaikutuksista ja ohjaamisesta.⁶⁴⁰

Vehmas piti MCR-koulukunnan hengessä joukkoviestinnän vaikutuksia rajallisina, mutta tästä huolimatta hänen mielestään viestimiä piti käyttää tarkoituksenmukaisesti.⁶⁴¹ 1960-luvulla joukkoviestinnän tutkijat pohtivat ahkerasti neljän lehdistöteorian – liberaalin, marxilaisen, autoritäärin ja sosiaalisen vastuun – heikkouksia ja vahvuuksia.⁶⁴² Vehmaksen mielestä kaikissa näissä teorioissa oli merkittäviä ongelmia. Niiden sijaan häntä viehätti vähemmän tunnettu objektiivinen lehdistöteoria, jossa pyrkimyksenä oli pelkistää lehdistön erityisongelmat ja siirtää syrjään yhteiskuntakritiikki.⁶⁴³

Yhteydet viestinnän tutkijoiden ja Yleisradion välillä tiivistyivät 1960-luvulla Eino S. Revon pääjohtajakaudella.⁶⁴⁴ Yleisradion aloitteesta toteutetut tutkimukset, joista osa tehtiin yliopistoissa ja osa yhtiön perustamalla suunnitteluosastolla (PTS-elin), olivat lähtökohdiltaan joko uskollisia MCR-perinteelle tai edustivat sitä horjuttavaa uusvasemmistolaista yhteiskuntatiedettä.⁶⁴⁵ Tutkijat eivät pitäneet vain yleisön käyttäytymisen analysoinnissa, vaan he osallistuivat informaatiivisen ohjelmapolitiikan ja ohjelmatoiminnan säännöstön (OTS) laatimiseen.⁶⁴⁶ Yleisradiotutkimuksen merkittävin teos on luonnontieteilijä, psykologi Yrjö

636 Himanen 1985, 30, 33.

637 Yhteiskuntatieteellisen... 2009, liite 1, 173.

638 K. Pietilä 2012, 211.

639 Vehmas 1964, 464.

640 K. Pietilä 2012, 213–214.

641 Vehmas 1964, 468; 1970, 39.

642 Neljän teorian jäsenitys luotiin Yhdysvalloissa 1950-luvulla (Siebert ym. 1956).

643 Vehmas 1970, 17.

644 V. Pietilä ym. 1990, 169.

645 V. Pietilä 1982, 3; V. Pietilä ym. 1990, 169–171; Ruoho 2009, 3–4.

646 Salokangas 1996, 169–178.

Ahmavaaran ”Informaatio”⁶⁴⁷, jossa luotiin teoreettisia perusteita kiistellylle ohjelmapolitiikalle ja raivattiin tilaa antipositiviselle ja normatiivis-kriittiselle tutkimukselle.⁶⁴⁸ Journalistien näkökulmasta keskeistä olivat Ahmavaaran laatimat uutiskriteerit, jotka oli johdettu journalismin yhteiskunnallisista tehtävistä ja käsitteellistetty aiempaa abstraktimmalle tasolle.⁶⁴⁹ Ahmavaaran mukaan uutisarvoa on sellaisella sanomalla, jolla on vaikutuksia vastaanottajaan tämän tietoisuudesta riippumatta.⁶⁵⁰ Uutisarvo voi riippua myös siitä, kuinka merkittäväksi sanoman vastaanottaja sen kokee. Lisäksi uutisen pitää olla tähdellinen koko vastaanottajajoukolle eli yleisesti merkittävä, ja uutisarvoa arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota moniin tärkeydeltään vaihteleviin kriteereihin. Ahmavaaran uutiskriteerit muokattiin osaksi OTS:ää, ja ne ohjasivat Yleisradion uutistoimintaa erityisesti 1970-luvulla.⁶⁵¹

Yksi merkki journalismin ja joukkoviestinnän tutkimuksen vakiintumisesta on se, että alan oppikirjoja alkoi ilmestyä suomen kielellä. Joukkoviestinnän perusteita selvittivät Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen professori Raino Vehmas teoksellaan ”Lehdistööppi” ja Yleisradion ohjelmajohtaja, dosentti Helge Miettunen teoksellaan ”Radio- ja tv-opin perusteet”.⁶⁵² Toimitustyön alkeita avasivat Tampereen yliopiston sanomalehtiopin lehtori Pentti Salmelin teoksellaan ”Uutinen ja lehtimies” ja toimittaja, sittemmin Sanoman toimittajakoulun rehtorina toiminut Antero Okkonen teoksellaan ”Toimittajan työ”.⁶⁵³ Merkille pantavaa on se, että oppikirjan tekijät hankkivat kannuksia niin toimittajien koulutuksesta kuin toimitus- tai ohjelmatyön johtamisesta.

4.4. Yhteiskunta ja professio 1989: Säännellyn talouden ja puolueettomuuden pätepyksillä

Vuonna 1989 Suomessa elettiin säännellyn talouden ja puolueettomuuspolitiikan viime hetkiä. Kekkonen valtakauden päätyttyä 1980-luvun alussa parlamentaarinen järjestelmä alkoi vahvistua.⁶⁵⁴ Hyvinvointivaltion uudistuksia pantiin täytäntöön ilman soraääniä, kiitos ripeän talouskasvun ja vakaan konsensuspolitiikan. Vuosikymmenen vaihduttua Suomen talous joutui kuitenkin kurimukseen, mikä

647 Ahmavaara 1969; 1975.

648 V. Pietilä ym. 1990, 171.

649 Hemánus 1990, 96.

650 Ahmavaara 1969, 137–139.

651 Perna 2009, 121–125.

652 Miettunen 1966, 1967; Vehmas 1969; 1970. Vehmas siirtyi yliopistosta Aamulehden päätoimittajaksi vuonna 1970. Miettunen hoiti radio- ja tv-opin professuuria Tampereen yliopistossa lukuvuosina 1969–71. Viransijaisuuden päätyttyä hän palasi takaisin Yleisradioon. (Teikari 1985, 50; K. Laine 2005; Yhteiskuntatieteellisen... 2009, liite 1, 176)

653 Okkonen 1961; Salmelin 1967.

654 Nevakivi 2004, 314–319; Meinander 2010 [2006], 255–256.

johti pankkikriisiin, konkurssiaaltoon, massatyöttömyyteen ja julkisten palveluiden supistuksiin.⁶⁵⁵ Samanaikaisesti kahden suurvaltablokin kylmä sota päättyi kommunistivaltioiden luhistumiseen, ja useita Euroopan valtioita hajosi ja yhdistyi muutaman vuoden aikana.⁶⁵⁶ Suomelle myllerrykset merkitsivät läntisen orientaation vahvistumista, ja Suomi liittyi Euroopan unioniin (EU) vuonna 1995.⁶⁵⁷ Integraatiokehityksen seurauksena Suomen kansallisesti säännelty talous muuttui osaksi globaalia kilpailutaloutta.⁶⁵⁸ Myös puolueettomuuspolitiikka tuli tiensä päähän, sillä osana EU:ta Suomi sitoutui edistämään länsimaiden poliittisia päämääriä niin Euroopassa kuin muualla maailmassa.⁶⁵⁹

Vuonna 1989 Suomen kaupallistunutta mediakenttää hallitsivat valtakunnalliset ja maakunnalliset monopoliyhtiöt. Sanomalehtien omistaminen houkutteli eri tahoja liiketoiminnan vakauden ja tuottavuuden ansiosta. Uudet yrittäjät jäivät nuolemaan näppejään, sillä sanomalehtien omistus ketjuuntui alan suurimmille yhtiöille.⁶⁶⁰ Myös aikakauslehtien julkaisussa suurten yhtiöiden asema korostui 1980-luvulla.⁶⁶¹ Suomessa ilmestyi 1980- ja 1990-luvun vaihteessa runsaat 240 sanomalehteä, joiden yhteislevikki oli kohonnut 4,1 miljoonaan.⁶⁶² Suurimman sanomalehden Helsingin Sanomien levikki oli jo 470 000.⁶⁶³ Aikakauslehtien lukumäärä oli vastaavana ajankohtana 4 500, ja suurin yleisölehti Seura saavutti perheille suunnatulla ajanvietejournalismilla vajaan 300 000 levikin.⁶⁶⁴ Sähköisessä viestinnässä Yleisradion asema säilyi hallitsevana, vaikka kaupalliset toimijat saivatkin 1980-luvulla uusia toimintamahdollisuuksia. Yleisradiolla oli neljä valtakunnallista radiokanavaa, aiempaa enemmän alueellisia lähetyksiä, kaksi tv-kanavaa ja lisäksi se oli yhtenä omistajana Kolmostelevisiossa – vuonna 1986 aloittaneessa, mainosrahoitteisessa tv-kanavassa.⁶⁶⁵ Tv-luvan lunastaneiden määrä oli 1,9 miljoonaa.⁶⁶⁶ Yksityisille yhtiöille ryhdyttiin vuonna 1985 myöntämään toimilupia paikallisradiolähetyksiin.⁶⁶⁷ Vuosikymmenen loppulla toiminnassa oli 60 radioasemaa, joista lähes kaikki rahoittivat toimintansa mainoksilla.⁶⁶⁸ Yksityinen Mainostelevisio (myöhemmin MTV) laajensi toimintaansa 1980- ja 1990-luvulla. Yhtiö aloitti omat uutislähetyksensä vuonna 1981,

655 Nevakivi 2004, 325–327; Meinander 2010 [2006], 268–272.

656 Meinander 2010 [2006], 260–263.

657 Emt., 268.

658 Kantola ym. 1999, 297–301.

659 Emt., 211–214; Nevakivi 2004, 350–352; Meinander 2010 [2006], 284–286.

660 Jyrkiäinen 1994, 301–313.

661 Kallio 1992, 294–296.

662 Joukkoviestintätalasto... 1993, 236.

663 Rand & Savisaari 1990, 57.

664 Emt., 66; Joukkoviestintätalasto... 1993, 257.

665 Ruohomaa 1990, 102–106; Hellman 2012.

666 Television... 1996, 275.

667 Ruohomaa 1990, 110.

668 Emt., 112–113.

käynnisti yhdessä Nokian ja Yleisradion kanssa Kolmostelevision ja siirsi kaikki ohjelmansa omalle kanavalleen vuonna 1993.⁶⁶⁹ Viestintäpolitiikassa sovittiin yhteen kaupallisia ja informatiivisia pyrkimyksiä aiempaa liberaalimmalla tavalla. Tämä tuli ilmi esimerkiksi siinä, että yksityisille yrityksille alettiin myöntää sähköisen viestinnän toimilupia.⁶⁷⁰

4.4.1. Ammattijärjestöt: Yhdistyneet journalistit näyttivät joukkovoimansa

Ammattiyhdistysliikkeen painoarvo suomalaisessa yhteiskunnassa kasvoi 1900-luvun loppupuolella; järjestöt valvoivat jäsentensä etua aiempaa määrätietoisemmin, ja työntekijöiden järjestäytymisaste oli entistä korkeampi.⁶⁷¹ Myös journalistien ay-toiminta oli menestyksekkästä 1970- ja 1980-luvulla, eikä Sanomalehtimiesten liittoa voinut sivuuttaa esimerkiksi silloin, kun toimittajakoulutusta kehitettiin tai viestintäpolitiikkaa linjattiin.⁶⁷² SSL:n aseman vahvistuminen perustui siihen, että järjestöyhdistymisten seurauksena liitto oli huomattavasti aiempaa suurempi. SSL:n jäsenmäärä kasvoi myös orgaanisesti, kun kasvualueelle rekrytoituidu liittyivät lähes poikkeuksetta järjestöön.⁶⁷³ Entistä suurempana työmarkkinatoimijana SSL:llä oli aiempaa paremmat taloudelliset resurssit valvoa jäsenistönsä etuja.⁶⁷⁴ Toisaalta SSL:llä oli vapaus itsenäisesti määritellä omat tavoitteensa ja keinot niiden ajamiseen, koska se ei hakeutunut minkään keskusjärjestön alaisuuteen sen jälkeen kun toimihenkilöitä ja virkamiehiä edustanut keskusjärjestö TVK oli erottanut tukilakosta kieltäytyneen liiton toiminnastaan vuonna 1974.⁶⁷⁵

Toimittajien palkat nousivat nopeasti sen jälkeen, kun alalla oli päästy sitoviin työehtosopimuksiin. Kun vielä sodan jälkeisinä vuosikymmeninä toimittajien oli tyytyminen lehtipatruunoiden sanelemiin keinoihin palkkoihin, 1980-luvun loppuun mennessä toimittajat olivat tes-kierroksilla onnistuneet neuvottelemaan itsensä hyväpalkkaiseksi ammatiksi.⁶⁷⁶ Kolme kertaa toimittajien työehtosopimuksista neuvoteltaessa päädyttiin sellaiseen umpikujaan, joka ratkesi vasta lakolla. Vuosina 1972 ja 1980 lakot koskivat lehdistössä työskennelleitä ja vuoden 1988 lakko Yleisradiossa työskennelleitä.⁶⁷⁷ Ensimmäinen lakko kesti kymme-

669 Salokangas 1996, 321; Hellman 2012.

670 T. Hujanen & Moring 1994, 101–102; Miettinen & J. Wiio 1994, 117–118.

671 Kehälina & Melin 1988, 47.

672 Salminen 1988, 270.

673 Kehälina & Melin 1988, 48. SSL:n jäsenmäärä oli vuonna 1990 runsaat 8 500 (Jäsenmäärän... 2013).

674 Leppänen & Munck 2011, 44.

675 Torvinen 1980, 46–47.

676 Salminen 1988, 270.

677 Journalistinen työ... 1996, 28–29; Santajärvi 2011, 57–64.

nen päivää, kun taas kaksi seuraavaa lakkoa jatkuivat kolmen viikon ajan.⁶⁷⁸ Lisäksi yleisradiolaiset – ollessaan vielä erillään SSL:stä – protestoivat vuonna 1972 kolmen vuorokauden mittaisella istumalakolla radiojohtaja Eino S. Revon pakkolomautusta.⁶⁷⁹

1970-luvulla SSL pyrki lisäämään rivitoimittajien sananvaltaa ja -vapautta omaa työtään ja työyhteisöään koskevissa asioissa toimitusdemokratiaksi ristityillä aloitteilla.⁶⁸⁰ Toive toimitusdemokratiasta johti yhteistyökokeiluihin ja lakiuudistuksiin, mutta päätösvalta lehtiyhtiöiden keskeisistä asioista säilyi omistajilla ja päätoimittajilla.⁶⁸¹ SSL onnistui kuitenkin vaatimuksillaan selkiyttämään toimittajan suhdetta työnantajaansa ja parantamaan työntekijän asemaa ristiriitatilanteissa. Toimittajien oli noudatettava työnantajansa kustantaman lehden linjaa, joka kuitenkin piti määritellä riittävän selkeästi ja kirjallisesti.⁶⁸² Vuodesta 1975 lähtien työehtosopimuksissa on ollut vakaumuspykälä, joka on antanut toimittajille ja kuvaajille oikeuden kieltäytyä hyvän lehtimiestavan, ammattikunnian ja vakaumuksen vastaisista työtehtävistä.⁶⁸³ Kun työntekijöiden ja työnantajien suhteet määriteltiin aiempaa tarkemmin, päätoimittajien ja muiden johtavien toimittajien asema SSL:n jäsenenä muodostui ongelmalliseksi esimerkiksi tes-neuvotteluissa.⁶⁸⁴ Ongelma ratkesi siten, että päällikkötoimittajat vetäytyivät sivummalle SSL:n toiminnasta ja alkoivat ajaa tärkeiksi katsomiaan asioita Sanomalehtien Liiton toimitusjaoston ja perustamansa Päätoimittajien yhdistyksen (PJY) kautta.⁶⁸⁵

Suomalaiset journalistit suhtautuivat ammattiyhdistystoimintaan 1980-luvun loppupuolella erittäin myönteisesti. SSL:n järjestötutkimuksessa oman liiton arvioitiin pärjänneen edunvalvonnassa paremmin kuin esimerkiksi suuret keskusjärjestöt SAK ja Akava olivat menestyneet.⁶⁸⁶ 1980-luvun lopussa journalistit mittasivat edunvalvonnan onnistumista ennen kaikkea sillä, että heidän palkkansa parani ja työaikansa lyheni.⁶⁸⁷ 1990-luvun alussa laman säikäyttämät journalistit olivat muuttaneet näkemystään; edunvalvonta oli sitä onnistuneempaa, mitä paremmin työpaikkoja oli tarjolla ja työsuhteet oli turvattu.⁶⁸⁸

SSL:n jäsenkunta muuttui 1970- ja 1980-luvulla heterogeeniseksi. Kun liitto oli aiemmin edustanut vain sanomalehtitoimittajia, 1980-luvun lopussa huomattava

---

678 P. Laine 2006.

679 Salokangas 1996, 284; Leppänen & Munck 2011, 15.

680 Lehto 2006, 193.

681 Torvinen 1980, 59–60; Lehto 2006, 134–135, 139–140, 143–144, 163, 170–171, 176–178.

682 Lehto 2006, 157.

683 Emt., 157.

684 Torvinen 1980, 47–48.

685 Kulha 2002, 29–44; R. Seppälä 2008, 90.

686 Kehälina & Melin 1988, 67.

687 Emt., 68.

688 Melin & Nikula 1993, 56–58.

osa liittoon kuuluneista työskenteli muissa viestimissä kuin sanomalehdessä ja harjoitti muuta kuin toimittajan ammattia.⁶⁸⁹ SSL alkoi muuttua yleiseksi, jäsenistönsä taloudellisia etuja ajavaksi ammattiliitoksi, ja omaa työtä koskevien erityisten kysymysten pohdinta siirtyi erikoistuneiden toimittajien yhdistyksiin, joita perustettiin lisää myös 1980-luvulla.⁶⁹⁰ Erikoistuvan journalismin yksi keskeisistä kysymyksistä on ollut se, miten toimittajat pystyvät säilyttämään riippumattomuutensa ollessaan tiiviissä vuorovaikutuksessa samojen tietolähteiden kanssa. Järjestöhistoriikeista ja toimittajien puheenvuoroista voi lukea tarinoita siitä, kuinka toimittajat irtautuivat lähteidensä talutusnuorasta, mistä seurasi erilaisia yhteenottoja ja mikä muutti suhteita aiempaa etäisemmiksi ja jännitteisemmiksi.⁶⁹¹

4.4.2. Itsesääntely: Vakiintuneella järjestelmällä valvottavien vahva tuki

1980- ja 1990-luvulla median kaupallistuminen kävi yhä ilmeisemmäksi.⁶⁹² Lehdistössä taloudelliset arvot nousivat keskeiselle sijalle; sanomalehdet muuttuivat kauppatavaraksi ja puolueista riippumattomiksi.⁶⁹³ Sähköiseen viestintään sallittiin kaupallisia toimijoita, kuten paikallisradioita ja valtakunnallisia tv-kanavia.⁶⁹⁴ Kaupallistumiskehitys nosti esiin epäilyt siitä, että halukkuus toimia ammattieettisesti on aiempaa vähäisempi, ellei sitä voi perustella rahalla.⁶⁹⁵

Journalistien luovimista muuttuvassa toimintaympäristössä helpotti se, että itsesääntelyjärjestelmä oli 1980-luvulla vakiinnuttanut asemansa tapakulttuurin ja oikeudellisen sääntelyn välissä. Lehtimiehen ohjeita uudistettiin taajaan: vuosina 1976, 1983 ja 1992.⁶⁹⁶ Into uudistaa eettistä koodia istuu hyvin ajan henkeen: 1970- ja 1980-luvulla Suomessa elettiin sektori- ja hallintosuunnittelun valta-aikaa, ja erilaisia ristiriitoja uskottiin voitavan säädellä kansainvälisten sopimusten, kansainvälisen oikeuden ja eettisen harkinnan avulla.⁶⁹⁷ Lehtimiehen ohjeissa tämä näkyi yleisen edun painottamisena. Toimittajien oli pitädyttävä

689 Kehälinna & Melin 1988, 17–18; Melin & Nikula 1993, 3.

690 Aikakauslehtien Päätoimittajat ry. perustettiin vuonna 1979, Suomen Ulkomaantoimittajien yhdistys vuonna 1983, Sisustustoimittajat ry. samana vuonna, Tiedetoimittajain Liitto vuonna 1985, Lääketieteentoimittajat ry. 1987 (vuodesta 2011 lähtien Terveystoimittajat ry.) ja Oikeustoimittajat ry. vuonna 1988 (Tiedetoimittaja 4/2009, 1; Aikakauslehtien... 2013; Oikeustoimittajat 2011; Sisustustoimittajat 2011; Terveystoimittajat 2011; Ulkomaantoimittajien... 2011).

691 Ks. esim. Väisänen 1992; A. Mikkonen 1998; Hämäläinen 2002a.

692 H. Nieminen & Pantti 2012, 20–23.

693 Tommila & Salokangas 1998, 244–267, 304–308; Luostarinen & Uskali 2004.

694 Luostarinen & Uskali 2004; Herkman 2009a, 34–35.

695 T. Vuortama 1984, 171; Mäntylä 2008, 204.

696 Heinonen 1995, 114.

697 Mäntylä 2008, 192.

tietäntyyppisessä journalismissa yleisen edun nimissä. Myös ajatus journalistien vastuusta ei enää rajoittunut tosiasioiden neutraaliin välittämiseen, vaan Lehtimiehen ohjeissa penättiin vuodesta 1983 lähtien yleismaailmallisten arvojen, kuten ihmisoikeuksien, demokratian, rauhan ja kansainvälisen yhteisymmärryksen kunnioittamista.⁶⁹⁸ Vuoden 1992 ohjeissa journalistin vastuuseen lisättiin ympäristövaikutusten huomioonottaminen. Yleisestä edusta niissä ei kuitenkaan enää puhuttu.⁶⁹⁹

Kun itsesääntelyjärjestelmän alkuvaiheessa hyvää journalistista tapaa jäljitettiin useammasta lähteestä, 1980-luvulla Lehtimiehen ohjeet olivat nousseet keskeisimmäksi ohjenuoraksi.⁷⁰⁰ Vuodesta 1976 lähtien toimittajien ammattietiikan noudattaminen on kirjattu osaksi työehtosopimuksia, ja vuoden 1983 uudistusta edelsi laaja lausuntokierros, johon osallistuivat kaikki keskeiset journalistisen alan yhteisöt.⁷⁰¹ Unescon joukkotiedotusjulistuksen ja journalistijärjestöjen yleismaailmallisen julistuksen kaltaisten koodistojen vaikutukset suomalais-toimittajien etiikkaan näkyivät etenkin yleisten arvoihanteiden siirtymisessä Lehtimiehen ohjeisiin.⁷⁰² Eettinen koodi muuttui 1970- ja 1980-luvulla yleisemmälle tasolle, koska hyvän lehtimiestavan vakiinnuttua ei toimittajille tarvinnut antaa pilkuntarkkoja ohjeita.⁷⁰³

1980-luvun loppuun mennessä oli kertynyt mittava aineisto siitä, miten hyvää lehtimiestapaa tulkittiin yksittäistapauksissa. Julkisen Sanan Neuvosto oli kahden vuosikymmenen aikana käsitellyt toistatuhatta tapausta sille lähetettyjen kanteluiden perusteella. Langettavia päätöksiä JSN oli antanut näistä 375 kertaa.⁷⁰⁴ JSN ja sen päätökset tunnettiin varsin hyvin alan sisällä; julkaistiinhan niitä säännöllisesti ammattilehdissä.⁷⁰⁵ JSN:lle lähetettyjen kanteluiden määrän perusteella voi arvioida sen saavuttaneen myös yleisön keskuudessa kohutuullisen tunnettuuden 1970-jälkipuoliskolla, jolloin sille tulleiden kanteluiden vuotuinen määrä alkoi lähennellä sataa.⁷⁰⁶ Vakautta toimintaan loi osaltaan se, että oikeusneuvos Henrik Grönqvist johti neuvoston toimintaa 12 vuoden ajan: 1978–1990.⁷⁰⁷ Itsesääntelyn tunnettuutta lisäsi yksittäisten henkilöiden aktiivisuus journalistieettisen tietouden levittämisessä. Lars Bruun ja Timo Vuortama

---

698 Löf 2008, 93.

699 Mäntylä 2008, 192.

700 T. Vuortama 1984, 44–45.

701 Emt., 45; Löf 2008, 88.

702 Löf 2008, 93.

703 Emt., 88.

704 Mäntylä 2008, 45.

705 Heinonen 1995, 134–135.

706 T. Vuortama 1984, 28.

707 Mäntylä 2008, 42.

kirjoittivat 1970-luvulta lähtien aiheesta useita oppikirjoja,⁷⁰⁸ luennoivat niin toimittajaopiskelijoille kuin jo ammatissa toimiville journalisteille ja toivat näkemyksiään esiin ammattilehtien palstoilla.

Kaupallistumista kohtaan tunnettu epäluulo näkyi toimittajille vuonna 1987 tehdyssä kyselytutkimuksessa, jossa joka toinen uskoi ammattieettisten sääntöjen noudattamisen vähentyvän tulevaisuudessa. Niiden noudattamisen lisääntymiseen uskoi vain 16 prosenttia vastanneista.⁷⁰⁹ Vaikka journalistietiikan tulevaisuuteen suhtauduttiin pessimistisesti, itsesääntelyjärjestelmän kulmakiviin ammattikunnan asenne oli myönteinen. 1993 tehdyssä kyselyssä vajaa puolet toimittajista arvioi saavansa Journalistin ohjeista apua jokapäiväiseen työskentelyyn ja yli puolet uskoi JSN:n lakkauttamisen johtavan journalismin laadun heikentymiseen.⁷¹⁰

4.4.3. Koulutus: Vaihtoehtojen runsaus sai alan tyytyväiseksi

Toimittajakoulutuksen tulehtuneet välit tulivat yleiseen tietoisuuteen 1970- ja 1980-luvun vaihteessa, kun Tampereen yliopiston opetusjaoston apulaisprofessorin valinnasta riideltiin kolmen vuoden ajan.⁷¹¹ Riitelyn sivutuotteena koulutuskentän asetelmat alkoivat selkiytyä ja kullekin oppilaitokselle löytyi oma osaamisen alue, jolla saattoi erottua muista. Rauenneen integraatiohankkeen ja repivän virantäytön jälkeen Tampereen yliopiston koulutusväylät erkaantuivat toisistaan – kertojasta riippuen vaihetta on kuvattu totaaliseksi jääkaudeksi⁷¹² tai rauhanomaiseksi rinnakkaiseloksi.⁷¹³ Sadan opintoviikon mittainen toimittajatutkinto ja 160 opintoviikon pituinen tiedotusalan koulutusohjelma (tiedotusoppi) profiloituivat hyvin erityyppisiksi toimittajien kouluttamisessa. Toimittajan ammattiin harjaannuttavien taito-opintojen osuus kaikista opinnoista oli 1980-luvun lopussa tiedotusopissa vajaa neljännes ja toimittajatutkinnossa lähes puolet. Tutkielmaopintoja oli tiedotusopissa vajaa kolmannes ja toimittajatutkinnossa viidennes.⁷¹⁴

Tampereen yksinvalta toimittajakouluttajana mureni 1970- ja 1980-luvulla. Helsingin yliopiston viestinnän opetus vakiinnutti asemansa; vuonna 1978 opiaineeseen valittiin ensimmäinen professori ja avattiin 160 opintoviikon koulu-

708 L. Bruun 1970; 1972; 1977; 1982; 1984; L. Bruun ym. 1981; 1984; T. Vuortama 1976; 1978; 1983; 1984; 1986.

709 Kehälina & Melin 1988, 30.

710 Heinonen 1995, 117, 136.

711 Lampinen 1985, 119; Salminen 2004, 217–232.

712 Lampinen 1985, 118–119.

713 Nordenstreng & Uusitupa 1985, 65.

714 Tampereen yliopisto nuoriso... 1988, 76–93; Tampereen yliopisto yhteiskunta... 1988, 124–134; ks. myös Koljonen 2007.

tusohjelma.⁷¹⁵ Vaikka Helsingin yliopistossa annettu koulutus lähestyi viestintää teoreettisemmin ja laajemmin kuin joukkoviestintää ja journalismia painotta- neet toimittajakoulutuslaitokset, merkittävä osa koulutusohjelman opiskelijoista sijoittui journalistisiin työtehtäviin.⁷¹⁶ Ruotsinkielisiä toimittajia kouluttanut Svenska social- och kommunalhögskolan yhdistyi vuonna 1984 osaksi Helsingin yliopistoa.⁷¹⁷ Yhdistyminen avasi SSKH:n opiskelijoille mahdollisuuden suorittaa ylempi korkeakoulututkinto.⁷¹⁸ Kokonaan uusi, ylempään korkea- koulututkintoon johtava toimittajakoulutusväylä avattiin Jyväskylän yliopiston humanistiseen tiedekuntaan vuonna 1987.⁷¹⁹ Uusi avaus perustui toimittajien koulutustarpeesta mietintönsä jättäneen toimikunnan ehdotukseen.⁷²⁰ Epävirallisesti uudesta toimittajakoulusta toivottiin vastavoimaa Tampereen yliopiston tiedotusopin laitokselle, jonka koulutusta kohtaan tunnettiin yhä epäluuloja etenkin media-alan työnantajien keskuudessa.⁷²¹ Jyväskylästä ei kuitenkaan muodostunut ”anti-Tamperetta”, vaan monilta osin siellä järjestettiin vastaavia kursseja ja luettiin samoja kirjoja kuin Tampereella.⁷²²

Yliopistojen lisäksi huomattavia toimittajakouluttajia olivat 1980-luvulla Sanoman toimittajakoulu ja useat kansanopistot. 1990-lukuun alkuun mennessä Sanoman koulun peruskursseilta oli valmistunut 230 journalistia, joista valtaosa työskenteli Helsingin Sanomissa tai muissa medioissa.⁷²³ Uusia opiskelijoita otettiin toimittajakouluun 1980-luvulla aiempaa harvemmassa tahdissa, koska koulua ei tarvittu toimittajavajeen paikkaajana samalla tapaa kuin edellisinä vuosikymmeninä.⁷²⁴ Useat kansanopistot ovat 1970-luvulta lähtien tarjonneet viestinnän alan koulutusta. Vaikka opistojen toimittaja- ja viestintälinjat eivät olekaan myöntäneet ammattitutkintoja, opistojen kautta on siirrytty etenkin maakunnallisiin ja paikallisiin viestimiin sekä korkeakouluihin jatkamaan toimittajaopintoja. 1980-luvun alussa viestinnän koulutusta oli tarjolla viidessä kansanopistossa, mutta jo 1990-luvun puolivälissä sitä tarjottiin 25 kansanopistossa.⁷²⁵

Koulutustarvetoimikunta arvioi 1980-luvun puolivälissä, että alalle tarvitaan vuosittain 250–300 uutta toimittajaa.⁷²⁶ Osittain ristiriitaiset tavoitteet vapaasta ammatista ja koulutustason nostamisesta toimikunta ratkaisi ”peukalosaan-

715 Komiteanmietintö 1984: 49, 9–10; Salminen 2004, 175–177.

716 Komiteanmietintö 1984: 49, 10; Luostarinen 1991b, 74.

717 Komiteanmietintö 1984: 49, 7.

718 Salokangas 2003, 15.

719 Salokangas 2003, 14.

720 Komiteanmietintö 1984: 49, 49–51.

721 Salokangas 2003, 13.

722 Hemánus 2002, 80; Salokangas 2003, 14.

723 Arolainen 1991, 87.

724 Emt., 114.

725 Sanomalehtimies 11/1981, 7; Viestinnänalan koulutuksen... 1997, liite 2.

726 Komiteanmietintö 1984: 49, 45–46.

nöllä”, jolla pyrittiin siihen, että puolet alalle tulevista olisi opiskellut yliopistossa nimenomaan toimittajaksi ja puolet opiskellut jotain muuta.⁷²⁷ Tavoitteeseen pääsy edellytti uuden koulutusväylän avaamisen lisäksi aloituspaikkojen lisäämistä olemassa oleviin oppilaitoksiin: yliopistojen toimittajakoulutuslaitoksiin otettiin 1980-lopussa 165 uutta opiskelijaa vuosittain.⁷²⁸ Tampereen yliopistossa luki vuonna 1989 pääaineena joko tiedotus- tai sanomalehtioppia 650 opiskelijaa.⁷²⁹ Opiskelijamäärän kasvu ei välittömästi kertautunut suoritettujen tutkintojen määrään: vuonna 1989 joko toimittajatutkinnon tai kandidaatin tutkinnon tiedotusopista suorittaneita oli 41, kaksi enemmän kuin kaksi vuosikymmentä aiemmin.⁷³⁰ Toimittajien yleisessä koulutustasossakaan ei ollut suurta muutosta tapahtunut. Oman alan koulutusta hankkineiden osuus oli 21 prosenttia ja yli-päänsä korkeakoulututkinnon tai -opintoja suorittaneiden 59 prosenttia: osuudet olivat nousseet jonkin verran sitten 1960-luvun lopun.⁷³¹

Toimittajakoulutuksen asemasta 1980- ja 1990-luvun vaihteessa piirtyy ris-tiriitainen kuva. Yhtäältä poliittiset intohimot koulutuksen ympäriltä näyttivät lientyneen. Aloituspaikkojen lisääminen, uusien koulutusväylien avautuminen ja Tampereen koulutusyksikköjen kesken vallinnut linnarauha olivat asioita, jotka saivat niin työnantajien kuin ammattiliiton edustajat tyytyväisiksi.⁷³² Alalla näytti vallitsevan konsensus siitä, että toimittajakoulutuksen perinteiset tehtävät ja mahdolliset uudet avaukset olivat parhaiten yhdistettävissä yliopis-toissa.⁷³³ Toisaalta Neuvostoliiton hajoamisesta seurannut kriittinen keskustelu suomettumisesta liippasi myös toimittajakoulutusta ja Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen tunnetuimpien professoreiden Kaarle Nordenstrengin ja Pertti Hemánuksen asema journalistien kouluttajina asetettiin 1990-luvun alussa ammattilehtien palstoilla kyseenalaiseksi suorasukaisemmin kuin oli tehty aiempina vuosikymmeninä.⁷³⁴

4.4.4. Tutkimus: Poliittisia intohimoja, journalismireformeja ja käsitteellisiä käännteitä

Suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa 1970- ja 1980-luku olivat erkaantumisen ja kiistelyn aikaa. Muutos oli linjassa kansainvälisen kehityksen kanssa: MCR-paradigman valta-aseman murennuttua positivistiset, marxilaiset ja hermeneut-

727 Salokangas 2009, 126.

728 Salokangas 2003, 14.

729 Tampereen yliopiston opiskelijatilasto... 1989, 10, 18.

730 Tampereen yliopiston tilastokirja 1991, 50, 54.

731 Kehälina & Melin 1988, 13.

732 Luostarinen 1991b, 63–80.

733 Salokangas 2003, 14.

734 Hemánus 2002, 71–83; Salminen 2004, 289–295; Nordenstreng 2009.

tiset tutkimussuuntaukset pilkkoutuivat yhä kapeammiksi kuppikunniksi.⁷³⁵ Suomalaisen yhteiskunnan poliittiset jakolinjat näkyivät myös viestinnän tutkimuksessa, jossa liittyttiin keulahahmojensa mukaan nimettyihin ryhmittymiin: liberaalia lehdistäteoriaa kannattaneisiin ”wiiolaisiin” tai marxilaista lehdistöteoriaa kannattaneisiin ”nordenstrengiläisiin”.⁷³⁶

”Nordenstrengiläisen” koulukunnan keskeiset henkilöt olivat Tampereen yliopiston professorit Kaarle Nordenstreng, Yrjö Ahmavaara ja Pertti Hemánus.⁷³⁷ ”Wiiolaisen” koulukunnan johtava henkilö oli Helsingin yliopiston professori Osmo A. Wiio.⁷³⁸ Sekä ”wiiolaiset” että ”nordenstrengiläiset” ymmärsivät viestinnän tiedonsiirroksi tai sanomien vaihdoksi, mutta edelliset tarkastelivat viestinnän toimivuutta tai tehokkuutta, kun taas jälkimmäiset analysoivat viestinnän sisältöjen suhdetta todellisuuteen ja vaikutuksia vastaanottajiin.⁷³⁹ ”Nordenstrengiläistä” tutkimusta motivoi käsitys epätasa-arvoisesta luokkayhteiskunnasta, jossa yhteiskunnallinen tietoisuus ja objektiivinen todellisuus eivät kohdanneet.⁷⁴⁰ Joukkoviestinnän tuotantoa, sisältöä ja kulutusta määrääviä voimia oli analysoitava, ja tutkijan tuli osallistua normatiivisiin pohdintoihin ja tiedotusvälineiden tavoitteiden määrittelyyn.⁷⁴¹ ”Wiiolainen” tutkimus sitä vastoin perustui yleiseen järjestelmäteoriaan ja käsitykseen siitä, että avoin ja vapaa markkinatalous luo parhaat edellytykset yksilöiden ja instituutioiden informaation vaihtoon perustavalle ympäristöön sopeutumiselle.⁷⁴²

Journalismin tutkimuksen taistelupari 1980-luvulla tuli kuitenkin marxilaisen koulukunnan sisältä: Pertti Hemánus ja Tampereen yliopiston tutkija Kauko Pietilä olivat tyytymättömiä vallanpitäjien talutusnuorassa kulkevaan mediaan ja esittivät omat rohtonsa journalismin suorituksen parantamiseksi.⁷⁴³ Hemá-

735 V. Pietilä 1982, 2–14; Hemánus 1989, 138–139, 142–146; T. Malmberg 2002 [1998], 424–428.

736 V. Pietilä 1982, 3; V. Pietilä ym. 1990, 174. Viestinnän tutkijat järjestäytyivät vuonna 1974 Tiedotusopilliseksi yhdistykseksi (TOY), mutta saman vuosikymmenen lopulla ”wiiolaiset” marssivat ulos TOY:n toiminnasta ja perustivat Viestintätutkimuksen seuran (VTS) (Salminen 2004, 244–246; Tiedotusopillinen... 2011).

737 Nordenstreng, Ahmavaara ja Hemánus olivat mukana 1960-luvun lopussa Yleisradion PTS-tutkimuksissa. Nordenstreng nimitettiin tiedotusopin professoriksi (alana radio ja televisio) vuonna 1971, Ahmavaara matematiikan ja yhteiskuntatieteiden metodologian professoriksi vuonna 1971 ja Hemánus lehdistö- ja tiedotusopin professoriksi vuonna 1973. (Hemánus 1989, 132; Yhteiskuntatieteellisen... 2009, liite 1, 173, 176, Tutkimuslaitoksen... 2009, liite 2, 186)

738 Osmo A. Wiio nimitettiin viestinnän professoriksi (alana organisaatioviestintä) vuonna 1978 Helsingin yliopistoon vasta perustetulle tiedotusopin laitoksella (vuodesta 1993 alkaen viestinnän laitos). Sitä ennen hän oli ehtinyt toimia muun muassa kansanedustajana, Kaupakorkeakoulun professorina, Sitran ja Suomen Työntantajien Keskusliiton asiamiehenä (V. Pietilä ym. 1990, 172; P. Aula & Juholin 2008; Laitoksen... 2013)

739 V. Pietilä 1982, 4–6.

740 V. Pietilä ym. 1990, 173–174.

741 Emt., 172.

742 Emt., 172–173.

743 Ks. esim. Hemánus & Tervonen 1980; 1986; K. Pietilä 1980; 1981; Haapasalo ym. 1981; Hemánus & K. Pietilä 1982; K. Pietilä & Sonderman 1987; 1994; Hemánus 1989; 1990.

nuksen mielestä julkisuuteen kaivattiin lisää objektiivisuutta, eli totuudellisia, olennaisista puolista kertovia ja ilmiöiden alla piilevän olemuksen paljastavia sanomia edistämään maksimaalisen realistisen maailmankatsomuksen syntyä vastaanottajissa.⁷⁴⁴ Pietilän mielestä julkisuuteen tarvittiin lisää diskursiivisuutta murtamaan yksisuuntaista ja hierarkkista joukkoviestintää ja ajamaan asioita ja organisoimaan ihmisiä, mikä edellytti normaalin konstruointia vieraannuttavalla ja samaistuksen estävällä tavalla.⁷⁴⁵ Koska Hemánus ja Pietilä työskentelivät Tampereen yliopistossa, maan suurimman toimittajakoulutuslaitoksen yhteydessä, heidän journalismireforminsa levisivät tehokkaasti nuorten toimittajanalkujen keskuudessa.⁷⁴⁶ Hemánuksen objektiivisesta ja Pietilän uudesta journalismista keskusteltiin vilkkaasti myös sanomalehtimiesyhdistyksen seminaareissa ja Sanomalehtimies-lehden palstoilla.⁷⁴⁷

Suomalaisessa joukkoviestinnän tutkimuksessa 1980-luku oli erilaisten käännteiden aikaa: Viestintää ei enää mielletty vain tiedonsiirroksi, vaan se oli mahdollista nähdä myös yhteiskunnalliseksi suhteeksi Kauko Pietilän tavoin tai kulttuurisesti yhteiseksi merkityksiksi Tarmo Malmbergin tavoin.⁷⁴⁸ Yhteiskunnan ilmiöiden selittämisen sijaan tutkimuksen huomio kohdistui yhä enemmän yksilöiden, merkitysten ja kulttuurin ymmärtämiseen.⁷⁴⁹ Lisäksi tutkijoiden ymmärrys kielestä oli muuttunut: Kieli ei enää niinkään esittänyt tai heijastanut todellisuutta, vaan kielen käyttö rakensi sosiaalisen, ihmisten kesken kulttuurisesti jaetun todellisuuden.⁷⁵⁰

Koulukuntien kamppailut näkyivät myös oppikirjoissa. ”Nordenstrengiläisten” viestintäoppien avanteokset olivat Yrjö Ahmavaaran ”Informaation” ohella Kaarle Nordenstrengin ”Tiedotusoppi” sekä Pertti Hemánuksen ja Ilkka Tervosen ”Objektiivinen joukkotiedotus” ja ”Totuuksista utopioihin”.⁷⁵¹ Pelkistetymmät versiot koulukunnan ajattelusta Hemánus esitti myöhemmin teoksissaan ”Viestinnän ja joukkotiedotuksen perusteet” ja ”Journalistiikan perusteet”.⁷⁵² ”Wiiolaisen” koulukunnan keskeinen teos oli Osmo A. Wiion ”Viestinnän perusteet”.⁷⁵³ Myös toimitustyön oppikirjoissa voidaan tehdä karkea jako näiden kahden koulukunnan kesken sen perusteella painotettiin kirjojen tiedonsiirtokäsityksissä tietoa vai siirtoa: Antero Okkosen ”Toimittajan työ I” ja Jorma Miet-

744 Hemánus & Tervonen 1980, 135; V. Pietilä ym. 1990, 173.

745 Hemánus & K. Pietilä 1982, 303; V. Pietilä ym. 1990, 177–178.

746 Salminen 2004, 253–255.

747 Ks. myös Paukku 1982, 9; Silvasti 1984, 137–160, Lehtola 1987, 210–218.

748 V. Pietilä ym. 1990, 175–176.

749 K. Pietilä 2012, 250–251.

750 Kunelius 2003, 152.

751 Nordenstreng 1975; 1978; Hemánus & Tervonen 1980; 1986.

752 Hemánus 1989; 1990.

753 OA. Wiio 1973; 1977; 1989.

tisen ”Toimitustyö” henkivät enemmän ”wiiolaisuutta” ja Mikko Bruunin, Ilkka Koskimiehen ja Ilkka Tervosen ”Uutisoppikirja” ”nordenstrengiläisyyttä”.⁷⁵⁴

4.5. Yhteiskunta ja professio 2009: Sopeutuminen globaaliin talouteen ja uusiin viestimiin

Vuonna 2009 Suomi oli yksi Euroopan unionin 27 jäsenvaltiosta. Tämä tarkoitti sitä, että Suomi oli päättämässä koko mannerta koskevista asioista mutta samalla merkittävä osa kansallisesta päätöksenteosta oli siirtynyt unionin toimielimille.⁷⁵⁵ EU-Suomessa pääministeri oli noussut keskeisimmäksi poliittiseksi toimijaksi, ja päätösvaltaa käyttivät suurimpien puolueiden johtamat, koko vaalikauden istuneet koalitiollahitukset.⁷⁵⁶ EU-jäsenyyden ja Nokian kaltaisten suuryritysten takia maailmantalouden heilahdukset vaikuttivat Suomeen välittömästi: Vuosituhannen vaihteessa Suomen talous oli tunnettu kilpailukyvystään ja Nokia hallitsi suvereenisti matkapuhelinmarkkinoita.⁷⁵⁷ Kymmenen vuotta myöhemmin Suomi oli luisunut mukaan euroalueen velkakriisiin, ja myös Nokian kyky tuottaa vaurautta puhelimillaan ontui.⁷⁵⁸ Poliittisen päätöksenteon etäännyminen ja talouden äkilliset käännteet herättivät epäluottamusta kansan keskuudessa, mikä horjutti vakiintuneita poliittisia asetelmia 2010-luvulle tultaessa.⁷⁵⁹

Vuonna 2009 Suomen mediakenttä oli käymistilassa: Tarjonnan lisääntyminen oli vienyt yleisöä pois suurimmilta lehdistä ja kanavilta, ja kotimaisten yhtiöiden valta-asemat horjuivat ulkomaisten kilpailijoiden tuottamasta paineesta.⁷⁶⁰ Varsinkin graafisen viestinnän yllä leijui uhkakuvia, sillä suomalaiset olivat korvanneet lehtien lukua internet-selailulla.⁷⁶¹ Suomessa ilmestyi 2000-luvun lopulla 200 sanomalehteä, joiden yhteislevikki oli laskenut 2,9 miljoonaan.⁷⁶² Suurimman sanomalehden Helsingin Sanomien levikki oli enää vajaat 400 000.⁷⁶³ Aikakauslehtien lukumäärä oli 2000-luvun lopussa vajaat 4 800, ja suurin yleisölehti Seiska saavutti juoruista koostuvalla sisällöllään runsaan 220 000 levikin.⁷⁶⁴ Myös Yleisradiolla oli vaikeuksia pärjätä kaupallisen tarjonnan moninkertaistuttua. Valtakunnan tasolla Yleisradio kilpaili kuudella radiokanavallaan

754 Okkonen 1974; 1980; Miettinen 1984; 1988; M. Bruun ym. 1986.

755 Meinander 2010 [2006], 281–283.

756 Nevakivi 2004, 340–349.

757 Meinander 2010 [2006], 272–274.

758 Vartiainen 2011.

759 Borg 2012, 17–21.

760 Herkman 2009b, 77–80.

761 Sinkko 1990, 211; Joukkoviestimet... 2010, 52.

762 Sanomalehtien... 2013.

763 Levikkitalasto... 2012.

764 Joukkoviestimet... 2010, 199; Levikkitalasto... 2012.

kymmentä kaupallista radiokanavaa vastaan.⁷⁶⁵ Valtakunnallisista kaupallisista kanavista ensimmäisenä toimintansa oli aloittanut Radio Nova vuonna 1997. Television puolella Yleisradio lähetti ohjelmia neljällä kanavalla, kun taas vapaasti vastaanotettavia kaupallisia kanavia oli tarjolla kahdeksan.⁷⁶⁶ MTV3 ja Nelonen aloittivat toimintansa jo 1990-luvulla, muut 2000-luvulla. Kaikki merkittävät mediayhtiöt tarjosivat 2000-luvulla sisältöjään myös internetissä. Vuonna 2009 kolme käytetyintä internet-sivustoa oli Ilta-Sanomat, Iltalehti ja MTV3, joilla kullakin oli viikoittain vajaat kaksi miljoonaa kävijää.⁷⁶⁷ Viestintäpolitiikassa kovin kädenvääntö käytiin Yleisradion rahoituksesta ja siihen liittyen julkisen palvelun määrittelystä.⁷⁶⁸ Julkisella rahoituksella pyrittiin myös vahvistamaan informaatioyhteiskuntaa lähinnä tukemalla verkko- ja mobiiliviestinnän innovaatioita.⁷⁶⁹

4.5.1. Ammattijärjestöt: Järjestäytyminen laajaa mutta ponnetonta

Suomen Sanomalehtimiesten Liitto muuttui vuonna 1993 Suomen Journalistiliitoksi (SJL). Nimenvaihdoksella haluttiin ilmentää sitä, että liitto ei enää ollut yksinomaan sanomalehtiä toimittavien miesten etujärjestö.⁷⁷⁰ Järjestöyhdistymiset olivat tuoneet liittoon radiossa, televisiossa ja aikakauslehdissä työskenteleviä jo 1970- ja 1980-luvulla, ja 1990-luvulla jäsenkirjo laventui entisestään, kun sähköisten viestimien ohjelmatyöntekijöille ja kustannustoimittajille avattiin mahdollisuus liittyä SJL:ään.⁷⁷¹ Uutta nimeä toimittajien kattojärjestölle puolsi myös se, että liitto oli vähitellen muuttunut miesvaltaisesta naisvaltaiseksi.⁷⁷² SJL ei myöskään enää ole voinut keskittyä ajamaan vain vakituisissa työsuhteissa olevien etua, koska liitossa on tätä nykyä runsaasti freelancereita, pätkätyöläisiä, opiskelijoita ja eläkeläisiä.⁷⁷³

Vaikka SJL:n jäsenmäärä on kahdessa vuosikymmenessä miltei kaksinkertaistunut, liiton vaikutusvalta on muun ay-liikkeen tavoin heikentynyt globaalin pörssitalouden ohjaamilla työmarkkinoilla.⁷⁷⁴ Mediayhtiöt reagoivat talouden

765 Joukkoviestimet... 2010, 93–94.

766 Emt., 63.

767 Emt., 218.

768 Herkman 2009b, 79–80.

769 Meinander 2010 [2006], 274–275, 280.

770 Journalistinen työ... 1996, 2.

771 P. Laine 2011, 80.

772 Vuonna 1968 joka neljäs jäsen oli nainen ja vuonna 1995 joka toinen. Vuonna 2010 naisten osuus SJL:n jäsenistä oli 57 prosenttia. (Jäsenmäärän... 2013)

773 Vuonna 2009 SJL:ssä oli noin 15 500 jäsentä, joista eläkeläisiä oli vajaat 2 900, freelancereita runsaat 1 900, opiskelijoita vajaat 1 100 ja työttömiä vajaat 600 (Jäsenlajien... 2013). Määräaikaisten työntekijöiden osuus kaikista työsuhteessa olevista journalisteista oli 2000-luvulla eri selvitysten mukaan 10–15 prosenttia (Määräaikaisten... 2005; Journalistiliiton... 2009).

774 Ks. myös Örnebring 2010, 569–570.

taantumiseen ensin 1990-luvun alussa, seuraavan kerran 2000-luvun alussa ja vielä kerran 2000-luvun lopussa irtisanomalla ja lähettämällä eläkkeelle satoja journalisteja.⁷⁷⁵ Omistuksen keskittyttyä ja tuotannon konvergoitua mediayhtiöt ovat painostaneet journalisteja luopumaan tekijänoikeuksistaan: työsuhteessa olevilta ne on ostettu pois kertakorvauksilla, ja freelancereilta ne on otettu pois edellytyksenä yhteistyön jatkumiselle.⁷⁷⁶ Henkilöstövähennykset ja työhön liittyvien oikeuksien leikkaukset ovat johtaneet ulosmarsseihin ja satunnaisiin mielenilmauksiin, mutta varsinaisiin työtaistelutoimiin SJL ei ole vuoden 1988 jälkeen ryhtynyt.⁷⁷⁷ Työehdoista on yhä useammin sovittu paikallisesti.⁷⁷⁸ Tällöin toimitusosastot, luottamusmiehet ja yksittäiset työntekijät ovat neuvotelleet työnteon ehdoista suoraan työn- tai toimeksiantajansa kanssa, eikä ammattiliitolla ole neuvotteluprosessissa ollut kuin neuvonantajan rooli.

Journalistit ovat 2000-luvulla suhtautuneet ristiriitaisesti liittonsa kykyihin edunvalvojana. SJL:n jäsenten mielestä heidän liittonsa on menestynyt kehnosti palkankorotusten ajamisessa esimerkiksi Paperi-, Metall- ja Lääkäriliittoon verrattuna.⁷⁷⁹ Jäsenet olivat tyytymättömiä myös SJL:n kykyyn ennakoida alan muutoksia ja ottaa huomioon heidän mielipiteitään.⁷⁸⁰ Toisaalta ammattiliitto nähtiin yhä useammin eräänlaiseksi vakuutusyhtiöksi, joka antaa turvan erilaisissa ongelmatilanteissa.⁷⁸¹ Ansiosidonnainen työttömyysturva on epävarmuuden keskellä eläville journalisteille keskeinen jäsenyysperuste. Myös SJL:n hankkima jäsenvakuutus ja tarjoama oikeusapu ovat palveluita, joihin on oltu tyytyväisiä.

Paisuvan kattojärjestön vastapainoksi journalistien järjestökenttä on viime vuosikymmeninä rikastunut uusista pienyhdistyksistä.⁷⁸² Osa näistä järjestöistä ei ole tyytynyt vain kokoamaan yhteen samanlaista työtä tekeviä, vaan niiden pyrkimyksenä on ollut tietynlaiseen journalismiin liittyvien erityismetodien kehittäminen ja markkinointi. Esimerkiksi tutkivat toimittajat ja innovaatioista raportoivat toimittajat ovat saaneet näkyvyyttä sillä, että heidän yhdistyksensä

775 Melin & Nikula 1993, 64–65; Journalisti 19/2011, 4–5; Nikunen 2011, 30–40; Puttonen 2011, 110–115.

776 Lintula 2005, 242–246; Journalisti 8/2011, 6–7; Journalisti 17/2011, 11–14; Honkonen & Lankinen 2012, 64–71. Sähköisissä viestimissä tekijänoikeuksista luopumisen vastikkeeksi luotiin muun muassa järjestelmät koulutuslomista ja stipendeistä (Leppänen & Munck 2011, 75–78).

777 P. Laine 2011, 82; A. Nieminen 2011, 106.

778 Ks. esim. Seretin 2000.

779 Nurmela 2006.

780 Ks. myös Lintula 2005, 204–206; Jyrkiäinen 2008, 43, Verkkoliite/88.

781 Nurmela 2006.

782 Ympäristötoimittajat ry. perustettiin vuonna 1991, Tutkivan journalismin yhdistys vuonna 1992, kehitysmaatoimittajia yhdistävä Maailman Sivu -yhdistys vuonna 1993 ja sen seuraaja Viestintä ja kehitys -sätiö (Vikes) vuonna 2005, Koulutustoimittajat ry. vuonna 2000, Innovaatiojournalismin seura vuonna 2007 ja Sosiaalitoimittajat ry. vuonna 2010 (Järjestöuutiset 2010; Maailman... 2011; Finjo... 2013; Koulutustoimittajat 2013; Tutkivan... 2013; Vikes 2013; Ympäristötoimittajat 2013).

ovat vuosittain jakaneet tunnustuspalkintoja kyseisen lajityypin parhaille taidonnäytteille. Uusien tulokkaiden rinnalla jatkavat sitkeästi perinteiset toimittajajärjestöt; esimerkiksi Nuorsuomalainen Sanomalehtimiesyhdistys ja Urheilutoimittajain Liitto toimivat yhä vireästi kehittäen jäsenistönsä ammattitaitoa ja vahvistaen ammatti-identiteettiä.⁷⁸³ Journalistien ammatillisen järjestäytymisen eri kerroksista voi nähdä instituution muuttumisen: Poliittiset toimittajajärjestöt muistuttavat puoluepoliittisen lehdistön valtakaudesta, SJL:n välineperusteiset jäsenyhdistykset viestimien mukaan eriytyneestä mediajärjestelmästä, tietyn aihealueen seurantaan erikoistuneiden toimittajien järjestöt toimitustyön differentioitumiskehityksestä ja journalismin valtavirtaa haastavien toimittajien yhteenliittymät viimeaikaisista reformipyrkimyksistä.

4.5.2. Itsesääntely: Sisäisiä ristiriitoja ja painetta ulkopuolelta

Suomen kaltaisessa demokraattis-korporatiivisessa yhteiskunnassa journalistit ovat olleet hyvin järjestäytyneitä ja professionalismiin sitoutuneita, mikä on tehnyt mahdolliseksi journalismin itsesääntelyn koko alan kattavan eettisen koodin ja lehdistöneuvoston kautta.⁷⁸⁴ Sen sijaan liberaaleissa mediajärjestelmissä, kuten Yhdysvalloissa ja Britanniassa, ei koko alaa ole pysyvästi saatu sidottua itsesääntelyn piiriin.⁷⁸⁵ Suomalaisen median on arvioitu muuttuneen 1990- ja 2000-luvulla kohti liberaalia mediamallia.⁷⁸⁶ Tämä muutos asetti uudenlaisia paineita demokraattis-korporatiivisen median peruspilareille, kuten itsesääntelyjärjestelmälle.

Journalistin ohjeet uudistettiin perusteellisesti vuonna 2005. Kun vuoden 1992 ohjeissa hyviin journalistisiin tapoihin luettiin useiden inhimillisten perusarvojen kunnioittaminen ja ympäristön suojeleminen, vuoden 2005 ohjeista poistettiin kaikki yleismaailmalliset arvopyrkimykset.⁷⁸⁷ Vanhoissa ohjeissa journalistia oli kehoitettu totuudenmukaiseen, olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen. Uusissa ohjeissa julkaistavalta tiedolta ei vaadittu kuin totuudenmukaisuutta.⁷⁸⁸ Ammattieettisiä ohjeita haluttiin yhtäältä höllentää ja toisaalta pelkistää siten, että sääntelyyn saattoivat sitoutua niin perinteinen yhteiskunnallinen kuin viiheellinen media.⁷⁸⁹ Ohjeissa oli vahvasti esillä myös profession autonomian puolustaminen, sillä niissä korostettiin, että ohjeiden

---

783 I. Mikkonen 2006, 207–251; Arponen 2009.

784 Hallin & Mancini, 2004, 170–173.

785 Mäntylä 2008, 26–28.

786 Hallin & Mancini 2004, 251–254; Herkman 2009b, 77.

787 Kunelius & Tervo 2004, 80–81; Mäntylä 2008, 192–193.

788 Kunelius & Tervo 2004, 81; Löf 2008, 112–114.

789 Kunelius & Tervo 2004, 82.

tulkinta kuuluu itsesääntelystä vastaavalle elimelle eikä ohjeita pidä käyttää rikos- tai vahingonkorvausvastuun perusteena.⁷⁹⁰

Julkisen Sanan Neuvoston arvostus heikentyi 2000-luvulla. Itsesääntelyelimen uskottavuutta ovat nakertaneet alan sisäiset erimielisyydet, jotka johtivat kolmen puheenjohtajan eroon kesken toimikauden.⁷⁹¹ Johtajuuskriisien ohella JSN:n arvovallan murentumisesta kertovat viime vuosina esitetyt puheenvuorot, joissa on väläytetty nykymuotoisesta itsesääntelyjärjestelmästä luopumista.⁷⁹² JSN:ää on kritisoitu passiivisuudesta ja linjattomista tulkinnoista.⁷⁹³ Kritiikistä huolimatta JSN on koko ajan säilynyt kolmikantaisena lehdistöneuvostona, jossa on mukana myös yleisön edustajia. Neuvoston vuosittain käsiteltävien asioiden määrä on viime vuosina vaihdellut 100:sta 150:een. Vuonna 2005 uudistetut Journalistin ohjeet ovat ilmeisesti vaikuttaneet JSN:n linjaan. Vuosina 2005–2007 langettavien päätösten osuus kanteluista oli 12 prosenttia, vähemmän kuin koskaan aikaisemmin.⁷⁹⁴ JSN:n perussäännön muuttamisen yhteydessä vuonna 2008 luovuttiin periaatteesta, että puheenjohtajan piti tulla media-alan ulkopuolelta.⁷⁹⁵ Neuvoston asemaa on jossain määrin muuttanut se, että kaksi viimeistä puheenjohtajaa ovat luoneet kannuksensa journalisteina ja heillä on ollut edeltäjiinsä verrattuna enemmän päätösvaltaa.⁷⁹⁶

Vaikka journalistien itsesääntelyjärjestelmä kattaa yhä koko media-alan, hyvästä journalistisesta tavasta näyttäisi vallitsevan 2000-luvulla enemmän ristiriitaisia tulkintoja kuin parikymmentä vuotta aiemmin. Ammattikunnan sisällä eettistä yksituumaisuutta on vähentänyt se, että useat mediatalot ovat laatineet tyyli- ja toimintaohjeita, jotka ovat paikoin Journalistin ohjeita yksityiskohtaisempia.⁷⁹⁷ Myös median käyttäjien kritiikki on viime vuosina voimistunut, ja ammattitoimittajat ja etabloituneet viestimet ovat useissa tapauksissa joutuneet maalitauluksi esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.⁷⁹⁸ Voimakkaita jännitteitä on ollut myös median ja oikeuslaitoksen kesken.⁷⁹⁹ Journalistien näkökulmasta ongelmallista oli se, että tuomioistuimet perustelivat tuomioitaan käyttämällä hyväksi Journalistin ohjeita.⁸⁰⁰ Myöhemmin oikeuslaitoksen ja journalistien

790 Löf 2008, 110.

791 Löf 2008, 107–108; Neuvonen 2010, 38. Vuonna 2005 puheenjohtajan tehtävästä erosi OTL Jacob Söderman, vuonna 2007 ministeri, VTL Kalevi Kivistö ja vuonna 2009 toimittaja, YTM Pekka Hyvärinen.

792 Kempainen 2007; Mäntylä 2008, 201–202; Helsingin Sanomat 9.11.2009; Ilta-Sanomat.11.12.2009.

793 Mäntylä 2008, 200–201; Raittila ym. 2009, 117–120.

794 Mäntylä 2008, 201.

795 JSN vuosikirja 2008.

796 Mäntylä 2008, 35, 205.

797 Lehto 2006, 380–381; Mäntylä 2008, 36; Uimonen 2009, 71.

798 Ks. median käyttäjien protesteista esim. Häyhtiö & Rinne 2007, 132–138; Raittila ym. 2008, 166–174; Helsingin Sanomat 14.1.2010; Aamulehti 31.7.2011; Vehkoo 2011, 43–44.

799 Karvinen 2005.

800 Neuvonen 2008, 76; Mäntylä 2008, 193–194.

luottamuspuolaa on korostanut se, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisuisa suomalaisten tuomioistuinten on katsottu rajoittaneen tarpeettomasti sananvapautta.⁸⁰¹

2000-luvun loppupuolella journalistien käsitys alansa nykytilasta ja tulevaisuudesta oli pessimistinen. Analyyyttisyyden, kriittisyyden, itsenäisyyden ja ammatin arvostuksen uskottiin vähenevän. Sen sijaan viihteellisyyden, elämyksellisyyden ja tulosvaatimusten ennustettiin lisääntyvän.⁸⁰² Yhtä pessimistisesti toimittajille tehdyssä kyselyssä suhtauduttiin myös ammattieettisten sääntöjen noudattamiseen: 57 prosenttia vastaajista uskoi ammattietiikan rapautumiseen, kun taas sen vahvistumiseen uskoi enää seitsemän prosenttia.⁸⁰³ Sinänsä toimittajien keskuudessa annetaan yhä arvo perinteiselle itsesääntelyjärjestelmälle: Yli puolet vastanneista uskoi journalismin laadun heikentyvän, jos JSN lakkautettaisiin, ja vajaat puolet vastanneista koki saavansa apua työhönsä Journalistin ohjeista.⁸⁰⁴

4.5.3. Koulutus: Aloituspaiikkojen jyrkkä nousukäyrä rikkoi linnarauhan

Toimittajakoulutuksen seesteinen vaihe päättyi vuosituuhannen vaihteessa, kun viestinnän alan koulutus alkoi paisua hallitsemattomasti.⁸⁰⁵ Kasvu johtui lähinnä ammattikorkeakoulujen (AMK) perustamisesta.⁸⁰⁶ Useissa AMK-oppilaitoksissa aloitettiin viestinnän koulutusohjelmia, koska tällaisen koulutuksen kysyntä oli taattua ja koulujen tulot perustuivat oppilasmääriin.⁸⁰⁷ 2000-luvun puolivälissä oli viestinnän alalla ajautettu tilanteeseen, jossa oppilaitosten aloituspaiikkojen ja avautuvien työpaiikkojen välillä oli valtava epäsuhta. Tuolloin arvioitiin, että toimitustyön ammatteihin avautui vuosittain 250 työpaiikkaa ja oppilaitoksiin otettiin vuosittain sisään vajaat 1 500 uutta viestinnän opiskelijaa.⁸⁰⁸ Vaikka nimenomaisen journalistikoulutuksen vuotuisten aloituspaiikkojen määrä ei ollutkaan kuin runsaat 200, samoilta työmarkkinoille pyrittiin monista muista median ja viestinnän koulutusohjelmista, joita oli kansanopistoissa, toisen asteen oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa.

---

801 Neuvonen 2010, 32–34.

802 Jyrkiäinen 2008, 50.

803 Emt., 52.

804 Emt., 57.

805 Toimittajakoulutuksen kasvu on yleismaailmallinen kehityssuunta. Korkeakoulujen alaisuudessa toimivasta koulutuksesta on tulossa hallitseva toimintamalli myös sellaisissa maissa, joissa mediayritykset itse ovat aiemmin huolehtineet toimittajien kouluttamisesta työharjoittelun kautta. (Deuze 2006b, 22)

806 Salokangas 2009, 121.

807 Raittila ym. 2006, 9.

808 Emt., 85.

2000-luvun jälkipuoliskolla journalistin ammattiin johtavaa tutkintokoulutusta on tarjottu kuudessa oppilaitoksessa: Kandidaatin ja maisterin tutkinnon on voinut suorittaa Tampereen yliopistossa tiedotusopista ja Jyväskylän yliopistossa journalistiikasta. Lisäksi Svenska social- och kommunalhögskolanissa on voinut suorittaa kandidaatin tutkinnon journalistiikasta ja jatkaa maisteriksi Helsingin yliopistossa viestinnän oppiaineessa. Medianomin tutkinnon on voinut suorittaa kolmessa ammattikorkeakoulussa: Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) aloitti toimittajakoulutuksen vuonna 1999 Turussa, Oulun seudun ammattikorkeakoulu (Oamk) vuonna 2000 ja Helia vuonna 2003 Helsingissä.⁸⁰⁹ Ammattikorkeakouluissa suoritettavan medianomin tutkinnon laajuus on 240 opintopistettä ja tavoitteellinen suoritus aika neljä vuotta. Yliopistoissa suoritetaan kandidaatin ja maisterin tutkintoja. Kandidaatin tutkinto on laajuudeltaan 180 opintopistettä, jotka tulisi suorittaa kolmessa vuodessa. Maisterin tutkinnon muodostavat 120 opintopistettä pitäisi suorittaa kahdessa vuodessa.⁸¹⁰

Ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmat painottavat käytännön taitojen osaamisen laajuutta ja monipuolisuutta, kun taas yliopistotutkinnoissa uskotaan ammattitaidon kehittyvän journalismin teorian ja käytännön vuoropuhelusta ja edellyttävän laajaa sivistyksellistä pohjaa.⁸¹¹ Medianomitutkinnossa taito-opintojen osuus on kaksinkertainen yliopistotutkintoihin verrattuna, kun taas maisterin tutkinnossa on tutkimusopintoja kaksin verroin AMK-tutkintoon nähden.⁸¹² Toimittajakoulutuksessa on viime vuosina ilmennyt pyrkimyksiä erikoistumiseen: esimerkiksi Tampereen yliopistossa on kuvajournalismin linja ja Taideteollisessa korkeakoulussa on sivuainekokonaisuus aikakauslehtijournalismista.⁸¹³ Myös Sanoman toimittajakoulun kurseja on 1990- ja 2000-luvulla fokusoitu esimerkiksi uuteen mediaan ja talousjournalismiin.⁸¹⁴ Samanaikaisesti esiintyy päinvastaisiakin kehityskulkuja: esimerkiksi Tampereen ja Jyväskylän yliopistoissa opetetaan journalistiikan rinnalla kuvajournalismia, mediakulttuuria, mediajohtamista, puheviestintää, yhteisöviestintää ja kulttuurien välistä viestintää, ja kustannuspaineet ajavat kehittämään opintokokonaisuuksia ”pienimmän yhteisen nimittäjän” -periaatteella.⁸¹⁵

809 Helia ja Haagan ammattikorkeakoulu yhdistyivät vuonna 2007, minkä jälkeen toimittajakoulutusta on tarjottu Haaga-Helian ammattikorkeakoulussa (Honkasaari 2013). Diakin toimittajakoulutus siirtyi vuoden 2011 alusta Turun ammattikorkeakouluun (Diakin viestinnän..., 2010).

810 Salokangas 2009, 122–123; Juutilainen & Nordenstreng 2010.

811 Salokangas, 2009, 123–125.

812 Juutilainen & Nordenstreng 2010.

813 Salokangas 2009, 126; ks. myös Örnebring 2010, 571. Taideteollinen korkeakoulu muuttui Aalto-yliopistoksi vuonna 2010, kun se yhdistyi Helsingin kauppakorkeakoulun ja Teknillisen korkeakoulun kanssa (Taideteollisen..., 2013).

814 Ritvos 2007, 23–24.

815 Keskisuomalainen 24.11.2006, 36; Hellman 2011; ks. myös Medsger 2005, 215.

Toimittajakunnan koulutustaustan muutoksesta voi lukea alan koulutuksen kasvun. Toimittajakunnasta korkeakouluopintoja suorittaneiden osuus on edelleen 60 prosentin tienoilla, mutta erityistä toimittajakoulutusta saaneiden osuus on 20 vuodessa kasvanut 8 prosenttiyksikköä 29 prosenttiin.⁸¹⁶ Opintojen loppuunsaattaminen oli 2000-luvulla yleisempää kuin aiempina vuosikymmeninä. Esimerkiksi Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella opiskelijoita oli 575 vuonna 2009, mikä oli 75 vähemmän kuin kaksi vuosikymmentä aiemmin.⁸¹⁷ Vastaavasti tiedotusopista tutkinnon suorittaneita oli kyseisenä vuonna 53 eli 12 enemmän kuin vuonna 1989.⁸¹⁸

Vaikka media-alan järjestöt ovat olleet yhtä mieltä tarpeesta karsia viestintäkoulutusta, merkittäviä leikkauksia aloituspaikkamääriin ei ole tehty.⁸¹⁹ Kysynnän ja tarjonnan vinoutuma on viime vuosina kärjistynyt, koska viestimet ovat taloudellisista ja rakenteellisista syistä alkaneet pienentää toimituksiaan.⁸²⁰ Sääntelyä vieroksuvan koulutuspolitiikan mielekkyys on asetettu kyseenalaiseksi, sillä liikakoulutus on johtanut työmarkkinoilla lieveilmiöihin, kuten palkattomaan harjoitteluun, freelance-työn alennusmyyntiin ja pätkätöiden yleistymiseen.⁸²¹ Toimittajakoulutukseen on toivottu nykyistä selkeämpää työnjakoa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välille. Selkeää jakomallia ei silti ole esitetty kuin yhdessä työnantajien teettämässä tulevaisuusraportissa, jonka johtopäätökset olivat kiistanalaiset useiden päätoimittajienkin mielestä.⁸²² Epävarmuus journalismin tulevaisuudesta voi olla syynä siihen, että toimittajakoulutukselle on asetettu ristiriitaisia toiveita. Yhtäältä toimittajilta on edellytetty eri medioiden ilmaisumuotojen ja työprosessien laaja-alaista hallintaa ja yrittämisen ja mediatalouden perusteellista tuntemista.⁸²³ Toisaalta alan opiskelijoita ei ole moitittu teknisten taitojen puutteista, vaan heikosta yleissivistyksestä ja yhteiskunnan tuntemisesta, ja työnantajat ovat toivoneet lisäpanostusta hyvinkin perinteisiin toimittajakoulutuksen osa-alueisiin, kuten kirjoitustaitoon, visuaalisuuden hallintaan sekä lakiin ja etiikkaan.⁸²⁴

816 SJL:n työ... 2010, 4.

817 Tampereen yliopiston tutkinto... 2009. Luvussa on huomioitu kandidaatin ja maisterin tutkintoja suorittaneet opiskelijat.

818 Tampereen yliopiston tutkinnot... 2009.

819 Media muuttuu... 2008.

820 Nikunen 2011, 30–31; Vehkoo 2011, 26–29.

821 Juurus 2006; Leinikki 2009; Salama 2011.

822 Vauhtia viestinnästä... 2005, 48; Raittila ym. 2006, 86–87.

823 Raittila ym. 2006, 62–65.

824 Salminen 2004, 297–299; Media muuttuu... 2008; Journalisti 20/2009, 8–11; Suomen Lehdistö 8–9/2009, 16–19; Juutilainen & Nordenstreng 2010.

4.5.4. Tutkimus: Pirstoutuneella alalla ei enää yhtenäistä hahmoa

Media-alan kasvu on heijastunut myös tutkimukseen, joka on 2000-luvulla ollut lukumääräisesti moninkertaista ja lähestymistavoiltaan moninaista aiempiin vuosikymmeniin verrattuna.⁸²⁵ Tutkimuksen paisumisen varjopuoli on se, että paljoudesta ei enää erotu selkeitä tutkimusrintamia eikä piirry erityistä kansallista linjaa.⁸²⁶ Vaikka joukkoviestinnän tutkimus on viime vuosikymmeninä levittäytynyt useisiin suomalaisiin yliopistoihin, valtaosa tutkimuksesta tehdään kolmessa yliopistossa: Helsingissä, Tampereella ja Jyväskylässä.⁸²⁷ Näille kolmelle yliopistolle on luonteenomaista viestinnän opetuksen monialaisuus.⁸²⁸ Helsingin ja Tampereen joukkoviestinnän tutkimuksessa merkittävässä roolissa ovat tätä nykyä myös erilliset tutkimuskeskukset, jotka toteuttavat lähinnä soveltavaa ja empiiristä tutkimusta.⁸²⁹

Sosiaalitieteissä 1980-luvulla tapahtunut uudelleen orientaatio näkyi monin tavoin 2000-luvun mediatutkimuksessa. Teoreettiset avaukset jäivät marginaalisiksi, ja valtaosa tutkimuksista rakentui empiirisen aineiston, erityisesti journalistien haastattelujen ja mediatekstien, analyysille.⁸³⁰ Aineistojen analyysissä oli laadullisten, ”pehmeiden” menetelmien ylivalta, ja harvalla tutkijalla oli enää kiinnostusta saati taitoa kvantitatiivisten menetelmien soveltamiseen.⁸³¹ Käänteily ilmentyy myös tutkimusaiheissa: populaari- ja mediakulttuurin tutkimus on kirinyt suosituimmaksi aiheeksi, eikä yhteiskunnallisesti viritettyjä journalismin tutkimusta ja politiikan viestintätutkimusta tehdä yhteensäkään niin paljon.⁸³² Kulttuurillisen otteen vahvistuttua mediatutkimuksessa on ihmisen ja maailman

825 Poteri 2004, 6; Ruoho 2009, 11; Ju. Koivisto & Thomas 2010, 194–200.

826 Herkman & Vähämaa 2007, 75.

827 Emt., 34–35; Ruoho 2009, 4, 11; Ju. Koivisto & Thomas 2010, 78–79. Jyväskylän yliopiston journalistiikan oppiaine sai oppituolin vuonna 1987, Turun yliopiston elokuva- ja televisiotieteellinen tutkimus (myöhemmin muodosti viestinnän oppiaineen kanssa mediatutkimuksen laitoksen) vuonna 1990, Vaasan yliopiston viestintätieteet vuonna 1990, Lapin yliopiston mediatiede vuonna 1991.

828 Tampereen yliopistossa voi opiskella ja tutkia tiedotusoppia journalistiikan linjalla, kuvajournalismin linjalla, mediakulttuurin ja viestinnän linjalla sekä mediajohtamisen maisteriohjelmassa. Samassa tieteenalan yksikössä opiskellaan myös puheviestintää, teatterityötä ja teatterin ja draaman tutkimusta. Helsingin yliopiston viestinnän oppiaineessa opetetaan ja tutkitaan joukko-, organisaatio- ja verkkoviestintää. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos koostuu neljästä oppiaineesta: journalistiikasta, puheviestinnästä, kulttuurienvälisestä viestinnästä ja yhteisöviestinnästä. (Oppiaineet 2013; Tervetuloa... 2013; Tiedotusoppi 2013)

829 Tampereen yliopiston Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET (aiemmin Journalismin tutkimusyksikkö) on toiminut vuodesta 1996 lähtien ja Helsingin yliopiston Viestinnän tutkimuskeskus CRC vuodesta 2002 lähtien (COMET... 2013; CRC:n... 2013). COMET ja CRC ovat viime vuosina laajentaneet toimintaansa Helsingin Sanomain säätöiltä saadun rahoituksen turvin (Herkman & Vähämaa 2007, 73).

830 Herkman & Vähämaa 2007, 64–65; T. Malmberg 2008, 50–51.

831 Herkman & Vähämaa 2007, 74.

832 Emt., 54.

suhteita tarkasteltu yhä vähemmän järjen ja tietämisen käsittein ja yhä enemmän tunteiden ja kokemuksen käsittein.⁸³³

Vaikka journalismin tutkimus on muun mediatutkimuksen vanavedessä pirstoutunut moninaiseksi ja hajanaiseksi kentäksi, tutkimusalueelta voi erottaa ainakin neljä pääjuonetta: journalismia tutkitaan tiedonvälityksenä, tarinoiden kerrontana, julkisuuden areenana ja toimitustyönä.⁸³⁴ Ensinnäkin osa tutkijoista on yhä kiinnostunut journalismin ja tiedon suhteesta vertaamalla journalismin suoritusta johonkin sen ulkopuolella olevaan ja analysoimalla profession ulkopuolisten seikkojen vaikutusta journalismiin.⁸³⁵ Esimerkkejä tällaisesta orientaatiosta ovat Pertti Suhosen tutkimukset Gallup-journalismista ja Heikki Luostarisen tutkimukset pr-toiminnan liudentumisesta journalismiin.⁸³⁶ Journalismin tietämisen kykyä on puntaroitu myös reformihankkeissa, kuten tutkivassa journalismissa ja innovaatiojournalismissa, joiden edistämiseen tutkijat ovat osallistuneet aktiivisesti.⁸³⁷ Toiseksi tutkijat ovat innostuneet analysoimaan journalismia kertomuksina ja kertomisen tekniikoita lähtökohtanaan se, että todellisuus rakentuu sosiaalisesti ja kielen kautta.⁸³⁸ Esimerkkejä tällaisesta tutkimuksesta ovat Veikko Pietilän ja Seija Ridellin tutkimukset uutisten välittämistä merkityksistä ja tarjoamista kertomismuodoista.⁸³⁹ Kolmanneksi tutkijat ovat pohtineet esimerkiksi John Deweyn ja Jürgen Habermasin kaltaisten julkisuus-teoreetikkojen innoittamana journalismia yhteiskunnallisena keskusteluna ja sen suhdetta yleisöön ja demokratiaan.⁸⁴⁰ Tuloksena on yhtäältä ollut esimerkiksi Hannu Niemisen ja Veikko Pietilän teoreettista pohdintaa julkisuuden luonteesta ja ongelmista, toisaalta toimitusten kanssa yhteistyössä toteutettuja kansalais-journalismin hankkeita yleisösuhteen elvyttämiseksi.⁸⁴¹ Neljänneksi tutkijat ovat ottaneet selkoa toimitusten arjesta ja toimittajien arvoista tarkoituksenaan toimitustyön kehittäminen ja journalistisen itseymmärryksen vahvistaminen.⁸⁴² Miedossa variantissa kyse on ollut haastatteluihin perustuvan omakuvan piirtämisestä journalisteille, voimakkaassa variantissa tutkijat ovat osallistuneet toimituksen tavoitteiden ja käytäntöjen uudelleen suuntaamiseen. Toimitustyötä

---

833 Koivunen 2008, 5.

834 Kunelius 2000a, 5; Ruoho 2009, 12–13.

835 Kunelius 2000a, 6–9.

836 Suhonen 1991; 2006; Luostarinen 1994.

837 Ks. tutkivasta journalismista esim. Kuutti 1995; 2001, innovaatiojournalismista esim. Kauhanen ym. 2007; Kauhanen & Noppari 2007; Uskali 2011.

838 Kunelius 2000a, 10–12.

839 Ridell 1994; V. Pietilä 1995a; 1995b.

840 Kunelius 2000a, 13–15.

841 Ks. julkisuusteorioista esim. H. Nieminen 1998; V. Pietilä ym. 2010; kansalaisjournalismista esim. H. Heikkilä & Kunelius 2000; H. Heikkilä 2001; Ahva 2010.

842 Toimitustyön tutkimus oli pitkään laiminlyöty osa-alue suomalaisessa journalismin tutkimuksessa (Helle 2002, 83; Uskali 2003, 26). 2000-luvulla se on kuitenkin noussut merkittäväksi tutkimusjuonteeksi (Herkman & Vähämaa 2007, 60–61).

kehittävästä tutkimuksesta ovat tulleet tunnetuksi Maija Töyry ja Merja Helle, jotka ovat vieneet omaa mediakonseptiaan toimituksille.⁸⁴³

Joukkoviestinnän tutkimuksen pirstoutuminen tulee ilmi myös alan oppikirjoista, jotka yhä useammin ovat usean kirjoittajan artikkeleista toimitettuja kokoomateoksia.⁸⁴⁴ Poikkeuksen tästä säännöstä tekevät Tampereen yliopiston tiedotusopin professori Risto Kunelius teoksellaan ”Viestinnän vallassa”, saman oppiaineen professori Janne Seppänen yksin teoksillaan ”Katseen voima” ja ”Visuaalinen kulttuuri” ja yhdessä Helsingin yliopiston viestinnän professorin Esa Väliiverosen kanssa teoksella ”Mediayhteiskunta” sekä Helsingin yliopiston viestinnän professori Hannu Nieminen ja yliopistonlehtori Mervi Pantti teoksellaan ”Media markkinoilla”.⁸⁴⁵ He ovat rohjenneet laatia omin päin perusteelliset johdatukset joukkoviestintään ja sen tutkimiseen. Toimitustyön oppikirjoissa valikoima on vieläkin ohuempi: Vain journalistiikan lehtorin Tapani Huovilan ”Toimittaja – vastuussa olennaisesta muutoksessa” ja ”Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja” tarjoavat toimittajan työstä tutkimukseen pohjautuvaa perustietoutta.⁸⁴⁶ Tässä suhteessa ne eroavat kirjoista, joissa journalistin työtä tarkastellaan rajatumasta näkökulmasta tai joissa annetaan käytännönläheisiä neuvoja lehtikirjoittamisesta.⁸⁴⁷

4.6. Yhteenvedo: Vakaasta kehityksestä profession uudelleen arviointiin

Journalistiprofession rakennepiirteiden kehityksen analysointi 1920-luvulta 2010-luvulle on ollut uuvuttava tehtävä. Yksityiskohtien keskellä on kokenut uskonpuutetta: Selviävätkö tällä tavoin profession kehityksen yleiset linjat? Palveleeko profession rakenteiden selvittäminen työni myöhempiä vaiheita, joissa kuvaan ja tulkiten katastrofijournalismin muutosta? Tämän luvun päätteeksi vastaan edellä esittämiini kysymyksiin.

843 Töyry 2009; Helle 2010.

844 Esimerkkejä tällaisista oppikirjoiksi luokiteltavista kokoomateoksista ovat ”Viestinnän jäljillä” (Kivikuru & Kunelius 1998), ”Media-analyysi” (Kantola ym. 1998), ”Mediatutkimuksen vaeltava teoria” (Mörä ym. 2004), ”Journalismi murroksessa” (E. Väliverronen 2009b) ja ”Suomen mediamaisema” (Nordenstreng & OA. Wiio 2001; 2012). Viimeksi mainittu pohjautuu samojen tekijöiden aiemmin julkaistuihin kirjoihin ”Suomen viestintäjärjestelmä” (1986, 1990) ja ”Joukkoviestintä Suomessa” (1994).

845 Kunelius 1998a; 2003; Seppänen 2001; 2005; H. Nieminen & Pantti 2004; 2009; 2012; Seppänen & E. Väliverronen 2012.

846 Huovila 1996; 2005.

847 Esimerkiksi ”Radiotyön perusteet” (Kujala ym. 1998) keskittyy yhteen viestimeen tai ”Tutkittu juttu” (Kuutti 2001) yhteen journalismin alalajiin, tutkivaan journalismiin. Esimerkiksi ”Hyvä lehtijuttu” (Kotilainen 1989; 1994), ”Tuhannen taalan juttu” (Lundberg 1992), ”Kirjoita, vaikuta, menesty!” (Lundberg 2001), ”Parempi lehtijuttu” (Kotilainen 2003) sekä ”Journalistisen kirjoittamisen perusteet” (Suhola ym. 2005) ovat lehtikirjoittamisen käytäntöihin perehdyttäviä oppaita.

Yksimielisiä voidaan olla tämän tarkastelun jälkeen siitä, että 1920-luvulta 1990-luvun alkuun saakka suomalainen journalisti professionalistui.⁸⁴⁸ 1920-luvulla journalistin ammatti alkoi eriytyä muusta yhteiskunnallisesta toiminnasta: koko alaa yhdistänyt ammattijärjestö perustettiin, toimittajakoulutus käynnistettiin ja itsesääntelyssä sekä tutkimuksessa otettiin hapuilevia ensiaskeleita. 1960-luvulla journalistin ammatillinen asema vahvistui monin tavoin: työehtosopimuksia solmittiin, itsesääntelyjärjestelmä rakennettiin ja tutkimus sekä koulutus laajentuivat ja avautuivat uusille urille. 1980- ja 1990-luvun vaihteessa journalistien ammattijärjestöt olivat tärkeitä yhteiskunnallisia vaikuttajia, ja toimittajakoulutuksella, journalismin tutkimuksella ja median itsesääntelyllä oli vakiintunut ja tunnustettu asema niin ammattikunnan keskuudessa kuin laajemminkin yhteiskunnassa. Myös suomalaisen yhteiskunnan ja mediajärjestelmän muutokset edesauttoivat näiden vuosikymmenien aikana journalistien professionalistumista. Kun vuonna 1929 journalistiprofessio oli syntyvaiheessa, vuonna 1969 se oli voimakkaassa kehitysvaiheessa ja vuonna 1989 kypsässä, seesteisessä vaiheessa (ks. taulukko 4.1).⁸⁴⁹

Tarkasteluni jälkeen ei voi suoraan ottaa kantaa siihen, jatkuiko suomalaisen journalistin professionalistuminen myös 1990- ja 2000-luvulla vai ovatko viime vuosikymmenet olleet de-professionalistumisen aikaa.⁸⁵⁰ 2010-luvulle tultaessa professiota tukevat rakennepiirteet ovat paksumpia kuin koskaan aikaisemmin. 2000-luvulla journalistien koulutusta ja journalismin tutkimusta on tarjolla monin verroin enemmän kuin kaksi vuosikymmentä sitten ja kouluttajat ja tutkijat ovat toiminnassaan pyrkineet entistä tarmokkaammin ottamaan huomioon ammattikentän tarpeita. Myös ammatillinen järjestäytyminen ja itsesääntely ovat laajempaa ja monimuotoisempaa aiempien vuosikymmenten tilanteeseen verrattuna. Lisäksi yhteiskunnan medioitumisen myötä journalisteille on avautunut uutta liikkumatilaa entistä itsenäisemmin ja aktiivisemmin määritellä julkisuuden agenda.⁸⁵¹ Tästä katsannosta puheet de-professionalistumisesta tuntuvat liioitelluilta.

Profession rakenteiden vahvistaminen ei kuitenkaan ole viime vuosikymmeninä johtanut siihen, että journalismin institutionaalinen asema olisi voimistunut. Päinvastoin, käsitys journalismista ammattina, joka tuottaa yhteiskunnalle hyödyllistä ja tärkeää palvelua ja jonka harjoittajat ovat itsenäisiä ja altruistisia asiantuntijoita, on alkanut horjua niin ammattikunnan keskuudessa kuin laajemminkin yhteiskunnassa (ks. luku 2). Nurinkurinen tilanne johtunee siitä,

848 Ks. myös Pettersson 2006, 424–425; Nygren 2008, 21.

849 Ks. myös Konttinen 1998.

850 Ks. myös Örnebring 2010, 574.

851 Waisbord 2013, 142–143.

että journalistien omat voimat ohjata toimintaansa (professiologiikka) eivät ole kasvaneet sitä vauhtia kuin markkinoiden vaikutukset journalismiin (markkinalogiikka) ovat syventyneet ja laajentuneet.⁸⁵² Muutos ei koske ainoastaan journalisteja, vaan asiantuntijat ja ammattilaiset laajemminkin ovat joutuneet huomaamaan, kuinka he eivät perinteisillä, instrumentaalisilla toimintatavoilla kykene ratkaisemaan ongelmia yhtä tehokkaasti kuin ennen eivätkä maallikot kohtele heitä enää kyseenlaistamattomina auktoriteetteina.⁸⁵³ Yhdeksi vaihtoehdoksi asiantuntijuuden toimivuuden ja uskottavuuden palauttamiseksi on ehdotettu reflektiivistä ammattikäytäntöä, jossa otettaisiin opiksi omista kokemuksista ja altistettaisiin perususkomukset ja ydinkäytännöt kriittiseen itsearviointiin.⁸⁵⁴ Tällainen idea eräänlaisesta re-professionaalistumisesta voisi olla varteenotettava vaihtoehto myös journalisteille.⁸⁵⁵

Tähän mennessä olen työssäni tarkastellut journalismin yleistä kehityskulkua kolmesta eri näkökulmasta: Ensiksi erittelin journalismin kriisiytymisestä esitettyjä väitteitä. Seuraavaksi analysoin journalistieetoksen kannalta tärkeimpien suhteiden latautumista korkean ja notkean modernin vaiheissa. Ja tässä luvussa olen käynyt läpi journalistiprofession keskeisten rakennepiirteiden syntymistä, vahvistumista ja heikentymistä. Lisäksi olen tehnyt huomioita siitä, miten katastrofit, suomalainen yhteiskunta ja mediajulkisuus ovat muuttuneet. Tämän kaiken tarkoituksena on ollut pohjustaa kolmea seuraavaa osatutkimusta, joissa ryhdyn tarkastelemaan katastrofijournalismin muutosta. Ajatukseni on se, että journalismin ja yhteiskunnan yleisillä kehityskuluilla pystyn selittämään erityisesti ilmiössä, katastrofiuutisoinnissa ja sitä koskevissa ammatillisissa keskusteluissa, tapahtuneita muutoksia ja jatkuvuuksia. Varhaisimmat katastrofit, joiden uutisointia olen analysoinut, ovat toisen maailmansodan molemmilta puolilta eli ajalta, jolloin journalistiprofessio otti Suomessa ensi askeleitaan ja jolloin suomalaiset varautuivat sotiin ja toipuivat niistä. Tuoreimmat tarkastelemistani katastrofeista tapahtuivat 2000-luvulla, jolloin professio oli kadottanut saavuttamansa kypsän tilan markkinalogiikan puristuksesta ja jolloin suomalaiset oli asetettu kilpailemaan toisia kansakuntia ja toisia suomalaisia vastaan.

---

852 Freidson 2001, 8–10; Nygren 2008, 154–156.

853 Konttinen 1998, 41–43; Eräsaari 2002, 34–34; Kunelius 2002 [1998], 225; Waisbord 2013, 224.

854 Schön 1983; Mezirow 1996.

855 Ks. esim. Sheridan Burns 2002.

TAULUKKO 4.1. Journalistiprofession rakennepiirteet vuosina 1929, 1969, 1989 ja 2009

Rakennepiirre	1929: Ammatti itsenäisty	1969: Ripeä kehitysvaihe	1989: Kypsä professio	2009: Pöhöä ja murenemista
Yhteiskunta ja media	Tuore tasavalta sisäisesti hajanainen ja taloudellisesti kehittymätön. Julkisuus poliittisen lehdistön varassa. Valtiolle viestintä valvonnan kohde.	Kekkosen Suomeen luotiin teollisuutta, hyvinvointia ja puolueettomuutta. Yle ja Hymy toivat säröjä julkisuuteen. Moni- ja tasapuolinen joukkoviestintä valtion tavoitteena.	Suomi siirtyi kilpailuun ja liittoutumiseen. Media keskittyi printissä ja pirstoutui eetterissä. Valtio hölensi sääntelyä ja antoi uutta toimintatilaa yksityisten omistamalle medialle.	Suomi sopeutui EU:n päätöksiin ja globaalin talouden käänneisiin. Mediatarjonta moninkertaistui, julkisuus pirstoutui. Julkisen palvelun määrittely ja rahoitus valtion huolena.
Ammattijärjestöt	Kaikille tarkoitettu SSL perustettu 1921. Liitto yritti parantaa taloutta ja arvostusta, laihoi tuloksin. Poliittiset toimittajajärjestöt keskittyivät valistukseen ja virkistykseen.	Tes voimaan 1967. Edunvalvonta kolmen eri liiton harteilla, voimien yhdistyminen vasta 1970-luvulla. Toimitusten työnjaon kehittyminen johti erikoistumiseen myös järjestötoiminnassa.	SSL menestyi alan edunvalvojana (esim. lakot, kannanotot ja vakaumuspykälä). SSL muuttui yleiseksi ammattijärjestöksi, erityisten kysymysten pohdinta siirtyi pienempiin piireihin.	Uusi nimi SJL kuvasi liiton naisistumista ja jäsenkirjon kasvua. Ay-liikkeen asema neuvottelupöydissä heikkeni. Toimittajien uusissa yhdistyksissä pyrkimyksiä uudistaa journalistista työtä.
Itse-sääntely	Kunnioikeusto perustettu 1928 selvittämään toimittajien keskinäisiä riitoja. Satunnaisia eettisiä pohdintoja ammattilehden palstoilla.	JSN, Lehtimiehen ohjeet ja Toimittajan huoneentaulu 1968. JSN:ssä mukana keskeiset järjestöt, eettinen koodi laadittu SSL:n sisällä. Murrosvaiheen takia etiikka tapetilla.	Lehtimiehen ohjeet ja JSN vakiinnuttivat asemansa itsekurin tukipylväinä. Ihmis-oikeudet ja yleiset arvot osaksi eettistä koodia. Kaupallisuuden nähtiin uhkaavan eettisyyttä.	Journalistin ohjeissa väljempi muotoilu vastuu- ja tietokysymyksiin. JSN:n toimintaa haittasivat sisäiset erimielisyydet. Oikeuslaitoksen ja median kesken vahvoja jännitteitä.
Koulutus	Kansalaiskorkeakoulu (myöhemmin YKK) aloitti toimittajien koulutuksen 1925. Merkitys alussa symbolinen: paljon aloittajia, vähän valmistujia. Lehdistö suhtautui penseästi.	YKK Tampereelle 1960 ja koulutus jakautui kahdelle tasolle. 1960-luvun lopulla aloitti myös Sanomien oma koulu. Poliittisesti värittyä kiistelyä sopivasta koulutuspaikasta.	Uusi koulutusväylä Jyväskylään, muualle lisää aloituspaikkoja. Tavoite kouluttaa puolet toimittajista yliopistoissa. Poliittinen kuuhunta laantui, poikkeuksena suomettumiskritiikki.	Viestintäkoulutus paisui, epäsuhta tarjonnan ja kysynnän välille. Uudet väylät ammattikorkeaan 2000-luvulla: DIAK, Oamk ja Helia. Yliopiston ja AMK:n työnjako epäselvä.
Tutkimus	YKK:ssa puitteet tutkimukseen, puuttui tahtoa. Opetuksen malli oli Saksasta: lehdistön olemusmääreet. Omia tutkimusavauksia vasta 1940-luvulla.	MCR-perinne ja uusvasemmistolainen tutkimus rantautuivat. Tutkijat yhteistyössä Ylen kanssa (mm. omat uutiskriteerit). Oppikirjat merkki alan vakiintumisesta.	Ala jakautui liberaalin ja marxilaisen teorian kannattajiin. Kiistely journalismin objektiivisuudesta. Koulukuntien erilaiset painotukset näkyivät oppikirjoissa.	Kasvuala pirstoutui. Tutkimusote valtaosin empiiristä, laadullista ja kulttuurillista. Tiedonvälityksen ohella journalismia tutkittiin tarinoina ja keskusteluna.

5. ”On vain yhteinen suru”

Katastrofijournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle⁸⁵⁶

5.1. Johdanto: Juupas-eipäs-pallottelua journalismin muutoksesta

Omalla rujolla tavallaan onnettomuudet ovat erityisen ”sopivaa” materiaalia uutisten tuottamiseen. Yllättävät, selkeät ja dramaattiset tapahtumat istuvat hyvin uutisten kriteereihin ja kertomisen muottiin.⁸⁵⁷ Suuronnettomuudet ovat journalismille eräänlainen mahdollisuus ja näytön paikka: tavallista enemmän palstatilaa, leveämmät otsikot ja suuremmat kuvat antavat toimituksille mahdollisuuden käyttää koko arsenaaliaan. Kun rutiinista poikkeava onnettomuus tapahtuu, journalismi tuntuu tavallista tärkeämmältä ja yleisön keskuudessa herää laaja kiinnostus.⁸⁵⁸ Yhteiskunnan moderneissa vaiheissa elämä on monin tavoin turvallisempaa ja hallitumpaa kuin esimoderneissa vaiheissa, mutta nykyajan ihmiset ovat esi-isiään tietoisempia niistä monista jatkuvista vaaroista ja riskeistä, jotka saattavat romuttaa elämämme suunnitelmat.⁸⁵⁹ Uutiset onnettomuuksista varmistavat, että emme pääse unohtamaan meitä ympäröiviä riskejä.

Tämän päivän mediakyllästeisessä yhteiskunnassa kysymykset journalismin suorituksesta heräävät yhtä herkästi kuin toimittajien arviot siitä, toimivatko viranomaiset riittävän ripeästi ja huolellisesti. Usein journalismia arvioitaessa keskustellaan sen muutoksesta. Journalismin nykytilan kritisoijat näkevät henkilöimisen, dramatisoinnin ja asioiden paisuttelun saavan yhä enemmän tilaa

---

856 Tämä luku perustuu Tiedotustutkimus-lehdessä (28: 1, 34–59) julkaistuun artikkeliin, jonka olen kirjoittanut yhdessä Risto Kuneliuksen kanssa. Olen uudelleen muokannut artikkelin tekstiä väitöskirjaani varten (ks. selvitys työnjaosta ja uudelleen muokkauksesta liite 1).

857 Galtung & Ruge 1965; Vincent ym. 1997 [1989].

858 Zelizer & Allan 2002, 3–5; Frid 2000, 174.

859 Giddens 1991, 114–124.

ja varoittavat, että tien päässä odottaa journalististen hyveiden rappeutuminen ja koko ammatin julkisen merkityksen romahdus (ks. tarkemmin luku 2). Puolustuskannalle ajautuneet journalistit väittävät toimivansa niin kuin ovat aina toimineet eli kertomalla mitä maailmassa tapahtuu eikä heitä pidä syyttää siitä, että maailmassa tapahtuu pahoja asioita.⁸⁶⁰ Keskustelua vaivaa usein hedelmätön juupas-eipäs-pallottelu ja omaa kantaa tukevien esimerkkien esittely. Jotta asian ajattelemiselle saisi ainakin hetkeksi kovaa maata jalkojen alle, journalismin tuottamaa onnettomuusjulkisuutta pitää tarkastella eri ajankohdissa.

Tässä osatutkimuksessa katastrofijournalismin muutosta hahmotetaan kolmen esimerkkitapauksen kautta: Kuurilan junaonnettomuus tapahtui vuonna 1957, ja kahden junan törmäyksessä sai surmansa 25 ihmistä. Lapuan patruunatehdas räjähti vuonna 1976 ja aiheutti 40 ihmisen kuoleman. Bussin ja rekan yhteentörmäys Konginkankaalla vuonna 2004 surmasi 23 ihmistä. Kaikki kolme onnettomuutta olivat mittaluokaltaan Suomen oloissa niin suuria, että niitä voi luonnehtia ”mediakatastrofeiksi”.⁸⁶¹ Tällaiset onnettomuudet tunnustetaan mediassa tärkeiksi, traumaattisiksi ja historiallisiksi, ja niistä kerrottaessa ovat korostetusti esillä voimakkaat symbolit, näytöksellisyys ja solidaarisuus.⁸⁶² Toinen yhteinen piirre näille onnettomuuksille on se, että ne ovat olleet ihmisten aiheuttamia ja liittyneet moderniin teknologiaan ja elämäntapaan, mikä johtaa kysymyksiin syyllisyydestä ja varautumisesta.⁸⁶³

Tutkimus pohjautuu 305 lehtijutun analysointiin. Kunkin onnettomuuden yhteydessä media-aineistoa on kerätty runsaan viikon ajanjaksolta iltapäivä-, viihde- ja perhelehdistä.⁸⁶⁴ Huomion kohdistaminen näihin lehtityyppeihin juontaa kahdesta ajatuksesta. Ensinnäkin voi väittää, että yhtäältä iltapäivälehdet ja toisaalta aikakauslehdet ovat viime vuosikymmeninä vaikuttaneet voimakkaasti ”koko” journalismin kehitykseen ja näissä lehdissä tehtyjä sisältö- ja muotoratkaisuja on sovellettu muissa viestimissä.⁸⁶⁵ Tietenkään ei voi väittää, että tämän tutkimuksen tulokset antaisivat välittömiä eväitä arvioida vaikkapa Helsingin Sanomissa tai Suomen Kuvalehdessä julkaistua katastrofijournalis-

860 Ks. esim. E. Karvonen 2006; Raittila 2008, 43.

861 Pantti & Wahl-Jorgensen 2007, 7.

862 Cottle 2006, 421.

863 Pantti & Wahl-Jorgensen 2007, 7.

864 Analysoitavat lehdet ovat Ilta-Sanomien (IS), Iltalehti (IL), Seura, Apu, Viikkosanomat, Hymy, 7 päivää -lehti ja OHO!-lehti. Vuoden 1957 aineisto koostuu 30 jutusta, jotka on julkaistu 15.3.–10.4. Ilta-Sanomissa (24 kpl), Viikkosanomissa (5 kpl) ja Seurassa (1 kpl). Vuoden 1976 aineisto koostuu 71 jutusta, jotka on julkaistu 13.–26.4. Ilta-Sanomissa (42 kpl), Seurassa (17 kpl) ja Avussa (11 kpl) ja toukokuussa Hymyssä (1 kpl). Vuoden 2004 aineisto koostuu 204 jutusta, jotka on julkaistu 19.–29.3. Ilta-Sanomissa (82 kpl), Iltalehdessä (102 kpl), Seurassa (5 kpl), Avussa (3 kpl), OHO!-ssa (6 kpl) ja 7 päivää -lehdessä (6 kpl).

865 Kivioja 2008, 205–206; Helle 2009, 97.

mia.⁸⁶⁶ Yhtä lailla virheellistä olisi ajatella niin, että niin sanottujen laatulehtien onnettomuusjutut olisivat ongelmattomia ja journalismikritiikiltä rokotettuja tai että laatujournalismi ei reagoisi muun mediaympäristön muutoksiin.⁸⁶⁷ Toinen aineiston valintaa kehystävä ajatus on se, että suuronnettomuudet näyttäisivät liudentavan laatu- ja populaarilehtien välillä normaalioloissa vallitsevia eroja.⁸⁶⁸ Ehkä onnettomuusjuttuja lukemalla paljastuu kustakin ajasta joitain sellaisia piirteitä, jotka ovat tuolloin olleet journalismissa yhteisesti jaettuja.

Tässä luvussa tavoitteena on katastrofijournalismin sisältöjä määrällisesti ja laadullisesti analysoiden hakea vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten journalismin suhtautuminen tietoon ja tunteeseen on muuttunut? Millaisia seurauksia mahdollisilla muutoksilla on ollut lähdekäytäntöihin ja toimittajien itseymmärrykseen?⁸⁶⁹ Luku on rakennettu siten, että aluksi huomio kohdistuu journalismin esitystapoihin, tietosuhteeseen, lähdekäytäntöihin ja journalistien eetokseen yleisellä tasolla. Tämän jälkeen palataan takaisin katastrofijournalismin havainnoimalla sen volyymissa tapahtuneita muutoksia. Laadullisessa analyysissä tutkimus keskittyy kolmeen teemaan: Millainen merkitys yksilöillä on eri aikoina nähty katastrofijournalismissa? Miten toimitukset ovat tasapainoilleet onnettomuuden selittämisen ja myötäelämisen välillä? Kuinka toimitusten ja toimittajien tietoisuus omasta roolistaan on kasvanut? Pohdittavaksi jää se, mitä Kuurilan, Lapuan ja Konginkankaan onnettomuuksien uutisointi iltapäivä- ja aikakauslehdissä kertoo ylipäänsä journalismin ja laajemmin suomalaisen yhteiskunnan muutoksista 1950-luvulta 2000-luvulle.

---

866 Lehmusjoen (2005) tutkimuksessa suuronnettomuuksien uutisoinnin muutoksista tutkimusaineistoksi oli valittu päivälehtiä. Tulokset muutoksesta olivat hyvin pitkälti samanlaisia kuin tässä tutkimuksessa (emt., 145–148). Myös Ruuskanen (2010) löysi huomattavasti yhdenmukaisuutta päivälehtien ja iltapäivälehtien Konginkangas-uutisoinnista. Iltapäivälehdet korostivat kuitenkin uhreja muita enemmän ylläpitääkseen draamaa ja pärjätäkseen mediakilpailussa (emt., 249–254, 256–262).

867 Hanusch 2010, 60.

868 Ks. esim. Raittila 1996, 109; Ruuskanen 2010, 257–258.

869 Sisällönanalyysin kantavana ideana on ollut systemaattisesti verrata kolmeen katastrofiin kytkeytynyttä journalismia. Määrällisessä analyysissä on kartoitettu, kuinka paljon juttuja on julkaistu, missä määrin niille on annettu palstatilaa, miten juttuvolyymi on jakautunut tutkimusajanjaksolle ja suhteutunut muuhun journalistiseen tarjontaan. Lisäksi on mitattu, mikä osuus katastrofijutuista on lehtikuvia ja -grafiikkaa. Laadullisessa analyysissä on kyse juttujen systemaattisesta vertailusta ja juttuihin liittyvien merkityskokonaisuuksien jäsentämisestä, millä on pyritty havaitsemaan tapauksille ominaiset, muihin tapauksiin yhdistävät ja niistä erottavat sisältö- ja muotopiirteet. Analyysissä huomio on kiinnitetty siihen, miten onnettomuusjournalismissa vedotaan järkeen ja tunteeseen ja kuinka journalistit esittävät erilaiset toimijat ja itsensä. (ks. esim. Eskola & Suoranta 1998, 182–183, 187–188; Strauss & Corbin 1998, 62–63; Tuomi & Sarajärvi 2002, 103)

5.2. Objektiivisen tiedon oheen inhimillisiä kertomuksia

Useissa tutkimuksissa on osoitettu, kuinka media hyödyntää erilaisia esitystapoja rakentaessaan kertomusta suurista onnettomuuksista.⁸⁷⁰ Kerrontatapojen jaottelu eeppiseen, lyyriseen, didaktiseen ja dramaattiseen avaa sitä, miten eri tavoin journalismissa voidaan käsitellä katastrofia. Eepinen ja didaktinen kerrontatapa vetoavat järkeen korostamalla faktoja ja keskittymällä selittämiseen. Dramaattisessa ja lyyrisessä kerrontatavassa otetaan huomioon onnettomuuden herättämät tunteet. Eepisessä ja didaktisessa kerronnassa toimittaja pysyy ulkopuolisena näyttämön sivussa ylläpitääkseen objektiivisuuttaan, kun taas dramaattisessa ja lyyrisessä kerronnassa toimittaja menee keskelle näyttämöä osoittaakseen läsnäolonsa ja osallisuutensa. Lyyrinen ja dramaattinen ovat populaarimedian suosimia esitystapoja. Sitä vastoin eepinen ja didaktinen ovat vakavan median painottamia esitystapoja. Dramaattisen ja lyyrisen kerrontatavan keskeiset erot ovat siinä, että kun jälkimmäisessä hiljennytään ja tavoitellaan harmoniaa, edellisessä pyritään toimintaan ja haetaan vastakohtia. Eepisen ja didaktisen kerrontatavan erot ovat hienovaraisemmat: eepinen on kuultuun ja nähtyyn perustuva kertomus, ja didaktinen on syitä loogisesti perkaava opetus. Onnettomuuksien uutisoinnissa eri kerrontatavat limittyvät, mutta uutisointi etenee usein samalla kaavalla: alkuvaiheen eepisestä kerronnasta siirrytään dramaattiseen ja lyyriseen ja lopulta päädytään didaktiseen kerrontaan.⁸⁷¹

Edellä kuvattu jaottelu antaa vihjeitä journalismin kahtiajakautuneesta olemuksesta: Yhtäältä journalismi on perinteisesti pyrkinyt välittämään tietoa, vetoamaan järkeen, kertomaan yleisiä totuuksia, vaalimaan objektiivisuutta ja julkaisemaan ”kovia” uutisia.⁸⁷² Toisaalta journalismin pyrkimykseen kuuluu yhä useammin myös kokemusten välittäminen, tunteisiin vetoaminen, erityisten tarinoiden kertominen, subjektiivisuuden korostaminen ja ”pehmeiden” uutisten julkaiseminen.⁸⁷³ Koska modernin journalismin tärkeimmäksi tehtäväksi on nähty tiedonvälitys ja toiminnan keskeisimmäksi arvoksi objektiivisuus, journalismin ”tunteellistumiseen” on suhtauduttu torjuvasti, ja se on yhdistetty tietoinstituution rappeutumista jouduttaviin ilmiöihin, kuten kaupallistumiseen, viihteellistymiseen, tabloidisaatioon ja sensaatiohakuisuuteen.⁸⁷⁴ Rappiopuheen katveessa on kuitenkin esitetty näkemyksiä siitä, että tunteita hyödyntävä jour-

870 Ks. esim. Nordström 1996, 23–38; Huhtala & Hakala 2007, 36–40; Pulkkinen 2008, 165–170; Hannula 2011, 40–98.

871 Huhtala & Hakala 2007, 39–40.

872 Kunelius 2000a, 6, Pantti 2010, 170.

873 Kunelius 2000a, 9, Pantti 2010, 170.

874 Ks. esim. Franklin 1997; Sparks 1998; H. Nieminen ym. 2005.

nalismi voi lisätä yleisön ymmärrystä ja osallistumisen halua paremmin kuin viileä ja etäinen faktajournalismi.⁸⁷⁵

Kun journalistit ovat sitoutuneet objektiivisten tietojen välittämiseen, he ovat samalla tulleet riippuvaisiksi asiantuntija- ja viranomaiskoneistojen järjestelmästä, koska nämä ovat kehittyneet journalismin kannalta välttämättömiksi ”tietolaitoksiksi” tuotteliaisuutensa, luotettavuutensa, auktoriteettinsa ja ilmaisukykynsä ansiosta.⁸⁷⁶ Tietoa yhteiskunnasta esittävät laitokset voidaan jakaa ”tietäviin” ja ”edustaviin”.⁸⁷⁷ Tietävien laitosten auktoriteetti perustuu siihen, että niillä on systemaattisesti kerättyä ja paikkansa pitävää tietoa. Edustavien laitosten puheoikeus perustuu siihen, että ne esittävät jollain tavalla edustavia käsityksiä todellisuudesta tai ainakin sellaisia käsityksiä, joilla on vaikutusta ihmisten elämään.

Kun journalistit ovat laajentaneet toimialaansa erityisiin kokemuksiin ja tarinoiden kertomiseen, myös tavallisille ihmisille eli taviksille on avautunut aiempaa leveämpi väylä julkisuuteen.⁸⁷⁸ Tavallisten ihmisten rooli journalismin tietolähteenä on nähty varsin rajoittuneeksi; tavikset pääsevät esille lähinnä tietyissä aihepiireissä, kuten harrastuksissa, onnettomuuksissa ja rikoksissa, ja tietyissä juttutyypeissä, kuten mielipidetiedusteluissa ja taviskainaloissa.⁸⁷⁹ Tavalliset ihmiset esiintyvät usein uutisissa lajityypinsä edustajina, symboli-ihmisinä.⁸⁸⁰ Heidät puristetaan alisteiseen asemaan muihin lähteisiin nähden ja heidän pätevyytensä kyseenalaistetaan kielellisin keinoin.⁸⁸¹ Toisaalta tavallisten ihmisten kokemusten ja tunteiden uutisointi voi muuttaa vakiintuneita lähdehierarkioita, minkä seurauksena taviksista tulee ongelmaa ensisijaisesti määrittäviä ja eliitin toimien järjestyttä tai mielekkyyttä haastavia lähteitä.⁸⁸² Myös poikkeuksellinen tilanne, kuten suuronnettomuus, voi voimaannuttaa tavalliset ihmiset varteenotettaviksi tietolähteiksi heidän esiintyessään uutisissa kommentoimassa tapahtunutta ja sen herättämiä tunteita.⁸⁸³

Journalistien eetoksessa objektiivisen tiedon välittäminen on perinteisesti ollut kivijalka, johon on vedottu, kun ammattikunnan sisällä tai yleisön keskuudessa on syntynyt epäselvyyttä journalismin yhteiskunnallisesta merkityksestä.⁸⁸⁴ Viime vuosikymmeninä journalistien suhde todellisuuteen on kuitenkin muuttunut aiempaa suhteellisemmaksi: Kertomuksellisuus ja keskusteleisuus

875 Ks. esim. MacDonald 2000; Costera Meijer 2001; Pantti 2009; Pantti ym. 2012.

876 Gans 1980, 128–130; Kunelius 2000a, 6; Luostarinen 2002a, 23–26.

877 Hall ym. 1978, 58; Kunelius 2000a, 6.

878 Ks. esim. A. Seppälä 2003; Högmänder 2005.

879 H. Heikkilä & Kunelius 2000, 19; H. Heikkilä 2001, 102; Högmänder 2005, 49–51.

880 Tuchman 1978, 122–123; P. Karvonen 1996, 161–163.

881 Ampuja 1997, 44; J. Hujanen 2002, 177–179; Ahva 2003, 20–21.

882 Ks. esim. Kunelius & Renvall 2010.

883 Pantti & Wahl-Jørgensen 2007, 6; Pantti & Wahl-Jørgensen 2011, 118–119.

884 Lichtenberg 1996, 225; Kunelius 2000a, 6.

ovat nousseet informatiivisuuden rinnalle journalismin laadun määrittäjiksi. Todellisuutta ei enää olla yksinomaan heijastamassa, vaan myönnetään, että journalismi on osaltaan sitä tuottamassa. Tavoitteena ei enää ole lähdetiedon jäljentäminen mahdollisimman tarkasti, vaan sen sovittaminen ja kääntäminen vastaamaan median formaatteja ja yleisön odotuksia. Myös journalistien suhtautuminen tavallisiin ihmisiin uutistyyössä on muuttunut. Kun heidät aiemmin nähtiin toisarvoisiksi ja hankalasti saavutettavissa oleviksi tietolähteiksi, tätä nykyä tavikset mielletään kiinnostavuuden herättämisen kannalta keskeisiksi lähteiksi, joita yritetään kytkeä osaksi journalistista tuotantoa mitä erilaisin tavoin. (ks. tarkemmin luku 3)

Kun tunnereaktioiden esittäminen uutisissa oli vielä joitakin vuosikymmeniä sitten harvinaista ja erikoista, tätä nykyä journalistit mieltävät tunteiden näyttämisen normaaliksi osaksi uutisraportointia.⁸⁸⁵ Journalistit itse eivät yhdistä tätä käännettä mediakentän muutokseen, vaan laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen, jossa erilaisista tunneilmaisista on tullut osa julkista elämää. Toimittajat paikantavat journalismin tunteellisuuden yhtäältä uutislähteiden tunnereaktioihin, eritoten tavallisten ihmisten surun ja järkytyksen ilmaisuihin, ja toisaalta tunteita herättäviin uutisaiheisiin, kuten kuolemaan johtaneisiin onnettomuuksiin ja rikoksiin. Tunteiden uskotaan tekevän uutisista ymmärrettäviä ja merkityksellisempiä yleisölle, ja toimittajien mielestä tunteiden käyttö on perusteltua niin kauan kuin se tukee faktojen välittämistä.⁸⁸⁶ Journalismin tehtäväksi ei silti nähdä tunteiden metsästämistä tai manipuloimista vaan ainoastaan niiden välittäminen.⁸⁸⁷ Lisäksi journalistien on pysyttävä viileänä tunteidenkin keskellä; uutisoitaviin tapahtumiin tai lähteiden tunteisiin ei ole lupa eläytyä.⁸⁸⁸

5.3. Jutusta aukeamiin: Kun uutisesta tulee projekti

Katastrofit ovat aina olleet journalismille keskeistä raaka-ainetta, mutta 2000-luvulla niistä otetaan huomattavasti enemmän irti kuin 1970-luvulla saati sitten 1950-luvulla. Esimerkiksi Ilta-Sanomat käytti 2000-luvun alussa massiivisesti enemmän resursseja onnettomuuksista raportointiin kuin aiempina vuosikymmeninä oli tapana tai mahdollista. Kiihvaimpana uutispäivänä Ilta-Sanomien sivutilasta noin kahdeksan prosenttia käsitteli Kuurilaa, vastaava prosenttiluku Konginkankaasta oli 29. Journalismin voimakas reaktio uutisaiheeseen kestää

---

885 Pantti 2009, 200.

886 Emt., 201–202.

887 Emt., 203.

888 Emt., 201.

muutaman päivän, ja kiinnostus sammuu sitten koko lailla tyystin. Tämä peruskuvio säilyy samana vuosikymmenestä toiseen (ks. kuvio 5.1).

Kuurilan onnettomuuden seuranta on lähes täysin sen varassa, kuinka erilaiset yhteiskunnalliset tahot, kuten Rautatiehallitus, reagoivat tapahtuneeseen. Lapua-jutuissa näkyy jo selvästi toimituksen aktiivinen ote, jolla ensimmäistä uutista pyrittiin laajentamaan ja syventämään. Konginkankaan tapauksessa aktiivisuus oli kuitenkin jo aivan toisella tasolla ja molemmat iltapäivälehdet työstivät aihetta koko ajan Helsingissä pidettyyn uhrien muistohartauteen asti. Näin syntyi yhtenäinen julkinen tarina tai näytelmä, jota aiempina vuosina ei lehtien sivuilta voi lukea: Kuurilan suhteen ei ollenkaan, Lapuan tapauksessa vain hyvin katkonaisesti.⁸⁸⁹

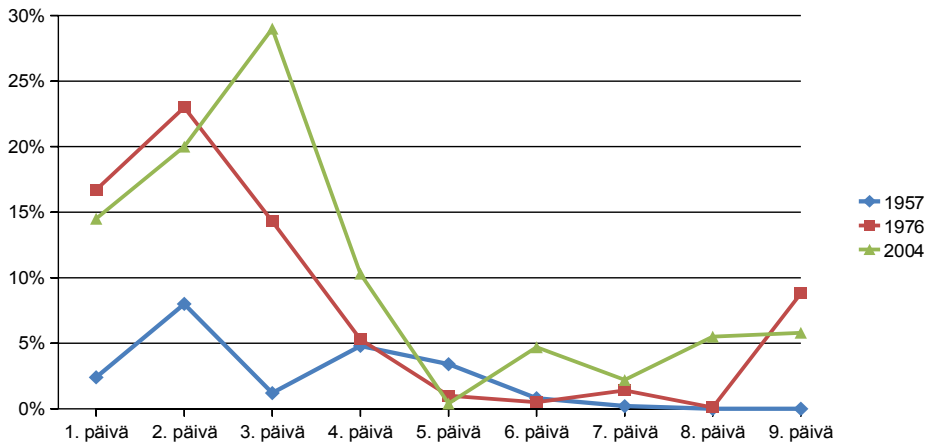
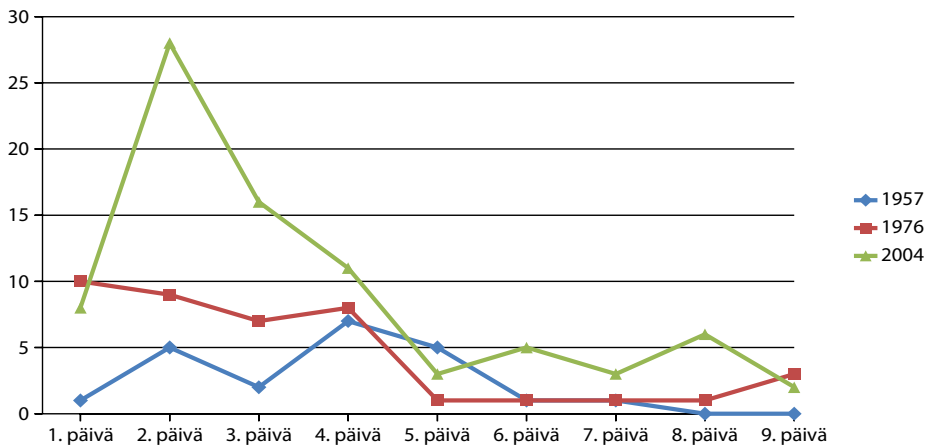
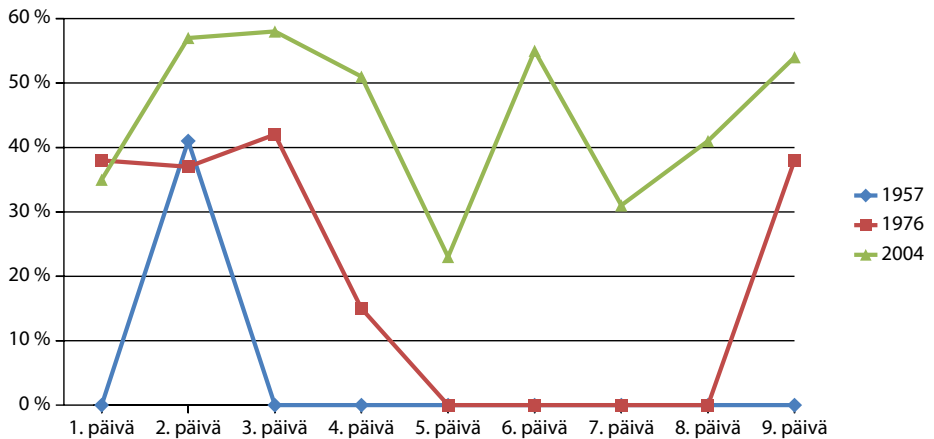
Katastrofijournalismin suhteellinen volyyymi kasvoi voimakkaasti jo Kuurilasta Lapualle. Havainto on odotettu, sillä Ilta-Sanomat tuntuu löytäneen oman uutislehden profiilinsa mediamaisemassa 1970-luvulle tultaessa. Sen visuaalinen ilme ja kirjoitustyyli erkaantuivat muista sanomalehdistä. Katastrofijournalismin volyymin suhteellinen kasvu Lapualta Konginkankaalle vaikuttaa aiempaa vertailuväliä lievemältä. Mittaustapa kuitenkin hukuttaa alleen osan journalismin volyymin todellisesta kasvusta. Kun tarkastellaan absoluuttisia juttumääriä, myös Lapua ja Konginkangas näyttävät kuuluvan eri aikakausiin (ks. kuvio 5.2).

Lapua-raportoinnin ensimmäinen päivä tuotti paljon pieniä taustoittavia uutisjuttuja, jotka paikkasivat tuoreiden ja tarkkojen tietojen tarvetta täyttämällä lehden onnettomuudelle varaamaa tilaa. Konginkankaasta kirjoitetut jutut olivat heti ensimmäisestä päivästä alkaen selvästi pidempiä kuin aiemmista onnettomuuksista tehdyt, ja jo toisesta uutisointipäivästä alkaen niiden lukumääräkin oli aivan eri luokkaa kuin Lapualla. Juttumäärän kasvu kuvaa sitä, miten toimitus pystyy sijoittamaan ja haluaa investoida journalistista työpanosta traagiseen onnettomuuteen. Myös visuaalisuudeltaan Konginkangas erottuu aiemmista katastrofeista (ks. kuvio 5.3). Näin mitaten 2000-luvun iltapäivälehtien voi sanoa käyvän hanakasti katastrofin kimppuun.

---

889 Ks. myös Lehmusjoki 2005, 133, 136.

KUVIO 5.1. Katastrofijuttujen osuus IS:n toimituksellisesta sisällöstä 1957, 1976 ja 2004**KUVIO 5.2.** Katastrofijuttujen lukumäärät IS:ssä 1957, 1976 ja 2004**KUVIO 5.3.** Lehtikuvien ja -grafiikan osuus IS:n katastrofijutuista 1957, 1976 ja 2004

Katastrofijournalismin kasvua voi peilata karkeasti myös lukijan kokemusmaailmaan. Siinä missä 1950-luvun lehdenlukua kehystivät korkeintaan radion uutiset ja reportaasit sekä elokuvateattereissa esitetyt uutisfilmit, 2000-luvulla lehtiä luetaan keskellä massiivista sähköisen uutisoinnin virtaa. Siitä huolimatta – tai ehkä juuri sen takia – että televisio täytti tuntejaan onnettomuusviikonloppuna saman uutisen samojen faktojen ja tuntojen läpikäymiseen, iltapäivälehtien lukijan elämystä ruokittiin tarjoamalla Konginkankaasta sivukaupalla kuvia, kohtaloita ja juttuja. Määrällinen tarkastelu antaa aiheen puhua elämyksellisestä kyllästämisestä.

Ajatusta voi havainnollistaa tarkastelemalla sivumääriä, joita Ilta-Sanomat käytti onnettomuusjuttuihin. Ilta-Sanomien etusivu täyttyi vain kerran kokonaan Kuurila-uutisoinnista. Kaikki Lapua-jutut lukeakseen täytyi lukijan jo kääntää sivua useamman kerran. Konginkangas merkitsee tässäkin mielessä määrällisesti uudenlaista aikaa. Lauantain Ilta-Sanomissa onnettomuudesta kerrottiin 16 sivulla ja maanantainakin vielä 11:llä. Samanaikaisesti Iltalehti raportoi Konginkankaasta 34 sivun verran.⁸⁹⁰ Iltapäivälehtien juttutuotanto on kasvanut niin valtavaksi, että se on syönyt aikakauslehtien toimintatilaa. Kun Seura ja Apu painoivat Lapuan onnettomuudesta yhteensä 47 sivua, vastaava sivumäärä Konginkankaasta oli kutistunut runsaaseen 15:een. Muutos näkyy myös aikakauslehtien kansissa. Konginkangas ei noussut ykkösaiheeksi kuin Seurassa, kun taas 7 päivää ja Apu myivät itseään tosi-tv-sarja Miljonääri Jussin päähenkilöillä.

Kirjoittelun määrällinen kasvu heijastuu myös siihen, miten määriä on lehdistä eri aikoina hallittu. Kuurila-uutiset olivat Ilta-Sanomissa useimmiten sokin sokin kaiken muun materiaalin joukossa, yhtenä uutisena monista, ja viime hetken tietoja saatettiin ripotella taittosyistä melkein minne tahansa lehteen.⁸⁹¹ Lapuan onnettomuusjutut oli jo selvemmin koottu yhteen, mutta vasta Konginkankaan uutisoinnissa voi puhua huolellisesti yhteen nivotusta kokonaisuudesta.⁸⁹² Siinä onnettomuuteen liittyvät uutiset ja reportaasit kehystettiin omalla vinjetillään: kaikki jutut olivat aina ”putkessa” tai yhtenä ”pakettina”. Kun Kuurilan junaturmasta lukenut näki lehden sivulla onnettomuuden muiden maailman tapahtumien joukossa, Konginkankaan juttujen lukijan odotettiin antautuvan massiivisen aineiston vietäväksi. Tämä vaikuttaisi olevan 2000-luvun lehtijournalismin vastaus sähköisille medioille: sivu toisensa jälkeen katsottavaa ja edestakaisin selattavaa.

Juttupakettien tuottaminen kertoo yleisemmästäkin journalismin trendistä: toimitusten halusta ja kyvystä toimia entistä järjestelmällisemmin ja suunnitel-

890 Ks. myös Lehmusjoki 2005, 136–137, 146–147.

891 Ks. myös Frid 2000, 177, 185–186; Pantti & Wahl-Jorgensen 2007, 9.

892 Ks. myös Lehmusjoki 2005, 134; Pantti & Wahl-Jorgensen 2007, 9.

mallisemmin. Kun ennen suuronnettomuuden yhteydessä toimituksessa pantiin häthätää pystyyn jonkinlainen väliaikaisorganisaatio, nyt tällaisen poikkeuksellisen ”hoidon” vaativa reagoitukyky ja ammattitaito ovat jo rutiinia. Kuurilasta uutisoiti perusuutistoimitus, joka työsti poikkeuksellisestakin aiheesta jutun kerrallaan pidättyväisesti ja varsin teknisesti. Työn organisoimisen yksikkö oli yksittäinen juttu, ja toiminnan logiikka oli: uutinen mikä uutinen, vaikkakin karkea. Lapualla puolestaan operoi toimitus, joka kykeni nopeaan reagointiin ja hallitsi journalistisen työnjaon. Tapahtumia taustoitettiin tehokkaasti ja pyrittiin lähemmäs ihmisten tuntoja. Toimitus teki selvän eron erilaisten materiaalien välille ja aktiivisesti etsiytyi kohti tapahtuman merkityksiä ja seurauksia. Paikan päältä tuotiin karuja, yksityiskohtaisia kuvauksia ja omaisten haastattelut painettiin lehtiin isolla.

Konginkankaan onnettomuutta hoiti jälleen uudenlainen toimitus, joka tiesi asemansa sähköisen viestinnän puristuksessa ja siksi panostikin voimakkaasti dramaattisiin valokuviin ja koko uutisoinnin kattavaan visuaaliseen ilmeeseen. Lehden sivuilta saattoi lukea tekijöiden oletuksen siitä, että yleisöllä oli tähän aineistoon melkein tyydyttämätön nälkä ja lehden tehtävä oli ruokkia tätä tarvetta – tyhjentää tapahtuman merkitykset lehden sivuille. Uutisoinnissa ei enää ollut kysymys yksittäisistä jutuista vaan niiden luomasta kokonaisuudesta. Kun Lapuan uutisoinnista lukijan mieleen jäi muutama voimakas yksittäinen juttu, Konginkangas-raportoinnista painui tajuntaan sen volyyymi ja kokonaisuus. Päivittäiset juttukokonaisuudet loivat myös viikon aikana oman juonensa julkisuuteen. Esimerkiksi Ilta-Sanomien kirjoittelussa perjantain erikoisnumero työsti *perusuutisen tapahtumasta*, lauantain lehti keskittyi onnettomuuden aiheuttamaan *sokkiin*, maanantai oli – kannen hautakivikonnotaatiota kantavaa nimelistaa myöten – omistettu *uhrien henkilökuville*, minkä jälkeen tiistaina Konginkangas putosikin pois Ilta-Sanomien etusivun ykkösaiheen paikalta, ja jutut muuttuivat korostetun rationaaliseksi ja taustoittaviksi. Torstaina lehti seurasi yhden aukeaman jutulla osan *uhrien matkaa* Jyväskylästä kohti pääkaupunkia, perjantaina pääkirjoitus sivusi onnettomuutta, ja lauantain lehteen oli tehty *ennakkojuttu* tulevasta *muistotilaisuudesta*. Maanantain lehdessä raportoitiin *muistohartaudesta* ja seurattiin tarkkaan julkisten osallistujien reaktioita. Viimeiset palaset maanantain kokonaisuuteen oli poimittu uhrien kuolinilmoituksista.

Jo ensimmäinen karkea ja määrällinen vilkaisu esimerkkitapauksiin kertoo journalismin muutoksesta. Kirjoittelun volyymin ja suunnitelmallisuuden kasvu herättää kysymään, mitä uusia piirteitä katastrofijournalismiin on tullut ja onko journalismista kadonnut jotain matkan varrella.

5.4. Instituutioista ihmisiin: Isä kaivaa lompakostaan kuvan

Uutiskynnyksen ylittävä onnettomuus viittaa journalistisessa mielikuvituksessa kolmeen suuntaan: uhreihin, sankareihin ja syyllisiin.⁸⁹³ Ensinnäkin median käsittelemää onnettomuutta ei ole ilman uhreja, joita ovat kuolleet, loukkaantuneet sekä heidän omaisensa ja läheisensä. Toiseksi toimituksissa kysytään sitä, kuka tai mikä on vastuussa onnettomuudesta. Vastuunkantaja voi olla yksittäinen ihminen, organisaatio tai koko yhteiskunta. Kolmanneksi journalismi käsittelee onnettomuuden seurauksia, minkä takia erilaiset viranomaiset, kuten poliisi, pelastuslaitos ja sairaala, ovat keskeisellä sijalla katastrofijournalismissa. Keskityttiinpä syihin, seurauksiin tai suruun, jokaisesta näkökulmasta huomio kohdistuu ihmisiin, mutta eri vuosikymmeninä heitä on tuotu journalismissa esiin hyvin eri tavoin. Kuurilan onnettomuuden aikaan julkisuudessa toimivat kasvottomat organisaatiot, kun taas Konginkankaan yhteydessä organisaatiot olivat esillä niitä edustaneiden yksilöiden kautta.⁸⁹⁴ Tässä suhteessa 1950-luvun ja 2000-luvun onnettomuudet näyttävät lehtien sivuilla toistensa peilikuvilta.

Väite siitä, ettei rautatiet olisi hoitanut turvallisuuslaitteiden järjestelyä riittävän tehokkaasti, on harhaanjohtava, mainitaan IS:lle rautatiehallituksesta. (IS 16.3.1957)

Suunnittelupäällikkö Olli Penttinen Tiehallinnosta sanoo [...] Keski-Suomen tiepiirin tiejohtaja Seppo Kosonen sanoo [...] sanoo tarkastusinsinööri Hannu Pellikka Ajoneuvohallintokeskuksesta. [...] arvioi Kuorma-autoliiton viestintäpäällikkö Juha Norppa-Rahkola. (IL 20.3.2004)

Se, että instituutiot tulevat julkisuuteen tiedonantojen sijasta elävien ihmisten kautta, selittyy osin uutisjournalismin esitystapojen muutoksesta.⁸⁹⁵ 2000-luvun journalismi on täynnä puhuvia ”päitä” ja olisi mahdotonta ajatella, että esimerkiksi Konginkankaan tapauksessa ministeri olisi voinut antaa ”vain” julkilausuman tai tiedonannon.

893 Esimerkiksi Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin uutisoinnista saattoi erottaa neljä ensisijaista kehystä: hallinnan, surun, politiikan kehykset sekä sankarikehyks. Uhrit ovat keskeisissä rooleissa surun kehyksessä ja vastuunkantajat politiikan kehyksessä. Sen sijaan viranomaiset saattoivat näkyä useammassakin kehyksessä tilanteesta riippuen. (Tuominen 2008, 44)

894 Ks. myös Frid 2000, 188.

895 Ks. tarkemmin J. Pietilä 2008, 98–244.

Kyse ei kuitenkaan ole yksinomaan siitä, että julkisuudessa esiintymisen tavat ovat nyt erilaiset kuin ennen. Myös eri osapuolten asemat ja merkitys toisiinsa nähden ovat muuttuneet. Kuurilasta tehdyistä jutuista suurimman huomion kohteeksi joutuivat onnettomuudesta tavalla tai toisella vastuulliset – useimmiten hyvin institutionaaliset – tahot. Esimerkiksi Ilta-Sanomat piikitteli pääkirjoituksessaan Kuurilan onnettomuuden jälkeen eduskuntaa:

P.S. Eduskunnan suuren valiokunnan puheenjohtajan Suomen Sosialidemokratille antaman lausunnon mukaan ”eduskunta ei ole rautateitten määrärahoja pienentänyt, päinvastoin se on pyrkinyt niitä lisäämään, mutta hallituksen taholta on löyty nyrkki pöytään”. Tähän saakka on luultu, että eduskunta valvoo hallitusta, mutta ehkä näin ei olekaan. (IS 19.3.1957)

Vastaavanlainen juttu löytyy myös Konginkankaan jälkeiseltä viikolta. Sen tyyli ja terävyys tulevat kuitenkin aivan muualta: *Oppositio elämöi niukoista tierahoista* -otsikolla painettu uutinen (IS 25.3.2004) on taitettu melkein koko aukeaman täyttämän vainajien surusaattoa ja sen hillittyä tunnelmaa selostavan jutun alle. Elämöijät nimetään jutussa huolellisesti.⁸⁹⁶

Kuurilan onnettomuuden yhteydessä uhreista kirjoitettiin erittäin vähän. Nykylukijan silmään pistää se, että mahdollisesti kuolleiden ja loukkaantuneiden nimiä painettiin lehteen hatarin tiedoin ja tunteettoman oloisesti, mutta uutisoinnin keskipisteessä oli koko ajan itse onnettomuus, sen syyt ja vastuut sekä ennen muuta raivaustöiden edistyminen. Konginkangas-kirjoittelussa tilanne oli päinvastainen. Uhrin olivat iltapäivä- ja aikakauslehdissä raportoinnin keskipiste, eikä vastuunkantajiin kiinnitetty samalla tavalla erityistä huomiota.⁸⁹⁷

Vaikka Lapuan onnettomuus on ajallisesti lähempänä Kuurilaa kuin Konginkangasta, siitä rakennetussa julkisuudessa on enemmän piirteitä nykyajasta kuin 1950-luvulta. Kuurilaan verrattuna Lapuan onnettomuuden toimijoista yhä useampi oli yksilöity ja tapaukseen kytkeytynyt toimijajoukko oli moniaineksisempi. Kun kahden muun onnettomuuden julkisuus keskittyi lähinnä yhden osapuolen kuvaamiseen, Lapualla ei tällaista hallitsevaa osapuolta muodostunut vaan onnettomuuden uhrit, vastuunkantajat ja seurauksia hoitaneet olivat esillä likipitäen yhtä taajaan.

Toimituksilla on ollut tarve hakea selitystä niin Kuurilan kuin Lapuan ja Konginkankaan onnettomuuksiin. Syytä ei kuitenkaan ole haluttu vierittää kenen-

896 Kun Kuurilan ja Lapuan yhteydessä päättäjiä kritisoitiin mielipiteellisissä kirjoituksissa, Konginkankaan yhteydessä kritiikkiä saatettiin esittää moraalisten narratiivien avulla (vrt. Pantti & Wahl-Jorgensen 2011, 118–119).

897 Sitä vastoin muissa viestimissä oli runsaasti pohdintaa siitä, kenen tulisi kantaa vastuu Konginkankaan katastrofista (Piispa 2004, 41–43).

kään yksilön kontolle. Kuurilan ja Konginkankaan tapauksissa lehdistölle olisi ollut tarjolla yksittäinen ihminen, jonka toiminnasta oli välitön yhteys onnettomuuteen. Oli junanlähettäjä, joka antoi matkustajajunalle lähtöluvan erehdyttyään junien kohtaamispaikasta. Oli rekkakuski, jonka kuljettaman yhdistelmän perävaunu luisui päin bussia. Molempien osallisuus tapauksiin kerrottiin seikkaperäisesti, mutta jutuissa korostettiin olosuhteiden hankaluutta ja vastuuta jaettiin muillekin tahoille.⁸⁹⁸

Kuurilan junanlähettäjän ja Konginkankaan rekkakuskin julkisessa kohtelussa oli silti merkittäviä eroja. Junanlähettäjä kertoi tapahtumien kulun Viikkosanomien haastattelussa omalla naamallaan ja nimellään, kun taas nimettömän ja kasvottoman rekkakuskin näkemykset toi julki hänen etujärjestönsä Rahtarit ry:n puheenjohtaja. Myös toimittajan suhde haastateltavaansa oli erilainen. Junanlähettäjä haastatellut Viikkosanomien toimittaja kirjoitti juttunsa kohteesta myönteisen, paikoin jopa ihailevan henkilökuvan, jossa hän otti kantaa haastateltavansa puolesta ja arvosteli ”inhimillisen erehdyksen” tarjoamista onnettomuuden syyksi.

Tämä murheellinen yhteensattumien ketju on suorastaan kohtalonomainen. Ikään kuin luonnonvoimat, teknilliset laitteet ja inhimillinen erehtyväisyys juuri tuolla ratkaisevalla hetkellä olisivat liittoutuneet yhteen kahden junan kiitäessä kohti kohtaloaan. [...] Kertojan [junanlähettäjä] ääni sortuu ja hänen silmissä näkyy kyynel. Hän on tehnyt parhaansa mutta olosuhteet olivat tuona päivänä kerta kaikkiaan vastaan. (Viikkosanomat 29.3.1957)

Sen sijaan rekkakuskin edusmiestä haastatellut Iltalehden toimittaja pysytteli neutraalina. Hän siteerasi ja referoi haastateltavaansa, mutta varoi näyttämästä omia näkemyksiään tai tunteitaan.

– Kuljettaja sanoi minulle tehneensä kaikkensa estääkseen onnettomuuden, kertoo Rahtarit ry:n puheenjohtaja Kimmo Puntti. [...] Onnettomuusrekan kuljettaja on vakuuttanut Puntille, että hän ajoi luvallista vauhtia, alle 80 kilometriä tunnissa. (IL 22.3.2004)

Katastrofijournalismin suuntautuminen yhteisöstä yksilöihin kiteytyy osuvas-
ti, kun tarkastelee iltapäivälehtien etusivuja eri aikoina. Ilta-Sanomien pääkirjoitus tulkitsee Kuurilasta otettua valokuvaa lukijoille näin (ks. kuva 5.1):

---

898 Piispa 2004, 19–35; ks. myös Frid 2000, 181–182; Pantti & Wahl-Jorgensen 2011, 116–117.

Ilta-Sanomat julkaisee tänään etusivullaan vaikuttavan kuvan. Se kertoo inhimillisestä erehdyksestä, joka johti hirveään onnettomuuteen. [...] Kuvassa on rautatieläisen lakki. Se kertoo niistä epätoivoisista yrityksistä, joita kahdella asemalla tehtiin onnettomuuden estämiseksi. (IS 26.3.1957)

Lapualla journalistien katse kohdistui ihmisiin. Etusivun kuvassa hautaustöimiston eteen kokoontuneet lapualaiset odottivat, että ”shokki väistyisi ja suru alkaisi tuntua” (ks. kuva 5.2). Tilanteen kaoottisuutta haluttiin korostaa kertomalla otsikossa, kuinka ”POLIISI ETSI ORPOJA”.

2000-luvun iltapäivälehdissä eivät kuole ihmiset, vaan ”unelmat” tai ”enkelit”. ”23 UNELMAN LOPPU” on samalla otsikko, jossa onnettomuuden mittaaminen numeroilla yhtä aikaa tehdään ja kyseenalaistetaan. Valokuvassa ei ole institution anonyymin edustajan hattu, vaan kuolleen teinitytön passikuvasta katsovat hymyilevät kasvot, joiden silmät suuntautuvat suoraan lukijaan (ks. kuva 5.3 ja kuva 5.4). Emilian kuvaa ei selitä lehden pääkirjoitus, vaan äidin haastattelusta poimittu sitaatti, jonka mukaan ”Emilia lähti niin iloisena”. Sisäsivun jutussa kuvataan, kuinka isä poimii kuvan lompakostaan.

Isä kaivaa lompakostaan kuvan kauniista nuoresta työstä.

- Tällainen tyttö meillä oli. Ihana tyttö. [...]
- Mutta tällainen oli Empun kohtalo. Poikakin, Emilian isoveljeksi, sanoi, että tämä on nyt kohtalo. (IS 20.3.2004)

Emilian kuvasta, ja kuvaa näyttävästä isästä, tuli Konginkankaan onnettomuuden julkinen ikoni. Passikuvaa näyttävän isän kuva kiersi nopeasti lehdestä toiseen. Tilannekuva julkaistiin ensimmäisenä Iltalehdessä. Samoista aineksista työstettiin myöhemmin uusia muunnelmia.⁸⁹⁹

---

899 Ks. myös Piispa 2004, 14; Lehmusjoki 2005, 126; Ruuskanen 2010, 259–261.

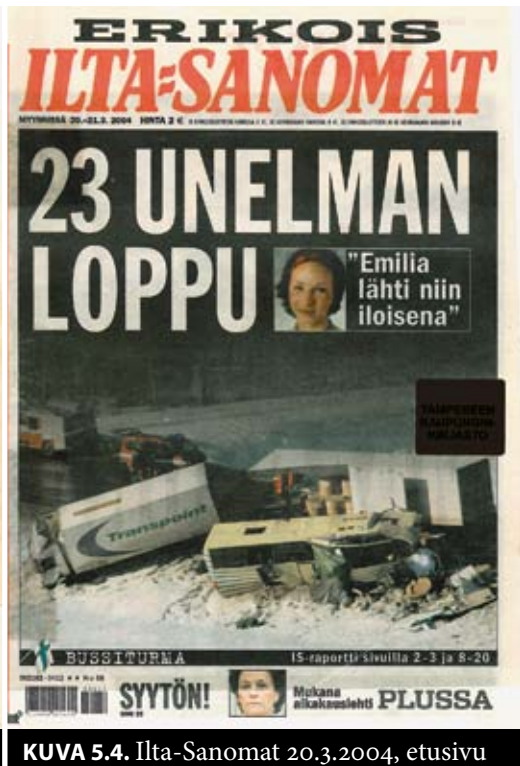
KUVA 5.1. Ilta-Sanomat 16.3.1957, etusivu

KUVA 5.2. Ilta-Sanomat 14.4.1976, etusivu

KUVA 5.3. Iltalehti 20.3.2004, etusivu

KUVA 5.4. Ilta-Sanomat 20.3.2004, etusivu

5.5. Tekniikasta tunteisiin: Nyt on hiljentymisen aika

Journalistien tarve selittää sattunutta, vastata miksi-kysymykseen ei tyydyttynyt sen paremmin Kuurilassa, Lapualla kuin Konginkankaalla yksilön erehdyksellä.⁹⁰⁰ Kohtalon ja sattuman lisäksi vastuunkantajiksi nähtiin Rautatiehallituksen, patruunatehtaan ja Tiehallinnon johtajat sekä poliittiset päättäjät. Kaikista kolmesta onnettomuudesta muodostui lähes identtinen vastuukaava, jossa toistuivat samat syyt ja seuraukset.

Tapahtuiko todellisuudessa kilpajuoksu ihmishengistä ja sattuiko perikato vain jonkun virkamiehen päivässä tai kahdessa laskeman arvion myöhästyemisestä? Kun kymmeniä ihmisiä menettää elämänsä silmänräpäyksessä, kun kymmenet alaikäiset jäävät orvoiksi ja kun sama uhka yhä leijuu työntekijän yllä, on nimenomaan julkisella sanalla velvollisuus esittää epäilynsä byrokraatian tunteettomuudesta ja hallinnollisesta kylmäkiskoisuudesta. (IS 15.4.1976)

”Julkinen sanan” lähtökohtana vastuukysymysten pohdinnassa on ollut se, että onnettomuus oli ihmisten aiheuttama ja se olisi voitu estää jos niin olisi haluttu.⁹⁰¹ Tarjolla olisi ollut onnettomuuden estäviä teknisiä ratkaisuja tai toimintatapoja, mutta niitä ei ollut hyödynnetty taloudellisista syistä. Kohtalokkaita säästöpäätöksiä olivat tahoillaan tehneet niin poliitikot kuin virkamiehet.

Tehokkaita turvallisuuslaitteita on kehitetty, mutta Suomen rautateille niitä ei ole saatu kuin muutama kappale. Ei ole rahaa, sanoo eduskunta. Ne, jotka ovat näin sanoneet, tuntevat tänään varmasti pistoksen omassatunnossaan. (IS 16.3.1957)

Journalistien joka onnettomuuteen luomaan vastuukaavaan on kuulunut lähes aina se, että puolustukselle on annettu puheenvuoro. Kuurilan tapauksessa puhetta ei pitänyt kukaan yksittäinen päättäjä, vaan lausunnot tulivat organisaatioilta, kuten Rautatiehallitukselta, ja instituutioilta, kuten eduskunnalta. Sen sijaan Lapuan patruunatehtaan räjähdyksestä vastuuta kantoi julkisuudessa erityisesti puolustusministeri Ingvar S. Melin ja Konginkankaan bussiturmasta liikenneministeri Leena Luhtanen. Vaikka pääkirjoituksissa ja joissakin muissa jutuissa herätettiin kysymyksiä ministerivastuusta, itse ministereiltä ei suinkaan kysytty vastuusta vaan – jo 1970-luvulla – tunteista.⁹⁰²

900 Ks. myös Pantti & Wahl-Jorgensen 2011, 116–117.

901 Ks. myös Coleman 2006.

902 Ks. myös Pantti 2009, 199.

Puolustusministeriön virka-auto vei Meliniä pois Lapualta, missä vietetty päivä oli ollut hänen elämänsä raskain.

– Tämä on ennen muuta inhimillinen tragedia. [...] Kun kaksi kolmasosaa lataamon kaikista henkilöistä menehtyy, se on kauhea isku meille kaikille. (Seura 23.4.1976)

Liikenneministeri Leena Luhtasella oli eilen edessään ministeriuransa raskain päivä. [...]

– Tämä on järkytys. Perheiden suru tuli vääjäämättä mieleen. (IS 20.3.2004)

Kuurilan ja Lapuan onnettomuuksista laadituissa pääkirjoituksissa keskeistä oli syyn löytäminen ja turmasta oppiminen. Voikin sanoa, että näissä onnettomuuksissa journalismi paitsi kuvaa tapahtunutta myös rakentaa modernin yhteiskunnan rationaalista puhetapaa: onnettomuudesta on opittava, tutkimukset ovat käynnissä, tulevaisuudessa tällaista ei tapahdu. Kyse on tavallaan katastrofin paikkaustyöstä ja uskottavuuden rakentamisesta uudelleen.⁹⁰³

Tässä suhteessa Konginkangas on toista maata. Sen uutisoinnissa käytiin läpi perinteistä vastuukaavaa, ja monimutkaiset tietokonegrafiikat ”selittivät” onnettomuuden teknisen kulun moneen kertaan. Kuitenkin selityksiä, syitä ja vastaisen varalle oppimista enemmän kommentointi keskittyi tapauksen kohtalonomaisuuden ympärille. Konginkankaasta kirjoittaneet kolumnistit ja pääkirjoitustoimittajat antoivat selittämislle aiempaa vähemmän sijaa ja entistä enemmän tilaa ihmettelylle ja tunteiden todentamiselle.⁹⁰⁴ Kaksi päätoimittajaa – Iltalehden Pauli Aalto-Setälä ja Seuran Jari Lindholm – kehottivat lukijoitaan unohtamaan syyn ja syyllisten etsimisen ja keskittymään suremiseen.

Järkyttävässä tilanteessa ihminen alkaa kysellä itseltään ”Mitä jos” -kysymyksiä. Mitä jos olisi tehty toisin? Miksi se tapahtui juuri heille? Mitä jos olisimme matkustaneet yhdessä? Kysymykset eivät johda mihinkään. Ei ole ketään, ketä syyttää tai vihata. On vain yhteinen suru. (IL 20.3.2004)

Ihmismieli haluaisi nähdä tapahtumissa jotakin johdonmukaista, syitä ja seurauksia, jotakin johon tarttua. Sellaista ei kuitenkaan ole. Ei ole mitään erityistä syytä, miksi se tapahtui, tapahtui juuri näille ihmisille. Suru on val-

903 Journalismin suhtautuminen virallista yhteiskuntaa kohtaan pysyi katastrofien keskelläkin myönteisenä eikä vallanpitäjien toimintaa asetettu kyseenalaiseksi juuri ollenkaan (Pantti & Sumiala 2009, 128).

904 Ks. myös Pantti & Sumiala 2009, 133; Pantti ym. 2012, 65, 68.

taisa luonnonvoima, vielä sattumaakin väkevämpi. Sitä ei voi tahdonvoimalla nujertaa. (Seura 26.3.2004)

Surun ja suremisen saama journalistinen julkisuus näyttää muuttuneen hyvin selvästi. Katastrofi koskettaa aina konkreettisesti monia ihmisiä, mutta nykyisen massiivisen juttutuotannon takia surijoiden joukko kasvaa. Myös sivulliset surijat otetaan osaksi journalismin luomaa onnettomuuden kuvaa. 2000-luvun medioitunut kansalainen voikin ottaa annettuna sen, että katastrofin sattuessa liekkimeri leimahtaa ja yleisönosastot täyttyvät osanottajista.⁹⁰⁵

Kiinnostus onnettomuuksia kohtaan oli toki suuri niin 1950- kuin 1970-luvulla. Viikkosanomat (22.3.1957) kertoi, kuinka Kuurilan onnettomuuspaikalle pyrkivistä uteliaista oli syntynyt maantielle parin kilometrin jono. Ilta-Sanomat (14.4.1976) puolestaan raportoi Lapuan kauppalaan suuntautuvasta kansainvaelluksesta tuhansien autojen suunnatessa matkansa kohti onnettomuuspaikkaa. Toimituksissa sivullisten uteliaisuus nähtiin tuolloin enemmänkin kielteiseksi asiaksi. Jonot estivät liikennettä ja väkijoukot haittasivat pelastustoimia ja yleistä järjestystä.

Myös Konginkankaan yhteydessä syntyi jonoja ja väkijoukkoja, kun ihmiset kävivät sytyttämässä kynttilöitä onnettomuuspaikalla. Tulkinta ei kuitenkaan ollut ennallaan. Se mitä aiemmin oli pidetty kielteisenä uteliaisuutena, nähtiin nyt välittämiseksi, myötäelämiseksi ja suremiseksi.⁹⁰⁶ Turman jälkiä todistamaan tulleet pääsivät Konginkankaalla kertomaan omista tuntemuksistaan.

Miksi tällaista tapahtuu? [...] Päätin, että Jumalaa ei ole enää olemassa. [...] Kyyneleet tulevat väkisin. [...] Turhalta tuntuu, kohtalon ivalta. [...] Tämä on kamalaa, aivan hirveää. [...] En ollut uskoa korviani. [...] Onnettomuus koski syvältä. (IS 22.3.2004; Seura 26.3.2004)

Ylipäänsä sivullisia käytetään katastrofijournalismin polttoaineena nyt monin verroin enemmän kuin aiempina vuosikymmeninä.⁹⁰⁷ Päästämällä tavalliset ihmiset uutisiin ilmaisemaan surua luodaan ”kansallinen tunneyhteisö”.⁹⁰⁸ Kun Kuurilan ja Lapuan onnettomuuksien yhteydessä sivullisiin viitattiin harvoin ja lausunnonantajiksi heistä kelpuutettiin vain silminnäkijät, Konginkangasta kommentoivat useat onnettomuuteen etäisesti liitetyt henkilöt.⁹⁰⁹ Koska turmassa

905 Ks. myös Lehmusjoki 2005, 141.

906 Ks. myös Pantti & Sumiala 2009, 132.

907 Ks. myös Pantti 2009, 198; Pantti ym. 2012, 82–85.

908 Pantti & Wieten 2005, 312.

909 Tavallisten ihmisten kommentteja käytettiin lähinnä surun ja myötätunnon ilmaisemiseksi. Lehdet raportoivat Konginkankaan tapauksessa myös rekkakuskeihin kohdistuneesta

olivat osapuolina bussi ja rekka, lausunnonantajiksi kävi lähes kuka tahansa bussia tai rekkaa kuljettanut tai bussissa matkustanut. Koska turmabussi oli matkalla Rukalle, kommenttia haettiin laskettelurinteiden ääreltä. Koska onnettomuuden uhreista suurin osa oli pääkaupunkiseudulta, kommenttia haettiin myös Helsingin kaduilta. Koska onnettomuuden uhrien joukossa oli nuoria, lausuntoja pyydettiin nuorilta ja vanhemmilta, joilla itsellään oli samanikäisiä lapsia.

Ei tällaista tarvitse sattua koskaan. [...] Surullinen tapahtuma. [...] Kyllä se pysäytti ja järkytti. [...] Sanat ovat tällaisessa tilanteessa turhia. [...] Kauhean surullista. [...] Ruoka ei vain mene alas. [...] On se tosi surullista. [...] Hurja tapaus. [...] Tuntui ihanalta, että suru ilmaistiin niin nopeasti. (IL 20.3.2004; IS 20.3.2004)

Samalla kun sivulliset ovat nousseet asianosaisten ja viranomaisten oheen päteviksi lähteiksi, on toimittajien ja lukijoiden suhde tiivistynyt iltapäivälehdissä. Ilta-Sanomat julkaisi Kuurilan turmaa seuranneen viikon aikana kolme onnettomuutta käsitellyttä lukijakirjoitusta. Määrä pysyi ennallaan Lapuan yhteydessä, mutta Konginkankaan tapauksesta Ilta-Sanomat ja Iltalehti julkaisivat viikon sisällä viitisenkymmentä lukijakirjoitusta. Valtaosa näistä kirjoituksista oli surunilmauksia, ja esimerkiksi Ilta-Sanomissa niitä oli ripoteltu onnettomuutta seuranneena päivänä jokaiselle aukeamalle sivun alareunoissa olleisiin surupalkkeihin puolitangossa olevan siniristilipun viereen.⁹¹⁰ Nämä nimimerkkien lyhyet sitaattit – jotka muistuttavat televisioruudun alareunassa pyöriviä reaaliaikaisia yleisökommentteja – toivat yleisön juttukokonaisuuden toimijoiden piiriin ja määrittivät osaltaan sen, millä tavalla uutiseen piti reagoida.⁹¹¹

Konginkankaan yöllinen onnettomuus on pysähdyttänyt meidät. [...] Nyt on hiljentymisen aika. [...] Otan osaa suureen suruun. [...] Syvin osanottoni uhrien omaisille ja jaksamista myös paperirekan kuljettajalle. [...] Tämä on koko Suomen suru. Pidetään huolta toisistamme. [...] Hyvä luoja, aina ei tahdo ymmärtää elämän tarkoitusta. (IS 20.3.2004)

---

suuttumuksesta, mutta raportoinnin tarkoituksena oli mieluummin tyynnyttellä tunteita kuin voimaannuttaa kansalaisia poliittiseen toimintaan (Piispa 2004, 31; vrt. Pantti & Wahl-Jorgensen 2011).

910 Ks. myös Hanusch 2010, 157.

911 Aiemmissä tutkimuksissa (Thomas 2002; Couldry 2003; Pantti 2009) on havaittu, että mediassa ihmisten reaktiot kuolemaan (esimerkiksi merkkihenkilön menehtyminen tai katastrofi) esitetään yhdenmukaisena ”koko kansan suruna”, vaikka merkittävä osa kansalaisista ei suremiseen osallistuisikaan.

Kuurilan ja Lapuan onnettomuuksista laadituissa lukijakirjoituksissa ei ilmaistu surua. Sen sijaan niissä tavoiteltiin parempaa yhteiskuntaa. Parannusta penähtiin niin turvajärjestelyihin kuin ihmisten tapoihin. Esimerkiksi junaonnettomuudessa lievästi loukkaantunut nimimerkki ”Masentunut” oli tuhtunut ravintolan vahtimestarin tahdittomuudesta.

Matkustin lauantaina aamulla junalla Helsinkiin, jonne tultuani päätin käydä haukkaamassa lounaan kurisevaan vatsaani. Mutta miten kävi ruokailuaikokukseni. Erään töölöläisravintolan vahtimestari käänsi minut ovelta takaisin väittäen minun olleen liian humalassa, ”kun kellokin on vasta yhdeksän aamulla”, eikä päästänyt sisään. Siitä, kun olin maistanut viimeksi alkoholia, on kulunut viikkoja, mutta kasvoni sen sijaan olivat naarmuiset ja epäsiistit onnettomuuden jäljiltä. Kysyn vain, onko tällainen menettely oikein? (IS 20.3.1957)

Suuronnettomuuden tärkeimmät syyt ja opetukset liittyivät 1950-luvulla tekniikkaan ja kustannuksiin, ja onnettomuuden inhimillisiä seurauksia käytiin läpi säästeliäästi. Uskonnosta ei puhuttu mitään. 1970-luvun toimittajat kytkivät Lapuan suuronnettomuutta suuriin selittäviin, ”yhteiskunnallisiin” kehyksiin, jopa pasifismiin saakka. 2000-luvulla katastrofin kuvauksen polttopisteeseen ovat nousseet yksittäiset kohtalot ja omaisten – joiksi mediayhteiskunnassa kutsutaan kaikki lukijat – suru ja ahdistus. Tässä onnettomuuden tulkinnessa asiantuntijat ja kustannusten laskijat jätetään syrjemmälle ja keskitytään ymmärtämään omia ja muiden tuntemuksia. Myös uskonnolla on nyt luonteva roolinsa katastrofi-journalismissa, kun journalismi kokee surun kuvaamisen erityisen tärkeäksi tehtäväksi.⁹¹²

Kärjistäen näyttäisi siltä, että 50 vuodessa on tultu hyvin teknisestä, virallisesta ja nykysilmin ulkokohtaisesta todellisuuden kuvaamisesta ja sen rationaalisesta selittämisestä eräänlaiseen kollektiivisen terapian aikaan.⁹¹³ Vaikka hautajaisselostukset kuuluivatkin sanomalehtien juttupertuaariin 1950-luvulla, sen ajan lehdistä tuskin löytyy tällaista kuvausta:

Koskettavan kauniin hartaustilaisuuden aikana [tasavallan presidentti Tarja] Halonen silmäili pari kertaa taakseen uhrien omaisiin silmiin kyynelistä pu-naisina. [Pääministeri Matti] Vanhasen pää oli pitkiä aikoja painuksissa. Muis-tohartauden aikana laulettu Suojelusenkeli-virren aikana Halonen joutui

912 Ks. tarkemmin Pantti & Sumiala 2009, 125–126, 131.

913 Ks. myös Pantti & Sumiala 2009, 131–132.

ottamaan pariin kertaan silmälasit päästään ja pyyhkimään käsillään kasvojaan. Helsingin ylipormestari Eva-Riitta Siitonenkaan ei kyennyt hillitsemään kyyneliään. Hartauden loppupuolella hän pyyhki kasvojaan valkealla liinalla tämän tästä. Niin ikään oikeuskansleri Paavo Nikula kaivoi nenäliinansa esiin muutamaa otteeseen. Myös Vanhasen silmät näyttivät punaisilta, kun hän poistui Tuomiokirkosta. (IS 29.3.2004)

5.6. Kirjureista kertojiin: Itsetietoiset terapeuttoimittajat

Lapuan uhrien hautajaisissa Ilta-Sanomien toimittaja ei niinkään tehnyt havain-
toja paikalla olleiden vallanpitäjien tunnereaktioista. Sen sijaan hautajaisrepor-
taasissa keskeiseen asemaan nousi toimittajan itsetutkiskelu:

Kukaan omainen ei voinut piiloutua yksityiseen hyvästijättöön, kaikki oli jaettava. Ehkä Lapualla näin piti olla. [...] Siunaustilaisuutta ennen me lehtiväki etsimme kuvakulmia, parhaita paikkoja nähdä, kuulla ja kuvata. [...] Presidentin saapuminen laukaisee itsehillinnän – tunkeudumme alueelle, joka on varattu omaisille. [...] Äkkiä tekee mieli lähteä pois. [...] Eikä kukaan meistä sittenkään ottanut sitä oikeata kuvaa, kirjoittanut oikeaa juttua. Ei niitä ollut. (IS 26.4.1976)

Lapualla tuskaisesti rooliaan pohtinut toimittaja kuvaa hyvin sitä, miten journalistien rooli on kehittynyt näkymättömästä näkyväksi.⁹¹⁴ Matkalla Kuurilasta Konginkankaalle journalismi henkilöityi näet paitsi uhrien myös itse toimittajien lisääntyvän esiintulon vuoksi. Kuurilan junaonnettomuudesta kirjoitti nimellä vain kaksi Viikkosanomien toimittajaa, mutta esimerkiksi Ilta-Sanomissa ei ajan tapaan uutisjuttuja kirjoittaneiden toimittajien nimiä ilmoitettu. Lapuan tehdasräjähdysten aikaan lehdissä oli pitkiä työryhmäluetteloita, mutta toimittajan nimi yhdistettiin yhä suhteellisen harvoin yksittäiseen juttuun. Kahdeksan toimittajaa signeerasi pitemmät juttunsa, ja ainut kasvonsa näyttänyt journalisti oli Ilta-Sanomien silloinen päätoimittaja. Konginkankaan onnettomuusraportoinnissa bylinet ja kasvovinjetit olivat itsestäänselvyyksiä. Asiasta kirjoitti kahdessa iltapäivälehdessä ja neljässä aikakauslehdessä runsaan viikon aikana 57 toimittajaa, joista 17 esiintyi omalla naamallaan juttunsa ohessa.

Myös onnettomuusjutut kertovat niiden tekijöidensä muutoksesta. Kuurilan onnettomuudesta raportoitiin hyvin mekaanisesti. Toimittajan roolia voi par-

---

914 Ks. esim. Kivioja 2008, 50–53; Saarenmaa 2010, 146, 247.

haiten kuvata kirjuriksi, joka haki lähteiltä tietoja – osin arvioita – kuolleiden määrästä, loukkaantuneiden voinnista, aineellisten vahinkojen suuruudesta, onnettomuuden syyn selvittelystä, löytötavaroiden noutamisesta ja niin edelleen. Saatu informaatio tuupattiin lehteen järjestyksessä, jonka mieltä on 2000-luvulta katsoen vaikea hahmottaa. Kirjuri-identiteetti ei leimannut vain uutistoimittajaa, sillä toimittaja oli kutistanut itsensä näkymättömäksi esimerkiksi Seurassa (10.4.1957) julkaistussa, veturinlämmittäjää käsitelleessä ”erikoisreportaasissa”.

Lapuan onnettomuuskirjoittelussa toimittajat näkyivät Kuurilaa kirkkaammin, mutta aiempaa ristiriitaisimpina. Perinteisen uutistoimittajan identiteetti tuli esiin, kun Ilta-Sanomat ja Ruotsin suurlähetystö olivat erimielisiä ruotsalaisen räjähdysaineasiantuntijan lausunnoista. Viimeisenä asiaa kommentoi asiantuntijaa haastatellut toimittaja:

Mutta Ilta-Sanomille antamani tiedot ovat ne, jotka olen saanut Atle Larssonilta. Puhelinhaastattelusta ei ole mitään jätetty pois eikä siihen ole mitään lisätty. Elleivät sitten Atle Larssonin minulle ilmoittamat seikat miellytä Suomessa tapahtuneesta vastuussa olevia, ei taas ole minun asiani lehtimiehenä ratkaista. Minun tehtäväni on välittää tosiasioita ja uutisia lehdelle, kuten tässä olen tehnyt. (IS 22.4.1976)

Kaikki toimittajat eivät kuitenkaan tyytyneet välittämään Lapualta vain faktoja, ja mielipiteet levisivät pääkirjoituksista muihinkin juttutyyppeihin. Esimerkiksi Ilta-Sanomien kirjoitusta ”13. huhtikuuta kevät kuoli Lapualla” on julistavuudessaan vaikea kategorioida miksikään tietyksi juttutyypiksi. Jutussa oli lapualaisten kommentteja ja havaintoja paikan päältä, mutta samalla toimittaja otti avoimesti kantaa tapahtuneeseen.

Ihmisellä on oikeus työhön. Hänellä pitäisi olla myös oikeus työhön elämän hyväksi. Ja rauha. Ei työhön sotaa varten. Oman henkensä kaupalla. [...] Puolustusvoimien patruunatehdas ei tuo rauhaa eikä edistä ihmisten veljeyttä. Mikään patruuna- tai asetehdas ei tee sitä. [...] Näiden tehtaiden pitäisi hävitä hiljaa ja ääntä päästämättä. Ei pamahtaen. (IS 14.4.1976)

Tosiasiat ja kannanotot olivat tietenkin läsnä myös Konginkankaan onnettomuudesta tehdyistä jutuissa, mutta aiempaa näkyvämmän sijan näissä jutuissa sai kertomuksellisuus.⁹¹⁵ Toimittajista oli tullut ennen kaikkea tarinan kertojia.

---

915 Ks. myös Piispa 2004, 12–14; Pantti & Sumiala 2009, 130; Pantti & Wahl-Jorgensen 2011, 118–119.

Tämän kertojaidentiteetin kiteytti osuvasti Ilta-Sanomien Ulla Appelsin tarjoamalla kolumnissaan journalistiseksi ohjenuoraksi Pulitzer-palkitun amerikkalaisjournalistin Roy Gutmanin slogania.

”The story that matters is what happens to people.” Vain ihmisten kohtaloilla on todellista merkitystä. (IS 29.3.2004)

Toki Kuurilasta ja Lapualtakin löytyi tarinoita. Oli veturinlämmittäjä, joka selvisi hengissä kuin ihmeen kaupalla. Oli tehdastyöntekijä, jonka pelastukseksi koitui tupakkatauko. Kuitenkin nämä olivat poikkeuksellisia juttuja muihin kyseisistä onnettomuuksista laadittuihin kirjoituksiin nähden. Sen sijaan Konginkankaan turmassa tarinoita laadittiin niin paljon kuin mahdollista. Onnettomuudessa kuolleista 23 henkilöstä vain viisi jäi pelkiksi nimiksi. Lopuista 18 uhrista Iltalehti tai Ilta-Sanomat tai molemmat osasivat kertoa ainakin muutama kappaleen verran. Joissakin tapauksissa kuolleilta löytyi myös sitaatteja, esimerkiksi arkistosta haettujen vanhojen juttujen kautta.⁹¹⁶

Konginkankaaseen liitettiin myös useita sellaisia tarinoita, joilla ei ollut välitöntä yhteyttä tapahtuneeseen. Kerrottiin samanlaisesta kolarista, kerrottiin ”läheltä piti” -tilanteista, kerrottiin ylipäänsä surevasta omaisesta. Ilta-Sanomien toimittaja yhdisti Konginkankaaseen omat kokemuksensa.

Sen [liikenteen vaarallisuuden] tietää mm. avovaimoni, joka jäi autolla vuosia sitten omalta kaistaltaan suistuneen rekan alle. Hän selvisi uskomattomalla onnella vahingoittumattomana, poikaystävänsä ei. Pieni uutinen lehdessä. Yksi elämä päättyi. [...] Olen käynyt lukuisilla samanlaisilla laskettelumatkoilla kuin onnettomuusbussissa olleet nuoret. [...] Juuri isäni menettäneenä tiedän, että paras lohtu surevalle on sana tai pari. (IS 20.3.2004)

Kun 2000-luvun journalisti osaa kutoa omat kokemuksensa osaksi kansallista katastrofia, Lapuan ja Kuurilan yhteydessä tällaista osaamista ei ollut. Esimerkiksi Ilta-Sanomissa Lapualta kotoisin ollut päätoimittaja käsitteli kolumnissaan (IS 16.4.1976) patruunatehtaan räjähdysten lisäksi vuosikymmenien takaista myrkytysmurhaa sekä samaan aikaan käynnissä olleita jääkiekon MM-kisoja ja rakennusalan lakkoa. Vaikka tehtaan raunioista oli löytynyt päätoimittajan

---

916 Konginkankaan yhteydessä julkaistut muistokirjoituksenomaiset pienet henkilökuvat muistuttavat New York Timesin kuuluisaksi tullutta tapaa julkaista nekrologeja WTC-tornien romahtamisen uhreista. Lehti julkaisi loppuvuoden 2001 aikana yli 1 800 muistokirjoitusta uhreista, joista suurin osa oli niin sanottuja tavallisia ihmisiä. (Hanusch 2010, 50)

läheisiä sukulaisia ja tuttavvia – jos kohta muutamia oli myös pelastunut – päätoimittaja ei osannut tai halunnut kirjoittaa näistä ihmiskohtaloista.

Näkyvät tarinankertojat ovat osa nykypäivän journalismia, ja oman persoonan käyttö on osa journalistin perusammattitaitoa.⁹¹⁷ Yhdessä entistä aktiivisemmän ja suunnitelmallisemmän uutisoinnin kanssa nämä ominaisuudet pakottavat toimittajat yhä tietoisemmiksi siitä, mitä he tekevät – ja myös tietoiseksi siitä, että heidän tekemisiään arvioidaan ja arvostellaan. Konginkankaan uutisointia reunustivat monet merkit siitä, että toimittajat tiesivät olevansa itse osa näytelmää ja että myös heidän tekemisiään arvioitiin monin tavoin. Ulkopuolisten arvioihin ei voinut enää vastata vain todistamalla olleensa uskollinen faktoille.

Merkit jonkinlaisesta – ehkä osin tiedostamattomasta – itsearvioinnista olivat jatkuvasti läsnä Konginkankaasta kirjoittamisessa. Toimitusten satsaus uhrien henkilökuviin on tulkittavissa yritykseksi päästä kalseiden numeroiden taakse. Ilta-Sanomien uutinen lehden nettisivuilla onnettomuuspäivänä vierailiiden lukijoiden määrästä on epäsuora väite siitä, miten tärkeää työtä journalismi hädän hetkellä tekee.⁹¹⁸ Seuran pääkirjoituksessa Jari Lindholm tiivistä tämän tietynlaisen journalistisen levottomuuden hyvin:

Aikakauslehden pääkirjoitus on kömpelö ja vähäpätöinen väline myötätunnon eleeseen. (Seura 26.3.2004)

Onnettomuuksien kaltaiset kriisitilanteet asettavat toimittajat pohtimaan työnsä mielekkyyttä ja sen rajoja, mutta medioituneessa yhteiskunnassa kertojan on oltava erityisen sensitiivinen. Kun toimittaja menee haastattelemaan esimerkiksi onnettomuudessa kuolleen omaisia tai läheisiä, hän ei voi olla tiedostamatta monelle lukijalle syntyvää tunnetta siitä, että ihmisten kärsimyksillä myydään lehtiä. Omaisten haastatteluja ei ollut vielä Kuurilan onnettomuudesta, eivätkä tapauksesta kirjoittaneet toimittajat pohtineet lainkaan omaa rooliaan. Lapualta uhrien omaisia haastattelivat erityisesti aikakauslehdet. Esimerkiksi Seurassa kerrottiin kadulla itsekseen puhuneesta miehestä, joka oli menettänyt räjähdyksessä vaimonsa. Merkittävä osa jutusta oli kuitenkin toimittajan itsetilittelyä. Hän näki oman ammattikuntansa toimineen arveluttavasti hädänalaisten lapualaisten keskellä.

Ehkä hän [omainen] puhui liian hiljaisella äänellä. Maailman keskipisteessä välitettiin silloin näet vain isojen puheista, jotka puhuttiin isosti tiedotustilai-

917 Ks. myös Pantti 2009, 199; Pantti ym. 2012, 69–70.

918 Ks. myös Salmela 2008b, 11.

suuksissa ja virallisissa selvityksissä. [...] Paikalle kertynyt 'suuren maailman väki' päästettiin sitä vastoin aitojen sisäpuolelle taistelemaan kultahipuista. Julkinen sana kiskoi irti sen minkä pelastusmiehistö muilta töiltään antaa. (Seura 23.4.1976)

Lapua-uutisoinnissa näkyi selviä ja voimakkaita hetkiä, joissa toimittajat olivat joutuneet kyseenalaistamaan omia työtapojaan ja niiden rutiiniperusteluja. Konginkankaan uutisoinnissa itsekriittisiä pohdintoja ei juuri nähty. Sen sijaan ammattilaisten reflektiivisyys näkyi paikoin napakkoina vastareaktioina, joilla oman ammattikunnan toimintaa puolusteltiin. Kolumnistit kritisoiivat niitä, jotka olivat rohjenneet arvostella median toimintaa ja arvella traagisten tarinoiden olevan meidän aikamme ilmiö. Ilta-Sanomien Ulla Appelsin kiisti niin sanotun älymystön näkemykset väittämällä, että ”tuolloin [Titanicin upottua] tragediat olivat vielä enemmän yhteistä omaisuutta kuin nykyisin” (IS 29.3.2004). Iltalehden Jari Lammassaaren mukaan kollektiivinen suru voi olla osin media-ajan ilmiö, ”mutta kaikkein eniten ja pohjimmiltaan se on ikaikaista ihmisyyttä ja inhimillisyyttä. Jo leirinuotioden ja luolamaalausten aikaan esi-isät ja -äidit tunsivat surua ja iloa, ihan samanlaista kuin me” (IL 23.3.2004).

Se, että mikään ei ole muuttunut, ei yksin riittänyt perustelemaan uhrien omaisten haastatteluja. Perusteluja antoi myös omaisia haastatellut toimittaja, ja vieläpä haastateltavansa suulla. Ilta-Sanomien vieraili Konginkankaalla menehtyneen tytön vanhempien luona muutama päivä onnettomuuden jälkeen. Lehden toimittaja haki vierailulle oikeutusta sillä, että hän oikeastaan auttoi surevia vanhempia suoriutumaan heille langenneesta tärkeästä tehtävästä: antamaan onnettomuudelle ja siitä seuranneelle surulle kasvot.

Perjantaina X:t [sukunimi] kertoivat sairaalan pihalla tiedotusvälineille Emilia-tyttärensä kohtalosta. Isä näytti lompakostaan rakkaansa valokuvaa.

– Olemme saaneet valtavasti soittoja meille ennestään tuntemattomilta ihmisiltä. Monet ovat kiittäneet sitä, että jaksoimme puhua. Emilia antoi onnettomuudelle kasvot. (IS 22.3.2004)

5.7. Yhteenveto: Kysymyksiä kynttilämeren äärellä

Kun nyt näyttää vahvasti siltä, että journalismissa käsitellään katastrofeja eri tavalla 2000-luvulla kuin aiempina vuosikymmeninä, herää kysymys, mistä muutos on lähtöisin: mediasta vai yhteiskunnasta? Vaikka media nähdään nykyisin

katastrofien ”keskukseksi”,⁹¹⁹ kannattaa hetkeksi pysähtyä pohtimaan myös sitä, millaisessa Suomessa elettiin silloin, kun junat törmäsivät Kuurilassa, tehdas räjähti Lapualla ja paperirullat murskasivat turistibussin Konginkankaalla. Pertti Alasuutari on analysoinut sitä, millaisia keskusteluja julkisuudessa käytiin niin sanotun toisen tasavallan aikana (vuosina 1946–1994).⁹²⁰ Alasuutarin mukaan Suomessa on kyseisellä ajanjaksolla vallinnut kolme erillistä vaihetta – moraalitalous, suunnitelmatalous ja kilpailutalous – joilla kullakin on ollut omat toututensa, realiteettinsa ja arvolähtökohtansa.⁹²¹

1950-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa elettiin niin sanotun moraalitalouden aikaa.⁹²² Maa etsi sodan jälkeen poliittisen ja yhteiskunnallisen toiminnan pelisääntöjä ja henkistä ilmastoa leimasivat vähintäänkin epäilyt monenlaisista väärinkäytöksistä. Tämä korosti yleisten moraalisten periaatteiden merkitystä, ja myös yksilömoraali oli tärkeässä asemassa. Kuurilan junaonnettomuuden uutisointi sopii hyvin tähän mielenmaisemaan. Kirjoittelussa saa paljon tilaa kysymys siitä, miten rautateiden turvallisuutta voidaan parantaa, mutta pohjimmiltaan uutisointi hyväksyy sen, että onnettomuudet ovat osa kehittyvää yhteiskuntaa. Kun ajatus ”inhimillisestä erehdyksestä” nousee esiin, julkisuus asettuu voimakkaasti puolustamaan yksilöä. Se vakuuttaa, että systeemin ohjauksissa ovat parhaat mahdolliset yksilöt. Journalismi lähinnä välittää ja voimistaa instituutioiden ja niiden edustajien pätevyyttä, ja vain politiikkaa kohtaan esiintyy pientä piikittelyä.

1970-luvulle tultaessa suomalaisen yhteiskunnan julkista keskustelua hallitsi puolestaan niin sanotun suunnitelmatalouden logiikka.⁹²³ Uudelle ajattelutavalle oli ominaista muun muassa usko siihen, että yhteiskunnalliset ongelmat voidaan parhaiten ratkaista tieteellisellä suunnittelulla ja organisoinnilla. Lapuan räjähdysonnettomuuden uutisoinnissa painoa saakin usko tulevien onnettomuuksien estämisestä. Asiantuntijat pohtivat sitä, miksi turvalliseksi suunniteltu tehdasrakennus ei onnettomuuden tapahtuessa toiminutkaan niin kuin oli laskettu. Kypsemmäksi kehittynyt iltapäivälehtijournalismi sijoittui kiinnostavasti suunnitelmatalouden sisään: se pohtii onnettomuutta ja sen seurauksia asiantuntijoiden ja yhteiskunnan näkökulmasta, mutta samalla nostaa esiin instituutioiden ja eletyn elämän välisiä jännitteitä. Kuvaavaa on, että kun Ilta-Sanomien (15.4.1976) tekee aukeaman jutun erään kuolonuhrien perheestä, yksittäisen perheen kohtalosta ponnistanut tarina laajenee puolivälin jälkeen pohtimaan sitä, miten sosiaalitoimi ylipäänsä kykenee huolehtimaan Lapualla syntyneestä tilanteesta. Eli silloin-

919 Ks. esim. Sumiala 2010, 138–139; Pantti ym. 2012, 30–32.

920 Alasuutari 1996.

921 Emt., 245–252.

922 Alasuutari 1996, 245–246.

923 Alasuutari 1996, 246–247.

kin, kun jutut tuovat esiin koetun elämismaailman ja instituutioiden jännitettä, vastuuta asioiden tilan korjaamisesta säilytetään enemmän instituutioille.

2000-luvun Suomi ajattelee ja tulkitsee maailmaa nopeasti ja näkyvästi globalisoituvan niin sanotun kilpailutalouden ajan logiikalla.⁹²⁴ Sille on ominaista markkinoiden ohjauksen ja yksilönvapauden kohoaminen tärkeimmiksi periaatteiksi ja suunnitelmatalouden juhliman asiantuntijavaltaisuuden kyseenalaistuminen monissa kohdin. Konginkankaan liikenneonnettomuutta selostava journalismi näkeekin heti ensisilmäyksellä, että tapauksessa tärkeintä on yksittäisten ihmisten kärsimys, ”23 unelman” romahtaminen. Kirjoittelun pohjavireenä voi nähdä ajan hengen, joka on menettänyt aimo annoksen uskostaan elämän ja yhteiskunnan ongelmien hallintaan. Koska riskejä ei täysin voi välttää, journalismikin tavallaan hyväksyy ne. Samalla se tekee itsestään hyödyllistä toisella tavalla: se voimistaa yhteisen tunteen kokemusta ja korostaa, että nämä tunteet on hyvä elää yhteisesti ja julkisesti läpi.

Jo joltisen kulunut viestinnän tutkimuksen viisaus sanoo, että kaikessa joukkoviestinnässä – olipa se omasta mielestään kuinka puhdasta tiedonvälitystä – on oma rituaalinen puolensa.⁹²⁵ Journalismin matkan Kuurilasta Konginkankaalle voikin ymmärtää niin, että journalismin rituaalinen merkitys yhteiskunnassa on kasvanut. Teknisen, viileän ja kapeasti ymmärretyn faktapohjaisen uutisoinnin ohi on noussut tarve luoda yhteisyyttä. Tämän tehtävän toteuttamisessa onnettomuus uutiset näyttävät olevan hedelmällistä materiaalia: kuolemassa, kärsimyksessä, sattumassa ja kohtalossa on ainekset uutiseen, jonka äärellä pirstaloitunut ”suuri yleisö” vielä tunnistaa itsensä. Tämänkaltaisten yhteisten kokemusten tai arvojen löytäminen on populaarijournalismin kaupallisen vetoavuuden yksi ydinaines. Toisaalta voi väittää, että terapeutista rooliaan korostava journalismi on loogista historiallista jatketta viileämmille edeltäjilleen. Kun ennen journalismille riitti teknisen syyn ja parannusten etsintä, sen on nyt selitettävä suru, opetettava kärsimyksen läpikäymistä ja pystyttävä puhumaan kaikesta siitä, mistä ennen vaiettiin.

Ainakin iltapäivä- ja aikakauslehdet näyttävät ottaneen vakavasti ajatuksen, että katastrofin sattuessa sen aiheuttamaa ahdistusta ja tunteita ei pidä paeta, vaan ne on kohdattava. Tämä kohtaamisen vaatimus näyttää kiinnostavalla tavalla haastavan myös journalismin, koska se korostaa viestinnän ammattilaisten roolia. Koska ongelmia ja onnettomuuksia ei voi poistaa, niiden seurauksien kollektiivinen hoito edellyttää hyvin rasvattua viestintäkoneistoa. Terapeuttisesti virittynyt journalismi on kiinnostunut tavallisten ihmisten tunteista, kokemuk-

924 Alasuutari 1996, 247, 257.

925 Carey 1989 [1975].

sista ja kohtaloista.⁹²⁶ Samalla se kuitenkin näyttää suurelta osin pitäytyvän tämän kokemuksen piirissä. Yksilöiden kohtaloista ei – ainakaan entisellä voimalla – pyritä virittämään haasteita tai kysymyksiä yhteiskunnan instituutioille.⁹²⁷ Oikeastaan selvimmin vastuullinen instituutio 2000-luvulla onkin media itse, ja sen asemastaan ja tehtävistään entistä tietoisemmat ja myös itsevarmemmat toimittajat. Media luo tunteen ”meistä”, ja määrittää sopivat ja ”ehyttävät” suremisen tavat.⁹²⁸ Yksilöt – myös toimittajat – ottavat vastuuta eri tavoin: osallistumalla keräyksiin, esittämällä surunvalitteluja mediassa, syyttämällä kynttilän, kunnioittamalla hiljaista hetkeä.

Tämän tutkimuksen esimerkkitapausten kertoman tarinan ja vertailun voi tiivistää viiteen perusväitteeseen:

1. Katastrofijournalismin volyyymi on moninkertaistunut. Poikkeuksellinen onnettomuus laukaisee melkein rutinoituneen poikkeusreaktion poikkeusorganisaatioineen.
2. Journalismin kyky ja halu vuolla onnettomuuksista irti yhä enemmän merkityksiä, yksityisiä yksityiskohtia, seurauksia ja kytkentöjä on selvästi kasvanut.
3. Journalismi on voimakkaasti henkilöitynyt: tämä koskee niin uhreja, vastuulliseksi oletettuja tahoja kuin toimittajia itseäänkin.
4. Teknis-rationaalisten selitysten rinnalle ja niiden ohi on noussut tarve työstää tunteita, onnettomuuden aiheuttamaa järkytystä ja surua. Suru tehdään julkiseksi ja samalla koko yleisö vedetään surijoiden joukkoon.
5. Toimittajat ovat tulleet tietoisiksi siitä, että heidän työtään arvioidaan ja arvostellaan, ja siksi onnettomuuskirjoittelu sisältää paljon itseään oikeuttavia epäsuoria tai suoria piirteitä.

Journalismin hallitsema kenttä on laajentunut ja panokset journalistien suorituksen arvioimisessa ovat kasvaneet. Edellä esitetty tiivistys kertoo journalistisen ammattitaidon kehityksestä, ja tietysti monelta osin journalismin parantumisesta. Nykyiset toimitukset ovat onnettomuuden sattua tehokkaampia, suunnitelmallisempia ja itsenäisempiä kuin edeltäjänsä. Mutta kertooko muutos kokonaisuudessaan sittenkään journalismin parantumisesta? Juttujen ”voimakkuuden” lisääntyminen, tunteellisten yksityiskohtien kuvauksen eli sensaation merkityksen kasvu, henkilöityminen, yksityisen sfäärin puolelle tunkeutuminen ja toimittajien lisääntyvä viittailu omaan rooliinsa ovat sellaisia muutoksen

---

926 Ks. esim. Mayes 2000; Tulloch 2005.

927 Vrt. Pantti & Wahl-Jorgensen 2011.

928 Ks. esim. Hanusch 2010, 142.

piirteitä, jotka on tuotu esiin median popularisoitumisesta käydyin keskustelun yhteydessä (ks. tarkemmin luku 2). Vaikka popularisoitumista ei käsiteltäisikään yksinkertaisen arvotettavana kysymyksenä, on selvää, että niin journalistit kuin heidän yleisönsä joutuvat aiempaa ankarammin pohtimaan katastrofijournalismissa tehtyjen valintojen eettisyyttä.⁹²⁹

Mikäli journalismin muutos etenee seuraaviin katastrofeihin samalla logiikalla ja vauhdilla kuin se on edennyt Kuurilasta Lapualle ja Lapualta Konginkankaalle, edessä hämmöittää monta vaaranpaikkaa niin journalistiprofession uskottavuuden kuin yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Kun journalismin suunnitelmallisuus ja aktiivisuus kasvavat, voi käydä siten, että mitättömästä aiheesta syntyy ”puheenaihe” itse itseään kiihdyttävän vyöryn tavoin ja journalismi luo tunnemyrskyn, josta tulee uutisoinnin tärkein teema ja kohde. Kun journalismi suuntaa kriittisen katseen entistä enemmän yksilöihin, on mahdollista, että yhteiskunnalliset kytkennät jäävät toissijaiseksi ja syiden sijaan metsätetään syyllisiä ja lietsotaan vihaa. Kun journalismi tekee juttuja yhä useammin yksittäisten, tavallisten ihmisten kohtaloista, tunteista ja kärsimyksistä, saattaa tapahtua niin, että ”koko kansan” suruun vetoavat toimittajat tuovat julkisuuteen sellaisia ihmisiä, jotka ovat kykenemättömiä arvioimaan omaa toimintaansa ja päätöstensä seurauksia. Kun journalismi ottaa tehtäväkseen yleisön tunteiden tuotannon ja kutsuu yleisönsä osallistumaan yhteiseen suruun, ei ole mahdotonta sekään, että journalismi luo enemmän ahdistusta kuin se ehtii terapeutisella puheella hoitaa. Kun toimittajat oppivat toimimaan journalismia kritisoivassa mediaympäristössä, voi muodostua ongelmaksi se, että heidän ammattitaitonsa osaksi kiteytyvät sellaiset sloganit ja kliseet, joilla vesitetään ammatin sisäinen itsetutkiskelu ja torjutaan ulkopuolelta tuleva kritiikki kategorisesti.

Raportointi Konginkankaan onnettomuudesta poikkesi aiemmista katastrofeista erityisesti siinä, että julkisuudessa painottui tarinankerronta tiedonvälityksen kustannuksella ja kirjoituksissa vedottiin tunteisiin järjen sijaan. Vaikka katastrofijournalismin muutokset herättävätkin runsaasti kysymyksiä toimittajien eettisyydestä, yleisiin johtopäätöksiin journalismin kriisiytymisestä tai journalistiprofession murenemisestä nämä tutkimustulokset eivät anna aiheutta. Sen sijaan siirtymä korkean modernin journalistieetoksesta notkeaan moderniin tulee todennetuksi useallakin tavalla: Tietosuhteessa korostuu subjektiivisuus, yleisösuhteessa kuluttajuus ja kaikissa suhteissa 2000-luvun toimittajat ovat aktiivisempia kuin heitä edeltäneet toimittajasukupolvet.

Tutkimuksen päätyttyä on mieltä jäänyt askarruttamaan se, ovatko tulokset sittenkin paikallisia, vain nyt analysoituihin katastrofeihin ja viestimiin päteviä.

---

929 Ks. esim. Dahlgren & Sparks 1992, Sparks & Tulloch 2000.

Tästä on jäänyt kipinä tarkastella katastrofijournalismin muutosta laajemmilla aineistoilla ottamalla iltapäivälehtien rinnalle päivälehdet, lisäämällä tarkasteltavien katastrofien määrää ja pidentämällä tarkasteluväliä. Toisaalta olen halunnut keskittyä katastrofien uhrien mediakäsittelyssä tapahtuneisiin muutoksiin ja jatkuvuuksiin ja tarkastella uhreihin liittyvän eettisen harkinnan ja itsesääntelyn merkitystä eri katastrofien yhteydessä. Päättäneen tutkimuksen synnyttämästä epävarmuudesta alkanut uusi osatutkimus tuo seuraavassa luvussa lisää näkökulmia katastrofijournalismin muutokseen ja tiivistää sen liitoksia yleisiin journalismia ja yhteiskuntaa koskeviin kehityskulkuihin.

6. Suorasta toiminnasta uudelleen arviointiin

Journalistietiikkaa Kuru-laivan uppoamisesta Kauhajoen koulusurmiin⁹³⁰

6.1. Johdanto: ”Tavoitteena on kärsimyksellä ja inhimillisellä surulla mässäily”

Tiedotusvälineiden toiminta on saanut Jokelan raivoihinsa. Me koemme, ettei teillä ole kunnioitusta ihmisten surua ja kärsimystä kohtaan. [...] Olemme alkaneet uskoa, että nykymedian tavoitteena on kärsimyksellä ja inhimillisellä surulla mässäily. [...] Hyvät tiedotusvälineiden edustajat, astukaa esiin! Perustelkaa miksi nykyinen toimintamalli on oikea ja hyväksyttävä tai esittäkää virallinen anteeksipyyntö meille jokelalaisille, joiden yksityisyyttä olette loukanneet.⁹³¹

Yllä oleva lainaus on jokelalaisten nuorten marraskuussa 2007 tiedotusvälineiden edustajille osoittamasta kirjeestä, jossa kritisoitiin voimakkaasti journalistien toimintaa koulusurmien uutisoinnissa. Pyyntöistä huolimatta nuoret eivät jättäneet kokemistaan vääryyksistä yhtään kantelua median itsesääntelyelimelle Julkisen Sanan Neuvostolle (JSN). Sen sijaan nuoret keräsivät kymmenessä päivässä Jokelassa ja internetissä yli 2 000 allekirjoitusta esiintuomansa kritiikin tueksi ja luovuttivat adressin hallitukselle erikseen järjestetyssä tilaisuudessa. Lisäksi adressin puuhanuoret osallistuivat erilaisiin keskusteluihin, joissa puitiin journalistien toimia Jokelan koulusurmien yhteydessä.⁹³²

---

930 Tämä luku perustuu Media & Viestintä -lehdessä (32: 2, 48–66) julkaistuun artikkeliin, jonka olen kirjoittanut yhdessä Pentti Raittilan kanssa. Olen uudelleen muokannut artikkelin tekstiä väitöskirjaani varten (ks. selvitys työnjaosta ja uudelleen muokkauksesta liite 1).

931 Jokelan nuorten adressi 11.11.2007 (Raittila ym. 2008, liite 2, 223–224).

932 Raittila ym. 2008, 166–168.

Jokelalaisnuorten adressi toi suuren yleisön tietoisuuteen ongelmat, jotka liittyvät rikosten ja onnettomuuksien uhrien käsittelyyn mediassa. Yhtäältä ongelmaksi on muodostunut yksityisen ja julkisen tiedon rajan määrittely.⁹³³ Toisaalta vallitsee erilaisia käsityksiä siitä, miten kattavasti uhreja on terveydellisistä syistä suojattava julkisuudelta.⁹³⁴ Jokelalaisnuorten ohella katastrofijournalismin ongelmista ovat puhuneet kriisipsykologit ja mediatutkijat. Ongelmatapauksia on käsitelty JSN:ssä ja valtioneuvoston asettamissa tutkijalautakunnissa. Kun eri foorumeilla on puitu journalistien toiminnan eettisyyttä, on lähes aina otettu kantaa myös journalismin muutokseen. Kriitikoiden mukaan journalismin moraalit on löyhtynyt ja journalistit toimivat aiempaa röyhkeämmin kohdatessaan kriiseihin ja katastrofeihin joutuneita.⁹³⁵ Journalistit ovat torjuneet kritiikin: heidän mielestään ammattietiikassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia eikä ammattikunnan toiminta esimerkiksi Jokelassa poikennut juuri mitenkään siitä, mitä se oli ollut aiemmissa katastrofeissa.⁹³⁶

Tämän osatutkimuksen lähtökohta on edellä kuvattu väittely katastrofijournalismin ja sitä koskevan eettisyyden muutoksesta. Tavoitteena on ollut selvittää, miten erilaisista katastrofeista raportoineet journalistit ovat toimineet ja omia toimiaan arvioineet kahdeksan vuosikymmenen aikana. Edellisestä luvusta tämä osatutkimus erottuu siinä, että katastrofijournalismista on tarkastelun kohteeksi rajattu kuolonuhreihin, heidän omaisiinsa ja pelastuneisiin silminnäkijöihin liittyvät jutut. Tämän lisäksi analyysin kohteena on katastrofijournalismin herättämä ammattieettinen keskustelu. Kun edellisessä osatutkimuksessa muutos kehystettiin journalismin esittämisen ja tietämisen tapoihin, tässä tutkimuksessa tuloksia tulkitaan vertaamalla eri katastrofien yhteydessä harjoitettua sääntelyä ja ammattieettistä pohdintaa median sääntelyjärjestelmän ja ammattieettisten artikulaatioiden yleisiin muutoksiin.

6.2. Journalistietiikkaa diskursiivisella kentällä

Journalistietiikalla tarkoitetaan niitä yhteiskunnallisia ja ammatillisia tarkoituseriä sekä toimintaperiaatteita, joita journalistien tulee työssään noudattaa.⁹³⁷ Eettinen pohdinta liittyy erityisesti professioihin ja muihin asiantuntija-ammattiteihin, koska näissä ammateissa toimivilla on keskimääräistä enemmän autonomiaa ja valtaa määritellä työnsä sisältöä ja muotoa.⁹³⁸ Ammattietiikan näkyvin

933 Raittila 1996, 65.

934 S. Saari 2000, 135–140; Jaakkonen 2007, 145–147.

935 Ks. esim. Perko 1998, 32–36; Kuusela 2005, 7–10.

936 Ks. myös Koljonen & Kunelius 2005, 52–53.

937 Mäntylä 2008, 50.

938 Rääkkä 2002, 84; Airaksinen & Friman 2008, 11–12.

osa muodostuu kyseisen alan toimijoiden hyväksymästä eettisestä koodista ja sen noudattamista valvovasta elimestä. Esimerkiksi suomalaisten journalistien eettinen koodi on kirjattu Journalistin ohjeisiin ja sen soveltamista valvoo JSN.⁹³⁹ Ammattietiikkaa ei pidä silti ymmärtää kapeasti vain virallisen koodin noudattamisena ja valvomisena, vaan ammattilaisten on otettava toiminnassaan huomioon kahden muun tason sääntely.⁹⁴⁰ Pakottavassa sääntelyssä on kyse lain-säädäntö- ja tuomiovallasta. Kulttuurinen sääntely puolestaan on näkymätöntä ja perustuu kasvatuksen ja sosiaalistumisen myötä omaksuttuun ymmärrykseen siitä, mikä on julkisesti sopivaa ja mikä sopimatonta.

Journalistietiikan voi nähdä diskursiiviseksi kentäksi samaan tapaan kuin Carpentier on hahmottanut media-ammattilaisen identiteettiä.⁹⁴¹ Journalistietiikan diskurssikenttä rakentuu neljästä solmukohdasta, jotka samalla sekä takaavat vakauden ja jatkuvuuden että mahdollistavat rikkoutumisen ja muutoksen. Solmukohdat voidaan kuvata ulottuvuuksina, joiden ääripäissä ovat toisilleen vastakkaiset artikulaatiot ja jotka yhdessä muodostavat erilaisia moraalisten valintojen ja niiden perustelujen yhdistelmiä. Eettisellä diskurssikentällä käydään koko ajan kamppailua siitä, mitkä artikulaatiot ovat kulloinkin hegemonisissa asemissa.⁹⁴²

Journalistietiikan kahdessa ensimmäisessä solmukohdassa ydinarvona on totuus: sen julkaiseminen ja siitä tehtävät poikkeamat. Kun totuuden tavoitteluun suhtautuu velvollisuutena, kyse on deontologisen etiikan soveltamisesta journalismiin.⁹⁴³ ”Totuustoimittajat” eivät ole valmiita poikkeamaan ammatin ydinarvosta, ja heidän tavoitteenaan on kertoa totuus mahdollisimman kattavasti ja ilman vinoutumia.⁹⁴⁴ He kieltäytyvät pohtimasta tiedon julkistamisen seurauksia ja näkevät olevansa tilivelvollisia ennen kaikkea suurelle yleisölle, koska ihmisillä ”on oikeus saada tietää”.⁹⁴⁵ Journalismissa velvollisuusetiikan vastakohtaksi on nähty seurausetiikka.⁹⁴⁶ Totuuden kertomisesta voidaan poiketa, jos sillä ennakoidaan olevan haitallisia seurauksia. Seurauksien hallintaa painottavat journalistit pyrkivät siihen, että he toimillaan maksimoisivat hyödyt ja minimoisivat haitat.⁹⁴⁷ Heidän mielestään ei ole järkevää sitoa toimintaa kate-

939 Mäntylä 2008, 10.

940 H. Nieminen & Nordenstreng 2001, 250–253.

941 Carpentier 2005, 207–209.

942 Ks. esim. Hanitzsch 2007.

943 Merrill 1997, 62–66.

944 Emt., 178–179; Mäntylä 2008, 50.

945 Merrill 1997, 55–57.

946 Ks. esim. Nordenstreng & J. Lehtonen 2002 [1998], 255–256; Mäntylä 2008, 50. Sen sijaan moraalifilosofiassa seurausetiikkaa (utilitarismia) ja velvollisuusetiikkaa ei aseteta yhtä jyrkästi vastakkain, vaan utilitarismin nähdään laajentavan eettisyyden alaa velvollisuusajattelusta (Airaksinen & Friman 2008, 18–19).

947 Nordenstreng & J. Lehtonen 2002 [1998], 256.

gorisesti tietyn moraalisäännön noudattamiseen, vaan toiminnan moraalisuus määräytyy kulloisenkin teon ja sen vaikutusten mukaan.⁹⁴⁸

Toiminnan eettisyyttä voi punnita lopputulosten perusteella hyvinkin toisella tapaa kuin seurausetiikassa on tehty. Osa journalisteista voi noudattaa toiminnassaan machiavellismista tunnettua moraalialia, jossa päämäärän saavuttaminen ajaa kaiken muun edelle.⁹⁴⁹ Äärimmäiset ja epätavanomaiset keinot hankkia tietoa nähdään oikeutetuksi silloin, kun vastapuolella on salailevasti ja vihamielisesti journalisteihin suhtautuvia vallanpitäjiä.⁹⁵⁰ Journalistit voivat myös nähdä, että tietyissä tilanteissa totuutta on mahdotonta saavuttaa niin, että sen paljastumisesta ei koituisi kenellekään vahinkoa. Tulosorientoituneen etiikan vastakohtana on eettinen diskurssi, jossa keskeistä on toiminnan avoimuus ja menettelytapojen hyväksyttävyyys.⁹⁵¹ Totuuden etsimisen keinot pitää olla sellaiset, että ne koetaan yleisesti oikeudenmukaisiksi, läpinäkyviksi ja reiluiksi kaikkia osapuolia kohtaan.

Journalistietiikan kolmannessa ja neljännessä solmukohdassa ydinarvona on riippumattomuus. Journalistien keskuudessa vallitsee erilaisia käsityksiä siitä, miten riippumattomuuden ideaalia pitäisi tulkita ammattietiikan yhteydessä. Yksilökeskeisesti ajatteleva journalisti perustaa eettisen harkintansa omaantuntoonsa ja maalaisjärkeensä. Jokaisen pitää määritellä omat moraaliperiaatteensa itsenäisesti ja vapaaehtoisesti.⁹⁵² Yhteisökeskeisyyttä korostava journalisti puolestaan sitoutuu ammattikunnan yhteiseen etiikkaan.⁹⁵³ Moraaliperiaatteista pitää sopia yhdessä, ja yksilön moraalien tulee olla toissijaista yhteisöllisiin odotuksiin ja toiveisiin nähden.⁹⁵⁴

Riippumattomuudesta ja siitä tehtävistä poikkeamista on kyse myös silloin, kun journalistit neuvottelevat yleisten, julkilausuttujen moraaliperiaatteiden käyttökelpoisuudesta. Relativistisesti suuntautuneet journalistit suhtautuvat torjuvasti yleisten moraalisääntöjen noudattamiseen. Heidän mielestään journalistin kohtaamat tilanteet ovat monitahoisia ja ainutkertaisia, minkä vuoksi eettiset valinnat voidaan tehdä vasta konkreettisissa tapauksissa.⁹⁵⁵ Relativistien vastakohtana ovat absolutistit, jotka uskovat yleisten moraaliperiaatteiden hyödyllisyyteen journalistin työssä. Heidän mielestään paras lopputulos saavutetaan

---

948 Merrill 1997, 179–180.

949 Merrill 1997, 61–62.

950 Emt., 62.

951 Hanitzsch 2007, 378–379.

952 Merrill 1997, 42.

953 Emt., 40.

954 Emt., 38–39.

955 Hanitzsch 2007, 378–379.

silloin, kun eettisten valintojen tekeminen perustuu kyllin yksityiskohtaisiin ja yksiselitteisiin sääntöihin ja ohjeisiin.⁹⁵⁶

Journalistien keskuudessa on hyvin erilaisia tapoja lähestyä eettisiä ongelmia.⁹⁵⁷ Edellä hahmotellut eettiset ulottuvuudet voidaan tiivistää journalistietiikan diskurssikentäksi (ks. kuvio 6.1).⁹⁵⁸ Kenttä tarjoaa ammattikunnalle ja yksittäisille journalisteille erilaisia ammattietiikan positioita, jotka ajasta ja paikasta riippuen voivat olla enemmän tai vähemmän houkuttelevia. Totuuden voi nähdä sellaiseksi ideaaliksi, jonka suhteen ei pidä tehdä myönnytyksiä. Näin ajattelevat ”totuustoimittajat” perustelevat toimintaansa velvollisuus- ja päämääräeettisillä näkemyksillä. Kun journalisti suhtautuu totuuteen relativistisesti, hän pohtii totuuden paljastamisen seurausten hyödyllisyyttä tai tiedonhankinnassa käytettyjen keinojen kohtuullisuutta. Totuusidealista otetaan sitä enemmän etäisyyttä, mitä useammin omaa toimintaa perustellaan seurauksia ja keinoja painottavalla etiikalla. Toisaalta myös riippumattomuutta voi pitää ideaalina, josta yksittäisen journalistin ei pidä luopua miltyään osin. Tällä tavoin ajattelevat ”sananvapaustoimittajat” perustelevat toimintansa eettisyyttä yksilölähtöisesti ja tilannekohtaisesti: Yksilön omaatuntoa ja tilankeharkintaa ei pidä alistaa yleisille moraalissäännöille eikä yhteisön tahdolle. Kun journalisti ei tulkitse riippumattomuutta yksilökohtaisesti, hän on valmis toimimaan ammattiyhteisön odotusten mukaisesti ja sitoutumaan Journalistin ohjeiden kaltaisten moraalissäntöjen noudattamiseen.

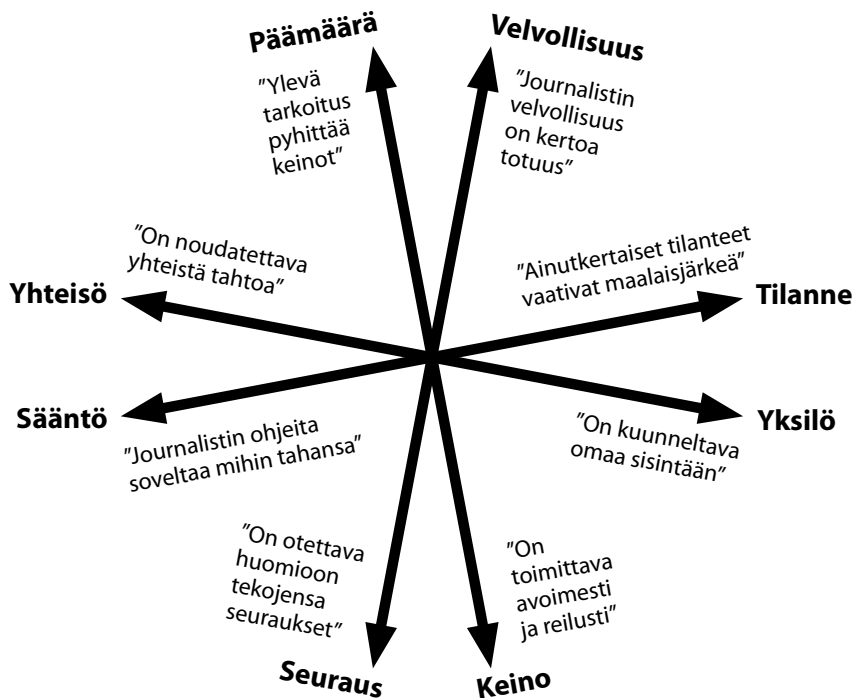
---

956 Emt., 378–379.

957 Ks. esim. Keeble 2005, 54–55.

958 Kuviossa 6.1 on sama perusajatus kuin luvussa 3 esitettyssä kuviossa 3.5. Etiikan ulottuvuuksia on kuitenkin lisätty kahdesta neljään, jotta katastrofijournalismissa tapahtuneet eettisyyden muutokset tulisivat paremmin esiin. Relativismi–universalismi on jaettu tässä kahdeksi erilliseksi riippumattomuuden ulottuvuudeksi, ja keinot–päämäärät on lisätty toiseksi ulottuvuudeksi havainnollistamaan totuuteen liittyviä eettisiä valintoja.

KUVIO 6.1. Journalistietiikan diskurssikenttä

6.3. Sanomalehti uutisia kahdeksasta katastrofista

Tällä osatutkimuksella on kolme tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena on systemaattisesti selvittää se, miten Suomessa eri vuosikymmeninä tapahtuneiden katastrofien uhrien mediakäsittely on muuttunut. Mitä kuolonuhreista on kerrottu ja näytetty? Millä tavoin heidän omaisensa ovat olleet julkisuudessa? Kuinka runsaasti katastrofeista pelastuneita silminnäkijöitä on haastateltu? Toisena tavoitteena on analysoida sitä, millaista journalistien ammattieettinen pohdinta katastrofijournalismista on ollut eri ajankohdissa. Kolmantena tavoitteena on tehdä tulkintoja siitä, millainen asema journalistien itsesääntelyllä on eri aikoina ollut ja millaiset artikulaatiot ovat kulloinkin olleet hegemonisessa asemassa journalistietiikan diskurssikentällä.

Tutkimusaineisto koostuu kahdeksasta katastrofiksi luokiteltavan tapauksen sanomalehti uutisoinnista ja uutisoinnin reflektoinnista.⁹⁵⁹ Ensimmäinen

959 Tutkimukseen valitut katastrofitapaukset ovat Kuru-laivan uppoaminen Tampereen Näsijärvellä syyskuussa 1929 (kuolonuhreja 136), Vallisaaren räjähdys Helsingin edustalla heinäkuussa 1937 (12), Kuurilan junaturma maaliskuussa 1957 (26), Koivulahden lento-

katastrofi ajoittuu vuoteen 1929 ja viimeinen vuoteen 2008. Tarkastelujakson aloituspiste osuu ajankohtaan, jolloin journalistin ammatti oli itsenäistymässä. Merkkejä itsenäistymisestä olivat muun muassa ammattiliiton perustaminen ja ammattiin johtavan erityiskoulutuksen aloittaminen (ks. tarkemmin luku 4). Tarkastelujakson päätepiste osuu murrosvaiheeseen, jossa journalistit ovat epävarmoja oman ammattinsa ja alansa tulevaisuudesta. Merkkejä murroksesta ovat esimerkiksi journalistin portinvartijaroolin ja uutismedian ansaintalogiikan kyseenalaistuminen (ks. tarkemmin luku 2). Loput kuusi tapausta on valittu siten, että tarkastelupisteitä olisi mahdollisimman tasaisesti eri kohdista tutkittavaa ajanjaksoa. Kussakin tapauksessa on analysoitu niin päivälehtien kuin iltapäivälehtien uutisointia, koska niin sanottujen laatu- ja populaarilehtien toiminta- ja esitystapoja on pidetty erilaisina esimerkiksi onnettomuus- ja rikosuutisoinnissa.⁹⁶⁰ Lisäksi tarkastelun kohteena on kyseisiä tapauksia ja ylipäänsä katastrofeja koskeva journalistien itsereflektio, jota on esiintynyt ainakin mielihopekirjoituksissa, alan ammattilehdissä (Sanomalehtimies/Journalisti, Suomen Lehdistö), toimitusten sisäisissä dokumenteissa, oppikirjoissa ja kriisijournalismia koskevissa tutkimuksissa ja puheenvuoroissa.⁹⁶¹

Mediahistorian tutkimusten joukossa tämä osatutkimus edustaa toista sukupolvea, koska analyysin ensisijainen kohde on katastrofijournalismi teksteinä ja kuvina.⁹⁶² Tutkimuksessa ei silti eritellä vain sisältöjä, vaan tarkastellaan myös journalistisissa esityksissä ja sitä koskevassa ammatillisessa keskustelussa havaittuja

---

onnettomuus tammikuussa 1961 (25), Lapuan patruunatehtaan räjähdys huhtikuussa 1976 (40), Estonian uppoaminen Itämerellä syyskuussa 1994 (852, joista 10 suomalaista), Konginkankaan bussiturma maaliskuussa 2004 (23) ja Kauhajoen koulusurmat syyskuussa 2008 (11).

- 960 Lehmusjoki 2005, 145–148; Kivioja 2008, 115–146. Analysoitavat lehdet ovat Aamulehti (AL), Helsingin Sanomat (HS), Iltalehti (IL) ja Ilta-Sanomat (IS). Periaatteena on ollut kerätä aineisto yhdestä päivälehdestä ja niistä iltapäivälehdistä, jotka ovat ilmestyneet katastrofin sattuessa. Kussakin tapauksessa on aineistoa kerätty ensimmäisistä uutisista aina siihen saakka, kunnes aiheesta kirjoittaminen muuttuu satunnaiseksi. Kaikkiaan 1 887 juttua käsittelevä aineisto on muodostunut näin ollen seuraavanlaisiksi: Vuoden 1929 aineisto koostuu 164 jutusta, jotka on julkaistu 8.–23.9. Aamulehdessä. Vuoden 1937 aineisto koostuu 71 jutusta, jotka on julkaistu 9.–18.7. Helsingin Sanomissa (56 kpl) ja Ilta-Sanomissa (15 kpl). Vuoden 1957 aineisto koostuu 80 jutusta, jotka on julkaistu 15.3–1.4. Helsingin Sanomissa (56 kpl) ja Ilta-Sanomissa (24 kpl). Vuoden 1961 aineisto koostuu 151 jutusta, jotka on julkaistu 3.–19.1. Aamulehdessä (108 kpl) ja Ilta-Sanomissa (43 kpl). Vuoden 1976 aineisto koostuu 101 jutusta, jotka on julkaistu 13.–26.4. Helsingin Sanomissa (58 kpl) ja Ilta-Sanomissa (43 kpl). Vuoden 1994 aineisto koostuu 495 jutusta, jotka on julkaistu 29.9.–18.10. Helsingin Sanomissa (177 kpl), Ilta-Sanomissa (185 kpl) ja Iltalehdessä (133 kpl). Vuoden 2004 aineisto koostuu 311 jutusta, jotka on julkaistu 19.–29.3. Aamulehdessä (127 kpl), Ilta-Sanomissa (82 kpl) ja Iltalehdessä (102 kpl). Vuoden 2008 aineisto koostuu 514 jutusta, jotka on julkaistu 24.9.–5.10. Helsingin Sanomissa (223 kpl), Ilta-Sanomissa (146 kpl) ja Iltalehdessä (145 kpl).
- 961 Ks. esim. Raittila 1996; Möra 2005; Rahkonen 2005; Honka-Kukkarainen 2006; Jaakkonen 2007; Kiiski 2008; Raittila 2008; Raittila ym. 2008; 2009; Ruusumaa 2008; Salmela 2008a; 2008b; Juntunen 2009; Passi 2010.
- 962 Vuorion (2009, 49–52) jaottelussa ensimmäisen sukupolven mediahistorian tutkimuksessa keskitytään instituutioihin ja rakenteisiin, toisen sukupolven tutkimuksessa median sisältöihin ja kolmannen sukupolven tutkimuksessa median vastaanottoon.

muutoksia erilaisissa konteksteissa: Mitä tutkimustulokset kertovat mediaregulaa-
tion eri tasojen jännitteistä ja journalistietiikan diskurssikentän liikehännästä?⁹⁶³
Tältä osin osatutkimuksessa sivutaan rakenteisiin ja instituutioihin huomionsa
kiinnittävää ensimmäisen sukupolven mediahistorian tutkimusta.

Valtaosa tutkimuksen tuloksista on tuotettu laadullisen sisällönanalyysin kei-
noin.⁹⁶⁴ Aineistosta on kunkin katastrofin yhteydestä tiivistetty tyypillisimmät
tavat ja poimittu kuvaavimmat näytteet, joilla uhreja on sanomalehdissä käsitelty
ja joilla journalismin toimintaa on arvioitu. Huomiota on kiinnitetty myös poik-
keaviin tapauksiin, koska nämä ovat saattaneet olla tulevaa ennakoivia heikkoja
signaaleja tai menneestä muistuttavia jälkiä. Eri katastrofien esitys- ja reflektointi-
tapoja on verrattu systemaattisesti toisiinsa ja vertailussa havaittujen yhtäläisyyk-
sien ja erojen perusteella on tehty päätelmiä muutoksesta.⁹⁶⁵ Lisäksi kuolonuhrien,
heidän omaistensa ja täpärästi pelastuneiden silminnäkijöiden esiintymistiheyksiä
on laskettu, jotta tavoitettaisiin yleiskäsitys ilmiön määrällisistä muutoksista.

Seuraavassa käydään läpi katastrofijournalismin keskeisiä muutoksia 1920-lu-
vulta 2000-luvulle. Aluksi käsitellään sitä, miten kuolonuhreista on kirjoitettu ja
miten heitä on kuvattu. Toiseksi analysoidaan sitä, mikä rooli omaisilla on ka-
tastrofiuutisoinnissa ja miten erilaiset sururituaalit ovat näkyneet journalismissa.
Kolmanneksi eritellään pelastuneiden silminnäkijöiden haastatteluja: mikä nii-
den painoarvo on ollut ja mitä tehtäviä niillä on ollut. Neljänneksi tarkastellaan
journalistien omia näkemyksiä katastrofijournalismin tehtävistä ja käytännöistä.

6.4. Kuolonuhrit: Näytetään vähemmän, muistellaan enemmän

Onnettomuudet ja rikokset ovat olleet erityisesti 1800-luvun Yhdysvalloissa ke-
hittyneen keltaisen lehdistön keskeistä journalistista sisältöä. Onnettomuus- ja
rikosjuttujen aseman korostuminen liittyy aikaan, jona uutiset ohittivat poliittisen
argumentoinnin sanomalehtien pääsisältönä.⁹⁶⁶ 1800-luvun puolivälissä teollistu-
miseen liittyvistä räjähdyksistä sekä vesi- ja raideliikenneonnettomuuksista uuti-
soiminen oli olennainen osa sanomalehden sisältöä myös Suomessa.⁹⁶⁷ Äkilliset,
luonnottomat kuolemat, kuten henkirikokset ja liikenneonnettomuudet, ylittivät
myös 2000-luvulla rutiininomaisesti uutiskynnyksen, ja kuolinuutiset nousivat
usein median paraatipaikoille kootakseen yhteen pirstoutuneet yleisöt.⁹⁶⁸

963 Kontekstin ja sisältöjen suhteesta mediahistorian tutkimuksessa ks. esim. Salokangas 1997.

964 Tuomi & Sarajärvi 2002, 109–110.

965 Mäkelä 1990, 44–45.

966 Schudson 1978, 21–27.

967 Salmi 1996, 31–32; J. Pietilä 2008, 152–158.

968 Kivioja 2008, 38, 78–79; Mäkipää & Mörä 2009, 220; Ruuskanen 2010, 160–164.

TAULUKKO 6.1. Kuolonuhrien esittäminen sanomalehdissä 1929–2008

Katastrofi ja lehdet	Nimien ja kuvien julkaiseminen sekä kuoleman kuvat
Kurun uppoaminen 1929 (Aamulehti)	<ul style="list-style-type: none"> – Päivittäin julki listoja kuolonuhreista (löydetystä ja kadonneista), nimien lisäksi kerrottu ammatit, kotipaikat, syntymäajat ja perhesuhteet – Ensimmäisinä päivinä yhden uhrin kuvallinen nekrologi (AL:n toimittaja), myöhemmin muutaman muun uhrin nekrologit, kahden viikon kuluttua uhreista kooste, jossa kaikista henkilötiedot ja kasvokuva 106 uhrista – Kliinisen asiallista selostusta ruumiiden naaraamisesta, tunnepitoisia kuvauksia uhrien ”kamppailusta kuoleman kanssa”
Vallisaaren räjähdys 1937 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Uhreista julki nimi, syntymäaika ja -paikka, ammatti ja siviilisäätty, HS julkaisi kasvokuvat 7 uhrista – HS:ssä valokuva pahoin palaneesta naisesta, tekstissä puhuttiin ”silpoutuneista ja kauheasti palaneista ruumiinosista”
Kuurilan junaturma 1957 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Uhrien nimet, ammatit ja kotipaikat julkaistiin HS:ssä tiipoittain (IS:ssä ei nimilistaa), HS julkaisi henkilökuvan liki kaikista uhreista, tunnistamattomista vainajista HS julkaisi jutun, jossa kuvailtiin tarkasti tuntomerkkejä – Pankinjohtajasta julkaistiin nekrologi, kuudesta muusta uhrista kerrottiin henkilötietoja, teinipojasta kerrottiin perhesuhteet ja luonteenpiirteet – Kuvissa oli kuolleita paareilla peitettynä, symbolikuva IS:ssä (rautatiejärven lakki radan vieressä), tekstissä puhuttiin yleisesti ”kaameasti ruhjoutuneista”, mutta myös yksittäisten uhrien vammoja kuvailtiin
Koivulahden lentoturma 1961 (Aamulehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Uhrien nimet, ammatit ja kotipaikat julkaistiin AL:n etusivulla heti seuraavana päivänä (IS:ssä ei nimilistaa), kolmesta miehistön jäsenestä ja yhdestä matkustajasta (kaupunginjohtaja) julkaistiin kuvat – Miehistön jäsenistä kerrottiin henkilötietoja, AL:n pikkujutussa ”Heidän onnensa jäi lyhyeksi” tiedettiin viiden menehtyneistä menneen äskettäin kihloihin tai naimisiin – Kuvissa kuolleita paareilla peitettynä, symbolikuva AL:ssä (kapteenin lakki puun oksalla), tekstissä kuolemaa esitettiin yksilöimättä: ”kaikki paloivat muodottomiksi”

Vaikka kuolema on läsnä erityisesti sanomalehtien arjessa monin tavoin (myös kuolinilmoitukset, seurakuntien palstat, nekrologit), kuolleiden esittäminen on nykyjournalismille eettinen dilemma, jossa on otettava huomioon yhteiskunnan vallitsevat normit ja vainajan läheisten tunteet. Estonian uppoaminen ja Kaakois-Aasian luonnonkatastrofi havahduttivat huomaamaan, kuinka eri tavoin kuolemaa ja kuolonuhreja tarkasteltiin eri maissa.⁹⁶⁹ Ajassa tapahtuvaa muutosta ei ole yhtä helppo havaita. Esimerkiksi hautajaisselostukset olivat vakiintunut juttumuoto 1900-luvun alkupuolella, mutta pikkuhiljaa hautajaiset menettivät

969 Raittila 1996, 85–87; Rahkonen & Ahva 2005, 15–16; ks. myös Hanusch 2010, 59–63.

Katastrofi ja lehdet	Nimien ja kuvien julkaiseminen sekä kuoleman kuvat
Lapuan tehdasräjähdys 1976 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Uhrien nimet julkaistiin aluksi sitä mukaa kun heitä oli tunnistettu (HS) ja koostettu lista syntymäaikoineen hautajaisten yhteydessä (HS, IS), uhrien valokuvia ei julki – Kuivissa kuollut paareilla huovalla peitettynä, tekstissä yleisiä mainintoja ruumiiden silpoutumisesta ja ruhjoutumisesta, IS:ssä yksilöity havainto ”äidistä irronneesta syntymättömän lapsen ruumiista”
Estonian uppoaminen 1994 (Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Kattavaa nimilistaa uhreista ei julkaistu (HS nimesi 5 tiedossa ollutta suomalaisuhria ja kertoi lyhyesti heistä), ulkomaisten uhrien nimiä julki satunnaisesti, HS:ssä luettelo Suomessa tunnistetuista vainajista – Kuolleista kuvia pelastuslautoilla makaamassa, Utön saarella arkkurivistöissä tai paareilla huovalla peitettynä, laivalta pelastuneiden ja pelastustoimia seuranneiden dramaattisia kertomuksia kuolleista (esim. hypotermiakuolemat pelastuslautoilla)
Konginkankaan bussiturma 2004 (Aamulehti, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Uhrien nimet julki näyttävästi (esim. IS:n etusivulla), lisäksi kerrottiin ammatit, kotipaikat ja syntymävuodet, kahden uhrin henkilökuvat osana tilannekuvia – Nuori lukiolaistyttö nostettiin onnettomuuden symboliksi (”enkeli”) pitämällä hänen kohtaloaan esillä, IS tai IL teki lyhyitä profiilijuttuja myös 17 muusta uhrista – Uhreista ei julkaistu ns. ruumiskuvia, AL:ssa toimittajan kommentti: ”valkoisissa pusseissa viedään pois oikeita ihmisiä”, kuolleiden vammoja ei yksilöity: ”menehtyivät ilman kärsimyksiä”
Kauhajoen koulusurmat 2008 (Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Uhrien nimiä ja kuvia ei julkaistu tuoreeltaan – Kuolleesta opettajasta isoja juttuja (IS), joissa esiintyi etunimellä ja sumennetuissa kuvissa, kuolleista oppilaista lyhyitä, kuvattomia juttuja (IL), parin päivän viiveellä koostettu uhreista (IS) – Ruumiskuvia ei julkaistu, mainintoja ruumiista, jotka olivat palaneet tunnistamattomiksi ja joissa oli useita ampumahaavoja.

asemiaan sanomalehtien juttuhierarkiassa ja tätä nykyä vaaditaan poikkeuksellinen henkilö tai tapahtuma, jotta hautajaiset olisivat mediatapahtuma.

1960-luvulle saakka yksilön- ja nimensuoja oli vierasta onnettomuusutisoinnissa. Kuolleiden ja kadoksissa olleiden nimet julkistettiin välittömästi ja odottamatta sitä, että omaiset olisivat saaneet tiedon ensiksi. Kurun, Vallisaaren ja Kuurilan onnettomuuksien yhteydessä lehdet julkaisivat spekulatioita mahdollisesti kuolleista ja kadonneista sekä julkistivat yksityiskohtaisia tuntomerkkejä tunnistamattomista vainajista. Myöhemmissä lehdissä jouduttiin korjaamaan virheellisiä tietoja.

Vielä Koivulahden lento-onnettomuuden ja Lapuan räjähdysten kaikki kuolonuhrit pyrittiin nimeämään sanomalehdissä niin pian kuin mahdollista (ks. taulukko 6.1). Estonian uppoamisesta lähtien nimien julkistaminen ei kuitenkaan ole ollut itsestäänselvyys. Koska valtaosa Estonian uhreista oli muita kuin suomalaisia, satoja nimiä käsittävän luettelon julkaisu ei ollut tarkoituksenmukaista. Helsingin Sanomat julkaisi vaillinaisen listan laivalla olleista suomalaisista pelastuneista ja kadonneista. Suomalaisienkaan uhrien nimien julkaisemista ei enää pidetty ongelmattona:

Helsingin Sanomat selvitti suomalaisten uhrien nimet. Niitä ei julkaistu ilman, että [lupaa] kysyttiin kaikilta omaisilta. Kierros tehtiin jalkatyönä ovelta ovelle. Yksi nimi jätettiin lehdestä pois, vaikka se oli tiedossa, kun omaisiin ei saatu yhteyttä.⁹⁷⁰

2000-luvulla nimien julkaisussa haettiin eettisesti kestävä linjausta. Kolme päivää Konginkankaan bussitragedian jälkeen poliisi julkisti surmansa saaneiden nimet, iät ja kotipaikat, vaikka osa omaisista vastusti nimien julkistamista. ”Lehdistö voisi pohtia uhrien nimien julkistamista”, Aamulehti (22.3.2004) otsikoi näyttävästi etusivullaan – ja julkisti poliisin antaman nimilistan sisäsivullaan. Koulusurmien yhteydessä poliisi ei antanut nimiä journalisteille, koska nimien julkistamisella ei tutkinnanjohtajan mukaan ollut informaatioarvoa. Vaikka aineistomme sanomalehdet eivät julkaisseet nimilistoja Konginkankaan tapaan, kaikki uhrit eivät pysyneet anonymeinä: Jokelassa ammuttu rehtori oli julkisuudessa nimellään ja kuvallaan ja Kauhajoella ammuttu opettaja oli iltapäivälehtien kuvausten perusteella tunnistettavissa.⁹⁷¹

---

970 Journalisti 21–22/1994, 11.

971 Jokelan uhreista nimellään julkisuudessa oli myös yksi aikuisopiskelija, jonka nimi ja kuva päätyivät Keski-suomalaiseen sillä perusteella, että uhri oli asunut aiemmin lehden levikki-alueella. Kauhajoen uhreista useiden nimet tulivat julki hyvin pian Ilkassa, koska omaiset lähettivät tiedot lehden Kuolleita-palstalle. Omaiset olivat aktiivisia myös siinä, että Ilta-Sanomat ja MTV3:n verkkosivut julkaisivat uhrien nimet ja kuvat 14 kuukautta surmatöiden jälkeen, kun käräjäoikeudessa ryhdyttiin käsittelemään poliisia vastaan nostettua syytettä virkavelvollisuuden rikkomisesta.

KUVA 6.1. Aamulehti 22.9.1929, s. 6

KUVA 6.2. Aamulehti 4.1.1961, s. 9

KUVA 6.3. Ilta-Sanomat 25.9.2008, s. 12

KUVA 6.4. Helsingin Sanomat 25.9.2008, s. A6

Kauhajoen ammuskelussa kuollutta opettajaa keuhuttiin lehdissä ”hienoimaksi mieheksi mitä maa päällään kantaa”. Vaikka opettajaa muisteltiin lämmöllä ja hänen saavutuksistaan kerrottiin yksityiskohtaisesti, jutussa hänestä paljastettiin vain etunimi ja julkaistussa kuvassa hänen kasvonsa oli sumennettu (ks. kuva 6.3). Opettajan mediakäsittelyssä kiteytyy katastrofien kuolonuhrien julkisuuden ristiriitainen kehitys. Yhtäältä pyrkimys on kertoa uhreista entistä enemmän. Kun 1900-luvun katastrofeissa kuolonuhreista oli kerrottu yleensä vain perustiedot, kuten syntymäajat ja kotipaikat, 2000-luvun uhreista laadittiin niin sanottuja profiilijuttuja, joissa kerrottiin uhrien saavutuksista ja luonteenpiirteistä omaisilta, ystäviltä ja työtovereilta saatujen todistusten perusteella. Toisaalta uhreista on sallittua näyttää aiempaa vähemmän. Kurun, Vallisaaren ja Kuurilan uhreista valtaosa tuli vastaan lehtien palstoilla passi- tai studiokuvissa (ks. kuva 6.1). Koivulahden lentoturhasta lähtien henkilökuvien julkaisu katastrofin kuolonuhreista on ollut harvinaista. Esimerkiksi Konginkankaan uhreista ei kasvoillaan ollut julkisuudessa kuin kaksi. Nämäkin kasvokuvat olivat molemmissa tapauksissa osa tilannekuvaa. Lukijoille haluttiin osoittaa, että julkaisupäätös oli tavallaan ollut yhteinen, koska kyseisten uhrien omaiset ja läheiset olivat näyttäneet tai pitäneet esillä kuvaa vapaaehtoisesti.

Katastrofipaikalta otettujen kuolonuhrien valokuvien aiheet ja näkökulmat eivät ole muuttuneet paljoakaan: 1900-luvulla tyypillinen kuva onnettomuudesta toiseen oli paareilla kannettava, peitelty vainaja (ks. kuva 6.2). 2000-luvulla nämäkin ovat jääneet pois (ks. kuva 6.4).⁹⁷² Verbaaliset kuvailut uhreista ovat muuttuneet hienovaraisemmiksi. Tutkimusaineiston varhaisimmissa katastrofeissa uhrien vammoja kuvattiin melko yksityiskohtaisesti:

Joskus näkyi peitekankaan alta verinen, kauheasti palanut ruumiinosa. (HS 10.7.1937)

Kuurilassa pelastunut kertoo: ”Selkäni takana oli erään naisen pahoin murskaantunut ruumis ja [...] vieressä oli kuollut nainen, jolta päälaki oli murskana.” (HS 19.3.1957)

Aineiston myöhemmissä katastrofeissa uhrien vammoista on kerrottu säästeliäästi. Yleisellä tasolla on voitu kertoa silpoutumisesta, hukkumisesta, palamisesta, mutta yksittäisiä uhreja osattiin kuvata varoen jo Lapuan räjähdysten jälkeen:

---

972 Ks. myös Lehmusjoki 2005, 134–135.

”Näin raunioissa sormuksen. Pyyhin sen puhtaaksi ja näin, että se oli vaimoni sormus”, sanoi järkyttynyt lapualainen onnettomuuspaikan raunioilla, yksi monista. (IS 14.4.1976)

6.5. Omaiset: Muistopuheiden kuuntelijoista surutarinan kertojiksi

Koska 2000-luvulla journalistien tavoitteena oli välittää aiempaa runsaammin yksityiskohtaista tietoa uhreista, loogista oli pyrkiä hankkimaan tietoja nämä parhaiten tuntevilta tahoilta eli lähiomaisilta. Median pyrkimys kertoa yleisölle katastrofin inhimillisestä puolesta aiheutti kuitenkin vastareaktioita jo ennen Jokela-adressia. Erityisesti kriisipsykologit ovat parinkymmenen viime vuoden ajan puhuneet jokaisen katastrofin yhteydessä sen puolesta, että kuolonuhrien omaisia ja muita uhreja tulisi suojata julkisuudelta.⁹⁷³ Kriisipsykologien näkemykseen on suhtauduttu toimituksissa vastahankaisesti.⁹⁷⁴ Niiden noudattamisen on nähty kaventavan sananvapauden toteutumista ja häiritsevän toimittajien ja lähteiden vakiintunutta kanssakäymistä. Journalistien perusteluissa ei kuitenkaan havaita sitä, että vaikka onnettomuus- ja rikosuutisointi ovat perinteisiä aihealueita, kuolonuhrien omaisten haastattelut ovat varsin tuore ilmiö.⁹⁷⁵

---

973 Dyregrov 1994, 52; S. Saari 2000, 135–140.

974 Ks. esim. Kuusela 2005, 45–47; Jaakkonen 2007; Salmela 2008a, 114–123; Passi 2010, 79–82.

975 Ks. esim. Blix & Bech-Karlsen 1990, 61–64; Salmi 1996, 36–37; Frid 2000, 192–193.

TAULUKKO 6.2. Kuolonuhrien omaisten esittäminen sanomalehdissä 1929–2008

Katastrofi ja lehdet	Omaisten asema jutuissa, hautajaiset ja sururituaalit
Kurun uppoaminen 1929 (Aamulehti)	<ul style="list-style-type: none"> – Omaiset sulautuivat väkijoukkoon, joka odotti epätoivoisena tietoja ja suri ”järkyttävää onnettomuutta” – Omaisten tunteita ja tuskaa kuvailtiin yksityiskohtaisesti (mm. toimittajan reportaasi Kurusta), mutta omaisia ei haastateltu eikä heistä puhuttu nimillä – Laajat selostukset useilla kuvilla Tampereella, Kurussa ja Länsi-Teiskossa pidetyistä yhteishautajaisista, lukuisia juttuja erillishautajaisista, hartaushetkistä ja jumalanpalveluksista, pastoreiden saarnapuheita lainattiin laveasti – Surunvalitteluja valtioilta ja perheiltä, liput puolitagossa ja huvit peruttu
Vallisaaren räjähdys 1937 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Omaiset julkisuudessa kollektiivina, joka auttoi vainajien tunnistamisessa, osallistui hautajaisiin ja reagoi valtion toimintaan (hautajaispaikka, surunvalittelu), maininta epäonnistuneesta kapteenin perheestä: mies kuoli aiemmassa räjähdyksessä, nyt menehtyi rouvan kasvattiveli ja koti tuhoutui – Omaisia ei haastateltu, mutta jotkut kuvassa yhteishaudan äärellä – HS:ssä laaja ja näyttävä juttu yhteishautajaisista: puheista tarkat lainaukset, seppeleiden laskijoista pitkä luettelo (IS:ssä ja HS:ssä ennakkojutut)
Kuurilan junaturma 1957 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Omaiset yhä yksilöimätöntä massaa, joka odotti pelokkaana tietoa kuolleista ja pelastuneista, HS:ssä ”jatkokertomus” kadonneesta teinipojasta ja hänen perheensä reaktioista, omaisia ei kuitenkaan haastateltu eikä kuvattu – HS noteerasi joidenkin uhrien hautajaiset – Kuva Suomen lipusta puolitagossa, uutinen lääninhallituksessa pidetystä muistohetkestä, Rautatiehallituksen ja ministeriön surunvalittelu
Koivulahden lentoturma 1961 (Aamulehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Omaiset edelleen yksilöimätöntä massaa, joka auttoi uhrien tunnistuksessa, teki päätöksiä siunauksista (yhdessä vai erikseen) ja oli paikalla hautajaisissa – Omaista haastateltiin vain kanttorin veljeä, kuvattomassa pikkujutussa tämä kertoi havaintoja miehistön kunnosta ennen lähtöä – Valtaosa uhrien hautajaisista tuli julki tiiviinä selostuksina AL:ssä, Koivulahden muistotilaisuudesta yksityiskohtainen selostus IS:ssä – Kuva Suomen lipusta puolitagossa, valtioiden ja lentoyhtiön surunvalittelu

Aiemmissä tutkimuksissa tehty havainto omaisten aseman korostumisesta tulee todistetuksi myös tämän tutkimuksen aineistolla (ks. taulukko 6.2). Lapuan räjähdysonnettomuus on käännekohta omaisten julkisuudessa. Sitä ennen omaiset olivat yksilöimätöntä massaa, joka ensin odotti tietoja läheistensä kohtalosta ja lopulta kuunteli pappien ja ministereiden muistopuheita hautajaisissa (ks. kuva 6.5). Lehtijutuissa heille tarjoutui tuolloin passiivisen mukanaolijan rooli; heitä ei haastateltu, kuvissa he sulautuivat väkijoukkoon ja kuvaukset heidän tunnereaktioistaan pysyivät yleisellä tasolla. Lapuan räjähdyksestä lähtien iltapäivälehdet ovat tuoneet omaisia julkisuuteen nimillään ja

Katastrofi ja lehdet	Omaisten asema jutuissa, hautajaiset ja sururituallit
Lapuan tehdasräjähdys 1976 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Omaisten haastatteluja IS:ssä: vaasalaisperhe etsimässä siskoa ja hänen lapsiaan, miehensä ja äitinsä menettänyt leski suremassa, vaimonsa menettänyt leski viimeistelemässä hautaa yhteishautajaisten aattona – Yhteishautajaiset ja siihen liittyneet tilaisuudet näyttävästi raportoituna, kuvat ja tekstit muuttuneet toteavista tunnelmoiviksi, juttukokonaisuudet olivat aiempaa hallitumpia – Surunvalitteluja, liput puolitangossa, hiljainen hetki
Estonian uppoaminen 1994 (Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Omaisten haastatteluja Virossa ja Ruotsista (esim. IS:ssä Ruotsissa asuva suomalaismies muisteli vaimoaan ja arvosteli vakuutus- ja laivayhtiötä) – Ei juttuja hautajaisista, mutta harrastunnelmaisia juttuja eri maissa järjestetyistä muistotilaisuuksista ja vainajien siirtoon liittyneistä seremonioista – Itkevät ja toisiaan halaavat ihmiset, liput puolitangossa
Konginkankaan bussiturma 2004 (Aamulehti, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Omaisten haastatteluja iltapäivälehdissä: lukiolaistytön vanhemmista isoja kuvallisia juttuja IS:ssä, yksinhuoltajaäidin pojan kommentteja IL:ssä, haastatteluissa muisteltiin kuolleita, puhuttiin tuntemuksista ja pohdittiin tulevaisuutta, lisäksi ystävien ja työtovereiden muisteluita – Ei juttuja hautajaisista, mutta näyttäviä juttuja muistohartauksista, joissa siteerattu piispojen puheita ja läsnäolijoiden tunnereaktioita – Surua ilmennettiin monin tavoin: lippu puolitangossa, hiljainen hetki, ilmaukset osanotosta, kuvia muistopaikoista, jotka täyttyivät kynttilöistä, kukista ja viesteistä
Kauhajoen koulusurmat 2008 (Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Omaisten haastatteluja iltapäivälehdissä: IS:ssä juttu yhden uhrin isoisästä ja IL:ssä toisen uhrin äidiltä ja kolmannen uhrin kihlatulta kommentteja, haastatteluissa muisteltiin kuollutta, puhuttiin tuntemuksista ja kerrattiin surman jälkeisiä hetkiä, lisäksi muisteluita ystäviltä ja työtovereilta – Ei juttuja hautajaisista, muistohartauksista hillittyjä juttuja, joissa siteerattu piispan puhetta ja kysytyt osallistujien tunteita – Surua visualisoitiin hillitysti: kuvia kynttilöiden ja kukkien täyttämistä muistelupaikoista, lipuista puolitangossa ja halaavista ihmisistä

kasvoillaan (ks. kuva 6.6 ja kuva 6.8). He ovat muistelleet rakkaitaan, käyneet läpi omia tunteitaan ja mahdollisesti ottaneet kantaa siihen, ketkä ovat katastrofin syyllisiä ja ketkä sankareita.

- Vähän aikaa sitten Heimo [edesmennyt aviomies] sanoi minulle, että hänellä on henkivakuutus. Sanoi siksi, että jos jotain tapahtuisi. Siitä ei ole niin pitkäkään aikaa.

- Mutta en minä painanut summia mieleeni. (IS 15.4.1976)

KUVA 6.5. Aamulehti 23.9.1929, etusivu

KUVA 6.6. Ilta-Sanomat 24.4.1976, s. 16-17

KUVA 6.7. Ilta-lehti 24.9.2008, s. 2

KUVA 6.8. Ilta-Sanomat 26.9.2008, s. 4

– Hirvittää, että miten tästä eteenpäin mennään. Tämä on elämämme kovin paikka. Juomme nyt katkeran maljan. Todella katkeran maljan, äiti miettii perheen selviämistä. (IS 20.3.2004)

Journalismi näyttäisi polarisoituneen omaisten käsittelyssä: iltapäivälehdissä suunta on ollut kohti henkilökohtaisempaa ja intiimimpää, kun taas päivälehdissä omaisista on edelleen puhuttu lähinnä yleisellä tasolla. Vaikka iltapäivälehtien ja muun median käsittely- ja esitystavat katastrofeissa lähenevät toisiaan, keltaisen lehdistön toimittajat jäävät ainoina tekemään niin sanottuja kuoleman koputuksia.⁹⁷⁶ Myös jokelalaisnuorten mediakritiikissä paheksuttiin kuolonuhrien perheille ja ystäville esitettyjä haastattelupyynnöitä, mikä näkyi Kauhajoella lisääntyneenä hienotunteisuutena ja etäisyydenottona omaisista.

Katastrofien julkisuudessa näkyvimmit sururituaalit ovat erilaiset kirkolliset toimitukset: hautajaiset, jumalanpalvelukset ja muistohartaudet. Vedenjakajana toimi jälleen Lapuan räjähdysonnettomuus, jonka uhreille järjestettiin yhteinen siunaustilaisuus. Yhteishautajaiset keräsivät paikanpäälle ja television ääreen kansalaisia niin runsaasti, että tapahtumaa saattoi pitää valtionpäämiehen hautajaisten kaltaisena kansallisena surujuhlanäytelmänä. Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomat tekivätkin parhaansa palauttaessaan seuraavina päivinä lukijoidensa mieliin hautajaispuheita ja -tunnelmia. Myös Vallisaaren ja Kurun uhreja haudattiin yhteistilaisuuksissa, joista sanomalehdet julkaisivat kuvallisia reportaaseja. Estonian, Konginkankaan ja Kauhajoen uhrien hautajaisissa media ei enää ollut mukana. Niiden paikan julkisuudessa olivat ottaneet erilaiset muistotilaisuudet. Esimerkiksi Estonian uhrien arkkujen kuljetuksiin liitetyt hartaustilaisuudet, kirkkojen muistotilaisuudet sekä myöhemmin merellä vietetty seppeleenlaskutilaisuus olivat hautajaisten kaltaisia rituaaleja, joiden tunnelmat media välitti näyttävästi.

Kirkon ja median liitos tapahtuneen selittämisessä ja tuntojen tulkitsemisessä on pysynyt tiiviinä koko tarkastelujakson ajan. Myös valtiolliset sururituaalit ovat pitkäikäisiä: Suomen johtohenkilöt ovat lähettäneet ja vastaanottaneet surunvalitteluja Kurusta lähtien. Katastrofin aiheuttamia menetyksiä on kunnioitettu suruliputuksella ja hiljaisilla hetkillä. Sen sijaan kansalaisten spontaanit sururituaalit ovat tuoreempaa perua. Vasta 2000-luvun katastrofeissa uhrien muistoksi on sytytetty kynttilöitä, tuotu kukkia ja jätetty viestejä turma- tai surmapaikan läheisyyteen (ks. kuva 6.8). Sururituaalien kehittymiseen ovat vaikuttaneet edesmenneiden ”megatähtien”, erityisesti prinsessa Dianan, muistamisesta saadut

976 Kyse on journalistien ammattitermistä, jolla viitataan kuolleen lähiomaiselle esitettävään haastattelupyynnöön (Duncan & Newton 2010, 440–441).

esimerkit.⁹⁷⁷ Kun lokakuussa 1997 Helsingissä surmattiin kaksi poliisia, suomalaiset toivat surmapaikalle kynttilöitä ja kukkia aivan kuin britit olivat tuoneet pari kuukautta aiemmin Kensingtonin palatsin edustalle Dianan muistoksi.⁹⁷⁸ Ylipäänsä journalistit ovat vasta 1990-luvulta lähtien aktiivisesti rakentaneet surusta julkista näytelmää; esimerkiksi avoimesti surua tai myötätuntoa kyynelein tai halauksin ilmaisevia ihmisiä on ollut lehtikuvissa vasta Estoniasta lähtien.⁹⁷⁹

6.6. Pelastuneet: Ennen tapahtumakuvaus, nyt jännitystarinoita

Katastrofista pelastuneilla silminnäkijöillä on aina ollut keskeinen rooli uutisissa.⁹⁸⁰ Journalismissa joudutaan lähes poikkeuksetta turvautumaan toisen käden tietoihin tapahtumien kulusta – joko viranomaisten käsityksiin tai paikalla olleiden kansalaisten havaintoihin.⁹⁸¹ Tämä lähdekäytäntö pätee myös katastrofeihin, jossa mukana olevat voidaan luokitella välittömiksi ja välillisiksi uhreiksi.⁹⁸² Välitön uhri on ollut osallisena tapahtumien kulussa ja on saattanut vammautua fyysisesti ja/tai psyykkisesti. Välillinen uhri on seurannut tapahtumaa omin silmin, mutta ei ole ollut osallisena eikä vaaran tai uhan kokijana.⁹⁸³ Journalistien keskuudessa uhreiksi miellettiin vielä 2000-luvun alkupuolellakin ainoastaan fyysisesti vahingoittuneet.⁹⁸⁴ Muut katastrofipaikalta tavoitetut ovat olleet journalistille potentiaalisia haastateltavia. Sitä mukaa kun tietoisuus sokkireaktioista ja traumaista on kehittynyt ja tavoittanut journalistien ammattikunnan, uhrien haastattelemineen on muuttunut eettiseksi pulmaksi: haastattelulla voidaan saavuttaa uutta, täydentävää tietoa ja koskettavia, tunteisiin vetoavia tarinoita, mutta niillä voidaan myös aiheuttaa vahinkoa uhrin toipumiselle.

Analyysin kohteena olevissa tapauksissa on ollut hyvin erilaiset lähtökohdat pelastuneiden silminnäkijöiden haastatteluihin (ks. taulukko 6.3). Esimerkiksi Estoniasta selviytyi hengissä toistasataa potentiaalista haastateltavaa, kun taas Koivulahden turmakoneesta ei selviytynyt yksikään ja sanomalehtien oli tuolloin tyytyminen haastattelemaan tapahtuman todistaneita kyläläisiä. Katastrofien erilaiset lähtökohdat eivät kuitenkaan selitä sitä, miksi Kurun, Vallisaaren, Kuu-

---

977 Thomas 2008.

978 Pantti & Sumiala 2009, 127.

979 Raittila 1996, 76–78; Pantti & Sumiala 2009, 130.

980 Salmi 1996, 32–33.

981 Sigal 1986, 15; Luostarinen 1994, 43.

982 Murtomaa ym. 1998, 14; Kuusela 2005, 18–19.

983 Joissakin tapauksissa – esimerkiksi koulusurmista – on vaikea määritellä raja välittömässä hengenvaarassa olleiden sekä niiden välille, jotka ovat todistaneet katastrofia muuten läheiltä. Tutkimuksessa on keskitytty välittömässä vaarassa olleiden haastattelujen pohjalta laadittujen mediaesityksien analysointiin.

984 Kuusela 2005, 47.

rilan, Lapuan ja Estonian tapauksista oli lehtien palstoilla runsaasti silminnäkijähaastatteluja, kun taas Konginkankaan ja Kauhajoen jälkeen niitä ei ollut ollenkaan tai oli hyvin vähän.

Vaikka Kuru-laivan uppoamisen ja Lapuan patruunatehtaan räjähdysen välillä on aikaa lähes 50 vuotta, sanomalehdet olivat ainakin yhdessä kohtaa muuttumattomia: ne julkaisivat runsaasti koostejuttuja, joissa useat pelastuneet kertoivat katastrofia edeltäneistä ja sitä seuranneista tapahtumista (ks. kuva 6.9 ja kuva 6.10). Estoniasta julkaistiin edelleen samanlaisia koostejuttuja, mutta iltapäivälehdet alkoivat julkaista myös sellaisia juttuja, joissa keskityttiin vain yhden tai kahden henkilön kohtaloon (ks. kuva 6.11). Konginkankaan bussiturmasta selviytyneistä ei uutisoinnin ensi vaiheessa kukaan antanut haastatteluja, mutta muutama heidän omaisistaan puhui loukkaantuneiden puolesta. Esimerkiksi tamperelaisten siskosten vanhemmat kertoivat useaan otteeseen tyttäriensä toipumisesta (ks. kuva 6.12). Kauhajoen koulusurmista pelastuneista julkisuudessa oli ampujan luoteja väistellyt laitosmies ja miesopiskelija, joka oli poistunut surmaluokasta ennen tapahtumien alkua saatuaan kokeensa valmiiksi.

Estoniasta alkanut suunnanmuutos pelastuneiden silminnäkijöiden haastattelussa johtuu osittain tarjonnan heikentymisestä, osittain kysynnän muutoksesta. Se, että pelastuneita silminnäkijöitä ei ole enää haastateltu siinä määrin kuin ennen, johtuu kahdesta seikasta. Ensinnäkin viranomaiset ja kriisityöntekijät suojaavat aiempaa määrätietoisemmin katastrofien uhreja medialta, ja lisäksi kansalaiset suhtautuvat entistä kriittisemmin median motiiveihin ja katastrofeihin joutuessaan pitävät tiukasti kiinni oikeuksistaan pysyä poissa julkisuudesta.⁹⁸⁵ Toiseksi silminnäkijöiltä saatavan tiedon kysyntä on muuttunut. Silminnäkijätiedon arvo on journalisteilla aina ollut suuri, mutta pelastuneiden haastatteluja hyödynnettiin aiemmin tapahtuman kuvaamisessa, kun taas 2000-luvulla niistä muokattiin dramaattisia ja tunteisiin vetoavia kertomuksia.⁹⁸⁶ Kun pelastuneita haastatteleamalla haettiin aiemmin informaatiota tapahtuneesta, tapahtumakuvausten objektiivisuutta pyrittiin parantamaan marssittamalla lukijoiden eteen mahdollisimman paljon silminnäkijöitä ja heidän kommenttejaan.⁹⁸⁷ Entistä useammin journalismissa pyrkimyksenä on kuitenkin kuvata laajempaa ilmiötä yksilön kautta.⁹⁸⁸ Myös katastrofeissa on yhä useammin keskitytty yksittäisten ihmisten kohtaloihin ja tunteisiin.⁹⁸⁹

985 Raittila 2008, 40; Raittila ym. 2009, 113–115.

986 Ks. myös Pantti ym. 2012, 80.

987 Tuchman 1972, 668.

988 Ks. esim. A. Seppälä 2003; Högmänder 2005.

989 I. Malmberg 1998, 43; Kuusela 2005, 7–8; Kivioja 2008, 144.

TAULUKKO 6.3. Pelastuneiden esittäminen sanomalehdissä 1929–2008

Katastrofi ja lehdet	Silminnäkijähaastattelujen määrät ja tehtävät
Kurun uppoaminen 1929 (Aamulehti)	<ul style="list-style-type: none"> – Pelastuneista 15 haastateltu, 4:stä kasvokuvat (n. 20 pelastui) – Annettiin paljon palstatilaa, mutta uutisoinnin kärki muualla, kyse informaation välityksestä: toimittajat hakivat mahdollisimman monelta kommentteja uppoamista edeltäneistä tapahtumista ja pelastautumisesta
Vallisaaren räjähdys 1937 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Pelastuneista 7 haastateltu, 1 tilannekuvassa (toistasataa pelastui) – Rooli vähäinen, haastattelut yleisjuttujen osana, kyse yhä informaation välityksestä: toimittajat kiinnostuneita paikalla olleiden näkö- ja kuulohavainnoista
Kuurilan junaturma 1957 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Pelastuneista 10 haastateltu, 6 kuvattu sairaalassa tai rautatieasemalla (noin 50 loukkaantui) – Koostejuttuja ja pari lyhyttä erillishaastattelua, annettu paljon palstatilaa, mutta uutisoinnissa päällimmäisenä muut näkökulmat, yhä välitettiin lähinnä informaatiota ja silminnäkijätietoa haettiin mahdollisimman monelta, myös jonkin verran tunteita, ihmiskohtaloita ja arvioita pelastustoimista
Koivulahden lentoturma 1961 (Aamulehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Ei pelastuneita turmakoneesta – Haastateltu lyhyesti koneesta myöhästynyttä ja tämän isää (pääministeri)
Lapuan tehdasräjähdys 1976 (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Pelastuneista 17 haastateltu, 4 kuvattu sairaalassa tai tehtaan liepeillä (noin 60 loukkaantui), suurin osa julkaistu erilaisissa koostejutuissa, yhdessä jutussa kuvattu yhden työntekijän pelastuminen (IS) – Kertomuksilla lähinnä elävöitettiin viranomaisten ylestilannetta käsittelevää puhetta, muut näkökulmat hallitsivat yhä uutisointia, haettiin informaatiota, kysyttiin ajatuksista ja tunteista, pyydettiin arvioita tehtaan turvallisuudesta
Estonian uppoaminen 1994 (Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Pelastuneista 15 haastateltu, 10 kuvattu sairaalassa tai kotona, lisäksi kuvattu tuntemattomiksi jääneitä pelastuneita (137 pelastui, joista 3 suomalaista), jutuista osa koosteita usean pelastuneen kokemuksista ja osa yhteen pelastuneeseen keskittyneitä tarinoita – Iso painoarvo uutisoinnissa, tiedot laivan viime hetkistä ja pelastautumisesta lehtien paraatipaikoilla, kerrottiin ehjä, tunteisiin vetoava tarina yksilön joutumisesta vaaraan ja siitä pelastautumisesta, edelleen välitettiin informaatiota ja arvioitiin syitä ja pelastustoimia
Konginkankaan bussiturma 2004 (Aamulehti, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Pelastuneista ei haastateltu ketään, 1 tilannekuvassa (14 pelastui), sen sijaan haastateltiin pelastuneiden omaisia ja turbabussista poissäänyttä – Haastattelut yleensä erillisissä, yhteen tapaukseen keskittyneissä jutuissa, painoarvo uutisoinnissa selvästi pienempi kuin Estoniassa
Kauhajoen koulusurma 2008 (Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat)	<ul style="list-style-type: none"> – Pelastuneista haastateltu ja kuvattu kahta (5 koulussa ollutta pelastui murhayrityksestä, 5 oppilasta ehti poistua luokasta ennen tapahtumien alkamista), haastateltuina myös muita koulussa olleita ja sinne aikoneita – Haastateluilta keskityttiin yhteen tapaukseen, juttujen painoarvo uutisoinnissa pienempi kuin Estoniassa, käytiin läpi tapahtumien etenemistä, pelastautumista ja tunteita

Pelastuneiden silminnäkijöiden haastattelujen voi nähdä toteuttavan useita journalismin tehtävistä.⁹⁹⁰ Haastatteluissa on välitetty tietoa katastrofista. Haastattelujen avulla on voitu kertoa myös tarinoita vaaraan joutumisesta ja siitä pelastautumisesta. Haastatteluissa on ollut myös arvioivaa puhetta katastrofin syistä ja pelastustoimien sujuvuudesta, jolloin on herätetty ja ylläpidetty keskustelua.

Pelastuneiden haastatteleminen tiedonvälitystehtävää varten on ollut ensisijaista kaikissa analysoiduissa katastrofeissa, mutta tiedonvälityksen luonne ja funktio ovat vuosikymmenten aikana muuttuneet. Aluksi pelastuneista oltiin kiinnostuneita lähes yksinomaan heidän antamiensa tapahtumakuvausten takia, mutta jo Kuurilasta lähtien lehtijutuissa kerrottiin myös pelastuneiden tunteista ja ajatuksista. Vielä Lapualla silminnäkijöiltä saatua tietoa välitettiin lukijoille mekaanisesti, mutta Estonia-jutuissa näkyy journalismin pyrkimys muokata tietoista kulloiseenkin formaattiin sopiva kokonaisuus. 2000-luvun hioutuneeseen journalismiin tottuneelle referaatti leskirouvan pelastautumisesta Kuru-laivalta tuntuu persoonattomalta ja takeltelevalta:

Noin 100 m. Siilinkarista eteenpäin alkoi laiva kallistua vasemmalle. Laivassa syttyi pakokauhu. Kertoja huomasi erään miehen koettavan irroittaa pelastusrengasta ja auttoi häntä. Kertoja ja mainittu mies heittäytyivät veteen renkaan vaaraan. [...] Lopuksi rengas pääsi hänen käsistään irti ja hän vaipui veden alle, kohosi kuitenkin ylös, huomasi köyden ja tarttui siihen kiinni, jolloin hänet pelastettiin Tarjanteelle. (AL 8.9.1929)

Journalismin tehtävä tarinoiden kertojana oli sivuosassa varhaisimmissa katastrofeissa. Poikkeuksen yleiseen linjaan tekee Kuurilan junaturma, jonka uutisoinnista löytyi useita esimerkkejä tarinankerronnasta: lämmittäjän ihmepelestuminen, isän ja pojan yllättävä tapaaminen törmäyksen jälkeen ja ihmisten kohtaloita säädelleet vaunupaikkojen valikoitumiset. Tuoreimmista katastrofeista tarinankerronta oli näkyvimmin esillä Estonian yhteydessä. Upoavasta laivasta pelastuneiden kertomukset olivat jo sinällään dramaattisia, mutta haastatteluista laadituissa lehtijutuissa näkyy selvästi myös se, että journalismi pyrki aiempaa aktiivisemmin tuottamaan yksityiskohdiltaan rikkaita ja rakenteeltaan ehyitä tarinoita. Esimerkiksi laivalta pelastaneen liikemiehen lausunnoista muodostui intensiivinen jännityskertomus.

Yhtäkkiä laiva kallistui voimakkaasti, parissa-kolmessa sekunnissa. Tavarat ja ihmiset lensivät ja karaokekone paiskautui seinään. [...] Yhtäkkiä jonkun

---

990 Journalismin tehtävistä ks. esim. Kunelius 2000a.

KUVA 6.9. Helsingin Sanomat 19.3.1957, s. 14

KUVA 6.10. Helsingin Sanomat 14.4.1976, s. 11

KUVA 6.11. Ilta-Sanomat 5.10.1994, s. A10

KUVA 6.12. Iltalehti 22.3.2004, s. 3

laatikon kansi aukesi ja liivejä oli joka paikassa. [...] Painauduimme toisiimme kiinni, että lämpö olisi säilynyt. Osa oli hysteerisiä ja huusi. Oksentelimme toistemme päälle. Se oli aivan hirveää. (IS 30.9.1994)

Katastrofien jälkeen julkisuudessa pohditaan keinoja, joiden avulla voi ehkäistä tulevia katastrofeja ja parantaa pelastustoimia ja jälkihoitoa. Pelastuneet silminnäkijät ovat antaneet oman panoksensa tähän keskusteluun esittämällä arvioitaan tapahtuneen syistä ja seurauksista. Esimerkiksi Kurun ja Estonian uppoamisen yhteydessä pelastuneet arvioivat laivan miehistön suoriutumista hädän hetkellä. Nykyisin pelastuneilta silminnäkijöiltä haetaan myös aiempaa hanakammin arvioita viranomaisten pelastustoiminnasta.

6.7. Journalistit: Kasvavaa kritiikkiä, herkistyviä tuntosarvia

Yksi journalismin muutosta selittävä tekijä on ammattikunnan kulloinenkin ymmärrys siitä, mikä on journalismin tehtävä ja millä tavoin tehtävää toteutetaan. Toimittajien mielipidekirjoittelut, ammattilehdissä käyty keskustelu, organisaatioiden muistiot ja journalisteista tehdyt tutkimushaastattelut antavat osviittaa siitä, mikä on ollut journalistien käsitys katastrofin uhrien – olivatpa he sitten kuolleita, heidän omaisiaan, loukkaantuneita tai muuten täpärästi pelastuneita silminnäkijöitä – asemasta uutisoinnissa ja kohtaamisesta tiedonhankintatilanteissa.

Kurun uppoamisesta Koivulahden maahansyöksyyn ulottuvalla runsaan kolmen vuosikymmenen mittaisella ajanjaksolla journalistien pohdinta omasta toiminnastaan jäi vähäiseksi. Mikäli kritiikkiä olisi esitetty, toimituksissa olisi voitu vedota siihen, että viestintuojaa ei pidä ampua ikävistä uutisista. Poliittisen lehdistön kaudella ei nähty sopivaksi eikä tarpeelliseksi sitä, että onnettomuus-uutisointiin olisi sekoittunut kaupallisia pyrkimyksiä.

Niinpä on myös välttämättömästi pidättäydyttävä kaikesta sellaisesta, mikä näyttäisi rahan ansaitsemisen halulta tämän kaamean joukkokuoleman välityksellä. (AL 14.9.1929)

Aikakauden journalismin ihanteita kuvaavissa oppikirjoissa onnettomuus-uutisointiin suhtauduttiin hyvin suoraviivaisesti: loukkaantuneiden vammat piti selvittää, kuolonuhrien nimet ja perhesuhteet tuli kertoa ja pelastuneiden haastatteluista piti julkaista vain sellaisia seikkoja, joita muualla ei ollut mainittu. Oppikirjoissa kannustettiin hankkimaan tietoa silminnäkijöiltä, mutta

varoitettiin, että ”on epäviisasta luottaa yksinomaan silminnäkiäjän havaintoihin, kaikkein vähimmin toisen asiapuolen selityksiin”.⁹⁹¹ Onnettomuuksien kaltaisten suurten uutisten väitettiin olevan helppohoitoisia:

Osatekijät järjestyvät tärkeyden mukaan suhteellisen vähällä vaivalla, aineisto on tavallisesti saatavissa riittämiin, ja selvä raja kulkee vähän tärkeän ja ei-tärkeän välillä. Kirjoittaminen ei kysy tyylitaituruutta, vaan lehtimiehen ammattitaitoon kuuluvaa koruttoman, arkisen kerronnan hallitsemista.⁹⁹²

Ammattilehdissä esiintyi jo 1930-luvulla jonkin verran pohdiskelua muun muassa itsesääntelyn tärkeydestä ja ”sensatsioonijournalistiikan” suitsimisesta. Pari kertaa sivuttiin myös sitä, kuinka onnettomuuden uhrien omaisille ei pidä aiheuttaa lisärasitusta kirjoittelulla eikä pidä tyydyttää ”alhaisia vaistoja”. Lehtikirjoittelun hillitsemiseksi alan työntekijäjärjestö laati ulkomaisten esikuvien innoittamana ”Etikettisäännöt Suomen sanomalehtimiehille”. Vuonna 1957 voimaan tulleissa ohjeissa säädeltiin ennen kaikkea rikosuutisoitinta, mutta niissä puututtiin myös onnettomuuksien uhrien kuvaamiseen:

Kertoessasi onnettomuudesta tai tapaturmasta, vältä yksityiskohtaista kuvausta onnettomuuden uhrista. [...] Vältä saattamista julkisuuteen kuvia, jotka voisivat vaikuttaa vahingoittavasti ihmisen tunne-elämään, synnyttää pelkoa, surua yms.⁹⁹³

Silminnäkiäjöiden ja muiden osallisten kohtaamista ei koettu tuohon aikaan ongelmalliseksi, koska asiaan ei puututtu etikettisäännöissä eikä siitä keskusteltu ammattilehdissä. Samanlaisen tulkinnan voi tehdä myös Aamulehden muistiosta,⁹⁹⁴ jossa käsiteltiin lehden toimintatapoja Koivulahden lento-onnettomuuden yhteydessä. Jälkiarvioissa painottuivat toimitustyön organisoituminen ja vuorovaikutus viranomaisten kanssa. Silminnäkiäjöiden haastatteluista toimitus kirjasi ongelmaksi vain sen, että ne piti tehdä ruotsiksi.

Lapuan patruunatehtaan räjähdys oli ensimmäinen katastrofi, jonka yhteydessä journalistit pohtivat omaa rooliaan ja lehdistön kaupallisuutta itsekriittisesti. Toimittajien omantunnon heräämisestä kertovat kokemukset ”haaskalla olemisesta” ja ”surulla mässäilystä”. Katumusharjoituksia esitettiin niin suurelle yleisölle kuin omalle ammattikunnalle.⁹⁹⁵

---

991 Routavaara 1944, 84.

992 Okkonen 1961, 109.

993 Etikettisäännöt... 1957.

994 Aamulehti 1961.

995 Koljonen & Kunelius 2005, 49; Sanomalehtimies 11/1976, 12; 12/1976, 4–5.

Neljänkymmenen ihmisen kuolema aiheuttaa suuren surun. Mutta olemmeko me velvollisia tai edes oikeutettuja häiritsemään sitä niin kuin on tehty. Nyyhkytarinat tai kuvat silpoutuneista ruumiista tuskin lievittävät murhetta Lapualla. (Katkelmä Lapin Kansan toimitusosaston yleisen kokouksen kannanotosta)⁹⁹⁶

Lapuan jälkeen koettu moraalikrapula oli pientä verrattuna Estonian uppoamista seuranneeseen jälkipuintiin. Vaikka suomalaiset journalistit katsoivat toimineensa asiallisesti verrattuna ulkomaisiin kollegoihin ja vältäneensä ylilyönnit, työtehtävä asetti toimittajat kansallisuudesta riippumatta hankaliin tilanteisiin ja uhrien kohtaamista ja kuvaamista pohdittiin laajasti journalistien keskustelutilaisuuksissa ja ammattilehdessä.⁹⁹⁷ Surevien omaisten näyttämistä ja sokissa olleiden pelastuneiden haastattelemista perusteltiin tiedonvälityksen lisäksi kollektiivisen surun ja järkytyksen käsittelyn tärkeydellä. Lapuan patruunatehtaan räjähdykseen mennessä journalismin itsesääntelyjärjestelmä oli vakiintunut nykyiseen muotoonsa: Lehtimiehen ohjeet määritteli hyvän lehtimiestavan ja JSN tulkitse, oliko yksittäistapauksissa toimittu hyvän tavan mukaisesti vai vastaisesti. Onnettomuuksien uutisointiin annetut ohjeet olivat niukkoja ja tulkinnanvaraisia verrattuna rikosuutisointiin.⁹⁹⁸ Myöskään JSN:lle ei tullut kanteluja Lapua- eikä Estonia-uutisoinnista.

Journalistien kyky ja halu kuvata katastrofeihin liittyvää surua ja rakentaa tarinoita kuolleista, omaisista ja pelastuneista oli voimakkaampaa 2000-luvun katastrofeista kuin se oli ollut 1900-luvun katastrofeissa.⁹⁹⁹ Journalistien aktiivisuuden kasvu aiheutti vastareaktioita, ja toimittajien ja kuvaajien toimintaedellytyksiä tapahtumapaikoilla rajoitettiin. Huomionarvoista on se, että lähes kaikista 2000-luvulla suomalaisia koskeneista katastrofeista kanneltiin JSN:ään.¹⁰⁰⁰ Konginkankaan yhteydessä journalistit puolustivat ärhäkkäästi toimintatapojaan ja esittivät perusteluja sille, miksi uhreista ja heidän surevista omaisistaan saa

996 Sanomalehtimies 11/1976, 12.

997 Raittila 1996, 62–64, 85–86; Journalisti 17/1994, 2, 8, 10–11; 18/1994, 20; 19/1994, 9, 16; 21–22/1994, 11, 20.

998 Lehtimiehen ohjeissa vuodelta 1968 (sääteli Lapua-uutisointia) kehoitettiin suojaamaan omaisia ja välttämään ylikuvailua, väritystä ja kiihkoa. Lisäksi ohjeissa opastettiin noudattamaan ehdotonta tarkkuutta rikoksen tai onnettomuuden silminnäkijää haastateltaessa ja välttämään kauhukuvien julkaisua. Journalistin ohjeissa vuodelta 1992 (sääteli Estonia-uutisointia) onnettomuus uutisoinnista todettiin vain, että ”erityistä varovaisuutta on noudatettava julkaistaessa kuvia onnettomuuksien tai rikosten uhreista”. (Lehtimiehen ohjeet..., 1968; Journalistin ohjeet..., 1992)

999 Koljonen & Kunelius 2005; Lehmusjoki 2005; Pantti & Sumiala 2009.

1000 JSN:n päätökset: Konginkangas (3341/SL/04/vapauttava, 3348/AL/04/langettava), tsunami (3456/PL/05/vapauttava, 3453/SL/05/vapauttava), Jokela (3830/AL/07/langettava, 3811/SL/07/langettava, 3809/SL/07/vapauttava), Malaga (3917/SL/08/vapauttava, 3953/SL/08/langettava), Kauhajoki (3988/4/08/vapauttava). Ainoastaan kauppakeskus Myyrmannissa Vantaalla tapahtuneen pommiräjähdyksen ja kauppakeskus Sellossa Espoossa sattuneen ampumavälikohtauksen uutisointia ei käsitelty JSN:ssä.

ja pitää tehdä juttuja. Älä ammu viestintuojaa -argumentin rinnalle ja osittain ohikin oli noussut vetoamus siitä, kuinka ”vain ihmisten kohtaloilla on todellista merkitystä”. Kauhajoella journalistit seurasivat surevia ihmisiä etäältä, koska ammattikunta ei halunnut kohdata uudestaan samanlaista raivoa, jota se oli kohdannut Jokelassa. Journalismin roolin arvioinnissa korostui tällä kertaa vah-
tikoiratehtävä, eikä surun ja uhrien esittämisen tärkeyden puolesta puhuttu.

6.8. Katastrofiuutisoinnin ja journalistietiikan kolme vaihetta

Tässä luvussa on tarkasteltu katastrofien uhrien uutisoinnin muutosta ja siihen liittyviä journalistien eettisiä pohdintoja. Katastrofiuutisoinnista ja journalistietiikasta voi läpikäydyn aineiston perusteella erottaa kolme toisistaan poikkeavaa ajanjaksoa: Ensimmäinen vaihe vallitsi Kurun uppoamisesta aina Koivulahden lento-onnettomuuteen, ja kyseisen kolmen vuosikymmenen mittaisen jakson voi nimetä *suoran toiminnan kaudeksi*. Toinen vaihe kattaa Lapuan patruuna-
tehtaan räjähdysten ja Estonian uppoamisen. Kyseisellä kahden vuosikymmenen pituisella jaksolla elettiin *muutosten ja itsetutkiskelun aikaa*. Kolmas vaihe käsittää 2000-luvun katastrofit – Konginkankaan bussiturman ja Kauhajoen koulusurmat. Viime vuosia voi luonnehtia *jatkuvan uudelleen arvioinnin vaiheeksi*. Seuraavaksi kerrataan kaikkien kolmen ajanjakson keskeiset piirteet ja arvioidaan yleisimmin itsesääntelyn asemassa ja journalistietiikan diskurssikentän artikulaatioissa tapahtuneita muutoksia.

Suoran toiminnan aikakaudella kuolonuhrien nimiä ja kuvia painettiin lehteen sitä mukaa kun niitä saatiin ja pelastuneista silminnäkijöistä kaikki tarjolla olleet haastateltiin. Sen sijaan uhrien omaiset jäivät etäiseksi massaksi tiedonvälitykseen keskittyneessä journalismissa. Katastrofijournalismin käytännöt olivat vakiintuneita, eikä journalisteilla ollut tarvetta niiden kyseenalaistamiseen. Eettinen pohdiskelu oli vähäistä ja yleisinhimillisyydestä ponnistavaa.

Median itsesääntely oli hyvin pienimuotoista aina 1960-luvulle saakka (ks. tarkemmin luku 4). Toimittajien sisäiseksi kurinpitoelimeksi oli kylläkin perustettu jo vuonna 1927 Suomen Sanomalehdistön Kunniaoikeusto, mutta sen toiminta jäi satunnaiseksi eikä sitä muutenkaan voinut verrata nykymuotoisiin lehdistöneuvostoihin.¹⁰⁰¹ Suomalaisten journalistien ensimmäinen eettinen koodisto hyväksyttiin vuonna 1957.¹⁰⁰² Etikettisäännöillä ei kuitenkaan ollut näkyvää vaikutusta vielä Kuurilan ja Koivulahden onnettomuuksien uutisointiin.

1001 Mäntylä 2008, 37–39.

1002 Löf 2008, 69–71.

Katastrofien julkisuuden sääntely jäi suoran toiminnan vaiheessa ennen kaikkea tapakulttuurin vastuulle. Kurun, Vallisaaren, Kuurilan ja Koivulahden uutisoinnista voi lukea, että sodissa parkkiintuneet suomalaiset olivat tottuneet käsittelemään kuolemaa myös julkisuudessa: vainajista julkaistiin valokuvia ja lehdistö oli paikalla hautajaisissa – ilmeisesti hyvässä yhteisymmärryksessä. Aineistosta voi lukea myös yhteiskunnan hierarkkisuudesta ja auktoriteettien kunnioituksesta. Valtiovallan ja kirkon edustajien annettiin määritellä vuolaasti, mitä katastrofista piti ajatella.

Suoran toiminnan vaiheessa journalistien eettisyys artikuloitui ennen kaikkea velvollisuuden täyttämässä. Toimittajan tehtävä oli välittää tietoa mahdollisimman tarkasti ja pitäytyä totuuden kertomisessa.¹⁰⁰³ Kysymykset totuuden hyödyllisyydestä tai kohtuullisesta eivät aktualisoituneet: Kaupalliset motiivit olivat yhä 1960-luvun alun Suomessa toissijaisia sanomalehtien julkaisemisessa, eikä painetta määritellä rajoja yksityisen ja julkisen välille ollut vielä syntynyt. Riippumattomuuden suhteen journalistietiikan solmukohdat latautuivat ristiriitaisesti 1920-luvulta 1960-luvulle. Koska ammattiyhteisö ja eettinen koodi olivat vasta kehitymässä, toimittajien piti luottaa omaantuntoonsa ja maalaisjärkeensä moraalisia valintoja tehdessään. Silti olisi väärin pitää suoran toiminnan vaiheen journalistien etiikkaa individualistisena ja relativistisena, koska yleiset moraalio- pit ja yhteisölliset odotukset vetivät myös ammattietiikkaa kommunitaariseen ja universalistiseen suuntaan.

Toisessa vaiheessa toimituksissa elettiin muutosten ja itsetutkiskelun aikaa. Lapuan patruunatehtaan räjähdysten ja Estonian uppoamisen uutisoinnissa erotuttiin monella tapaa aiempien katastrofien käsittelystä. Journalistit menivät lähemmäksi katastrofien uhreja: hengissä selviytyneiden silminnäkijöiden joukosta haettiin yksilöllisiä tarinoita ja kuolleiden omaisten joukosta etsittiin tunteisiin vetoavia surun kasvoja. Toisaalta visuaalinen ja kielellinen ilmaisu oli aiempaa hienotunteisempaa, eivätkä vainajien kuvat olleet enää julkisuudessa. Raportointikäytäntöjen muutokset aiheuttivat epävarmuutta toimittajien ja kuvaajien keskuudessa siitä, millainen katastrofijournalismi oli eettisesti hyväksyttävää ja millainen ei.

Median itsesääntelyssä alkoi 1960-luvun lopulta voimakas kehitysvaihe (ks. tarkemmin luku 4). Etikettisäännöt korvattiin vuonna 1968 laajemmalla koodistolla: Lehtimiehen ohjeilla.¹⁰⁰⁴ Samana vuonna perustettiin JSN tulkitsemaan hyvän lehtimiestävän toteutumista. Seuraavien vuosikymmenien aikana itsesääntelyn periaatteet tulivat tutuiksi niin alan koulutuksessa kuin ammattilaisten keskusteluissa ja eettinen koodi uudistui ja tarkentui koko ajan. Tämä näkyi

1003 Ks. esim. Luostarinen 2002a, 22–24.

1004 Löf 2008, 78–80.

myös Lapuan ja Estonian katastrofien yhteydessä journalistien itsereflektiossa; katastrofijournalismin lieveilmiöitä pohdittiin oma-aloitteisesti ja valvutuneesti.

Journalismin oikeudellinen sääntely muuttui Suomessa vuonna 1974, kun eduskunta sääteli lain yksityiselämän suojasta.¹⁰⁰⁵ Ylipäänsä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsi tuohon aikaan usko siihen, että ongelmien ratkaisemiseksi pitää kehittää suunnittelua ja sääntelyä.¹⁰⁰⁶ Nimien ja henkilökuvien käyttö oli Lapuan räjähdysten ja Estonian uppoamisen yhteydessä harkitumpaa kuin aiemmissa katastrofeissa, mikä voi selittyä myös kulttuurisilla muutoksilla. Kuoleminen saati sen käsittely julkisuudessa eivät enää olleet arkipäiväistä, mikä näkyi Lapuan ja Estonian teksteissä ja kuvissa hienotunteisuuden lisääntymisenä. Viitteitä oli myös mediajulkisuuden polarisoitumisesta, sillä iltapäivälehdet alkoivat erkaantua päivälehdistä näkökulmilla, joissa korostuivat henkilöt ja tunteet.

Muutosten ja itsetutkiskelun aika näkyi myös journalistien eettisissä artikulaatioissa. Valtaosa ammattikunnasta koki yhä, että uutiset ja tiedonvälittäminen olivat journalismin ”kovaa” ydintä, mutta totuuden kertomisen ehdottomassa tulkinnassa alettiin nähdä ongelmia (ks. tarkemmin luku 3).¹⁰⁰⁷ Julkaistavan tiedon piti olla paitsi totuudenmukaista, myös olennaista ja yleisen edun mukaista, mikä ohjasi ammattikuntaa pohtimaan entistä enemmän toimintansa seurauksia. Lainmuutokseen päätyneet keskustelut aikakauslehdissä yleistyneestä paljastusjournalismista ja tarpeesta yksityiselämän suojaan toi ammattietiiikkaan uudenlaista ymmärrystä julkisuuden haitoista ja tiedonhankintakeinojen ja esitystapojen kohtuullisuudesta. Journalistien tulkinta riippumattomuudesta muuttui profession kehityksen myötä. 1900-luvun loppupuolella journalistit pyrkivät irtautumaan roolistaan eliittien sanansaattajana, ja vahtikoiran terästäytyminen näkyi myös Lapua- ja Estonia-uutisoinnissa. Samanaikaisesti ammattiyhteisö lujiittui ja itsesääntelyn mekanismit vakiintuivat, joten riippumattomuuden tavoittelussa oli enemmän kyse journalismi-instituution kuin yksittäisen toimittajan toimintavapauden lisäämisestä. 1970-luvulla työehtosopimukseen lisättiin niin sanottu vakaumuspykälä, jonka nojalla journalisti saattoi kieltäytyä vakaumuksensa vastaisesta työtehtävästä.¹⁰⁰⁸ Lisäyksen voi tulkita varaventiiliksi, joka oli tarpeen, koska sekä journalistiprofession että yleensä suomalaisen yhteiskunnan sääntely muuttui yhä intensiivisemmäksi.

Kolmannessa vaiheessa toimitukset ovat asettaneet itsensä jatkuvan uudelleen arvioinnin kohteeksi. Konginkankaan turmasta ja Kauhajoen koulusurmista tehdyssä journalismissa ja sen arvioinnissa tämä on näkynyt nopeina suunnanmuu-

1005 T. Vuortama 1983, 89–95.

1006 Ks. esim. Alasuutari 1996, 246–247; Allardt 2002, 309–310.

1007 Ks. esim. Luostarinen 2002a, 26–29.

1008 Lehto 2006, 12–18.

toksina. Konginkankaan uhrin olivat esillä nimillään ja heistä tehtiin näyttäviä profiilijuttuja, kun taas Kauhajoen uhrin olivat uutisoinnin ensi vaiheessa nimetömiä ja heistä kerrottiin hillitysti. Myös uhrien omaiset olivat Konginkankaan yhteydessä etualalla. Sen sijaan Kauhajoen uhrien omaisiin pidettiin välimatkaa. Konginkankaan jälkeen journalistit puolustivat voimakkaasti vallitsevaa tapaa kertoa surusta ja uhreista, mutta Kauhajoen jälkeen journalismin suhteesta uhreihin puhuttiin varovaisin äänenpainoin.

Median itsesääntelylle 2000-luku on ollut turbulenttia aikaa (ks. tarkemmin luku 4). Journalistien ammattikunnan keskuudessa oli huomattavia näkemyseroja itsesääntelyn toteuttamisesta, mikä johti lyhyen ajan sisällä kolmen puheenjohtajan eroon JSN:stä. Neuvostoa on moitittu passiivisuudesta ja linjattomuudesta, ja sen tilalle on ehdotettu milloin nykyistä voimakkaampaa sääntelyelintä (mediavaltuutettu), milloin hajautetumpaa omavalvontaa (asiamiesjärjestelmä).¹⁰⁰⁹ 2000-luvun katastrofijournalismin etiikan arvioinnissa itsesääntelyllä on ollut merkittävä rooli. JSN käsitteli useita kanteluita, joissa kyseenalaistettiin katastrofiuutisoinnin eettisyys. Journalistin ohjeissa on aiempaa enemmän kiinnitetty huomiota yksityiselämän suojaan ja tiedonhankinnan ja -julkistamisen pelisääntöihin. Lisäksi Kauhajoen koulusurmien yhteydessä kävi ilmi, että useat toimitukset olivat laatineet tai laatimassa omia toimintaohjeitaan, joissa katastrofijournalismin pelisääntöjä määriteltiin tarkemmin kuin Journalistin ohjeissa.¹⁰¹⁰

Journalistien toiminnan oikeudellisen sääntelyn on katsottu kiristyneen 1990-luvulta lähtien, ja yksityiselämän suojan ja sananvapauden rajoja on määritelty useissa huomiota herättäneissä oikeudenkäynneissä.¹⁰¹¹ Myös kulttuurissa ilmapiirissä on viime vuosikymmeninä tapahtunut merkittäviä muutoksia. Median asema yhteiskunnassa on nähty aiempaa keskeisemmäksi: Organisaatiot ja yksittäiset ihmiset näkevät entistä enemmän vaivaa joko päästääkseen mediaan tai pysyäkseen sieltä poissa, kun taas journalistit ovat tiedon hankkijoina ja välittäjinä aktiivisempia edellisten vuosikymmenien käytäntöihin verrattuna (ks. tarkemmin luku 3). Yksi esimerkki julkisuuden ja yksityisyyden rajoista käydystä kamppailusta koskee katastrofien uhreja ja heidän omaisiaan. Konginkangas- ja Kauhajoki-uutisoinnissa näkyi journalismin pyrkimys hyödyntää kriisien keskellä olevia tavallisia ihmisiä aiempaa monipuolisemmin. Silminnäkijätiedon lisäksi heiltä haettiin muun muassa mielipiteitä viranomaisten toiminnasta sekä koskettavia tarinoita pelastautumisesta ja suremisesta. Vastaavasti yhteiskunnassa on esiintynyt aiempaa määrätietoisempia pyrkimyksiä pitää uhrit ja heidän omaisensa poissa julkisuudesta. Esimerkiksi kriisipsykologit katsovat onnis-

1009 Mäntylä 2008, 200–205.

1010 Raittila ym. 2009, 118; Passi 2010, 93.

1011 Arolainen 2002; Karvinen 2005.

tuneensa valistamaan kansalaisia, jotta nämä kriisiin joutuessaan ymmärtävät kieltäytyä haastatteluista.¹⁰¹² Jokela-adressi ja muut yleisöprotestit viime vuosilta ovat osoittaneet, että kansalaiset pystyvät ärhäkkäästi asettamaan kyseenalaiseksi tiedotusvälineiden suorituksen ja auktoriteetin.

Jatkuvan uudelleen arvioinnin vaiheelle tyypillistä on ollut eettinen ambivalenssi (ks. tarkemmin luku 3). Journalistit ovat sitoutuneet yhä väljemmin tiettyihin eettisiin artikulaatioihin. Eri solmukohdissa tasapainoillaan aiempaa notkeammin ja yleisön mieltymyksiin reagoidaan herkemmin kuin ennen. Yhtenäiskulttuurin murentuminen ja tietokäsityksen mutkistuminen ovat merkinneet sitä, että totuus ei enää ole yksiselitteinen, ehdoton tavoite journalisteillekaan. Toimintaympäristön kaupallistuminen ja yleisölähtöisen orientaation vahvistuminen ovat lisänneet hyötyajattelua toimitusten eettisissä pohdinnoissa. Journalistietiikan tempoilevuus näkyy kuitenkin myös 2000-luvun katastrofi-journalismissa. Konginkankaan yhteydessä hyödylliseksi koettiin se, että journalistit saivat mahdollisimman vapaasti välittää tietoa ja tunteita. Kauhajoen tapauksessa hyöty artikuloitui vastuun, kohtuuden ja hienotunteisuuden kautta; Jokelan jälkimainingeissa journalistien edun mukaista oli välittää tietoa tavalla, joka ei herättänyt ärtymystä. Riippumattomuus on latautunut journalistien etiikassa monitahoisesti 2000-luvulla. Toimitustyön suunnittelun ja esimiesohjauksen tehostuminen ovat melko tuoreita kehitystrendejä suomalaisessa journalistisessa kulttuurissa.¹⁰¹³ Yksittäisten journalistien eettiset ratkaisut perustuvat entistä enemmän toimitusten tyylikirjoihin ja päälliköiden toimintaohjeisiin. Toisaalta ajatus yhdenmukaisesta journalistisesta kulttuurista on viimeistään 2000-luvulla asettunut kyseenalaiseksi, minkä takia ammattikunnalla voi olettaa olevan monenlaisia käsityksiä myös journalistietiikasta.¹⁰¹⁴ Koulusurmien jälkeen tehdyissä tutkimushaastatteluissa journalistien eetoksessa oli voimakkaasti esillä individualistinen ja relativistinen etiikka, mutta etenkin Kauhajoen jälkeen riippumattomuutta korostavaan yksilö- ja tilanne-etiikkaan sekoittui näkemyksiä päällikköohjauksen ja yleisten moraal sääntöjen tarpeellisuudesta.¹⁰¹⁵

6.9. Yhteenveto: Eettisyyden rajat ja sääntelymekanismit koetuksella?

Katastrofiuutisoinnissa ja journalistietiikassa havaitut kolme vaihetta ajoittuvat hyvin yhteen aiemmissa luvuissa esillä olleiden journalismia ja suomalaista yh-

1012 Raittila 2008, 40.

1013 Kunelius & Ruusunoksa 2008, 672–674; Helle 2010, 168–171.

1014 Mäntylä 2008, 201–206; Helle 2010, 24.

1015 Juntunen 2009, 42–46; Raittila ym. 2010, 41–45.

teiskuntaa koskevien ajanjaksojen kanssa. Ensimmäisessä, suoran toiminnan vaiheessa journalismi ammattina otti hapuilevia ensi askeleita ja sotien takia kehitys polki paikallaan vuosikymmenien ajan. Suomalaisessa yhteiskunnassa yritettiin saada järjestystä kaaokseen, mikä oli vaikeaa maailmansotien välisenä aikana ja vielä 1950-luvun jälleenrakennuksen keskellä. Toisessa, muutosten ja itsetutkiskelun vaiheessa journalistin ammatti kehittyi kovaa vauhtia korkean modernin eetoksella varustetuksi, kypsäksi professioksi. Samanaikaisesti Suomesta rakennettiin määrätietoisesti hyvinvointiyhteiskuntaa ja ratkottiin eteen tulevia ongelmia sääntelyä tehostamalla. Kolmannessa, jatkuvan uudelleen arvioinnin vaiheessa on esiintynyt ristiriitaisia käsityksiä siitä, millaisessa tilassa journalistin ammatti ja suomalainen yhteiskunta ovat. Pessimistisen tulkinnan mukaan molemmat ovat kriisissä: Journalistit eivät enää pidä kiinni perinteisistä ydinarvoistaan, ja profession rakenteet ovat murentuneet markkinoiden puristuksessa. Suomi puolestaan ei enää ole pärjännyt globaalissa talouskilpailussa, mikä on johtanut hyvinvointipalvelujen alasajoon. Optimistisen tulkinnan mukaan molemmat ovat luoneet uudelleen nahkansa: Journalistit ovat reagoineet toimintaympäristön muutoksiin omaksumalla notkean modernin eetoksen ja reflektiivisen professionalismin. Samoin Suomi on menestyksekkäästi trimmannut rakenteidensa ja kansalaistensa kilpailukykyä, mikä on tarkoittanut vanhentuneen sääntelyajattelun korvaamista tehokkuuden opella.

Katastrofiuutisoinnin muutos aiheuttaa päänvaivaa journalistiprofessiolle ja -etiikalle. Jo siirtyminen suoran toiminnan vaiheesta muutosten ja itsetutkiskelun vaiheeseen aiheutti kipuilua toimituksissa omasta roolista ja journalismin käytännöistä, mutta vasta vuosituhaten vaihteeseen ajoittuneet muutokset ovat johtaneet jatkuvaan uudelleen arviointiin ja epätietoisuuteen siitä, mihin eettisyyden rajat kulloinkin asettuvat. Erityisen vahvasti tämä nousi esiin vuosina 2007–2008 kahden koulusurmatapauksen yhteydessä. Seuraavassa luvussa keskitytään analysoimaan journalistien pohdintaa näiden kahden, suomalaisille uudentyypin katastrofin uutisoinnista. Toimittajien teemahaastatteluissa käy ilmi, että koulusurmaajien ja heidän uhriensa julkisuudessa esittämistä koskevat ratkaisut ovat hankalia ja monitahoisia. Jo tässä luvussa heräsi kysymys siitä, vastaako yleisluontoisiin ohjeisiin perustuva ja ammattikunnan tasolla toimiva reaktiivinen sääntely 2000-luvun vaatimuksiin vai pitääkö toimitusten ja yksittäisten toimittajien ottaa aiempaa aktiivisemmin kantaa moraalikysymyksiin jo toiminnan aikana. Seuraavassa luvussa tämä kysymys nousee esiin vieläkin polttavampana.

7. Katastrofijournalismi tienristeyksessä?

Journalistit professiotaan refleктоimassa koulusurmatapausten jälkeen¹⁰¹⁶

7.1. Johdanto: Tarvitaanko pahin mahdollinen kirkastamaan journalismin ydin?

1900-luvun jälkipuoliskolla toimittajien ammattikunta onnistui saavuttamaan läntisissä demokratioissa suhteellisen itsenäisen ja etuoikeutetun aseman neljäntenä valtiomahtina ja julkista palvelua tarjoavana professiona.¹⁰¹⁷ Suomessa journalistiprofession asema on ollut erityisen vahva. Ensinnäkin maan demokraattis-korporatiivisen perinteen turvin journalistit ovat pystyneet vaalimaan autonomisuutta ja itsesääntelyä profession keskeisinä arvoina.¹⁰¹⁸ Toiseksi journalististen instituutioiden kehitys on tarjonnut suomalaisille journalisteille mahdollisuuden vahvistaa ja ylläpitää voimakasta ammatti-identiteettiä, jossa keskeistä on ollut toiminnan riippumattomuus, kriittinen asenne ja maailman selittäminen yleisöille.¹⁰¹⁹

Kuitenkin viime vuosikymmeninä journalistien asema on asetettu kyseenalaiseksi likipitään joka suunnalta. Mediayritysten omistajat eivät enää tyydy julkisen palvelun kustantajiksi, vaan he odottavat saavansa tuottoja sijoituksilleen aiempaa enemmän ja nopeammin.¹⁰²⁰ Kansalaiset eivät enää luottavaisina ja kuuliaisina kuluta ammattilaisten tuottamia mediasisältöjä, vaan he suhtautuvat kriittisesti mediavaltaan, hakevat tietoa ohi journalistien ja välittävät omatekois-

---

1016 Tämä luku perustuu Journalism Practice -lehdessä (5: 6, 719–734) julkaistuun artikkeliin, jonka olen kirjoittanut yhdessä Pentti Raittilan ja Jari Väliwerrosen kanssa. Olen muokannut artikkelin tekstiä uudelleen väitöskirjaani varten (ks. selvitys työnjaosta ja uudelleen muokkauksesta liite 1).

1017 Ks. esim. Hallin 1992, 14–16; Nerone & Barnhurst 2003, 438–439.

1018 Hallin & Mancini 2004, 172–174.

1019 Heinonen 1998, 168–169, 176–177.

1020 Ks. esim. McManus 1994; Picard 2004; Herkman 2009a.

ta journalismia toisille kansalaisille.¹⁰²¹ Vallanpitäjät eivät luota journalistien hyvántahtoisuuteen ja yhteistyökykyyn tiedonvälityksessä, vaan he toimivat ammattimaisesti median kanssa ja vahvistavat pr-koneistojaan pärjätäkseen huomiokilpailussa ja konfliktitilanteissa.¹⁰²² Muutostrendit ovat kiihdyttäneet mediatalojen keskinäistä kilpailua ja myllertäneet toimitusten rakenteita niin, että journalistien mielestä kiire on lisääntynyt, turvattomuus arkipäiväistynyt ja autonomia kadonnut.¹⁰²³ Suomalaisilla journalisteilla ei enää 2010-luvulle tultaessa ole yhtä kirkasta käsitystä itsestään ja ammatistaan kuin heillä oli joitakin vuosikymmeniä sitten.¹⁰²⁴

Journalismin tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavaksi kysymykseksi nousee se, miten kyvykkäitä ja halukkaita journalistit ovat refleктоimaan murrosta ja omaa asemaansa siinä.¹⁰²⁵ Journalistien reflektiota kannattaa tarkastella erityisesti poikkeustilanteiden yhteydessä, koska dramaattinen poikkeama uutisarjesta pakottaa journalistin tarkastelemaan ammatin ideaalien ja käytäntöjen välistä suhdetta.¹⁰²⁶ Suomessa vuosina 2007 ja 2008 tapahtuneet kaksi kouluampumistapausta¹⁰²⁷ olivat poikkeamia, jotka pakottivat journalistit refleктоimaan toimintaansa ja arvojaan. Tapausten yhteydessä käytiin kipakkaa keskustelua siitä, miten journalistit olivat suoriutuneet koulusurmien uutisoinnista ja mikä on median vastuu julkisuushakuisissa väkivallanteoissa.

7.2. Reflektiivinen ammattikäytäntö ja journalistisen työn paradigma

Journalistin ammatin murroksessa voi nähdä yhtymäkohtia laajempaan asiantuntijuuden muutokseen, johon on havahduttu viime vuosikymmenten aikana. Asiantuntijat hallitsivat, ohjasivat ja suunnittelivat modernia yhteiskuntaa paremmaksi tiedettä ja teknologiaa soveltaen ja edistykseen ja säännönmukaisuuteen luottaen. Jälkimodernissa yhteiskunnassa asiantuntijuus on kuitenkin ollut koetuksella, koska epävakaata, monimutkaista, katkonaista ja pirstoutuvaa toimintaympäristöä on aiempaa vaikeampi hallita vanhoilla säännöillä ja käytän-

1021 Ks. esim. Gillmor 2004; Paulussen ym. 2007; Lietsala & Sirkkunen 2008.

1022 Ks. esim. Luostarinen 1994; Davies 2008; Kunelius ym. 2009.

1023 Jyrkiäinen 2008, 36–39; Nikunen 2011, 31–35, 52–56, 85–89.

1024 Jyrkiäinen & Heinonen 2012, 184–185.

1025 Kunelius & Ruusunoksa 2008, 665–667.

1026 Zelizer & Allan 2002, 1.

1027 Ensimmäinen kouluampumistapaus oli Jokelan koulukeskuksessa (lukio ja yläaste) Tuusulassa marraskuun 7. päivänä 2007, ja se johti yhdeksän ihmisen kuolemaan. Toinen tapaus oli Seinäjoen ammattikorkeakoulun toimipisteessä Kauhajoella syyskuun 23. päivänä 2008, ja se johti yhdentoista ihmisen kuolemaan. Jokelassa ampujana oli 18-vuotias abiturientti, Kauhajoella ampujana oli 22-vuotias ammattikorkeakouluopiskelija.

nöillä.¹⁰²⁸ Yhdeksi ratkaisuksi on ehdotettu reflektiivistä ammattikäytäntöä, jossa ollaan valmiita kyseenalaistamaan oma toiminta ja oppimaan kokemuksesta.¹⁰²⁹

Reflektiivisen asiantuntijan tarkastelukohde on hän itse, hänen organisaationsa ja ammattikuntansa. Refleктоiva ammattilainen pyrkii kriittisesti analysoimaan ja pohtimaan omia tietojaan, taitojaan ja tunteitaan, ja tavoitteena on tunnistaa ja arvioida tekoja sekä niiden perusteita että seurauksia.¹⁰³⁰ Reflektiota harjoittava ei toimi ”sokeasti” rutiineihin, auktoriteetteihin tukeutuen eikä ratkaise ongelmia instrumentaalisesti jo olemassa olevan systemaattisen, tieteellisen tiedon pohjalta. Sen sijaan reflektiivisen asiantuntijan toiminta tuottaa uutta tietoa ja uusia näkökulmia, kun hän käy keskustelua kohtaamiensa tilanteiden kanssa, tekee hiljaista tietoa näkyväksi ja hyödyntää aiempia kokemuksiaan uusien ongelmien ratkaisemisessa.¹⁰³¹ Reflektio on jatkuva oppimisprosessi: asiantuntija reflektoi ennen toimintaa, toiminnan aikana ja toiminnan jälkeen.¹⁰³²

Julkinen palvelu, autonomisuus, objektiivisuus, nopeus ja eettisyys ovat journalistien ammatti-ideologian keskeiset arvot.¹⁰³³ Ammatti-ideologia ja niiden pohjalta rakentuneet yhteisesti jaetut käytännöt ja toimintamallit muodostavat journalistisen työn paradigman, joka ohjaa ja rajoittaa journalistien toimintaa. Nykyisessä median murrosvaiheessa erilaiset anomaliat koettelevat vallitsevaa paradigmaa ja pakottavat ammattikunnan ja yksittäisen ammattilaisen reflektimaan suhdettaan paradigmaan.¹⁰³⁴ Reflektion lopputuloksena voi periaatteessa olla vanhan paradigman korvautuminen uudella, joskin tämä on ainakin lyhyellä aikavälillä epätodennäköistä ottaen huomioon vanhan paradigman roolin yhteiskunnan hegemonisen järjestyksen säilyttäjänä. Reflektio voi johtaa myös vanhan paradigman ”palauttamiseen”, jolloin anomalia selitetään yksittäisenä, marginaalisena tapauksena siten, että paradigmasta poikkeaminen ei uhkaisi koko instituution asemaa.¹⁰³⁵

Reflektiivisen ammattikäytännön asema on journalistien keskuudessa häilyvä. Yhtäältä reflektion ideaan suhtaudutaan suopeasti, toisaalta epäilevästi. Journalismissa tarkastellaan aiempaa enemmän omaa suoritusta ja roolia yhteiskunnassa, minkä voi tulkita osoitukseksi reflektiivisyyden kehittymisestä. Mediaalalla vallitseva epävarmuus on ohjannut journalistit pohtimaan vakavasti oman

1028 Ks. esim. Konttinen 1998, 43–46; Deuze 2007, 24, 94, 233–234.

1029 Ks. esim. Schön 1983, 295–307; Mezirow 1996, 21–23; Raunio 2000, 80–83; Sheridan Burns 2002, 31–44.

1030 Ks. esim. Mezirow 1996, 21–23, 28–30; Raunio 2000, 81.

1031 Ks. esim. Dewey 1960 [1933], 201–202; Schön 1983, 165–166, 345–354; Tiuraniemi 2002, 177–178.

1032 Boud ym. 1985, 18–40; Mezirow 1996, 23.

1033 Deuze 2005, 446–447.

1034 Ks. esim. Mezirow 1996, 29–31.

1035 Ks. esim. Reese 1990, 390–392, 400–403; Berkowitz 2000, 127–129, 135–137; Hindman 2005.

ammattinsa nykytilaa ja tulevaisuutta.¹⁰³⁶ Samanaikaisesti kuitenkin nähdään miltei mahdottomaksi se, että kesken hektisen uutistytön voisi kyseenalaistaa toimintaa ja sen perusteita ilman että tiedonvälitys häiriintyisi merkittävästi. Lisäksi ammattikunnassa elää yhä vahvana ajatus uutisneenän kaltaisista journalistin synnyinlahjoista, minkä takia journalistit tapaavat mystifioida omaan toimintaansa liittyvää harkintaa.¹⁰³⁷

7.3. Aineistona 40 teemahaastattelua

Tämän osatutkimuksen pohjana on kaksi tutkimusprojektia koulusurmien käsittelystä suomalaismediassa. Tutkimushankkeet toteutettiin Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä vuosina 2008–2009, ja niistä on julkaistu kolme kirjaa.¹⁰³⁸ Tutkimusryhmämme analysoi journalistien toimintaa surmatöiden uutisoinnissa ja tapahtumista julkaistuja mediatekstejä. Analyysi perustui eri osapuolten – journalistien, viranomaisten, paikallisten ja yleisön – haastatteluihin ja media-aineistoihin. Tässä osatutkimuksessa on rajatumpi tutkimuskysymys. Analyysissä keskitytään siihen, millaisia reflektoinnin tapoja journalisteilla oli työstään, joka liittyi yhtäältä uhreihin ja toisaalta ampujiin. Tutkimuksen tavoitteena on testata reflektiokäsitteen toimivuutta journalistien ammatillisen harkinnan analysoinnissa.¹⁰³⁹ Pohdinnassa on myös se, miten poikkeuksellisen työtehtävän reflektointi ilmentää yleisemmin ammatin murrosta ja millaisen jäljen koulusurmat jättivät suomalaisten journalistien ammattikäytäntöihin ja -ideaaleihin.

Tutkimuksen aineisto koostuu 40 teemahaastattelusta.¹⁰⁴⁰ Puolet niistä tehtiin Jokelan koulusurmien jälkeen, puolet Kauhajoen koulusurmien jälkeen. Tutkimusryhmämme haastatteli journalisteja, joilla oli koulusurmista tavalla tai toisella omakohtaista ammatillista kokemusta. Haastattelut olivat olleet joko paikan päällä välittämässä tietoa ja tunnelmia kuvaajina ja toimittajina tai koti-toimituksissa antamassa ohjeita kentälle olleille ja tekemässä julkaisupäätöksiä. Haastatteluihin osallistui päivälehdissä, iltapäivälehdissä, aikakauslehdissä ja sähköisissä viestimissä työskenteleviä journalisteja.¹⁰⁴¹ Haastatteluissa toimit-

---

1036 Niblock 2007, 20.

1037 Zelizer 2004, 30.

1038 Raittila ym. 2008; Raittila ym. 2009; Raittila ym. 2010.

1039 Reflektiivistä ammattikäytäntöä journalismissa ovat tutkineet mm. Ettema & Glasser (1998), Sheridan Burns (2002), Frank (2003), Niblock (2007), Kay ym. (2010) ja Gravengaard & Rimestad (2011).

1040 Haastattelijoina olivat Laura Juntunen, Laura Kangasluoma, Kari Koljonen, Pentti Raittila, Tiia Rantalainen ja Jari Väliverronen.

1041 Jokelan jälkeen haastatelluista kahdeksan oli päällikkötoimittajia ja 16 toimittajia tai kuvaajia (neljässä teemahaastattelussa kaksi journalistia). Heistä 11 työskenteli sanomalehdessä, kahdeksan sähköisissä viestimissä ja viisi aikakauslehdissä. Kauhajoen jälkeen haastatelluista

tajia pyydettiin kertomaan tapahtumista omasta näkökulmastaan ja arvioimaan sitä, kuinka hän itse, hänen edustamansa viestin sekä koko ammattikunta oli suoriutunut koulusurmien uutisoinnissa.

Tutkimusaineiston analyysin tavoitteena on ollut saavuttaa tarkempi käsitys siitä, miten journalistien ammattikunta pohtii ongelmallista tapausta.¹⁰⁴² Analyysin lähtökohtana on pidetty sitä, että tutkimushaastattelusta voi tehdä päätelmiä haastattelujen ”ulkopuolisesta” sosiaalisesta todellisuudesta käytetyn metodin rajoitteet tunnistaen.¹⁰⁴³ Tässä tapauksessa tutkimustulosten tuottamista rajoittaa se, että haastattelut tehtiin 2–4 kuukautta surmatöiden jälkeen. Journalistien jälkikäteisreflektio ei voinut tutkimushaastattelussa olla sellaista mitä se oli ollut tuoreeltaan toimituksissa. Yhtäältä journalistit olivat viiveen takia ehtineet unohtaa sitä, mitä he olivat tuolloin pohtineet itsekseen ja kollegoidensa kanssa. Toisaalta osa reflektiosta oli ollut piilevää ja tuli puettua sanoiksi vasta haastattelukysymyksiin vastatessa. Huomioon on otettava myös se, että haastattelussa väistämättä esiinnyttäen haastattelijalle ja viime kädessä suurelle yleisölle, jolloin haastateltavien olettamukset kysyjän tarkoituseristä ja erilaisten vastausvaihtoehtojen hyväksyttävyydestä ohjaavat itsereflektiota.¹⁰⁴⁴ Kaikista rajoitteista huolimatta haastatteluaineistoja analysoimalla päästiin asetettuun tavoitteeseen ja saatiin monivivahteinen kuva siitä, millaiset resurssit suomalaisilla journalisteilla on reflektoida koulusurmista raportoinnin kaltaista poikkeuksellisen hankalaa työtehtävää.

7.4. Järkyttyneet uhrin ja tunteellisen tarinan tarve

Katastrofijournalismin eettisistä ratkaisuista eittämättä yksi vaikeimpia on se, miten toimia kriisin uhrien kanssa.¹⁰⁴⁵ Uhreiksi voidaan ymmärtää hyvin laaja ihmisjoukko. Kuolleitten ja loukkaantuneiden lisäksi uhreiksi voidaan lukea ainakin edellä mainittujen omaiset ja läheiset sekä tapauksen silminnäkijät, jotka itse ovat mahdollisesti olleet hengenvaarassa.¹⁰⁴⁶ Journalisteille uhrin voivat

---

kahdeksan oli päällikkötoimittajia ja 13 toimittajia tai kuvaajia (yhdessä teemahaastattelussa kaksi journalistia). Heistä 16 työskenteli sanomalehdessä ja viisi sähköisissä viestimissä.

1042 Analyysissa haastatteluteksteistä eroteltiin ne kohdat, joissa puhutaan ampujaa ja uhreja koskevasta journalistisesta toiminnasta. Tämä puhe on jaoteltu edelleen viiteen kategoriaan sekä ampuja- että uhrinpuheen osalta: toiminnan kuvaamiseen, toiminnan vertaamiseen, toiminnan perustelemiseen, toiminnan arvioimiseen (hyvä tai huono tai epätietoinen) ja toiminnan suuntaamiseen (tulevaisuus). Näistä reflektoinnin kategorioista on haettu sekä sellaista puhetta, joka pönkittää vallitsevia käytäntöjä ja ideaaleja, että sellaista, joka asettaa ne kyseenalaiseksi. Erityisesti huomio on kiinnittynyt siihen, miten journalistit perustelivat ja arvioivat toimintaansa.

1043 Ks. esim. Miller & Glassner 1997, 102–105.

1044 Alasuutari 2001 [1995], 149–150.

1045 Ks. esim. Lundälv 1999, 53–99; Hight & Smyth 2003; Simpson & Coté 2006, 98–113; Brayne 2009.

1046 S. Saari 2000, 39–40; Taylor 2003, 31; Hakala 2012, 259–261.

olla tärkeitä tiedon ja tarinoiden lähteitä. Toisaalta journalistien yhteydenotot saattavat aiheuttaa järkyttyneille uhreille mielipahaa, jopa traumoja. Journalistit joutuvatkin punnitsemaan tarkasti oman toimintansa hyötyjä ja haittoja, kun esittävät uhreille haastattelupyyntöjä ja tekevät näitä koskevia julkaisupäätöksiä.¹⁰⁴⁷

Journalistien ammattietoksessa autonomisuudella on vahva asema. Tämä riippumattomuuden vaaliminen tulee esiin esimerkiksi siinä, että journalistit suhtautuvat penseästi ammattikunnan ulkopuolelta tulevaan kritiikkiin.¹⁰⁴⁸ Suomessa journalistien pyrkimys autonomiaan on kirjattu myös ammattikunnan eettiseen koodistoon, Journalistin ohjeisiin.¹⁰⁴⁹ Niissä todetaan, että ”tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein eikä tätä päätösvaltaa saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille”. Tästä periaatteesta suomalaisjournalistit ovat pitäneet kiinni: katastrofien uhrien lähestymistä arvostelleet ovat huomanneet, kuinka ammattikunta puolustaa toimintavapauttaan monin tavoin.¹⁰⁵⁰

Siinä ei ole mitään pahaa, että mediaa kritisoidaan. Se on äärimmäisen tervettä. [...] Mutta että ulkopuoliset alkaa antaa ohjeita, miten median pitäisi vaikka journalistin sääntöjä tarkentaa. [...] Kaikkein paras taho sitä arvioimaan on media itse. [...] Me itse täällä tiedetään, missä me tehdään virhe ja sen mukaan niitä omia sääntöjä tarkennetaan. Ei ulkopuoliset tahot pysty sitä koskaan niin hyvin arvioimaan kuin me itse. (Toimittaja Jokelan jälkeen)

Tutkimushaastatteluissa Jokelan koulusurmista raportoineet toimittajat ja kuvaajat kertoivat suhtautuneensa työtehtävään kuten muihinkin katastrofitilanteisiin. Heidän tehtävänään oli hankkia oman harkintansa mukaan tietoa siitä, mitä on tapahtunut, ja välittää haltuunsa saamat tiedot yleisölle. Tämä sisälsi sekä tapahtumien kulun selvittämisen niin viranomaisten kuin silminnäkijöiden avulla että viranomaisten valvonnan. Jälkimmäinen oli tullut monille journalisteille erityisen tärkeäksi tehtäväksi Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin yhteydessä, jolloin hallitusten epäonnistunut ja puutteellinen tiedotus sekä Suomessa että Ruotsissa opetti suhtautumaan epäillen viranomaistietojen oikeellisuuteen.¹⁰⁵¹

1047 Ks. esim. Kay ym. 2010, 422.

1048 Schlesinger 1978, 107–108; H. Heikkilä 2001, 22; Glasser & Gunther 2005, 388–389.

1049 Koulusurmien aikaan noudatettiin vuonna 2005 voimaantulleita ohjeita (Journalistin ohjeet..., 2005).

1050 Ks. esim. Jaakkonen 2007, 145–148; Raittila ym. 2008, 60–86; 2009, 11–30; Salmela 2008a, 112–120; Passi 2010, 79–80, 88–89.

1051 Jääsaari 2009, 57–58; Nord & Strömbäck 2009, 24–26.

Myös Jokelassa viranomaistiedotus petti: ensimmäinen lehdistötilaisuus surmista järjestettiin vasta yli kuusi tuntia ammuskelun alkamisen jälkeen. Paine hankkia tietoa epävirallisista lähteistä oli suuri, ja sitä lisäsi suurten mediatalojen kiihkeänä käynyt uutiskilpailu internetissä. Suuri osa toimittajista turvautuikin tapahtuman ensimmäisten tuntien aikana tiedonhankinnassaan pitkälti alaikäisten oppilaiden silminnäkiähaastatteluihin.

Toimittajien tavat hankkia tietoa silminnäkiäjiltä alkoivat saada nopeasti kritiikkiä paikallisilta, ja tilanne paheni tapahtumaa seuranneina päivinä. Jokelalaisnuoret arvostelivat mediaa muun muassa siitä, että muistokynttilöitä koulun lähellä sijaitsevan lammen rantaan jättäneiden ei annettu surra rauhassa, vaan heitä kuvattiin lähietäisyydeltä ja heiltä kärrettiin kommentteja. Osapuolten välirikko kulminoitui lopulta jokelalaisten tekemään adressiin, jossa arvosteltiin voimakkaasti median toimintaa. Adressi luovutettiin Suomen hallitukselle kaksi viikkoa ampumistapauksen jälkeen, ja vaikka se ei johtanut poliittisiin toimenpiteisiin, se sai runsaasti myönteistä vastakaikua.¹⁰⁵²

Journalistien suhtautuminen Jokela-adressiin oli tuoreeltaan ristiriitaista. Julkisesti nuorten mediakritiikkiä pidettiin tärkeänä kannanottona ja nuorten kanssa käytiin vuoropuhelua, mutta toimitusten sisällä kritiikkiin suhtauduttiin torjuvasti.¹⁰⁵³ Tutkimushaastatteluissa moni myönsi, että joiltakin osin journalistien käytöksessä oli ollut ongelmia ja että joissakin jutuissa oli ylitetty hyvän maun rajat. Toimitusautonomiaan ja sananvapauteen vedoten journalistit kuitenkin kieltäytyivät hyväksymästä, että jokelalaisnuoret voisivat sanella sen, mikä on eettisesti hyväksyttävää journalismia ja mikä ei.

Se että kielletään kaikennäköisen tiedon välittäminen, niin sehän on isompi sananvapauskysymys. [...] Ei lähdetä kuitenkaan siihen, että estetään se tiedonvälityksen tehtävä. (Päällikkötoimittaja Jokelan jälkeen)

Haastateltujen toimittajien ja kuvaajien oli vaikea ymmärtää syytöksiä ahdistelusta ja tungettelusta, koska he katsoivat toimineensa Jokelassa samalla tavoin kuin olivat toimineet aiemmista katastrofeista raportoidessaan.¹⁰⁵⁴ Koska omasta toiminnasta ei tahdottu löytää korjattavaa, journalistien kriittisyys suuntautui adressia ja sen laatijoita kohtaan.

1052 Jokelalaisnuorten adressi oli ennennäkemättömän voimakas mediaprotesti Suomessa. Katastrofien yhteydessä journalistien ja uhrien välille syntyy kuitenkin usein vastakkainasettelua. Esimerkiksi Yhdysvaltain Columbinessa ja Australian Port Arthurissa tapahtuneiden joukkosurmien jälkeen monet uhreista pettyivät median toimintaan. (McLellan 1999, 62–63; Simpson & Coté 2006, 198–199; Kay ym. 2010, 426–429)

1053 Ks. myös Backholm ym. 2012, 151.

1054 Ks. myös Passi 2010, 83.

Mua askarruttaa edelleen sen adressin motiivit. [...] Mulle jäi epäily sen adressin vilpittömyydestä, että oliko se juuri näitten nuorten itsensä tekemä. (Päällikkötoimittaja Jokelan jälkeen)

Nykyajan katastrofiuutisoinnissa tunteet ovat vahvasti näkyvillä.¹⁰⁵⁵ Tutkimushaastatteluissa journalistit pitivät tärkeänä sitä, että mediassa kerrotaan jatkossakin katastrofin aiheuttamasta surusta. Surusta tehtyä journalismia perusteltiin muun muassa toteamalla, että surijoista laadittujen tarinoiden avulla ymmärrys surmatöiden seurauksista ja uhrien näkökulmasta syvenee ja suomalaisilla on enemmän välineitä yhteisen surun työstämiseen. Lisäksi journalistit näkivät surevat ihmiset niin keskeiseksi osaksi tapahtunutta, ettei heitä saanut jättää julkisuuden ulkopuolelle, vaikka kriisityön ammattilaiset ovat kehottaneet välttämään uhrien haastattelemista tai ainakin esittämästä tunnekysymyksiä.¹⁰⁵⁶ Toisen koulusurmatapauksen jälkeen tehdyissä haastatteluissa surua käsittelevää journalismia ei oikeutettu yhtä ponnekkaasti kuin oli tehty ensimmäisen tapauksen jälkeen. Vaikka journalistit näkivät yhä tärkeäksi tuoda esiin surun kasvoja, niin sanottua surujournalismia koskeviin ongelmiin suhtauduttiin aiempaa avoimemmin.¹⁰⁵⁷

Media vääristelee nyt surua. [...] Se tekee surusta aivan liian kauniin, ei se ole mikään surun kasvot sellainen, missä on [...] niitä kynttilöitä ja pehmolelujä. Se on irvikuva surusta. Se on satumaailman suru. (Toimittaja Kauhajoen jälkeen)

Katastrofijournalismin eettisessä pohdinnassa painottuivat aiemmin tiedonvälittämisen velvollisuudet. Toimittajien velvollisuus oli raportoida totuuden mukaisesti katastrofeista ilman että oli tarvetta pohtia raportoinnin seurauksia. Viime vuosina totuusvelvollisuuden rinnalle on noussut etiikka, jossa otetaan huomioon katastrofijournalismin mahdolliset seuraukset (ks. tarkemmin luku 6). Journalisti voi kysyä, millaisia seurauksia hänen teoillaan on yhteiskunnalle, asianosaisille, ammattikunnalle, hänen edustamalleen medialle ja hänelle itselleen. Katastrofijournalismiin liittyvän seurausetiikan taustalla voi nähdä

1055 Koljonen & Kunelius 2005, 45–48; Pantti & Sumiala 2009, 131–132.

1056 S. Saari 2000, 135–140; Brayne 2009.

1057 Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien psyykkisessä jälkihoidossa havaittiin journalistien toiminnan johdosta koettu ahdistus, jonka käsittely hidasti varsinaisen trauman purkutyötä. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) tutkimustulosten mukaan suurella osalla toimittajien haastattelemista Jokelan ja Kauhajoen koulun oppilaita oli todettu kohonnut traumaperäisen stressihäiriön riski. Median toiminta näytti huonontavan erityisesti vakavasti traumatisoituneiden ja psyykkisesti oireilevien nuorten oloa. (Haravuori ym. 2009, 16–17, 19–20; Suomalainen ym. 2009, 15–16, 18).

sekä sosiaalisista vastuuta yhteisön hyvinvoinnista että taloudellista vastuuta oman yhtiön menestyksestä.¹⁰⁵⁸ Kun kyse on sosiaalisesta vastuusta, uhreja käsittelevä journalismi kantaa huolta raportoinnin kohteista. Toimittajat pyrkivät suojelemaan näitä julkisuudelta, joka voisi osoittautua haitalliseksi esimerkiksi toipumisen kannalta. Kun kyse on taloudellisesta vastuusta, journalismi on huolestunut yleisösuhteestaan. Toimittajat pyrkivät olemaan luomatta sellaista mielikuvaa, jossa mediayhtiö olisi käyttämässä uhrien hädänalaista tilaa hyväksi.

Koulusurmien yhteydessä keskusteltiin erityisesti siitä, miten journalistien pitäisi toimia alaikäisten, sokissa olevien ja kuolleiden lähiomaisten kanssa. Jokelassa journalistit lähestyivät kaikenikäisiä nuoria ja heiltä saatuja tietoja käytettiin monin tavoin, koska useimpien toimitusten käytännöt alaikäisten haastattelemisesta ja haastattelusta saatujen tietojen käyttämisestä olivat hapuilevia. Mahdollisesti sokissa olevien lähestymiseen suhtauduttiin huolettomasti. Nyrkkisään-
tönä Jokelassa oli se, että haastattelupyynnöitä ja kysymyksiä oli luvallista esittää kelle tahansa ja että haastateltavan kunnan arviointia oli mahdollista pitkittää julkaisupäätökseen asti. Monenlaista näyttöä on kertynyt myös siitä, kuinka Jokelassa kuolleiden omaiset joutuivat toistuvasti kieltäytymään sinnikkäiden toimittajien haastattelutarjouksista. Kauhajoella journalistien toiminta uhrien suhteen oli yleisesti ottaen varovaista: Surutaloihin ei menty. Alle 18-vuotiaita ei haastateltu, tai jos haastateltiin, se tehtiin vanhempien luvalla. Haastateltavien valinnassa pyrittiin erityiseen varovaisuuteen, jotta julkisuudessa ei olisi ollut – lausunnonantajina eikä kuvituksen kohteina – sokissa olleita. Kauhajoella valittu erilainen linja uhrien suhteen perustui osin toimitusten tietoiseen päätökseen olla toistamatta Jokelassa näreä aiheuttaneita toimintatapoja ja osin surmatapausten raportoinnin lähtökohtien erilaisuuteen (ks. taulukko 7.1).¹⁰⁵⁹

1058 Vrt. teleologisen etiikan egoistiset ja altruistiset motiivit (Merrill 1997, 180).

1059 Berrington ja Jemphrey (2003, 236–238) huomasivat samankaltaisen muutoksen analysoidessaan brittilehdistön toimintaa ja pohdintaa Skotlannin Dunblanessa vuonna 1996 tapahtuneen joukkosurman yhteydessä. Kun journalistien suoritus Hillsborough'n jalkapallostadionin katsomo-onnettomuuden raportoinnissa vuonna 1989 oli herättänyt voimakasta kritiikkiä, Dunblanessa journalistit lähestyivät kuolonuhrien omaisia aiempaa hienotunteisemmin ja noudattivat viranomaisten toiveita aiempaa kuuliaisemmin.

TAULUKKO 7.1. Lähtökohdat koulusurmien uhreista raportointiin¹⁰⁶⁰

	Jokelan koulusurmat	Kauhajoen koulusurmat
Tapahtuma-aika ja -paikka	7.11.2007 klo 11.40, taajama Tuusulan kunnassa Keski-Uudellamaalla (noin 8 000 asukasta), Helsingistä puolen tunnin matka	23.9.2008 klo 10.40, kaupunki Etelä-Pohjanmaalla (noin 14 000 asukasta), Helsingistä 2–4 tunnin matka
Tilanne tapahtumapaikalla	Sekavuus, kaaos, toimittajat ja kuvaajat todistamassa oppilaiden pelastusoperaatiota	Kaikki jo ”järjestyksessä”, kun toimittajien ja kuvaajien pääjoukko paikalle, tapahtumakoulu eristetty laajalta alalta, ei mahdollisuutta toiminnallisiin kuviin
Silminnäkiäjät ja muut osalliset	Koulusta pelastuneet pääosin alaikäisiä ja toimittajien tavoitettavissa	Surmaoppilaitoksen opiskelijat pääosin täysi-ikäisiä ja toimittajien tavoittamattomissa
Omaiset ja läheiset	Kaikki samalta pieneltä paikkakunnalta, monet vanhemmat odottamassa koulussa olleita lapsiaan yhdessä toimittajien kanssa	Surmattujen omaiset valtaosin muualta kuin Kauhajoelta, ei helposti tavoitettavissa
Viranomaisten tiedotus	Horjuvuutta viranomaistiedotuksen vastuusuhteissa: poliisin ensimmäinen tiedotustilaisuus kuusi tuntia ampumisten jälkeen (vasta silloin virallinen tieto uhrien määrästä)	Poliisin tiedotus nopeaa ja aktiivista: klo 13 alkaen tiedotustilaisuus tunnin välein (uhrien määrä kerrottiin klo 14.10, ampujan henkilöllisyys klo 15.30)
Tunnelma ja reaktiot	Paikalliset ihmiset tunsivat toisensa, negatiiviset kokemukset journalisteista levisivät nopeasti ja arvostelu kumuloitui yhteisölliseksi mediavihaksi	Jokelan kokemukset ja sieltä saatu kritiikki vaikuttivat kaikkien reagointiin: journalistien, viranomaisten, kriisityöntekijöiden ja yleisön

Jokelan ampumisten jälkeisessä reflektiossa journalistit hakivat tasapainoa ammattinsa velvollisuuksien ja toimintansa seurausten väliltä. Vaikka journalistit kertoivat jättäneensä haastatteluja tekemättä ja tietoja julkaisematta uhreja suojellakseen, he toistuvasti toivat esiin velvollisuutensa tiedon ja tunteiden välittäjinä.¹⁰⁶¹ Journalistit vetosivat velvollisuuksien noudattamiseen myös silloin, kun he joutuivat vastaamaan jokelalaisnuorten mediakritiikkiin.

Tämä on toimittajan työtä [...], että joudutaan ikävissä tilanteissa toimimaan ja yrittämään kaivaa sitä tietoa esiin. Meidän tehtävä on välittää sitä informaatiota. Tämä oli iso valtakunnallinen uutinen, ja kaikki janosivat tietoa, että

1060 Ks. laajempi taulukko Raittila ym. 2009, 14.

1061 Ks. myös Backholm ym. 2012, 150.

mitä siellä on tapahtunu. [...] Informaatiota oli hankittava siinä tilanteessa, ja en mä oikein näe, että mitä muuta siinä olisi voinut tehdä. (Päällikkötoimittaja Jokelan jälkeen)

Kauhajoen ampumisten jälkeen suomalaisten journalistien eettisessä harkinnassa oli aiempaa vahvemmin läsnä toiminnasta aiheutuvat seuraukset, ja velvollisuuksia tulkittiin aiempaa suhteellisemmin. Toimituksissa pyrittiin hoitamaan ammattiin kuuluvat tehtävät, mutta samalla hallitsemaan seurauksia niin, että lopputulos olisi ollut yleisön hyväksyttävissä.¹⁰⁶²

[Lehden] johtotasolla [on] Jokelan jälkeen mietitty, että missä me voidaan olla parempia ja mitä me voidaan tehdä niin, ettei sellaista [tuohtumusta] aiheuteta ja miten me voidaan uutisoida, [...] että [lukija] hyväksyy sen uutisoinnin paremmin. (Toimittaja Kauhajoen jälkeen)

Journalisti poikkeaa muista katastrofipaikalla työskentelevistä ammattilaisista siinä, että toimittajien ja kuvaajien tehtävänä ei ole uhrien pelastaminen tai auttaminen.¹⁰⁶³ Ammattiroolin poikkeavuudesta johtuu se, että journalistin läsnäolo tapahtumapaikalla voidaan kyseenalaistaa toisin kuin esimerkiksi lääkärin tai poliisin. Journalistin on tarvittaessa kyettävä oikeuttamaan paikallaolonsa muille toimijoille ja yhä useammin myös itselleen. Yhtenä oikeuttamisen strategiana aineistossamme oli vertailu: journalisti vertasi omaa toimintaansa siihen, miten hän itse oli toiminut aiemmissa kriisitilanteissa tai miten hänen kollegansa toimivat kyseessä olevassa tilanteessa.

Jokelan tapauksen jälkikäteisreflektiossa journalistit peilasivat omaa toimintaansa muihin nähden. Yhtäältä journalistit halusivat erottua ”ammattikunnan mädistä omenista”.¹⁰⁶⁴ He eivät tunnistanee jokelalaisnuorten kritiikkiä omassa toiminnassaan, mutta myönsivät, että joissakin yksittäistapauksissa olivat muut saattaneet syyllistyä eettiseen vastuuttomuuteen. Toisaalta journalistit selittivät koko ammattikunnan toimintaa mediakilpailun kiristymisellä.¹⁰⁶⁵ Journalistien mukaan tarve saada juttua ja kuvaa katastrofipaikoilta on samanaikaisesti nopeutunut ja kasvanut, koska kaikki merkittävät tiedotusvälineet toimivat netissä. Tarinoiden ja ihmiskohtaloiden tarvetta puolestaan selitettiin sillä, kuinka journalismi oli henkilöitynyt ja siirtynyt intiimin alueelle. Kiristyneen kilpailun

---

1062 Ks. myös Berrington & Jemphrey 2003, 237.

1063 Englund 2008, 45.

1064 Ks. myös Frank 2003, 455–456.

1065 Ks. myös Juntunen 2009, 36–38; Passi 2010, 54.

ehdot otettiin useimmiten annettuina, ja niihin sopeutumisen katsottiin koskevan koko ammattikuntaa – myös refleктоivaa journalistia.

Kauhajoien ampumisten jälkeen vertailu oli yksi reflektionnin keskeisin muoto, ja sitä tehtiin nimenomaan kahden koulusurmatapauksen kesken. Lähes kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että uhreja käsiteltiin eri tavoin Kauhajoella kuin Jokelassa. Muutoksen mielekkyydestä oli olemassa kaksi selkeää ajattelutapaa. Puolet piti myönteisenä uhrien suhteen valittua aiempaa pidättyvämpää linjaa, puolet kuvasi muutoksen samansuuntaisesti ottamatta kuitenkaan kantaa siihen. Jonkin verran esitettiin kritiikkiä siitä, että uhreja käsiteltiin journalismissa turhankin varovaisesti.

Kokonaisuutena oli se toiminta hirveän paljon rauhallisempaa. [Kauhajoella] ei tapahtunut semmoisia rajanylityksiä, mitä sitten saattoi vielä Jokelan aikaan epäselvän tilanteen ja kaiken muun semmoisen puolesta tapahtua. (Päällikötoimittaja Kauhajoien jälkeen)

Suomalaisessa toimituskulttuurissa on 2000-luvulla tapahtunut muutos, jossa yksittäisten journalistien valtaa määrätä omasta työstään on siirretty sekä päällikötoimittajille että välillisesti myös yleisölle.¹⁰⁶⁶ Koulusurmien jälkeisissä tutkimushaastatteluissa tämä murros näkyi kiinnostavalla tavalla. Jokelan jälkimmäisessä syksyllä 2007 journalistit ikään kuin puolustivat vanhaa kulttuuria. He halusivat säilyttää omalla ammattikunnalla yksinoikeuden päättää siitä, miten uhreja lähestytään tapahtumapaikalla ja mitä heistä julkaistaan. Lisäksi he muistuttivat ammattikunnan koostuvan lahjakkaista ja taitavista toimittajajaksiloista, jotka olivat joko ”synnyinlahjana” saaneet järkyttyneiden ihmisten kohtaamisessa vaadittavan hienotunteisuuden tai harjaantuneet aiemmissä katastrofeissa ymmärtämään poikkeuksellisen tilanteen vaatimukset vuorovaikutukselle.

Jos sä et osaa lähestyä toista ihmistä semmoisessa tilanteessa, sä olet voinut kouluttaa vaikka kuinka paljon, [ja] siitä ei ole mitään iloa. Ja päinvastoin, jotain ihmistä ei ole tarvinnut kouluttaa ollenkaan, mutta sillä on luontainen kyky [...] lähestyä ja kyky ymmärtää sitä toisen ihmisen tilannetta. (Päällikötoimittaja Jokelan jälkeen)

Sen sijaan Kauhajoien tapauksen jälkikäteisreflektiossa vuotta myöhemmin näkyy monin paikoin uuden toimituskulttuurin haltuunottoa. Journalistista ammattitaitoa ei enää yhdistetty yksittäisiin toimittajiin eikä kuvaajiin vaan hyvin

---

1066 Kunelius & Ruusunoksa 2008, 671–674.

rasvattuun toimitusorganisaatioon. Kun Jokelassa journalistit olivat toimineet pitkälti itseohjautuvasti, Kauhajoelta yhteydenpito kotitoimituksiin oli tiivistä ja tapahtumapaikalla olleet journalistit noudattivat päälliköiden ohjeita prikulleen. Vastaavanlaista uudelleen orientoitumista oli havaittavissa myös yleisön ja lähteiden suuntaan. Ammattikunnan riippumattomuuteen ei enää vedottu yhtä voimakkaasti kuin Jokelan aikaan. Päinvastoin, Kauhajoen koulusurmien jälkeen tehdyissä tutkimushaastatteluissa journalistit korostivat tiedonhankintansa perustuneen yhteistyöhön ja sopimiseen. Oli kyse sitten viranomaisesta, uhrin omaisesta, silminnäkijästä tai yleisön edustajasta, hänet oli otettu kumppaniksi tekemään journalistisia valintoja – ainakin retorisisessa mielessä.

Meillä ei ole [Kauhajoen tapauksessa] semmoisia kuvia, mitä esimerkiksi Jokelassa oli. [...] Eihän me tällöin kysytty kaikilta, että olet muuten tässä kuvassa. [...] Mutta nyt meillä ei julkaistu sellaisia kuvia, joista ei olisi kysytty niiltä henkilöiltä kaikilta erikseen, että onko ok, että sä olet tässä kuvassa. (Päällikkötoimittaja Kauhajoen jälkeen)

Vaikka koulusurmien yhteydessä uhreihin liittyviä journalistisia käytäntöjä kritisoitiin eri tavoin, niin sanotulla uhrijournalismilla nähdään yhä oma arvonsa – sen poistamista kokonaan kukaan haastatelluista ei pitänyt järkevänä. Aiemmin 2000-luvulla käytetyt raportointitavat eivät kuitenkaan enää vaikuta käyttökelpoisilta, ja ammattikunnan keskuudessa on epätietoisuutta siitä, miten seuraavan katastrofin uhrien kanssa pitäisi toimia.

7.5. Julkisuushakuiset ampujat ja tiedonvälittämisen velvollisuus

Joukkosurman kaltainen katastrofi on aina huomattava uutinen, tapahtuipa se kuinka etäällä omasta elinpiiristä.¹⁰⁶⁷ Kun se tapahtuu oman yhteiskunnan keskeisessä hermopisteessä, koulussa, kyse on niin dramaattisesta poikkeamasta yhteiskunnan normaalista elämänmenosta, että se käynnistää uutistoimituksissa poikkeusorganisaation: kaikki saatavilla olevat journalistiset resurssit valjastetaan tuottamaan aiheesta informaatiota niin paljon, niin nopeasti ja niin näytävästi kuin mahdollista.¹⁰⁶⁸ Suomalaisten koulusurmien uutisoinnin sisällön-

1067 Ks. esim. Galtung & Ruge 1965, 81–84; Duwe 2000, 365.

1068 Ks. myös Tuchman 1978, 60–63; Berkowitz 1997 [1992], 367–369; Lawrence & Mueller 2003, 330–333.

analyysissä havaittiin, että molemmissa tapauksissa uutistoimitukset keskittyivät nimenomaan ampujien toiminnan kuvaamiseen ja selittämiseen.¹⁰⁶⁹

Ihmisten aiheuttamissa katastrofeissa, kuten koulusurmissa, keskeiseksi eettiseksi ongelmaksi nousee se, miten katastrofin syytä tulisi käsitellä ja kuinka mahdolliseen syylliseen tai syyllisiin pitäisi suhtautua.¹⁰⁷⁰ Yhtäältä journalismi voi pyrkiä selittämään yleisölle tragediaa ja hakea vastauksia siihen, miksi nuorukainen – yksi meistä – surmaa omassa koulussaan.¹⁰⁷¹ Toisaalta journalismi voi nähdä koulusurmat yhteiskuntaa vastaan suunnatuiksi terroriteoiksi, joita vastaan pitää puolustautua turvatoimia ja valvontaa lisäämällä.¹⁰⁷² Tällaisessa kontekstissa on mahdollista, että journalistit näkevät legitimiä pidättäytyä tekoa ja tekijöitä ”ymmärtävältä” selittämiseltä.¹⁰⁷³ Koulusurmaajien julkisuushakuisuus aiheuttaa omalta osaltaan päänvaivaa journalismille. Columbinen koulusurman toteuttajat loivat vastaaville teoille kulttuurisen käsikirjoituksen, jossa tappamisella haluttiin esittää kannanotto ja tulla kuuluisaksi.¹⁰⁷⁴ Ampujien jälkeensä jättämät kuvat, tekstit ja videot ovat olennainen osa tapahtumaketjua, ja tästä materiaalista voi löytyä johtolankoja tapauksen selittämiseen. Toisaalta ampujien toimintaa on kuvattu ”terrorin teatteriksi”, jossa ampuja on ollut käsikirjoittaja, ohjaaja ja pääosanesittäjä ja joka on saavuttanut mediassa speaktaakkelimaiset mittasuhteet.¹⁰⁷⁵

Koulusurmaajien pyrkimys hallita speaktaakkelin julkisuutta on kehittynyt kumulatiivisesti. Vuonna 1999 Columbinen surmaajilla oli poliittisia tarkoituksiperiä, ja he halusivat kuolemansa jälkeen julkisuutta jättämällä jälkeensä nauhoituksia, joissa he perustelivat tekoaan. Poliisi löysi nauhoitukset, mutta antoi niistä rajoitetusti tietoa julkisuuteen, koska niiden pelättiin inspiroivan uusia surmaajia. Virginia Techissa vuonna 2007 kouluampuja keskeytti surmatyöt ja lähetti oman nauhansa televisioyhtiö NBC:lle. Poliisi ei päässyt välikädeksi ja NBC julkisti nauhan, joka kiertää netissä edelleen. Jokelan ja Kauhajoen ampujat ohittivat niin poliisin kuin tiedotusvälineetkin laittamalla oman materiaalinsa juuri ennen ampumisia verkkoon kaikkien saataville.¹⁰⁷⁶

Vaikka journalistit eivät enää olleet portinvartijoina yleisön ja ampujien välissä, uutistoimitusten tekemät julkaisupäätökset säätelivät yhä sitä, missä mää-

1069 Hakala 2009, 66–69; Hakala & Sumiala 2009, 10.

1070 Pantti & Wahl-Jorgensen 2007, 18; Raittila ym. 2008, 126–146; 2009, 70–86; Frymer 2009, 1390; J. Väliaverronen ym. 2012.

1071 Muschertin (2007, 60–65) jaottelun perusteella sekä Jokelan että Kauhajoen koulusurmat olivat riehunta-ampumisia (rampage shooting), eli ampuja oli kouluyhteisön jäsen ja uhrin valikoituivat symbolisen merkityksensä vuoksi.

1072 Altheide 2009, 1354.

1073 Consalvo 2003, 40.

1074 Larkin 2009, 1312; ks. myös Kiilakoski 2009, 41–49.

1075 Kellner 2007; Hakala & Sumiala 2009, 10–11.

1076 Kiilakoski 2009, 49; ks. myös Schildkraut 2012.

rin ampujien suunnittelemat ”mediapaketit” hallitsivat valtavirtajulkisuutta. Toimitusten valinnat olivat keskeisessä asemassa myös siinä prosessissa, jossa hahmottui erilaisia käsityksiä ampujista.¹⁰⁷⁷

Niin Jokelan kuin Kauhajoen koulusurmien yhteydessä tiedotusvälineet eivät kiirehtineet ampujan nimen ja kuvan julkistamisen kanssa (ks. taulukko 7.2). Vaikka internetin yhteisöpalstoilla nimi tiedettiin ja kuvia levitettiin jo alta tunnin kuluttua ampumisten alettua, uutistoimituksissa niiden julkaisua pantattiin tuntien ajan. Molemmissa tapauksissa ampujien henkilöllisyys vahvistui hallituksen tiedotustilaisuuksissa, ja samoihin aikoihin myös ensimmäiset tiedotusvälineet kertoivat ja näyttivät, kuka surmatöihin oli syyllistynyt. Ampujien nettimateriaaliin viestimet suhtautuivat toisella tapaa kuin henkilöllisyyden paljastamiseen. Ampumisvideoita ja niistä otettuja kuvia näytettiin yleisölle jo ennen kuin viranomaiset olivat vahvistaneet ampujan henkilöllisyyden. Tässä vaiheessa videoita ja still-kuvia oli käsitelty siten, ettei ampujaa voitu niistä tunnistaa. Ampujan esittäminen oli Kauhajoen tapauksessa hillitympää ja niukempaa kuin Jokelan tapauksessa: ampujan profiloinnissa oltiin pidättyväisempiä, julkaistut kuvat olivat pienempiä ja videoita käytettiin vähemmän.¹⁰⁷⁸

Molemmista suomalaisista kouluampujista muodostui julkisuudessa ristiriitaisia hahmoja. Ensinnäkin ampujia käsiteltiin heidän surmatöidensä kautta. Tästä näkökulmasta heitä tulkittiin poikkeaviksi, julmiksi rikollisiksi.¹⁰⁷⁹ Toiseksi tekojen taustoittamisessa ilmeni, että molemmat olivat kohdanneet kiusaamista koulussa. Tällöin myös ampujat saattoi mieltää uhreiksi. Kolmanneksi heidät oli mahdollista tulkita sankareiksi, vaikka heitä ei mediassa sellaisina haluttukaan esittää. Kuitenkin ampujien materiaalin toisteinen esittäminen saattoi luoda etenkin kouluampumisia ihannoivien keskuudessa mielikuvaa siitä, että julkisuutta hakeneet tekijät olivat onnistuneet tavoitteissaan ja olivat siten sankareita.¹⁰⁸⁰ Jokelan ja Kauhajoen ampujien julkisuuskuvat eivät kuitenkaan olleet täysin yhtenevät: Kauhajoen ampujan saattoi nähdä myös ”tavalliseksi” nuorukaiseksi, koska hänen elämässään oli paljon parikymppiselle opiskelijalle yleisiä piirteitä. Sen sijaan Jokelan ampujaan ei samanlaisia tavallisuuden

1077 Ks. myös Frymer 2009, 1391; Kiilakoski 2009, 48.

1078 Raittila ym. 2009, 53–55.

1079 Myös Columbinen koulusurmaajia tarkasteltiin ensisijaisesti ”hirviöinä”, poikkeavina, sairaina ja epäinhimillisinä olentoina. Myöhemmin heitä kuvailtiin myös nynnyiksi ja nörteiksi, joihin oli koulussa suhtauduttu joko välinpitämättömästi tai halveksuen ja jotka olivat marginalisoituja ja kiusattuja. (Consalvo 2003, 33–35)

1080 Sankaruus näyttäisi liittyvän erityisesti Columbinen koulusurmaajien julkisuuskuvaan. Kahdesta ampujasta muodostui mediassa ja laajemmin populaarikulttuurissa myyttisiä hahmoja, ”synnynnäisiä tappajia” (natural born killers). Valtaosassa vuosina 1999–2007 sattuneista yli 20 kouluampumistapauksesta tuli esiin suora matkiminen tai muu yhteys Columbinen tapaukseen. (Frymer 2009, 1389; Larkin 2009, 1313–1317; Tonso 2009, 1279; Böckler ym. 2012, 38–39)

attribuutteja lisätty, koska häntä pidettiin jo ennen surmatekojaan ”erilaisena” nuorena, joka eristäytyi ja eristettiin muista paniikkihäiriönsä, omintakeisen tyyliensä ja radikaalien mielipiteidensä takia.¹⁰⁸¹

TAULUKKO 7.2. Lähtökohdat koulusurmaajista raportointiin¹⁰⁸²

	Jokelan koulusurmat	Kauhajoen koulusurmat
Ampujan tuottama materiaali internetissä	YouTubessa ja IRC-galleriassa videoita, kuvia ja tekstejä. Videoissa ja kuvissa tekijä mm. ammuskeli ja poseerasi aseensa kanssa. Teksteissään hän kertoi ajatusmaailmastaan ja antoi perusteluja joukkosurmalle. YouTubeen ladatun videon nimi oli ”Jokela High School Massacre”, ja sen yhteydessä oli linkki lisämateriaalia sisältävään tiedostopakettiin.	YouTubessa ja IRC-galleriassa videoita ja kuvia, joissa tekijä ampuu aseellaan ja poseeraa aseensa kanssa. IRC-profiiliin linkitetyn tiedostopaketin nimi oli ”Massacre in Kauhajoki”.
Ampujan nimi	Internetin keskustelupalstoilla ampujan nettimateriaali kytkettiin Jokelan joukkosurmaan klo 12.29 (ammuskelu oli alkanut klo 11.42). Pääministeri Vanhanen vahvisti ampujan henkilöllisyyden epäsuorasti (ei maininnut nimeä) hallituksen klo 18.30 pidetyssä tiedotustilaisuudessa.	Internetin keskustelupalstoilla ampujan nettimateriaali kytkettiin Kauhajoen joukkosurmaan klo 11.24 (ammuskelu oli alkanut klo 10.40). Sisäministeri Holmlundilta lipsahti ampujan sukunimi hallituksen klo 15 pidetyssä tiedotustilaisuudessa (viranomaisvahvistus nimestä noin klo 15.30).
Tiedotusvälineiden suhtautuminen ampujan nimen julkaisuun	Valtaosa tiedotusvälineistä julkaisi ampujan nimen illalla klo 19:n jälkeen. Yleisradio ja STT julkaisivat nimen vasta seuraavana päivänä, Hufvudstadsbladet ja Keski-Uusimaa eivät julkaisseet nimeä seuraavan päivän numeroissaan.	Iltaapäivälehdet ja MTV3.fi julkaisivat ampujan nimen klo 15:n aikoihin. Muissa viestimissä nimi julkaistiin sen jälkeen kun viranomaiset olivat vahvistaneet sen. Poikkeuksena Yleisradion tv-uutiset, joka ei surmapäivänä julkaissut nimeä.
Tiedotusvälineiden suhtautuminen ampujan tuottamaan nettimateriaaliin	Iltaapäivälehdet julkaisivat laajimmin ampujan materiaalia: esimerkiksi Iltalehti julkaisi ampujan manifestin kokonaisuudessaan. Kaikki valtakunnalliset viestimet näyttivät ampujan videoita ja antoivat runsaasti näkyvyyttä ampujalla julkaisemalle hänestä kuvia ja referoimalla hänen tekstejään.	Iltalehti ja Nelonen julkaisivat laajimmin ampujan materiaalia: videoita ja still-kuvia, joissa tekijä ampuu ampumaradalla ja kohti kameraa sekä poseerauskuvia. Muissa valtakunnallisissa viestimissä käytettiin lähinnä kasvokuvaa sekä ampumaratavideoita ja -kuvia.

1081 Raittila ym. 2008, 128–133; Raittila ym. 2009, 58–61.

1082 Taulukon tiedot on koottu seuraavista lähteistä: Raittila ym. 2008, 99–105; 2009, 50–53, 66–68; Hakala 2009, 100–110 sekä edellä mainittujen tutkimusten liitteet.

Tutkimushaastatteluuissa koulusurmista raportoineet journalistit hakivat perusteluja siihen, miksi ampujista piti julkaista tietoja ja miksi heidän nettimateriaaliaan piti näyttää yleisölle. Toisaalta he myös perustelivat sitä, miksi ampujien nimen, kuvien ja videoiden julkaisulle oli omaehtoisesti syytä asettaa rajoja. Julkaisemista puoltavien ja sitä rajoittavien argumenttien suhteet olivat erilaiset ensimmäisen ja toisen surmatapauksen jälkeen tehdyissä haastatteluissa. Jokelan koulusurmien jälkeen tehdyissä haastatteluissa journalistit etsivät ensisijaisesti perusteluja tietojen ja materiaalien julkaisuun. Kauhajoen koulusurmien jälkeisissä haastatteluissa julkaisemista rajoittavia perusteluja oli enemmän kuin niitä puoltavia.

Monille tutkimustamme varten haastatelluille journalisteille ampujien nimen, kuvan ja videoiden julkaiseminen oli itsestäänselvyys. Sen jälkeen kun toimitus oli saanut varmistettua viranomaislähteistä ampujan henkilöllisyyden, ei ollut syytä pantata tietoja yleisöltä. Julkaisupainetta lisäsi internetin myötä voimistunut uutiskilpailu, jossa ei haluttu jäädä jälkeen eikä erottautua toimimalla yleisestä julkaisulinjasta poikkeavasti.¹⁰⁸³ Journalistit perustelivat useimmiten ampujiin liittyneiden tietojen julkistamista perustehtävillään: kyse oli uutisarvoisten tietojen välittämistä ja tapausta selittävästä taustoittamisesta.

Nimi on sellainen tieto, että se pitää [kertoa]. [...] Kuitenkin välitetään sellainen tieto, mikä saattaa oikeasti olla aika relevantti monille ihmisille, jotka sitä tietoa ei välttämättä muuten saa. (Toimittaja Kauhajoen jälkeen)

Ne [videot] on aivan ensiarvoista materiaalia ihmisille ymmärtää, että mistä tässä on kysymys. [...] Ne videot oli yksi selkeä viesti, että miksi. (Toimittaja Kauhajoen jälkeen)

Julkaisemista puoltavissa perusteluissa toistuivat muutenkin journalistien ammatti-ideaalit: Demokraattisten yhteiskuntien avoimuuden pitää ulottua myös kielteisten, jopa vastenmielisten asioiden julkaisemiseen. Median tehtävänä on toimia vallan vahtikoirana ja nostaa esille havaittuja epäkohtia. Vahtikoiratehtävä oli yksi keskeisistä perusteluista etenkin Kauhajoen tapauksessa.¹⁰⁸⁴ Koulusurmaajien nimen ja kuvan julkaisua arvioitiin myös kuin minkä tahansa vakavasta

1083 Ks. myös Daniels 2006, 338; Juntunen 2009, 37.

1084 Journalistien mukaan ampumisvideoita täytyi näyttää, koska se antoi yleisölle edellytykset arvioida poliisin toimintaa. Kauhajoen poliisi sai muutama päivä ennen surmia vinkin nuoren YouTube-verkkopalveluun laittamista videoista. Videot katsottuaan ja ampumista edeltäneenä päivänä nuorta haastateltuaan poliisi ei nähnyt riittävästi perusteita tämän aseluvan peruuttamiseen, vaan antoi hänelle vain huomautuksen videoista. (Ks. tarkemmin J. Väliaverron 2012 ym. 2012, 170–171).

rikoksesta tuomitun yksityisyydensuojaa. Kun journalistit julkaisevat vaikkapa henkirikoksesta tuomitun nimen, he uskovat edistävänsä lainkuuliaisuutta.

Vakaviin rikoksiin syyllistyneiden kuvathan on aina julkaistu. [...] Pitää pystyä omilla kasvoillaan vastaamaan [tekojensa] seurauksista. (Toimittaja Kauhajoen jälkeen)

Koulusurmaajien julkisuuspyrkimys oli esillä kummankin tapauksen jälkeen tehdyissä haastatteluissa. Kun journalistit perustelivat omia julkaisemista puoltavia näkemyksiään, he vetosivat velvollisuuteensa välittää tietoa tapaukseen liittyvistä olennaisista tosiseikoista eikä tähän velvollisuuteen kuulunut pohtia ampujan julkisuushakuisuutta eikä julkaisemisen seurauksia. Etenkin Jokelan jälkeen monet haastateltavat toistivat, ettei silloin tehdyille julkaisupäätöksille ollut varteenotettavaa vaihtoehtoa.

Ei se määritä meidän agenda, että jos joku haluaa julkisuutta tai ei halua. Ei sillä [ole] mitään merkitystä meille, vaan me tehdään [juttuja], jos se on iso uutinen. (Toimittaja Jokelan jälkeen)

Varmaan [ampuja] sai [tavoittelemansa julkisuuden], mutta mitä vaihtoehtoja olisi ollut. [...] Ei kerrota mitään (nauraen). (Toimittaja Jokelan jälkeen)

Julkaisemista rajoittavat perustelut olivat satunnaisia Jokelan ammuskelun jälkeisissä tutkimushaastatteluissa. Silloin kun journalisti esitti jonkinlaisia rajoituksia ampujaan liittyneiden tietojen ja materiaalien julkaisemiseen, hän perusteli näkemystään ennen kaikkea hienotunteisuudella. Julkaisurajoja harkittaessa oli otettava huomioon se, ettei koulusurmista kuolleiden omaisten tai muiden asianomaisten tunteita loukata eikä suurelle yleisölle kerrota epäolennaisuuksia eikä mauttomuuksia. Kauhajoen koulusurmien tapahduttua jokaisessa toimituksessa ymmärrettiin hyvin nopeasti, että kyse oli aiemman veriteon kopiosta ja että julkisuuden hakeminen oli ollut molempien ampujien keskeinen tavoite. Tämä ajattelutavan muutos näkyi selvästi myös Kauhajoen tapauksen jälkeisissä tutkimushaastatteluissa, joissa journalistit pohtivat ankarasti mahdollisuuksia rajoittaa ampujiin liittyvää julkisuutta niin, etteivät tiedotusvälineet palkitsisi surmatyön tekijää uutisoinnillaan eivätkä antaisi toimintamallia muille.

Tämä kopiokäyttäytyminen ja julkisuuden tavoittelurooli tiedostettiin voimakkaammin vasta nyt Kauhajoen jälkeen, kun tuli toinen identtinen tapaus. Se oli aika kylmäävää tunne, että se tiedotuskonsultti [Jokelan ampuja] hoiti

tehtävänsä niin kuin oli tarkoittanut. Sai maksimaalisen julkisuuden sille tiedotusaineistolle. Nyt oli samanlainen [tapaus], ja siihen lankaan mentiin aika lailla tälläkin kertaa. (Päällikkötoimittaja Kauhajoen jälkeen)

Kun Jokelan ampujan tekemisiä ja sen taustoja käsiteltiin julkisuudessa, toimituksissa ei liiemmin pohdittu sitä, millaisia tulkintoja ampujaan kohdistuvasta julkisuudesta saatettaisiin tehdä ja millaisia seurauksia tehdyillä julkaisupäätöksillä voisi olla. Kauhajoen ampujan uutisoinnissa tehdyt julkaisupäätökset olivat selvästi tietoisempia kuin Jokelan tapauksessa. Tiedotusvälineet halusivat minimoida omalla toiminnalleen sen, ettei ampujaa olisi nähty sankarina eikä liioin uhrinakaan.¹⁰⁸⁵

Me ei siis missään nimessä [suostuttu] ymmärtää sellaisen ihmisen tekoa, joka kuitenkin on tappanut [...] yhdeksän täysin viatonta ja syytöntä, jotka ei millään lailla edes olleet hänen koulukiusaajiaan. Vaikka olisikin ollut, niin se ei tietenkään olisi oikeuttanut tappamaan. [...] Vaikka meillä oli [asia] tiedossa, niin me ei niitä [tietoja] haluttu nostaa. (Päällikkötoimittaja Kauhajoen jälkeen)

Ampujan esittämiseen liittyvät eettiset pohdinnat olivat selvästi erilaisia Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien yhteydessä. Jokelan tapauksen jälkeen ampujan henkilöllisyyden tai internet-materiaalin julkaisemisessa ei juurikaan nähty eettisiä ongelmia. Journalistit perustelivat liberaalia julkaisupolitiikkaa tiedonvälitystehtävällä ja sananvapaudella. Medialla katsottiin olevan velvollisuus informoida kansalaisia mahdollisimman kattavasti katastrofin etenemisestä ja taustoista. Vapaan tiedonvälityksen uskottiin olevan yhteiskunnan toimivuuden kannalta paras vaihtoehto, ja yksityiskohtaisen selonteon ampujan toimista ja taustoista auttavan parhaiten ongelmien tunnistamisessa ja korjaamisessa. Jokelan ampujaa koskevia julkaisupäätöksiä ohjasi myös ajatus siitä, että omilla valinnoilla ei ollut juurikaan merkitystä kokonaisuuden kannalta. Yksittäinen toimitus tai toimittaja ei haastateltujen mielestä voinut olla julkaisematta tietoja, koska se oli tullut tai tulossa julki niin monen muun kanavan kautta. Journalistit eivät uskoneet myöskään siihen, että he omilla toimillaan olisivat ruokkineet malli-

---

1085 Columbinen tapauksessa media ei halunnut käsitellä koulukiusaamista surmatöiden selityksenä, ja koulujen maskuliinisten urheilusankareiden harjoittama tyrannia hierarkiassa alempana olevia ryhmiä kohtaan jäi vähälle huomiolle. Sen sijaan epäilyn ja paheksunnan kohteeksi joutui goottiryhmä (trench coat mafia), koska Columbinen ampujien luultiin erheellisesti kuuluneen kyseiseen joukkoon. (Consalvo 2003, 36; Frymer 2009, 1395)

vaikutusten tai sankarimyyttien syntyä, vaan nämä lieveilmiöt rajoittuivat netin yhteisöpalveluihin ja keskustelupalstoihin.¹⁰⁸⁶

En ymmärrä, mitä paha media tässä nyt on tehnyt. Eihän me oltu millään lailla yllyttämässä tähän keissiin ja millään lailla osallisia. Ei me niitä [aiempia koulusurmia] oltu mitään herkuteltu ja kuvailtu, että voiko tällaista tapahtua Suomessa. (Toimittaja Jokelan jälkeen)

Kauhajoen tapausta seuranneissa eettisissä pohdinnoissa ampujan esittäminen oli noussut keskeiseksi ongelmaksi, ja journalistit mielsivät omien toimiansa olevan osa mallivaikutusten ja sankarimyyttien syntyprosessia.¹⁰⁸⁷ Mahdollisimman avoimen julkaisulinjan rinnalle oli tullut näkemyksiä, joissa ampujaa piti esittää maltilla ja varoen. Julkaistessaan tietoja ampujasta median oli mietittävä tarkoin esimerkiksi sitä, mitä yksityiskohtia tuodaan julkisuuteen ja mitä ei, miten pitkään ampujan nettimateriaalia on syytä pitää saatavilla ja millä tapaa ampujaa kannattaisi esittää julkisuudessa. Jotkut journalistit näkivät yhdeksi vaihtoehdoksi myös sen, että jatkossa ampujasta kerrottaisiin niin vähän kuin mahdollista. Kyse oli sosiaalisen vastuun tunkeutumisesta julkaisupäätöksiin: Tiedonvälitystehtävä oli sovitettava yleisen edun mukaiseksi, mikä edellytti julkaisemisesta mahdollisesti aiheutuvien seurausten huomioon ottamista etukäteen.¹⁰⁸⁸ Totuusvelvollisuudesta tinkimistä pidettiin perusteltuna, koska sillä voitaisiin hillitä mallivaikutuksen syntyä. Monet haastateltavat totesivat toisen koulusurmatapauksen jälkeen, että he itse ammattijournalisteina ja heidän toimituksensa olivat olleet keskeisesti luomassa ampujasta syntyvää kuvaa.

Se on eri asia, liikkuko se [nimi ja kuvat] jossakin IRC-galleriassa tai onko se valtamedian palstoilla. [...] Kun se [nimi tai kuvat] on valtamediassa täysin näkyvillä, niin se [malli]vaikutus on vielä painavampi. (Toimittaja Kauhajoen jälkeen)

Journalistien ammatti-ideologian ytimessä olevat totuusvelvollisuus ja sananvapaus asettuivat kyseenalaisiksi koulusurmautisoinnin jäljiltä. Mahdollisimman avoin ja kattava tiedonvälitys ei näyttänytkään toimivan yleisen edun mukaisesti silloin, kun huomion kohteina olivat koulusurmien tekijät. Se, että

1086 Koulusurmien syiden etsinnässä mediaan liittyvät selitykset ovat suosittuja. Kyse ei niinkään ole siitä, että väkivaltaa selitettäisiin sen uutisoinnilla, vaan mieluummin väkivaltaa sisältävillä videopeleillä, elokuvilla ja muilla populaarikulttuuriin tuotteilla. (Scharrer ym. 2003, 81–90)

1087 Ks. myös DeFoster 2010, 475–476.

1088 Merrill 1997, 179–181.

journalistit ovat joutuneet tahtomattomaan julkisuushakuisten joukkosurmaajien asianajajiksi, on luonut epävarmuutta siitä, miten koulusurmaajien kanssa tulisi toimia. Tähän asti noudatetut uutisointitavat vaikuttavat nyt monin tavoin ongelmallisilta.

7.6. Yhteenveto: Reflektiivinen professio mahdollisuutena ja uhkana

Kaksi koulusurmatapausta vajaan vuoden sisällä ravisteli niistä raportoinutta journalistien ammattikuntaa. Analyysi osoittaa, että journalistien keskuudessa käytiin uusia näkökulmia avaavaa keskustelua suhteessa uhrien lähestymiseen ja ampujien julkisuuteen. Toimitukset myös muuttivat toimintatapojaan. Korjaukset haastatteluetiketissä ja tarkennukset julkaisupäätöksissä eivät kuitenkaan muodosta sellaista poikkeamaa aiempaan toimintaan, että olisi syytä puhua journalistisen työn paradigman muutoksesta. Vaikka yksittäiset journalistit arvioivat koulusurmien jälkeen työnsä peruspilareita uudelleen, koko profession tasolla reflektio ei murentanut vallitsevan paradigman asemaa.

Suomalaisten journalistien ammattieetoksessa on edelleen myös perinteisiä sävyjä (ks. tarkemmin luku 3). Oman toiminnan perusteluiksi kelpaavat yhä kansalaisten informointi ja objektiivinen tiedonvälitys, eikä oman instituution riippumattomuuden suhteen tehdä kompromisseja. Journalistien keskuuteen on kuitenkin viime vuosina hiipinyt epävarmuutta siitä, kyetäänkö perinteiseen ammatti-ideaaliin tukeutumalla vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön asettamiin uusiin vaatimuksiin. Tässä tutkimuksessa korostui erityisesti yleisösuhteen epävakaus. Yleisön tarpeisiin ja mieltymyksiin suhtauduttiin aiempaa herkemmin, mikä näkyi esimerkiksi pohdinnoissa oman toiminnan seurauksista ja ammattikunnan vastuusta. Journalistien valmius asettua tilivelvolliseksi ja kyky perustella toimintaansa medialukutaitoiselle yleisölle ovat tulleet profession keskeisiksi hyveiksi. Reagoimisesta toimintaympäristön muutokseen kielii myös se, että journalistien vastuupuheessa vuorottelivat yleinen etu ja oman yhtiön etu.

Journalistien puntarointi perinteisen tiedonvälittäjän eetoksen ja uuden yleisölähtöisen orientaation välillä johti erilaisiin lopputuloksiin eri surmatapauksissa. Ensimmäisen tapauksen jälkeen journalistit joutuivat puolustelemaan tekojaan, ja tässä oman toiminnan oikeuttamisessa ammattikunta tukeutui voimakkaasti perinteisiin, korkean modernin ideaaleihin. Jälkimmäisen tapauksen arvioinnissa neuvottelu korkean ja notkean modernin eetosten välillä oli avoimempaa ja monipuolisempaa (ks. tarkemmin luku 3). Muutosta voi selittää sillä, että journalistikunta ei enää kokenut olevansa altavastajaan asemassa, mikä loi paremmat edellytykset aidolle reflektiolle. Toinen selitys voi liittyä siihen, että

poikkeuksellisen väkivallan nopea toistuminen sai journalistikunnan uudella tavalla pohtimaan oman työnsä merkitystä toimintamallien antajana.

Tämän luvun keskeisistä tuloksista voi johtaa ajatuksen siitä, että reflektiivinen ammattikäytäntö on tullut keskeiseksi osaksi journalistiprofessiota (ks. myös luku 4). Se, tulkitseeko muutosta mahdollisuudeksi vai uhaksi, riippuu siitä, miten tulkitsija suhtautuu journalismin perinteisiin lähtökohtiin, kuten totuusvelvollisuuteen ja riippumattomuuteen. Jos näitä arvoja pitää koskemattomina, journalistiprofessio näyttää koulusurmien jäljiltä heikolta ja epävarmalta, koska ammattikunta on alkanut epäillä oman toimintansa oikeutusta ja haistella yleisön mieltymyksiä. Toisaalta jos perinteisiin arvoihin suhtautuu kriittisesti, professio näyttää vahvalta ja sensitiiviseltä, mikä käy ilmi siitä, että journalisteilla on kykyä kyseenalaistaa ammattinsa ydinarvoja, päivittää käytäntöjä kokemusten perusteella ja antautua vuorovaikutukseen yleisön kanssa. Tutkimustuloksia tulkittaessa on kuitenkin hyvä muistaa, että reflektointia on tuotettu koulusurmien eli hyvin poikkeuksellisten uutistapausten yhteydessä. Jotta journalismin tutkimuksessa olisi nykyistä kattavampi käsitys siitä, miten alan murrosta läpikäyvät journalistit oppivat kokemuksistaan ja millaisia valmiuksia heillä on kyseenalaistaa omaa toimintaansa, tarvitaan analyysiä myös toisenlaisten tapausten journalistireflektiosta.

8. Tieto menneisyydestä apuna tulevaisuuden hallinnassa

Päätelmiä yleisten kehityskulkujen ja erityisten katastrofitapausten suhteista

8.1. Johdanto: Osatutkimuksista paljon langanpäitä yhteensidottavaksi

Tässä työssä on ollut kyse journalismin muutoksen jäljittämisestä. Ensinnäkin olen tarkastellut muutosta yleisistä lähtökohdista niin, että tulokset ja tulkinnat pätsivät laajasti ottaen kaikkeen uutis- ja ajankohtaisjournalismiin Suomessa. Olen perannut journalismin kriisiytymisestä esitettyjä väitteitä. Tutkijoiden mukaan journalismin kriisissä on kyse kaupallistumisesta, viihteellistymisestä, yhdenmukaistumisesta, kyseenalaistumisesta ja julkisen keskustelun kaventumisesta sekä toimitustyön teollistumisesta. Olen analysoinut journalistien eetoksen liukumista korkeasta notkeaan moderniin. Aiemmin journalistit välittävät tietoa, valistivat kansaa, seurasivat eliittiä, jäljensivät mennyttä ja kunnioittivat ammattiyhteisön itsesääntelyä, kun taas nykyään he tuottavat erilaisia sisältöjä, palvelevat kuluttajia, haastavat vallanpitäjiä, ennakoivat tulevaa ja nojautuvat yksilölliseen, tilannekohtaiseen eettiseen puntarointiin. Olen selvittänyt journalistiprofession keskeisten tukirakenteiden kehitystä ammatin itsenäistymisestä nykypäivään. Toimittajien ammatillinen järjestäytyminen, toimittajakoulutus, mediatutkimus ja itsesääntelyjärjestelmä ovat laajentuneet ja vahvistuneet vielä 2000-luvullakin, mutta journalistiprofessio on markkinoiden puristuksessa ollut aiempaa hajanaisempi ja alttiimpi ammatin ulkopuolelta tuleviin paineisiin.

Toiseksi olen tarkastellut muutosta tutkijakollegoitteni kanssa erityisessä kontekstissa: katastrofeiksi luokiteltavien tapausten yhteydessä. Olemme analysoineet katastrofeista julkaistuista lehtijutuista välittyneiden tietojen ja tunteiden painotuseroja eri aikoina. Katastrofijournalismissa on 2000-luvulla painottunut tarinankerronta tiedonvälityksen kustannuksella: Onnettomuuden syiden

ja aineellisten vahinkojen sijaan huomio on kiinnittynyt ihmiskohtaloihin ja sururituualeihin. Olemme eritelleet katastrofien uhrien ja heidän omaistensa mediakäsittelyn ja tähän liittyneen eettisen pohdinnan muutosta kahdeksan vuosikymmenen ajalta. 1920-luvulta 1960-luvulle journalistit toimivat suoraviivaisesti haastatellen pelastuneita ja julkaisten henkilötietoja ja kuvia kuolleista eikä eettistä pohdiskelua liiemmin esiintynyt. 1970-luvulta 2010-luvulle journalismi on ollut sekä aiempaa hienotunteisempaa että voimakkaampaa: Kuolleista on kerrottu enemmän mutta näytetty vähemmän. Kuolleiden omaisten joukosta on haettu surun kasvoja. Eettinen pohdiskelu on ollut ajoittain hyvinkin vilkasta. Olemme vertailleet journalistien reflektoinnin eroja ja yhtäläisyyksiä kahden koulusurmatapauksen jälkeen. Jokelan koulusurmien jälkeen journalistit korostivat, kuinka heidän tehtävänsä oli välittää kattavasti tietoa ampujasta ja uhreista ja he ammattilaisina olivat parhaita asiantuntijoita määrittämään eettisen katastrofijournalismin rajat. Sen sijaan Kauhajoen koulusurmien jälkeen journalistit painottivat sitä, että ampujasta ja uhreista kertominen oli sovitettava yleisen edun mukaiseksi ja katastrofijournalismin eettisyys määrittyi vuoropuhelussa yleisön ja lähteiden kanssa.

Tutkimuksen johtopäätöksissä tavoitteenani on sitoa yhteen osatutkimuksia yhdistäviä langanpäitä. Pyrkimykseni on ymmärtää erityisen ilmiön eli katastrofijournalismin muutoksia asettamalla nämä vasten journalismin yleisiä kehityskulkuja. Pohdin työni lopuksi seuraavia neljää kysymystä:

1. Onko journalismi kriisissä silloin(kin), kun raportoinnin kohteena on katastrofi?
2. Ovatko katastrofeista raportoivien journalistien ihanteet siirtyneet korkeasta notkean modernin vaiheeseen?
3. Miten journalistin ammatin rakenteiden muuttuminen – professionalistuminen ja de-professionalistuminen – heijastuu katastrofiuutisiin?
4. Mitä annettavaa työlläni ja ylipäänsä tutkimuksella on katastrofeista raportoiville journalisteille ja katastrofeja median välitykselle seuraaville kansalaisille?

8.2. Halutessaan journalismin kriisiä voi nähdä myös katastrofiuutisissa

Jokelan koulusurmien jälkeen virinnyttä keskustelua journalistien roolista on käytetty esimerkkinä koventuneesta mediakritiikistä.¹⁰⁸⁹ Keskustelu käynnis-

---

1089 E. Väliaverron 2009a, 18.

tyi jokelalaisnuorten julkaisemasta nettiadressista, jossa journalisteja syytettiin muun muassa salakuuntelusta, luvattomasta kuvaamisesta, kotirauhan rikkomisesta, sokissa olleiden hyväksikäytöstä, vaaran aiheuttamisesta ja lausuntojen vääristelystä.¹⁰⁹⁰ Keskusteluun osallistui myös journalismin tutkijoita. Esimerkiksi professori Ullamaija Kivikuru moitti toimittajia tarpeettomien yksityiskoh- tien esittelystä, syvällisten näkökulmien puutteesta, liian lähelle menemisestä, turhan voimakkaasta surun todistamisesta ja huhujen julkaisemisesta.¹⁰⁹¹ Tutkija Erkki Karvonen puolestaan luonnehti Jokela-uutisointia raa'aksi.¹⁰⁹² Hänen mu- kaansa aiemmin iltapäivälehdille ominainen tunteenomainen, yksityiskohtainen ja konkreettinen rikosten kuvailu oli levinnyt muuhun mediaan. Tutkijan mu- kaan ”kaikki eivät ole niin kovapintaisia, että sietäisivät sitä [tekojen yksityis- kohtaaisia kuvauksia]”.

Kun keskustelu Jokela-uutisoinnin ongelmista oli jo jatkunut tovin, Aamu- lehti teetti mielipidetiedustelun kysyen kansalaisilta arviota koulusurmien uu- tisoinnista. Kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista antoi medialle ”puhtaat paperit” puoltaen lehden muotoilemaa väitettä uutisoinnin asiallisuudesta.¹⁰⁹³ Aamulehden ilmeisenä pyrkimyksenä oli gallup-utisellaan paikata journalis- tien kolhiintunutta mainetta. Kyselyn tuloksista ei ainakaan voi tehdä sellaista johtopäätöstä, että yleisö olisi asettanut kyseenalaiseksi koulusurmista julkaistut uutiset. Kysely ei silti anna vastausta siihenkään, toimivatko journalistit yleisön mielestä eettisesti hankkiessaan tietoja ja tunnelmia Jokelasta. Jonkinlaisesta levottomuudesta Aamulehden kysely kylläkin kertoo; ammattikunta ei voi enää sivuuttaa mediakritiikkiä.

Jokelan koulusurmien uutisoinnin jälkipyykissä kiteytyivät ne seikat, jotka tii- viimmin kytkevät katastrofijournalismissa tapahtuneet muutokset journalismin kriisiä koskeviin väitteisiin. Ensinnäkin väkivallasta ja onnettomuuksista tehty journalismi on viime vuosina ollut erittäin altis mediakritiikin kohde. Uhrien ja syyllisten käsittelyyn liittyy sellaisia valintoja, jotka ovat herättäneet väittelyä tehtyjen valintojen puolesta tai niitä vastaan. Toiseksi journalisteille on entistä tärkeämpää varjella suhdettaan yleisöön. Heillä ei ole varaa suuttuttaa sellaisia ihmisiä, joiden tilanteeseen yleisö voisi samaistua. Katastrofitilanteissa journa- listit ovat viime vuosina joutuneet ikään kuin puun ja kuoren väliin: Heillä on edelleen perimmäisenä tehtävänä tiedonvälittäminen, mutta heidän on otet- tava samanaikaisesti huomioon toimintansa seuraukset uhrien terveydelle ja omalle maineelle. Heidän pitäisi noudattaa ammattieettisiä ohjeita ja samalla

1090 Ks. tarkemmin Raittila ym. 2008, 166–173.

1091 Suomen Lehdistö 12/2007, 5.

1092 Suomen Kuvalehti 9.11.2007.

1093 Aamulehti 24.11.2007.

pärjätä kiristyvässä mediakilpailussa, johon yhä intensiivisemmin osallistuvat journalistietiikasta tietämättömät bloggaajat ja nettikeskustelijat. Journalistien keskuuteen onkin levinnyt neuvottomuutta siitä, miten seuraavassa katastrofissa pitäisi toimia.

Katastrofijournalismiin viime vuosina kohdistuneen kritiikin on voinut tulkita erityisten tahojen – tässä tapauksessa kriisipsykologien – pyrkimykseksi rajoittaa journalistien toimintavapautta ja sitä myöten tiedonvälitystä. Tällaisessa tulkinnassa kritiikki voidaan nähdä tavoittelemisen arvoiseksi jännitteeksi ja todisteeksi hyvästä journalismista. Kuitenkaan journalistit eivät ole voineet tuudittautua hyvän olon tunteeseen, vaan heidän on pitänyt ottaa huomioon sekin näkökanta, että katastrofijournalismin arvostelun taustalla on laajempaa mediaa kohtaan tunnettua luottamuspulaa, joka kumpua yleisön vaatimusten noususta tai journalismin laadun alentumisesta tai näiden yhdistelmästä. Luottamus on voinut murentua vaikkapa siksi, että uutiskilpailun seurauksena on julkaistu myöhemmin perättömiksi osoittautuneita huhuja tai hankittu tietoa sopimattomiksi koetuilla tavoilla.

Katastrofijournalismin muutokset myötäilevät paljolti median yleistä tabloidisaatio-kehitystä. Tuoreimpien katastrofien uutisoinnissa uhrit ja heidän lähipiirinsä ovat olleet korostuneesti esillä. Suru ei ole enää yksityisyyden piiriin kuuluva, vain omaisille kuuluva tunne, vaan suru tehdään julkiseksi ja sen koki-joiksi kutsutaan mukaan kaikki kansalaiset. Uutisoinnin sensaatiohakuisuudesta kielii se, että 2000-luvun katastrofit pelkistyvät mediassa kiehtoviksi kertomuksiksi ja laajenevat kuohuttaviksi skandaaleiksi. Tabloidisaatio-ilmio on yhdistetty erityisesti iltapäivälehtiin, mutta katastrofioloissa näyttävät perinteiset erottelut menettävän merkityksensä ja populaarin lehdistön toiminta- ja esitystavat leviävän muuhunkin mediaan.

Tabloidisaatio-kehityksen nähdään uhkaavan journalismin erityistä asemaa yhteiskunnan kannalta välttämättömän informaation välittäjänä ja tulkitsijana ja heijastavan journalismin kriisiä monella tapaa: Viihteellistymistä, kaupallistumista ja yhdenmukaistumista on pidetty tabloidisoituvan journalismin keskeisinä kehityspiirteinä. Lisäksi tabloidisaation yhteydessä on esitetty väitteitä siitä, kuinka journalismilla on yhä useammin kielteisiä vaikutuksia demokratiaan, yleisön luottamus toimittajiin on heikentymässä ja toimittajien käsitys omasta roolistaan on sumentumassa. Koska median tabloidisaatio-kehityksellä on yhteydet sekä kaikkiiin journalismin ”kriisipesäkkeisiin” että katastrofijournalismin muutokseen, mutkatonta olisi väittää, että koulusurmista ja muista viime vuosien katastrofeista laaditut uutiset ja uutisointia edeltäneet ja siitä seuranneet prosessit olisivat tämänkin tutkimuksen tulosten perusteella osoittaneet journalismin olevan kriisissä.

Väite journalismin kriisistä perustuisi kuitenkin tutkimustulosten yksipuoliseen tulkintaan, sillä vaikka katastrofijournalismin muutoksessa on paljon tabloidisaatioksi tulkittavia piirteitä, on siinä paljon muutakin. Ensinnäkin tuoreimmista, 2000-luvun katastrofeista kertova journalismi on selitys- ja ilmaisuvoimaltaan parempaa kuin edellisen vuosisadan katastrofijournalismi. Toiseksi tabloidisaatioon liitetyt kehityspiirteet, kuten henkilöityminen ja tunteellistuminen, eivät ole yksinomaan kielteisiä seikkoja, vaan niiden voidaan yhtä hyvin väittää rikastuttaneen journalistin tietämisen ja esittämisen tapoja. Samaten yleisön kriittisyydessä ja journalistien neuvottomuudessa voi nähdä myönteisiä puolia. Eikö yleisön luottamuksen heikentyminen kerro samalla mediakriittisyyden voimistumisesta ja terveen jännitteen syntyemisestä journalismin tuottajien ja kuluttajien väliin? Journalistien hämmennys omasta roolistaan ja toimintansa eettisyydestä voi kertoa myös siitä, että ammattikunta on aiempaa sensitiivisempi ulkopuolisille ärsykkeille ja valmiimpi reflektoida omia käytäntöjään ja uskomuksiaan. Ylipäänsä poikkeustilanne näyttäisi pikemminkin kohottavan kuin lamaannuttavan journalistien toimintakykyä, ja katastrofien sattua median murros ja journalismin kriisi tuntuvat haihtuvan – ainakin hetkeksi.

8.3. Katastrofissa notkea journalisti osaa vedota myös korkeaan eetokseen

Hysterisesti käyttäytyvä nainen makaamassa sairaalan vuoteella. Vanhempansa kadottanut teinipoika paljain jaloin lentokentällä. Toimittaja Kari Lumikeron haastattelut Thaimaasta tsunami-tuhojen keskeltä hätkähdyttivät suomalaisia. Lumikero ehti ensimmäisenä suomalaistoimittajana välittämään tietoa ja tunnelmia Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin vaikutuksista ja suomalaisturistien kohtaloista.¹⁰⁹⁴ Ennen Lumikeron paikan päältä antamia raportteja Suomessa vallitsi käsitys, että katastrofi ei olisi koskettanut alueella liikkuneita suomalaisturisteja. Lumikeron tunnepitoiset raportit havahduttivat, että hyökyaallon uhreiksi oli joutunut runsaasti myös suomalaisia. Lumikeron toimintaan on suhtauduttu kaksijakoisesti: Yksien mielestä hän on sankari, joka raporteillaan sai oikaistua Suomessa tehdyt virheelliset tilannearviot ja pani vauhtia pelastustoimiin. Toisten mielestä hän on konna, joka hyödynsi puolustuskyvyttömiä, sokissa olleita ihmisiä ja mässäili surulla ja järkytyksellä.

Vuoden journalistinakin palkittu Lumikero on myöhemmin todennut, että tsunamista raportoidessa tavanomaiset journalistin eettiset säännöt täytyi

---

1094 Kataja & Holland 2005, 43–44, 65–67, 73–74.

unohtaa ja järkyttyneitä, mahdollisesti omaisensa menettäneitä oli haastateltava yleisen hyvän nimissä.¹⁰⁹⁵ Lumikero on korostanut, että hänellä oli tuolloin poikkeuksellisen suuri vastuu tiedonvälittämisestä ja totuuden kertomisesta, koska Suomessa oltiin yhä tietämättömiä katastrofin laajuudesta ja vaikutuksista suomalaisiin. Hän kiistää mässäilleensä suomalaisturistien ahdingolla ja hämmästelee sitä, miksi akuuttiin hätään joutuneita suomalaisia ei saisi näyttää uutisissa. Lisäksi Lumikero on huomauttanut kriitikoilleen, että hän on saanut haastateltaviensa hyväksynnän toiminnalleen myös jälkikäteen ja valtaosa hänen saamastaan yleisöpalautteesta on ollut kiittävä.

Suomen ehkäpä tunnetuimman ”katastrofijournalistin” Kari Lumikeron pohdinnat ammattietikasta ja toimittajan tehtävistä ovat sen verran kiinnostavia, että niiden ääreen on syytä pysähtyä toviksi. Kun Lumikero puhuu tiedonvälittämisen velvollisuudesta ja yleisestä hyvästä, hänen ideaalinsa ovat sopusoinnussa korkean modernin journalistietoksen kanssa. Tässä katsantokannassa keskeistä on ollut mieltää journalismi ensisijaisesti tiedonvälitykseksi ja pyrkiä palvelemaan kansalaisia niin, että he riittävästi informoituina pystyvät toimimaan yhteiskunnan parhaaksi. Toisaalta Lumikeron kommentteissa on piirteitä myös notkean modernin eetoksesta. Tällöin journalismin pitää olla tiiviissä vuorovaikutuksessa yleisönsä kanssa – tavalliset ihmiset ovat arvokkaita tiedonlähteitä tapahtumien kokijoina ja keskeisiä mittareita journalismin onnistumisen arvioinnissa. Myös Lumikeron pyrkimys haastaa virallista tilanearviota kääntymällä kansalaislähteiden puoleen kieliä notkeasta eetoksesta, jossa vallanpitäjien tarjoamiin tietoihin suhtaudutaan epäillen ja luodaan vastakkainasetteluja yhtäältä eliitin ja kansalaisten välille ja toisaalta eliitin ja journalistien välille.

Lumikeron tapaus on hyvä esimerkki siitä, miten journalistit neuvottelevat poikkeustilanteissa ammatti-ihanteiden ja työssään kohtaamien realiteettien välillä. Vaikka 2000-luvun toimituksissa notkean modernin ideaalit ovat olleet vallitsevassa asemassa, katastrofien yhteydessä journalistit ovat pyrkineet legitimoimaan toimintaansa yhdistämällä sekä korkean että notkean modernin ihanteita kuhunkin tilanteeseen sopivalla tavalla. Esimerkiksi Konginkankaan bussiturman jälkeen journalistit korostivat, kuinka tärkeää on kertoa tarinoita ihmiskohtaloista ja käydä läpi onnettomuuden herättämiä tunteita. Sitä vastoin koulusurmien jälkeen toimittajien perusteluihin palasi tiedonvälitys: Paikalla olleita nuoria haastateltiin, koska heillä oli silminnäkijöinä tietoa tapahtuneesta. Lisäksi Jokelan koulusurmien aikaan toimittajat moittivat poliisia siitä, että se oli tiedottamisen laiminlyönnillä ruokkinut huhuja. Konginkankaalla ja Jokelassa journalistit muistuttivat, että he suoriutuvat sitä paremmin tehtävästään tietojen

---

1095 Kataja & Holland 2005, 302–304.

ja tunnelmien välittäjinä, mitä itsenäisemmin he saavat työtänsä tehdä. Yhtäältä toimitusten sisällä luotettiin ammattitaitoisten toimittajajyksilöiden kykyyn tehdä kentällä oikeita ratkaisuja. Toisaalta tehtyjen ratkaisujen eettisyyden arviointi haluttiin rajata ammattikunnan sisäiseksi asiaksi. Kauhajoen jälkeen journalistien puheissa korostui yhteistyö, jota tehtiin tiiviisti kentällä olleiden toimittajien ja heitä kotitoimituksesta ohjeistaneiden päälliköiden kesken. Haastattelemisen ja kuvaamisen pelisäännöistä sovittiin tarkoin lähteiden kanssa, ja journalistinen työ pyrittiin toteuttamaan tavalla, joka oli myös yleisön mielestä hyväksyttävissä.

Vaikka 2000-luvun katastrofien yhteydessä journalistien eetoksessa voi havaita merkkejä niin korkeasta kuin notkeasta modernista, selkeä siirtymä kohti notkean ideaaleja on tapahtunut. Tämän muutoksen havaitsee, kun uusimpien katastrofien (Konginkankaan bussiturma, koulusurmat) mediakäsittelyä ja sitä koskevaa eettistä pohdintaa vertaa siihen, miten 1900-luvun viimeisten vuosikymmenien katastrofien (Lapuan tehdasräjähdys, Estonian uppoaminen) aikaan raportoitii ja reflektoitii. 2000-luvun katastrofeissa tunteet ja kokemukset ovat olleet arvokkainta tietoa. Yleisö on valjastettu apulaiseksi sisällöntuotantoon. Poliitikoilta ja viranomaisilta on penätty vastuunkantamista, ja toiminnan eettisyyttä on puntaroitu yhä useammin hyötyjä ja haittoja laskelmoiden. 1900-luvun lopun katastrofeissa eli Lapuan ja Estonian tapauksissa tärkeintä tietoa olivat tapahtumakuvaukset ja pohdinnat syistä ja seurauksista. Yleisön osa oli olla journalistien informoinnin ja sivistämisen kohteena. Vallanpitäjien ponnisteluihin luottamuksen palauttamiseksi systeemiin suhtauduttiin myötämielisesti, ja toiminnan eettisyyteen pyrittiin pitämällä kiinni ammattikunnan yhteisestä koodista ja totuuden kertomisen velvollisuudesta.

Lapuan patruunatehtaan räjähdys on tutkituista katastrofeista käännekohta: Sitä ennen keskustelut ammattietiikasta ja journalistin roolista jäivät katastrofien yhteydessä vähäisiksi. Sen jälkeen keskustelut ovat olleet – ainakin ajoittain – vilkkaita. Lapuan ja pitkälti Estoniinkin jälkeen pohdinta pysyi ammattikunnan sisäisenä, mutta 2000-luvulla journalistit ovat joutuneet reagoimaan asianosaisten, kriisipsykologien ja yleisön kritiikkiin. Itsetutkiskelun puhkeamista voi selittää katastrofijournalismin käytäntöjen muutoksella; journalistien perinteiset ihanteet eivät enää limittyneet vaivattomasti uudistuneisiin toiminta- ja esitystapoihin. On kuitenkin mahdollista, että tarve itsetutkiskeluun syntyikin toisinpäin – vakiintuneet raportointikäytännöt eivät tuntuneetkaan sopivilta uudenlaisten ammatti-ihanteiden valossa.

Journalistin ammatti-ihanteiden sanotaan asettuneen korkean modernin vaiheessa siten, että toimittajat kokivat olevansa riippumattomia taloudesta ja

politiikasta ja ratkaisseensa ammattiin sisältyneet ristiriitaisuudet.¹⁰⁹⁶ Tämän tutkimuksen tulosten perusteella väitän päinvastaista: Vasta korkeassa modernissa suomalaiset journalistit ymmärsivät riippumattomuuden ja objektiivisuuden tärkeyden uutisjournalismin uskottavuudelle, mutta samalla he havaitsivat niiden saavuttamisen tiellä olevat esteet. Ainakin Lapuan ja Estonian jälkeen käydyt ammatilliset keskustelut kertovat enemmän ristiriitojen tunnistamisesta kuin niiden ratkaisemisesta. Korkean modernin vaiheen on arvioitu ajoittuneen Suomessa 1950- ja 1980-lukujen väliin.¹⁰⁹⁷ Katastrofien synnyttämää mediajulkiisuutta ja siitä seurannutta eettistä pohdintaa tarkasteltaessa tällainen periodisääntö tuntuu ongelmalliselta. Korkean modernin eetos kuvaa hyvin Lapuan (1976) ja Estonian (1994) aikaan vallinnutta journalismia ja ammattietiikkaa, mutta heikommin Kuurilan junaturman (1957) ja Koivulahden lento-onnettomuuden (1961) uutisointia ja siitä käytyä keskustelua – tai pikemmin sen niukkuutta. Entäpä jos suomalaisessa journalismissa ei heti toisen maailmansodan jälkeen siirryttykään korkean modernin eetokseen, vaan välissä oli jotakin muuta? Tokkuiselta kuulostaa ajatus siitä, että tuolloin moderni eetos oli vasta kypsytymässä, kehittymässä ja kiinteytymässä.

8.4. Mitä vahvemmat profession tukirakenteet, sitä enemmän itsetutkiskelua

Olivatko uutiset Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista hyvän journalistisen tavan mukaisia? Entä syyllistyivätkö journalistit eettisen koodin rikkomuksiin raportoidessaan Konginkankaan ja Malagan bussiturmista? Kyllä ja ei. Julkisen Sanan Neuvosto sai aikoinaan käsiteltäväkseen kahdeksan näihin tapauksiin liittyvää kantelua. JSN:n mielestä neljästi hyvää journalistista tapaa oli rikottu ja neljästi sitä oli noudatettu. Päätöksensä neuvosto perusti Journalistin ohjeisiin, joita on uudistettu useita kertoja vuosien varrella. Kun viime vuosina JSN on puntaroinut onnettomuuksien ja rikosten uhrien mediakäsittelyä, se on ottanut kantaa esimerkiksi siihen, onko uutisen julkaissut taho noudattanut hienotunteisuutta vai ei. Vaatimus hienotunteisuuden noudattamisesta tuli Journalistin ohjeisiin vasta vuonna 2005. Aluksi hienotunteisuutta penättiin onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisointiin, vuodesta 2011 lähtien samaa on edellytetty myös tiedonhankinnan osalta. Vuosina 1983–2004 hienotunteisuuden sijaan puhuttiin erityisesti varovaisuudesta, jota oli noudatettava julkaistaessa kuvia onnettomuuksien tai rikosten uhreista. Vuoden 1976 ohjeissa ei ollut mitään mainintaa siitä, kuinka

---

1096 Hallin 1992, 14–16.

1097 Kantola 2011c, 167–169.

uhreja tulisi käsitellä mediassa. Aiemmissa ohjeissa – vuoden 1968 Lehtimiehen ohjeissa ja vuoden 1957 Sanomalehtimiesten etikettisäännöissä – journalisteja kehoitettiin suojelemaan uhreja ja välttämään heihin liittyvää yksityiskohtaista kuvausta tai seikkaperäistä selostamista. Tällaisen yksityiskohdan muutoksen läpikäynti voi tuntua vähäpätöiseltä, mutta myös eettisen koodin sanamuodoilla on saattanut olla vaikutusta siihen, minkälaista journalismia suomalaiset toimittajat ja kuvaajat ovat katastrofeista kulloinkin tuottaneet.

Kun ammatinharjoittajilla on yhteiset eettiset säännöt ja niiden noudattamista valvomaan on perustettu toimielin, ammatti täyttää yhden profession eli pitkälle kehittyneen ammatin tunnusmerkin. Tässä tutkimuksessa on käyty läpi sitä, miten neljä profession keskeistä tukirakennetta on kehittynyt journalistin ammatissa 1920-luvulta 2010-luvulle. Huomio on kohdistettu neljään ajankohtaan – vuosiin 1929, 1969, 1989 ja 2009 – jotka ovat olennaisia journalistin ammatin muutosten ymmärtämiseksi. Itsesääntelyn lisäksi profession keskeisiksi tukipylväiksi olen lukenut ammatillisen järjestäytymisen, erityisen koulutuksen sekä tieteellisen tiedon. Profession rakenteissa tapahtuneilla muutoksilla on eittämättä ollut vaikutusta siihen, miten journalistit työtään ovat tehneet ja millaista journalismia esimerkiksi katastrofeista on tuotettu. Tukirakenteiden vahvistumisen on arvioitu edesauttaneen prosessia, jossa journalistit saavuttivat itsenäisyyttä ja arvostusta suhteessa muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin ja pääsivät keskenään yhteisymmärrykseen ammattinsa ideaaleista ja käytännöistä.

Vuonna 1929 journalistin ammatti oli vasta itsenäistymässä muusta yhteiskunnallisesta toiminnasta. Yhteinen, kieli- ja puoluerajat ylittävä ammattiliitto oli perustettu kahdeksan vuotta aiemmin ja ammattiin tähtäävää koulutusta oli alettu tarjota korkeakoulussa kolme vuotta aiemmin. Ammattietiikasta ja sanomalehden olemuksesta oli tehty hapuilevia avauksia, mutta järjestelmällistä itsesääntelyä tai tieteellistä tietoa journalistin ammatin pohjana ei vielä ollut. Olen luonnehtinut Kurun uppoamisesta (1929) ja Vallisaaren räjähdyksestä (1937) uutisoineen ammattikunnan työskentelyä ja sen pohdiskelua ”suoraksi toiminnaksi”. Tällä olen tarkoittanut sitä, että toimittajien eettistä pohdintaa ei tutkimusaineistosta liiemmin tullut esiin ja se vähä esiin tullutkin ponnisti kyseisen ajan tapakulttuurista. Tämä on sinänsä loogista, koska suomalaisilla toimittajilla ei tuolloin ollut kirjattua eettistä koodia eikä eettisyyttä valvovaa toimielintä. Erityisen journalistietiikan näkymättömyyteen vaikutti osaltaan myös se, että toimittajien ammatillinen järjestäytyminen ja kouluttautuminen olivat alkaneet vasta 1920-luvulla. Samaan ”suoran toiminnan” aikakauteen olen listannut myös Kuurilan junaturman (1957) ja Koivulahden lento-onnettomuuden (1961) uutisoinnin ja reflektoinnin siksi, että katastrofeista raportointi ei ollut paljoa muuttunut siitä mitä se oli ollut 1920–1930-luvulla ja eettinen pohdinta

oli edelleen harvinaista. Vaikka journalistin ammattiin liittyvää koulutusta, tutkimusta ja järjestötoimintaa oli ollut jo useita vuosikymmeniä, ne eivät olleet irrottaneet toimittajia perinteisistä käytännöistä ja pysähtyneisyyden tilasta.

Vuonna 1969 journalistin ammatti oli voimakkaassa ja määrätietoisessa kehitysvaiheessa kohti professiota. Välineittäin ryhmittyneet toimittajajärjestöt muuttuivat jäsenistönsä yhdessäoloa ylläpitäneistä kerhoista vakavasti otettaviksi ammattiliitoiksi. Erityiset toimittajajärjestöt rajasivat tarkemmin samanmielisiä journalisteja yhteistoimintaan. Iso edistysaskel oli otettu toimittajan professionaalistumisessa vuotta aiemmin, kun modernin itsesääntelyjärjestelmän kulmakiville – Lehtimiehen ohjeille ja Julkisen Sanan Neuvostolle – oli saatu toimialan laaja hyväksyntä. Myös toimittajakoulutuksessa ja joukkoviestinnän tutkimuksessa elettiin vahvaa kasvuvaihetta, ja niiden uudelleen orientoituminen aiheutti poliittisesti latautunutta kuohuntaa. Journalismin professionaalistuminen näkyi Lapuan tehdasräjähdys (1976) uutisoinnissa. Katastrofista julkaistut jutut ja kuvat olivat koskettavampia mutta samalla hienovaraisempia aiempien katastrofien uutisointiin verrattuna. Ammattieettinen pohdinta nousi Lapualla ensimmäisen kerran katastrofin yhteydessä merkittävään osaan. Näistä syistä olen katsonut, että Lapuasta lähtien katastrofijournalismissa vallitsi ”itsetutkiskelun ja muutosten” aikakausi. Raportointikäytäntöjen muuttuminen ja eettisen keskustelun viriäminen liittyivät erityisesti itsesääntelyjärjestelmän perustamiseen, mutta kyse oli muidenkin profession tukirakenteiden tarjoamista mahdollisuuksista: Eettiset kysymykset nousivat esille yhä vahvemmin toimittajakoulutuksessa, toimittajan vakaumuksesta ja viestimien linjoista käytiin keskusteluja työmarkkinajärjestöjen kesken ja tutkijoiden muotoilemia uutiskriteereitä sovellettiin ainakin Yleisradiossa.

Vuonna 1989 journalistin ammatti oli saavuttanut monilta osin kypsän profession tunnusmerkit. Järjestöyhdistymisten ansiosta ammattiliitosta oli muodostunut media-alan keskeinen toimija, joka oli hankkinut jäsenilleen aiempaa paremmat taloudelliset edut ja entistä enemmän yhteiskunnallista painoarvoa. Ammatin eriytymiskehitys vahvisti myös journalistien järjestäytymistä työtehtävien ja seuranta-alueiden mukaisesti. JSN ja Lehtimiehen ohjeet olivat vakiinnuttuaan osoittautuneet toimivaksi ja arvostetuksi sääntelymekanismiksi. Alan järjestöt ja yhtiöt pääsivät yhteisymmärrykseen siitä, että toimittajakoulutusta oli laajennettava ja yliopisto oli hedelmällisin paikka koulutukselle. Myös joukkoviestinnän tutkimus oli päässyt kypsään vaiheeseen, mistä osoituksena olivat erilaisten koulukuntien muodostuminen ja tutkimuksen orientaatiossa tapahtuneet käänteet. Kiistely objektiivisen journalismin mahdollisuudesta ja suotavuudesta saattoi tutkijoita ja toimittajia kanssakäymiseen. Estonian uppoamisen (1994) uutisoinnissa oli läsnä samoja elementtejä kuin Lapualla – tosin huolel-

lisemmin paketoituna. Vaikka Estoniasta raportoineet olivat taidokkaampia ja reflektiivisempiä kuin Lapualla olleet kollegansa, lasken molemmat katastrofit samaan ”itsetutkiskelun ja muutosten” aikakauteen. Kypsän profession vaiheessa ammattikunta voi sortua omahyväisesti ja kritiikittömästi uusintamaan vallitsevia käytäntöjä. Estonia oli kuitenkin niin poikkeuksellinen uutistapahtuma, että kypsän profession journalistit pystyivät kyseenalaistamaan omaa toimintaansa.

Vuonna 2009 journalistin ammatti oli ristiriitaisessa tilassa. Kaikki neljä profession tukirakennetta oli kasvanut voimakkaasti kahdessa vuosikymmenessä. Ammatillinen järjestäytyminen oli laajempaa ja monimuotoisempaa kuin koskaan aikaisemmin. Alan itsesääntely oli yhä tunnetumpaa ja sitä harjoitettiin eri tasoilla. Viestinnän alan koulutus ja tutkimus olivat moninkertaista kaksi vuosikymmentä sitten vallinneeseen tilanteeseen verrattuna. Kaikesta tästä huolimatta näyttää siltä, että journalistin ammatti on viime vuosina etääntynyt ideaaliprofessiosta. Journalistiprofession eri rakenteilla oli yhteinen ongelma: Niiden ”kova” ydin hautautui runsauden alle, eivätkä ne osanneet markkinoida välttämättömyyttään edes omalle ammattikunnalle, muusta yhteiskunnasta puhumattakaan. Journalistiprofession käymistila näkyi myös Konginkankaan bussiturman (2004) ja Jokelan (2007) sekä Kauhajoen koulusurmien (2008) mediakäsittelyssä ja siitä seuranneessa eettisessä pohdinnassa; journalistisissa käytännöissä ja niiden perusteluissa tehtiin lyhyellä aikavälillä äkkikäännöksiä. Olen nimittänyt 2000-luvun katastrofeista tehtyä journalismia ja sitä koskevaa ammattikeskustelua ”jatkuvan uudelleen arvioinnin” aikakaudeksi. Kun journalistit ovat reagoineet aiempaa herkemmin ammatin ulkopuolelta tulleeseen kritiikkiin, tätä herkistymistä on tulkittu merkiksi professioprojektin mureneemisesta ja journalismin kriisistä. Tämän näkemyksen puolesta puhuu myös se, että profession tukirakenteiden vahvistaminen on viime vuosikymmeninä vaikuttanut hyödyttömältä markkinalogiikan puristuksessa. Voisiko kuitenkin olla mahdollista, että journalistin ammatin muutoksissa on kyse murenemisen sijaan re-professionaalistumisesta ja uudenlaisen, notkean eetoksen omaksumisesta? Kokemuksista oppiva ja perusteita kyseenalaistava ammattikäytäntö olisikin suunta, johon myös uudelleen määritelty ideaaliprofessio on matkalla.

Journalistiprofession erilaiset vaiheet limittyvät niin katastrofijournalismin käännteisiin kuin toimittajaetoksen siirtymiin. Yhtymäkohtia on myös suomalaisen yhteiskunnan erilaisten ajanjaksojen kanssa (ks. kuvio 8.1). Katastrofijournalismin suoran toiminnan ja journalistiammatin itsenäistymisen vaiheet osuivat Suomessa ajanjaksoihin, joita kehystivät sodat ja jälleenrakennus. Julkinen elämä oli Suomessa kahtiajakautunutta: 1920- ja 1930-luvulla vallitsi porvareiden ja talonpoikien hegemonia, mutta toisen maailmansodan jälkeen työväki ja ammattiyhdistysliike haastoivat toden teolla perinteisiä valta-asetelmia. Itsenäistymisestä

ja modernisaatiosta maksettiin hintaa rauhanaikana myös monenlaisina katastrofeina, mikä herätti yllättävän vähän keskustelua vastuista ja varautumisesta. Kaiketi onnettomuuksia ei tuolloin tarkasteltu poliittisina kysymyksinä, ja sodat olivat karaisseet suomalaisia käsittelemään kuolemaa realiteettina. Katastrofi-journalismin itsetutkiskelun ja muutosten vaihe ajoittuu ajanjaksolle, jolloin journalistiprofessio ylsi kypsään, korkean modernin vaiheeseen ja kansallinen yhtenäisyys, sääntely ja suunnittelu kehittyivät suomalaisessa yhteiskunnassa huippuunsa. Katastrofi-journalismin jatkuvan uudelleen arvioinnin vaihe puolestaan tulee ajankohtaiseksi silloin, kun journalistiprofessio on siirtynyt uuteen, notkean modernin vaiheeseen ja suomalaisessa yhteiskunnassa on sopeuduttu kansainväliseen kilpailuun ja yksilöllistyvään, pirstoutuvaan elämänmenoon. Vaikka suomalaisessa yhteiskunnassa on viime vuosikymmeninä saatu monia perinteisiä katastrofityyppejä minimoitua, vastapainoksi on kehittynyt uudenlaisia katastrofeja, kuten joukkosurmat, ja globalisaation myötä kansakuntaa koettelevat katastrofit ovat voineet tapahtua toisella puolella maapalloa. On arvioitu, että tietoisuus meitä ympäröivistä riskeistä ja uhista olisi tätä nykyä erityisen voimakasta. Tietoisuus ei kuitenkaan ole merkinnyt katastrofien hyväksymistä. Sääntelyn ja kilpailun ajanjaksoilla katastrofit on nähty myös poliittisina kysymyksinä, ja kynnyks tulkita kuolema ”koko kansan suruksi” näyttäisi madaltuvan kerta kerralta.

KUVIO 8.1. Aikajana katastrofi-journalismista, journalistiprofessiosta ja Suomesta

Tarkastelutasot	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2000–
Katastrofi-journalismi	Suoran toiminnan vaihe					Itsetutkiskelun ja muutosten vaihe		Jatkuvan uudelleen arvioinnin vaihe	
Toimittaja-eetos						Korkean modernin ihanteet		Notkean modernin ihanteet	
Journalisti-professio	Itsenäistynyt ammatti (ei profession tunnusmerkkejä)			Kehittyvä vaihe		Kypsä vaihe		Uudelleen määritetty (murenemisvaihe / journalismin kriisi)	
Suomalainen yhteiskunta	Itsenäistynyt & kahtiajakautunut			Jälleenrakennus & uusi orientaatio		Sääntely & konsensus		Kilpailukyky & yksilöllistyminen	

8.5. Historiatietoisuus osaksi reflektiivistä ammattikäytäntöä

Katastrofijournalismin muutos on ollut tutkimusteni kohteena jo vuosien ajan. Ensin sattui bussionnettomuus Konginkankaalla, sitä seurasi luonnonkatastrofi Kaakkois-Aasiassa ja lopulta tulivat kouluampumiset Jokelassa ja Kauhajoella. Kaikkien näiden katastrofien mediakäsittelyä koskevissa tutkimuksissa olen ollut mukana. Tutkimuksemme ovat olleet ryhmätyötä, jolloin tutkijoiden erilaiset intressit on pitänyt sovittaa yhteen. Vaikka olen ylpeä kaikista näissä hankkeissa tuottamistamme julkaisuista, minua on pikkuisen hiertänyt kirjoitustemme normatiivisuus.¹⁰⁹⁸ Sinällään pidän arvokkaana, että tutkimus suhtautuu kohteeseensa kriittisesti ja pyrkii vaikuttamaan yhteiskuntaan. En kuitenkaan ole sinut sen kanssa, että normatiivinen journalismitutkimus korostaa nykytilanteen synkkiä puolia ja ikään kuin haikailee journalismiin takaisin korkean modernin eetosta ja kypsää professiovaihetta. Katson, että myös me journalismin tutkijat olemme paikoitellen syyllistyneet nostalgiaan, voivotteluun ja sormenheristelyyn.

Kun avautui tilaisuus jatkaa katastrofijournalismin tutkimista itsenäisesti väitöskirjahankkeessa, hain uudenlaista orientaatiota. Suuntasin katseeni menneisyyteen ja vertailin järjestelmällisesti sitä, millaista journalismia eri aikoina sattuneista katastrofeista oli tehty ja miten journalistit olivat arvioineet tekemiään. En tyytynyt erityisen ilmiön muutosten kuvailemiseen, vaan loin yhteyksiä katastrofijournalismin ja yleisten journalismia ja suomalaista yhteiskuntaa koskevien muutosten välille. Katastrofien uutisoinnista alkanut tutkimusmatka laajeni käsittelemään muun muassa sitä, mitä tutkijat tarkoittivat puhuessaan journalismin kriisistä, millaista liikehdintää journalistien ammattietoksissa ilmeni ja miten journalistiprofession tukirakenteet olivat muuttuneet. Tutkimuksen suurimmaksi haasteeksi koin langanpäiden yhdistämisen: yleisessä muutoksessa havaitun liittämisen erityiseen ja päinvastoin.

Vaikka journalistien ja journalismista kiinnostuneiden huomio on nykyisin kallistunut tulevaisuuden ennakkointiin ja epävarmuuksilla spekulointiin, pidän tärkeänä muistuttaa menneisyyden ymmärtämisen tärkeydestä. Ajattelen näet niin, että oman työn näkeminen osana pitkää jatkumoa ja osana laajempaa kontekstia edesauttaa journalisteja sietämään paremmin nykyhetken epävarmuutta ja näkemään aiempaa kirkkaammin tulevaisuuden uhat ja mahdollisuudet. Asiantuntijatyötä tekeviä – myös journalisteja – on viime vuosina kehoitettu siirtymään refleктоivaan ammattikäytäntöön eli oppimaan omista kokemuk-

---

1098 Ks. esim. Koljonen & Kunelius 2005; Raittila ym. 2008; 2009.

sistaan ja kyseenalaistamaan omia käytäntöjään ja uskomuksiaan. Refleктоivan ammattikäytännön kolmanneksi osaksi liitän historiatietoisuuden. Horisontti omien kokemusten ja uskomusten tarkasteluun avartuu, kun refleктоiva journalisti tuntee ammattinsa historian ja ymmärtää sen yhteiskunnallisessa asemassa tapahtuneet muutokset.

Meillä tutkijoilla – niin halutessamme – voi olla keskeinen rooli journalismin historiaa ja muutosta koskevan tiedon tuottajina ja levittäjinä. Innostava ajatus saattaa toisinaan haihtua ja korvautua jopa uskonpuutteella, kun norsunluun-tornissa syynää vuositolkulla kellastuneita sanomalehtiä. Onko tässä sittenkään mitään järkeä? Voiko joku muukin olla tästä kiinnostunut? Hetkellisen heikkouden jälkeen usko palautuu: Journalismin tutkimuksessa on aina järkeä, kun tavoitteena on profession itseymmärryksen koetteleminen ja vahvistaminen. Ja nyt jos koskaan journalistit kaipaavat tutkijalta vastauksia, mistä professio on tulossa, mihin se on menossa.

Lähdeluettelo

- AAMULEHTI (1961). Koivulahden lento-onnettomuus journalistisena tapahtumana. Toimituksen sisäinen muistio.
- AAMULEHTI 24.11.2007 (2007). Nuoret antavat medialle puhtaat paperit: Kaksi kolmasosaa suomalaisista pitää tiedotusvälineiden ampumisuuhtoisointia asiallisena, A1.
- AAMULEHTI 31.7.2011 (2011). Pyytämättä tullut mediakohu saa päätoimittajankin hämilleen. <<http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/119468935550/artikkeli/pyytamatta+tullut+mediakohu+saa+paatoimittajankin+hämilleen.html>>, käyty 28.6.2013.
- AASIAN LUONNON... (2005). Aasian luonnonkatastrofi 26.12.2004. Tutkintaselostus A2/2004 Y. Helsinki: Onnettomuustutkintakeskus. <<http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/aasia/tutkintaselostus/fi.pdf>>, käyty 28.6.2013.
- AHMAVAARA, YRJÖ (1969). Informaatio: Tutkimus tiedotuksen logiikasta. Helsinki: Weilin+Göös.
- AHMAVAARA, YRJÖ (1975). Informaatio: Informatiivisen joukkotiedotuksen loogiset perusteet. Kolmas painos. Helsinki: Weilin+Göös.
- AHVA, LAURA (2003). Kohti keskustelemaa journalismia: Kansalaisjournalismin kokeilua, kritiikkiä ja arviointia. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- AHVA, LAURA (2010). Making news with citizens: Public journalism and professional reflexivity in Finnish newspapers. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- AIKAKAUSLEHTIEN... (2013). Aikakauslehtien Päätoimittajat ry. <<http://apyfame.fi/>>, käyty 28.6.2013.
- AIRAKSINEN, TIMO & FRIMAN, MERVİ (2008). Asiantuntija-ammattien etiikka. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- ALA-FOSSI, MARKO (2006). Kotiseutuasemista formaattiradioketjuihin. Teoksessa Tuomo Sauri & Raili Kohvakka (toim.) Joukkoviestimet 2006. Helsinki: Tilastokeskus, 21–42.

- ALASUUTARI, PERTTI (1996). *Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994*. Tampere: Vastapaino.
- ALASUUTARI, PERTTI (2001 [1995]). *Laadullinen tutkimus*. Kolmas painos. Tampere: Vastapaino.
- ALASUUTARI, PERTTI (2006). *Suunnittelualoudesta kilpailutalouteen: Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen?* Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 43–64.
- ALASUUTARI, PERTTI & RUUSKA, PETRI (1999). *Post-Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- ALDRIDGE, MERYL & EVETTS, JULIA (2003). Rethinking the concept of professionalism: The case of journalism. *The British Journal of Sociology* 54: 4, 547–564.
- ALLARDT, ERIK (2002). Tiedeyhteisö ja vallankäyttö. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 299–315.
- ALTHEIDE, DAVID (2002). *Creating fear: News and construction of a crisis*. New York: Aldine de Gruyter.
- ALTHEIDE, DAVID L. (2009). The Columbine shootings and the discourse of fear. *American Behavioral Scientists* 52: 10, 1354–1370.
- AMPUJA, MARKO (1997). Statisteja, symboli-ihmisiä ja selviytyjiä: Kansalaisen roolit tv-uutisissa. *Tiedotustutkimus* 20: 4, 37–47.
- ANDERSON, JAMES A. & BAYM, GEOFFREY (2004). Philosophies and philosophic issues in communication, 1995–2004. *Journal of Communication* 54: 4, 589–615.
- APUNEN, MATTI (2002). *Viesti Brian Sweeneyltä: Journalismikritiikki ja syyskuun 11. päivän opetukset*. *Tiedotustutkimus* 25: 1 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2002*, 49–54.
- AROLAINEN, TEUVO (1991). *Sanoma Oy:n toimittajakoulu: ”Okkosen Opisto” suomalaisten toimittajien kouluttajana*. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- AROLAINEN, TEUVO (2002). *Journalismikritiikkiä käräjillä*. *Tiedotustutkimus* 25: 1 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2002*, 125–140.
- ARPONEN, ANTTI (1991). *Amatööreistä ammattilaisiksi: Urheilutoimittajain Liitto 1931–1991*. Lappeenranta: Urheilutoimittajain Liitto.
- ARPONEN, ANTTI (2009). *Helsinkiläisten kerhosta kehittynyt ammattilaisten liitto: Urheilutoimittajilla yhteistä toimintaa vuodesta 1931*. <<http://www.urheilutoimittajat.fi/index.php?bW9kPWNvbnRlbnQmYWNoPXZpZ>

- XdhY29udGVudGloZWomcGFnZV9pZDozMTAmY2hly2s9NGY4OWVjOWRlMWI2MGUzYTZlMjE3N2ExMjg3NzFkYmQ=>, käyty 28.6.2013.
- ASETUS KORKEAKOULUTUTKINNOISTA... (1998). Asetus korkeakoulututkinnoista vastaamaan nykytilaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 18.6.1998. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/1998/6/asetus_korkeakoulututkinnoista_vastaamaan_nykytilaa?lang=fi>, käyty 28.6.2013.
- AULA, MARIA KAISA (1991). Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa: Tutkimus Yleisradion politiikan toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla. Helsinki: Yleisradio.
- AULA, PEKKA & JUHOLIN, ELISA (2008). Viestinnän professori, toimittaja, kansanedustaja: Osmo A. Wiio 80 vuotta juhlaseminaari 7. helmikuuta 2008. <<http://blogs.helsinki.fi/wiio-80/>>, käyty 28.6.2013.
- AUTO- JA LIKENNETOIMITTAJAT (2013). Auto- ja liikennetoimittajat ry. <<http://www.angelfire.com/pro/auli/>>, käyty 28.6.2013.
- BACKHOLM, KLAS (2008). Kuka pitäisi huolta toimittajasta? Tiedotustutkimus 31: 2 / Journalismikritiikin vuosikirja 2008, 26–30.
- BACKHOLM, KLAS (2012). Work-related crisis exposure: Psychological trauma and PTSD in news journalists. Kehityopsykologian väitöskirja. Vasa: Åbo Akademi University.
- BACKHOLM, KLAS; MORITZ, MARGUERITE & BJÖRKQVIST, KAJ (2012). U.S. and Finnish journalists: A comparative study of roles, responsibilities, and emotional reactions to school shootings. Teoksessa Glen Muschert & Johanna Sumiala (toim.) School shootings: Mediatized violence in a global age. Bingley: Emerald Publishing, 141–160.
- BECK, ULRICH (1992). Risk society: Towards new modernity. London: Sage.
- BENNETT, W. LANCE & SERRIN, WILLIAM (2005). The Watchdog role. Teoksessa Geneva Overholser & Kathleen Hall Jamieson (toim.) The press. New York: Oxford University Press, 169–188.
- BENSON, RODNEY (2008). Journalism: Normative theories. Teoksessa Wolfgang Donsbach (toim.) The international encyclopedia of communication. Blackwell Publishing. Blackwell Reference Online. <http://www.communicationencyclopedia.com/subscriber/tocnode?id=g9781405131995_chunk_g978140513199515_ss7-1>, käyty 28.6.2013.
- BERKOWITZ, DAN (1997[1992]). Non-routine news and newswork: Exploring a what-a-story. Teoksessa Dan Berkowitz (toim.) Social meaning of news. Thousand Oaks: Sage, 362–375.
- BERKOWITZ, DAN (2000). Doing double duty: Paradigm repair and the Princess Diana what-a-story. Journalism 1: 2, 125–143.

- BERRINGTON, EILEEN & JEMPHREY, ANN (2003). Pressures on the press: Reflections on reporting tragedy. *Journalism* 4: 2, 225–248.
- BJØRNSEN GUN; HOVDEN, JAN FREDRIK & OTTOSEN, RUNE (2009). The Norwegian journalism education landscape. Teoksessa Georgios Terzis (toim.) *European journalism education*. Bristol: Intellect, 179–190.
- BLIX, ARNE & BECH-KARLSEN, JO (1990). Hva har vi der å gjør? Metoder og etikk i katasrofe- og ulykkesjournalistikk. Larvik: Institutt for journalistikk.
- BOIN, ARJEN (2005). From crisis to disaster: An integrative perspective. Teoksessa Ronald W. Perry & Enrico L. Quarantelli (toim.) *What is disaster? New answers to old questions*. Philadelphia: Xlibris, 153–172.
- BORG, SAMI (2012). Johdanto. Teoksessa Sami Borg (toim.) *Muutosvaalit 2011. Selvityksiä ja ohjeita 16/2012*. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/162012muutosvaalit2011/Files/OMSO_16_2012_Muutosvaalit_2011_352_s.pdf>, käyty 28.6.2013.
- BOUD, DAVID; KEOGH, ROSEMARY & WALKER, DAVID (1985). Promoting reflection in learning: A model. Teoksessa David Boud, Rosemary Keogh & David Walker (toim.) *Reflection: Turning experience into learning*. Abingdon: Routledge, 18–40.
- BOXBERG, KATJA & HEIKKA, TANELI (2009). *Lumedemokratia: Kun konsensus vei rahan ja vallan suomalaisilta*. Helsinki: WSOY.
- BRAYNE, MARK (2009). Trauma ja journalisti: Opas journalisteille, päätoimittajille ja esimiehille. Dart Center for journalism and trauma. <<http://dartcenter.org/content/trauma-ja-journalismi-4>>, käyty 28.6.2013.
- BRUHN JENSEN, KLAUS (2002). The qualitative research process. Teoksessa Klaus Bruhn Jensen (toim.) *A handbook of media and communication research: Qualitative and quantitative methodologies*. London: Routledge.
- BRUUN, LARS (1970). *Tiedonvälittäjän laintieto*. 1. painos. Helsinki: WSOY.
- BRUUN, LARS (1972). *Tiedonvälittäjän laintieto*. 2. painos. Helsinki: WSOY.
- BRUUN, LARS (1977). *Tiedonvälittäjän laintieto*. Helsinki: WSOY.
- BRUUN, LARS (1979). The history of written codes of ethics: A chronology of events. Teoksessa Lars Bruun (toim.) *Professional codes in journalism*. Prague: International Organization of Journalists, 17–25.
- BRUUN, LARS (1982). *Vastine ja oikaisu viestimissä*. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.
- BRUUN, LARS (1984). *Informationens lagar och normer*. Helsinki: Suomen lakimiesliitto.
- BRUUN, LARS; KEROSUO, LAURI; STRANDEN, PAUL & VUORTAMA, TIMO (1981). *Viestinnän lait ja säännöt*. 1. painos. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.
- BRUUN, LARS; KEROSUO, LAURI; STRANDEN, PAUL & VUORTAMA, TIMO (1984). *Viestinnän lait ja säännöt*. 2. painos. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.

- BRUUN, MIKKO; KOSKIMIES, ILKKA & TERVONEN, ILKKA (1986). *Uutisoppikirja*. Helsinki: Tammi.
- BÖCKLER, NILS; SEEGER, THORSTEN & SITZER, PETER (2012). Media dynamics in school shootings: A socialization theory perspective. Teoksessa Glen Mutschert & Johanna Sumiala (toim.) *School shootings: Mediatized violence in a global age*. Bingley: Emerald Publishing, 25–46.
- CAREY, JAMES W. (1969). *The communications revolution and the professional communicator*. Keele: University of Keele.
- CAREY, JAMES W. (1989 [1975]). A cultural approach to communication. Teoksessa James W. Carey, *Communication as Culture*. Boston: Unwin Hyman, 13–36.
- CARPENTIER, NICO (2005). Identity, contingency and rigidity: The (counter-) hegemonic constructions of the identity of the media professional. *Journalism* 6: 2, 199–219.
- CHARON, JEAN-MARIE (2003). Journalist training in France. Teoksessa Romy Fröhlich & Christina Holtz-Bacha (toim.) *Journalism education in Europe and North America: An international comparison*. Cresskill: Hampton Press, 139–167.
- CHRISTIANS, CLIFFORD (1989). Self-regulation: A critical role for codes of ethics. Teoksessa Everette E. Dennis, Donald M. Gillmor & Theodore L. Glasser (toim.) *Media freedom and accountability*. Westport: Greenwood Press, 35–53.
- CHRISTIANS, CLIFFORD G; GLASSER, THEODERE L; MCQUAIL, DENNIS; NORDENSTRENG, KAARLE & WHITE, ROBERT A. (2009). *Normative theories of the media: Journalism in democratic societies*. Urbana: University of Illinois Press.
- COLEMAN, LES (2006). Frequency of man-made disasters in the 20th century. *Journal of Contingencies and Crisis Management* 14: 1, 3–11.
- COMET... (2013). COMET – Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus. <<http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/index.html>>, käyty 28.6.2013.
- CONSALVO, MIA (2003). The monsters next door: Media constructions of boys and masculinity. *Feminist Media Studies* 3: 1, 27–45.
- COSTERA MEIJER, IRENE (2001). The public quality of popular journalism: Developing a normative framework. *Journalism Studies* 2: 2, 189–205.
- COTTLE, SIMON (2006). Mediatized rituals: Beyond manufacturing consent. *Media, Culture & Society* 28: 3, 411–432.
- COULDRY, NICK (2003). *Media rituals: A critical approach*. London: Routledge.
- CRC:N... (2013). CRC:n esittely. <<http://www.helsinki.fi/crc/esittely/index.html>>, käyty 28.6.2013.

- DAHLGREN, PETER & SPARKS, COLIN (1992). *Journalism and popular culture*. London: Sage.
- DANIELS, GEORGE L. (2006). The role of Native American print and online media in the 'era of big stories': A comparative case study of Native American outlets' coverage of the Red Lake shootings. *Journalism* 7: 3, 321–342.
- DAVIES, NICK (2008). *Flat earth news: An award-winning reporter exposes falsehood, distortion and propaganda in the global media*. London: Chatto & Windus.
- DEFOSTER, RUTH (2010). American gun culture, school shootings, and a "frontier mentality": An ideological analysis of British editorial pages in the decade after Columbine. *Communication, Culture & Critique* 3: 4, 466–484.
- DEUZE, MARK (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism* 6: 4, 442–464.
- DEUZE, MARK (2006a). Liquid journalism. *Political Communication Report* 16: 1. <http://frank.mtsu.edu/~pcr/1601_2005_winter/roundtable_Deuze.htm>, käyty 14.11.2011.
- DEUZE, MARK (2006b). Global journalism education: A conceptual approach. *Journalism Studies* 7: 1, 19–34.
- DEUZE, MARK (2007). *Media Work*. Cambridge: Polity Press.
- DEWEY, JOHN (1960 [1933]). *How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process*. Toim. Toinen painos. Lexington: D.C. Heath and Company.
- DIAKIN VIESTINNÄN... (2010). Diakin viestinnän koulutuksen siirtyminen Turun ammattikorkeakouluun varmistui. <<http://www.turkuamk.fi/public/default.aspx?contentid=186326&nodeid=7563>>, käyty 28.6.2013.
- DJERF-PIERRE, MONIKA & WEIBULL, LENNART (2008). From public educator to interpreting ombudsman: Regimes of political journalism in Swedish public service broadcasting 1925–2005. Teoksessa Jesper Strömbäck, Mark Ørsten & Toril Aalberg (toim.) *Communicating politics: Political communication in the Nordic countries*. Gothenburg: Nordicom, 195–214.
- DONSBACH, WOLFGANG (2010). Journalists and their professional identities. Teoksessa Stuart Allan (toim.) *Routledge companion to news and journalism*. Abingdon: Routledge, 38–48.
- DOOLEY, DAVID (1984). *Social research methods*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- DUNCAN, SALLYANNE & NEWTON, JACKIE (2010). How do you feel? Preparing novice reporters for the death knock. *Journalism Practice* 4: 4, 439–453.
- DUWE, GRANT (2000). Body-count journalism: The presentation of mass murder in the news media. *Homicide Studies* 4: 4, 364–399.

- DYREGROV, ATLE (1994). Katastrofipsykologian perusteet. Tampere: Vastapaino.
- ECO, UMBERTO (1990). Oppineisuuden osoittaminen: Eli miten tutkielma tehdään. Tampere: Vastapaino.
- EIDE, MARTIN & KNIGHT, GRAHAM (1999). Public-private service: Service journalism and the problems of everyday life. *European Journal of Communication* 14: 4, 525–547.
- EKECRANTZ, JAN (1994). Journalismi viestintänä: Kolme ajankuvaa. *Tiedotus-tutkimus* 17: 4, 4–23.
- EKECRANTZ, JAN (2001). Postmodern times? A comparative study of temporal constuctions. Esitelmä Reykjavikissa elokuussa 2001 (Nordic Conference on Media and Communication Research). <<http://www.nordicom.gu.se/mr/iceland/papers/ten/JEkecrantz.rtf>>, käyty 28.6.2013.
- EKECRANTZ, JAN & OLSSON, TOM (1994). *Det redigerade samhället: Om journalistikens, beskrivningmaktens och det informerade förnuftets historia*. Stockholm: Carlssons.
- EKSTRÖM, MATS (2002). Epistemologies of TV journalism: A theoretical framework. *Journalism* 3: 3, 259–282.
- ENGLUND, LISELOTTE (2008). *Katastrofens öga: En studie av journalisters arbete på olycksplats*. Gothenburg: JMG, Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- ENNELIN, ESA (2003). Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus 1986. Teoksessa Tuomas Forsberg, Christer Pursiainen, Raimo Lintonen & Pekka Visuri (toim.) *Suomi ja kriisit: Vaaran vuosista terrori-iskuihin*. Helsinki: Gaudeamus, 207–220.
- ERÄSAARI, RISTO (2002). Avoimen asiantuntijuuden analytiikka. Teoksessa Ilkka Pirttilä & Susan Eriksson (toim.) *Asiantuntijoiden areenat*. Jyväskylä: SoPhi, Jyväskylän yliopisto, 21–38.
- ESKOLA, JARI & SUORANTA, JUHA (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- ETIKETTISÄÄNNÖT... (1957). Etikettisäännöt Suomen sanomalehtimiehille. <http://www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/etikettisaannot-suomen-sanomalehtimiehille-1957/>, käyty 28.6.2013.
- ETTEMA, JAMES S. & GLASSER, THEODORE L. (1998). *Custodians of conscience: Investigative journalism and public virtue*. New York: Columbia University Press.
- FINJO... (2013). *Finjo – Innovaatiojournalismin Seura ry*. In English. <<http://finjo.fi/blog/in-english/>>, käyty 28.6.2013.
- FORSBERG, TUOMAS & PURSIAINEN, CHRISTER (2003). *Suomalainen kriisipäätöksenteko*. Teoksessa Tuomas Forsberg, Christer Pursiainen, Raimo Linto-

- nen & Pekka Visuri (toim.) *Suomi ja kriisit: Vaaran vuosista terrori-iskuihin*. Helsinki: Gaudeamus, 9–27.
- FRANK, RUSSELL (2003). 'These crowded circumstances': When pack journalists bash pack journalism. *Journalism* 4: 4, 441–458.
- FRANKLIN, BOB (1997). *Newszak and newsmidia*. London: Arnold.
- FREIDSON, ELLIOT (2001). *Professionalism: The third logic*. Chicago: The University of Chicago Press.
- FRID, EVA-LOTTA (2000). Olyckrapportering i pressen 1925, '55 och '95. Teoksessa Karin Becker, Jan Ekecrantz & Tom Olsson (toim.) *Picturing politics: Visual and textual formatitions of modernity in the Swedish press*. Stockholm: JMK, Stocholms Universitet, 174–195.
- FRYMER, BENJAMIN (2009). The media spectacle of Columbine: Alienated youth as an object of fear. *American Behavioral Scientists* 52: 10, 1387–1404.
- FRÖHLICH, ROMY & HOLTZ-BACHA, CHRISTINA (2003). Journalism education in Germany: A wide range of different ways. Teoksessa Romy Fröhlich & Christina Holtz-Bacha (toim.) *Journalism education in Europe and North America: An international comparison*. Cresskill: Hampton Press, 187–205.
- FUREDI, FRANK (1998). *Culture of fear: Risk-taking and the morality of low expectation*. London: Cassell.
- FUREDI, FRANK (2005). *Politics of fear*. London: Continuum.
- GALTUNG, JOHAN & RUGE, MARI HOLMBOE (1965). The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crisis in four Norwegian newspapers. *Journal of Peace Research* 2: 1, 64–91.
- GANS, HERBERT J. (1980). *Deciding what's news: A study of CBS evening news, NBC nightly news, Newsweek, and Time*. London: Constable.
- GHERSETTI, MARINA & WEIBULL, LENNART (2009). The Swedish journalism education landscape. Teoksessa Georgios Terzis (toim.) *European journalism education*. Bristol: Intellect, 191–206.
- GIDDENS, ANTHONY (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- GILLMOR, DAN (2004). *We the media: Grassroots journalism by the people, for the people*. Sebastopol: O'Reilly Media.
- GLASSER, THEODORE L. & GUNTHER, MARK (2005). The legacy of autonomy in American press. Teoksessa Geneva Overholser & Kathleen Hall Jamieson (toim.) *The press*. New York: Oxford University Press, 384–399.
- GRAVENGAARD, GITTE & RIMESTAD, LENE (2011). Elimination of ideas and professional socialisation. *Journalism Practice* 6: 4, 465–481.

- HAAPASALO, JUKKA; HELLMAN, HEIKKI; KULMANEN, JUHA; PIETILÄ, KAUKO & SAARIKOSKI, JYRKI (1981). Hetken kuluttua: uutiset! *Tiedotustutkimus* 4: 4, 3–21.
- HAATAJA, LAURI; PIETILÄ, JYRKI & PIETILÄINEN, TUOMO (1996). *Demokratinen journalisti: Suuri suomalainen sillanrakennus maailman mahtavimassa toimittajajärjestössä*. Helsinki: WSOY.
- HAKALA, SALLI (2009). *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa: Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä*. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- HAKALA, SALLI (2012). The mediatized victim: School shootings as a distant suffering. Teoksessa Glen Muschert & Johanna Sumiala (toim.) *School shootings: Mediatized violence in a global age*. Bingley: Emerald Publishing, 255–278.
- HAKALA, SALLI & SUMIALA, JOHANNA (2009). Media tekee koulusurmaajasta kuolemattoman. Teoksessa Tommi Hoikkala & Leena Suurpää (toim.) *Kauhajoen jälkipaini: Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf>>, käyty 28.6.2013.
- HALL, STUART; CRITCHER, CHAS; JEFFERSON, TONY; CLARKE, JOHN & ROBERTS, BRIAN (1978). *Policing the crisis: Mugging, the state, and law and order*. London: MacMillan.
- HALLIN, DANIEL C. (1992). The passing of the “high modernism” of American journalism. *Journal of Communication* 42: 3, 14–25.
- HALLIN, DANIEL C. (2006). The passing of the ”high modernism” of American journalism revisited. *Political Communication Report* 16: 1. <http://www.unr.edu/organizations/pcr/1601_2005_winter/commentary_hallin.htm>, käyty 5.6.2009.
- HALLIN, DANIEL C. & MANCINI, PAOLO (2004). *Comparing media systems: Three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HANITZSCH, THOMAS (2007). Deconstructing journalism culture: Toward a universal theory. *Communication Theory* 17: 4, 367–385.
- HANITZSCH, THOMAS YM. (2010). Modeling perceived influences on journalism: Evidence from a cross-national survey of journalists. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 87: 1, 5–22.
- HANITZSCH, THOMAS YM. (2011). Mapping journalism cultures across the nations. *Journalism Studies* 12: 3, 273–293.
- HANITZSCH, THOMAS & MELLADO, CLAUDIA (2011). What shapes the news around the world? How journalists in eighteen countries perceive influences on their work. *The International Journal of Press/Politics* 16: 3, 404–426.

- HANNULA, Eevi (2011). Uhrihaastatteluista poliitikkojen kovisteluun: Tutkimus Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien tv- uutisoinnin kerrontatavoista. Vies-tinnän pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- HANUSCH, FOLKER (2010). Representing death in the news: Journalism, media and mortality. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- HARAVUORI, HENNA; SUOMALAINEN, LAURA; TURUNEN, TUIJA; HELIN, JANNE; BERG, NOORA; MURTONEN, KALLE; KAJAK, KRISTI; KIVIRUUSU, OLLI & MARTTUNEN, MAURI (2009). Kauhajoen ampumissurmille altistuneiden oppilaiden selviytyminen, tuki ja hoito: Kahden vuoden prospektiivisen seurantatutkimuksen väliraportti. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/6dc51eec-081d-4c05-848c-11a7f41e8c4c>>, käyty 28.6.2013.
- HARJU, AULI (2002). Journalistisen työn sääntely ja ammattietiikka. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.
- HARTLEY, JOHN (1996). Popular reality: Journalism, modernity, popular culture. London: Arnold.
- HEIKKILÄ, HEIKKI (2001). Ohut ja vankka journalismi: Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- HEIKKILÄ, HEIKKI & KUNELIUS, RISTO (2000). Julkisuuskoet: Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämiskeskus.
- HEIKKILÄ, HEIKKI; AHVA, LAURA; SILJAMÄKI, JAANA & VALTONEN, SANNA (2012). Kelluva kiinnostavuus: Journalismin merkitys ihmisten sosiaalisissa verkoissa. Tampere: Vastapaino.
- HEIKKILÄ, HEIKKI; LANDOR, PÄR & TYÖRYHMÄ (2002). Journalismi automaatiohjauksessa. Tiedotustutkimus 25: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2002, 8–18.
- HEIKKILÄ, MARKKU (1998). Poliitiikan ja journalismin konsensus. Teoksessa Anu Kantola & Tuomo Mörä (toim.) Journalismia! Journalismia? Helsinki: WSOY, 67–82.
- HEINONEN, ARI (1995). Vahtikoiran omatunto: Journalismin itsesääntely ja toimittajat. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- HEINONEN, ARI (1997). Sanomalehdistö ja internet: Toiveita, huolia, epätietoisuutta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- HEINONEN, ARI (1998). The Finnish journalist: Watchdog with a conscience. Teoksessa David H. Weaver (toim.) The global journalist: News people around the world, Cresskill: Hampton Press, 161–190.
- HEINONEN, ARI (2008). Yleisön sanansijat sanomalehdissä. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.

- HEISKALA, RISTO (2006). Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 14–42.
- HELLE, MERJA (2002). Journalistisen työn tutkimus: Musta aukko tiedotustutkimuksessa. *Tiedotustutkimus* 25: 4, 81–94.
- HELLE, MERJA (2009). Journalistisen työn muutos. Teoksessa Esa Väliaverronen (toim.) Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 91–111.
- HELLE, MERJA (2010). Toimitustyö muutoksessa: Toiminnan teoria ja media-konseptin käsite tutkimuksen ja kehittämisen kehyksenä. *Acta Universitatis Tamperensis* 1578 / Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- HELLENBERG, TIMO; TALVITIE, HEIKKI; VISURI, PEKKA & VOLANEN, RISTO (2011) *Myrskyn silmässä: Suomi ja uudet kriisit*. Jyväskylä: WSOY.
- HELLMAN, HEIKKI (2011). Puheviestintä voitti. <<http://cmtblogi.uta.fi/2011/04/12/puheviestinta-voitti/>>, käyty 28.6.2013.
- HELLMAN, HEIKKI (2012). Koko illan ilo? Kolmoskanava ja television kaupallistuminen Suomessa. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- HELSINGIN SANOMAT 9.11.2009 (2009). Tutkija: Median muutos on ajanut ohi Journalistin ohjeista. <<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Tutkija+Median+muutos+on+ajanut+ohi+Journalistin+ohjeista/1135250617984>>, käyty 28.6.2013.
- HELSINGIN SANOMAT 14.1.2010 (2010). Kaarina Hazard herätti Halme-fanit henkiin. <<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/1135252142528>>, käyty 28.6.2013.
- HEMÁNUS, PERTTI (1966). Helsingin sanomalehtien rikosaineisto: Tutkimus rikosaineiston funktionaalisesti merkitsevästä piirteistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä. *Acta Universitatis Tamperensis* 6 / Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- HEMÁNUS, PERTTI (1983). Journalistinen vapaus. Helsinki: Gaudeamus.
- HEMÁNUS, PERTTI (1985). Eino Suova ja hänen aikansa. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 81–90.
- HEMÁNUS, PERTTI (1989). Viestinnän ja joukkotiedotuksen perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 1. Helsinki: Yliopistopaino.
- HEMÁNUS, PERTTI (1990). Journalistiikan perusteet: Johdatus tiedotusoppiin 2. Helsinki: Yliopistopaino.
- HEMÁNUS, PERTTI (2002). Väärä vakaumus. Jyväskylä: Atena.
- HEMÁNUS, PERTTI & PIETILÄ, KAUKO (1982). Seitsemän erää journalismista. Tampere: Vastapaino.

- HEMÁNUS, PERTTI & TERVONEN, ILKKA (1980). *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki: Otava.
- HEMÁNUS, PERTTI & TERVONEN, ILKKA (1986). *Totuuksista utopioihin*. Helsinki: Otava.
- HENTILÄ, SEPPO (2004). *Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917–1944*. Teoksessa Osmo Jussila, Seppo Hentilä & Jukka Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809–2003*. Helsinki: WSOY, 97–206.
- HERKMAN, JUHA (2005a). *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto: Median markkinoituminen ja televisioituminen*. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Vastapaino.
- HERKMAN, JUHA (2005b). *Journalistit sisällöntuotannon haudalla*. *Tiedotustutkimus* 28: 1 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2005*, 176–180.
- HERKMAN, JUHA (2009a). *Journalismi markkinoilla: Konserni- ja mediajournalismia*. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 32–49.
- HERKMAN, JUHA (2009b). *The structural transformation of the democratic-corporatist model: The case of Finland*. *Javnost / The Public* 16: 4, 73–90.
- HERKMAN, JUHA (2010). *Kenen joukoissa seisot? Poliitiikasta taloudelliseen sääntelyyn*. Teoksessa Krista Kinnunen & Kari Väisänen (toim.) *Laatua journalismiin! Uutisjournalismi laatukokeessa*. Helsinki: TAT-ryhmä, 20–23.
- HERKMAN, JUHA & VÄHÄMAA, MIIKA (2007). *Viestintätutkimuksen nykytila Suomessa*. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- HJETAMIES, HEIKKI (1999). *Lindin Arvi*. Helsinki: Otava.
- HIGHT, JOE & SMYTH, FRANK (2003). *Tragedies & journalists: A guide for more effective coverage*. Seattle: Dart Center for Journalism & Trauma.
- HIMANEN, HANNU (1985). *Oppituolin historiasta*. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 21–41.
- HINDMAN, ELIZABETH B. (2005). *Jayson Blair, the New York Times, and paradigm repair*. *Journal of Communication* 55: 2, 225–241.
- HIRSJÄRVI, SINIKKA & HURME, HELENA (2011). *Tutkimushaastattelu: Teema-haastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- HIRVONEN, SALAMA (1985). *Harjoitusmestarina ja lehtorin viran hoitajana 1950-luvulla*. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 91–97.
- HISTOIRE DE L'ESJ PARIS (2013). *L'ESJ Paris, plus d'un siècle d'existence*. Pariisi: L'ESJ Paris. <<http://www.esj-paris.com/Site/8-histoire-de-l-esj-paris.html>>, käyty 28.6.2013.

- HONKA-KUKKURAINEN, NIINA (2006). Katastrofiuutisoinnin etiikka: Kaakkois-Aasian hyökyaaltokatastrofin uhrijournalismi MTV3:n ja Yleisradion uutisissa. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- HONKASAARI, TERTTU (2013). Haaga-Helien historia: Ammattikorkeakoulutuksen alkuvuodet Haaga Instituutin ja Helsingin liiketalouden ammattikorkeakouluissa. <<http://amk20.haaga-helia.fi/haaga-helian-historia>>, käyty 28.6.2013.
- HONKONEN, JUHA & LANKINEN, JUSSI (2012). Huonoja uutisia: Näin mediatalot pilaavat journalismin. Helsinki: Into.
- HUHTALA, HANNELE & HAKALA, SALLI (2007). Kriisi ja viestintä: Yhteiskunnallisten kriisien johtaminen julkisuudessa. Helsinki: Gaudeamus.
- HUHTALA, HANNELE; HAKALA, SALLI; LAAKSO, AINO & FALCK, ANNETTE (2005). Tiedonkulku ja viestintä Aasian hyökyaaltokatastrofissa. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- HUJANEN, ERKKI (2007). Lukijakunnan rajamailla: Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa. *Jyväskylä studies in humanities* 68 / Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- HUJANEN, JAANA (2002). Kansalaisnäkökulma ja pienten rutiinien valta. *Tiedotustutkimus* 25: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2002, 177–179.
- HUJANEN, JAANA (2004). Tiedonvälityksen murroksilla: Journalismineuvotteluja risc-toimituksessa. *Tiedotustutkimus*: 27: 4–5, 38–55.
- HUJANEN, JAANA (2006). Yleisön palvelu markkinaehtoistuvan median journalistien itseymmärryksessä. *Tiedotustutkimus* 29: 2, 30–43.
- HUJANEN, JAANA (2007). Kadonneen aarteen metsästäjät: Tutkija ja toimittajat yhdessä hyvän journalismin jäljillä. *Tiedotustutkimus* 30: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2007, 165–173.
- HUJANEN, JAANA (2009). Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.
- HUJANEN, JAANA (2011). ”Johtosuhteet on tehty hirveen selkeeks”: Toimituksellisen johtamisen ja autonomian liikkeitä. *Media & Viestintä* 34: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2011, 22–30.
- HUJANEN, TAISTO (1993). Ajankohtaisen kakkosen henki pihisee. *Tiedotustutkimus* 16: 2, 59–74.
- HUJANEN, TAISTO & MORING, TOM (1994). Ääniradio. Teoksessa Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.) *Joukkoviestintä Suomessa*. Helsinki: Weilin+Göös, 101–116.
- HUOVILA, TAPANI (1995). Uutisvuorokausi: Tutkimus medioiden eroista. Helsinki: Inforviestintä.

- HUOVILA, TAPANI (1996). Toimittaja – vastuussa oleellisesta muutoksesta. Jyväskylä: Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.
- HUOVILA, TAPANI (1998). Digitaalisuus yhdistää välineominaisuuksia uutisessa. Teoksessa Touko Perko & Raimo Salokangas (toim.) Kymmenen kysymystä journalismista. Jyväskylä: Atena, 225–249.
- HUOVILA, TAPANI (2005). Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. Helsinki: WSOY.
- HÄMÄLÄINEN, UNTO (2002a). Onko tämä skuuppi? Poliitiikan toimittajan työtä 1950-luvulta nykypäivään. Helsinki: Poliitiikan toimittajat.
- HÄMÄLÄINEN, UNTO (2002b). Uutinen paljastui vasta 17 vuoden päästä. Teoksessa Unto Hämäläinen (toim.) Onko tämä skuuppi? Helsinki: Poliitiikan toimittajat, 11–60.
- HÄYHTIÖ, TAPIO & RINNE, JARMO (2007). Hard Rock Poliitiikka! Tiedotustutkimus 30: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2007, 132–138.
- HÖGMANDER, JUTTA (2005). Valokeilassa oman elämänsä asiantuntijat: Taviskainalo uutisjournalismin lajityyppinä. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma: Tampere: Tampereen yliopisto.
- HØYER, SVENNIK & LAUK, EPP (2003). The paradoxes of the journalistic profession: An historical perspective. *Nordicom Review* 24: 2, 3–17.
- IHANAINEN, ERKKI (2006). Harjoitustoimitusta kehittämässä. Luento 27.9.2006 Tampereen yliopistossa. <<http://www.uta.fi/laitokset/tiedotus/juhla/puheenvuoroja/ihanainen.html>>, käyty 28.6.2013.
- IKONEN, JANNE & MÄKILÄ, KIMMO (2011). Tästä nousi kohu! Miten jatkuvat kohut rapaattavat journalismia. *Media & Viestintä* 34: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2011, 186–195.
- ILTA-SANOMAT 11.12.2009 (2009). Ole Norrback: JSN suojelee tunareita. <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/ole-norrback-jsn-suojelee-tunareita/art-1288338719528.html>>, käyty 28.6.2013.
- JAAKKONEN, PASI (2007). Kriisipsykologi julkisuuden portinvartijana. Teoksessa Marko Hamilo (toim.) Älkää säätäkö päätänne – häiriö on todellisuudessa: Suomalaisen psykokulttuurin kritiikki. Helsinki: Ajatus, 139–153.
- JOUKKOVIESTITIMET... (2010). Joukkoviestimet 2009. Helsinki: Tilastokeskus.
- JOUKKOVIESTITINTÄTILASTO... (1993). Joukkoviestintätilasto 1993. Helsinki: Tilastokeskus.
- JOURNALISTI 17/1994 (1994). Turman opetukset. Helsinki: Journalistiliitto, 2.
- JOURNALISTI 17/1994 (1994). Eettinen kuvajournalisti. Helsinki: Journalistiliitto, 8.
- JOURNALISTI 17/1994 (1994). Toimittajakin saa näyttää tunteensa. Helsinki: Journalistiliitto, 10–11.

- JOURNALISTI 18/1994 (1994). Estonia mittasi ammattitaitoa. Helsinki: Journalistiliitto, 20.
- JOURNALISTI 19/1994 (1994). Kuvasin läpi kyynelten eli empatiaa, sympatiaa vaiko etiikka? Helsinki: Journalistiliitto, 9.
- JOURNALISTI 19/1994 (1994). Onko kuva dokumentti? Helsinki: Journalistiliitto, 16.
- JOURNALISTI 21–22/1994 (1994). Estonian turman raportoinnissa koeteltiin hyvien tapojen rajoja. Helsinki: Journalistiliitto, 11.
- JOURNALISTI 21–22/1994 (1994). Samassa veneessä. Helsinki: Journalistiliitto, 20.
- JOURNALISTI 21–22/1994 (1994). Heikki Saukkomaalle. Helsinki: Journalistiliitto, 20.
- JOURNALISTI 11/1996 (1996). Professori Kaarle Nordenstreng: IOJ-kirja ei ole tutkimus vaan ilmiselvä teloitus. Helsinki: Journalistiliitto, 9.
- JOURNALISTI 20/2009 (2009). Tervetuloa yrittämään! Helsinki: Journalistiliitto, 8–11.
- JOURNALISTI 8/2011 (2011). Yksipuolinen sopimus, Helsinki: Journalistiliitto, 6–7.
- JOURNALISTI 17/2011 (2011). Hyvät, pahat ja rumat. Helsinki: Journalistiliitto, 11–14.
- JOURNALISTI 19/2011 (2011). Tuli musta syksy. Helsinki: Journalistiliitto, 4–5.
- JOURNALISTILIITON... (2009). Journalistiliiton määräaikaikysely: Lehtiyri-tyksissä joka kuudes journalisti työskentelee epätyyppisessä työsuhteessa. <<http://www.tjat.fi/maaraaikaiset/2009/co423>>, käyty 10.12.2011.
- JOURNALISTINEN TYÖ... (1996). Journalistinen työ ja sen tekijät: Suomen Journalistiliiton 75-vuotisjuhlajulkaisu. Helsinki: Journalistiliitto.
- JOURNALISTIN OHJEET... (1992). Journalistin ohjeet 1992. <http://www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/journalistin-ohjeet-1992/>, käyty 28.6.2013.
- JOURNALISTIN OHJEET... (2005). Journalistin ohjeet 2005. <http://www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/journalistin-ohjeet-2005/>, käyty 28.6.2013.
- JSN VUOSIKIRJA (2008). Helsinki: Julkisen Sanan Neuvosto. <http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/jsn_vuosikirja2008.pdf>, käyty 28.6.2013.
- JULKUNEN, RAIJA (2008). Uuden työn paradoksit: Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Tampere: Vastapaino.
- JUNTUNEN, LAURA (2009). Journalistinen etiikka kriisissä: Kiireen ja kilpailun haasteet toimittajien ammatilliselle itsekurille. Media & Viestintä 32: 2, 31–47.
- JUNTUNEN, LAURA (2011). Leikkaa-liimaa-journalismia? Tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.

- JUNTUNEN, LAURA & VÄLIVERRONEN, ESA (2009). Intiimin politiikka ja skandaalin yhteiskunnallinen merkitys. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 262–284.
- JUURUS, KATI (2006). Orjaksi unelmatehtäseen. Ylen MOT-ohjelman käsikirjoitus, ohjelma esitetty 10.4.2006. <<http://yle.fi/mot/kjo60410/kasikirjoitus.htm>>, käyty 28.6.2013.
- JUURUS, KATI (2007). Haloo Guantanamo! Tiedotustutkimus 30: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2007, 113–121.
- JUUTILAINEN, VILLE & NORDENSTRENG, KALLE (2010). Perustiedot oppilaitoksista: Raportti toimittajakoulutuksen neuvottelukunnalle. Liitteenä kuvio tutkintojen rakenteista. <http://www.uta.fi/cmt/neuvottelukunta/arkisto/Perustiedot_oppilaitoksista.pdf>. <http://www.uta.fi/cmt/neuvottelukunta/arkisto/Kuvio_tutkintoten_rakenteista_prosentteina.pdf>, käyty 28.6.2013.
- JYRKIÄINEN, JYRKI (1991). Tutkimusraportin rakenne. Teoksessa Jyrki Jyrkiäinen, Heikki Luostarinen & Hannu Nieminen (toim.) Opasta, kärsi ja unhoita: Avuksi tutkielman laatijoille. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 109–120.
- JYRKIÄINEN, JYRKI (1994). Sanomalehdistön keskittyminen: Joukkoviestinnän ja erityisesti sanomalehdistön keskittymisilmiö, sen kulku ja seuraukset jälkiteollisessa yhteiskunnassa 1980-luvun lopulla. Acta Univesitatis Tamperensis 409 / Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- JYRKIÄINEN, JYRKI (2008). Journalistit muuttuvassa mediassa. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- JYRKIÄINEN, JYRKI (2010). Media landscape: Finland. European Journalism Centre <http://ejc.net/media_landscapes/finland>, 28.6.2013.
- JYRKIÄINEN, JYRKI & HEINONEN, ARI (2012). Finnish journalists: The quest for quality amidst new pressures. Teoksessa David H. Weaver & Lars Willnat (toim.) The global journalist in the 21st century. New York: Routledge, 171–186.
- JÄSENLAJIEN... (2013). Jäsenlajien kehitys. <http://www.journalistiliitto.fi/liitto/liiton_jasenet/jasentilastoja/jasenlajien_kehitys/>, käyty 28.6.2013.
- JÄSENMAÄRÄN... (2013). Jäsenmäärän kehitys. <http://www.journalistiliitto.fi/liitto/liiton_jasenet/jasentilastoja/jasenmaaran_kehitys/>, käyty 28.6.2013.
- JÄRJESTÖUUTISET (2010). Sosiaalitoimittajille oma yhdistys. <<http://www.journalistiliitto.fi/uutiset/jarjestouutiset/?x519502=912187>>, käyty 28.6.2013.
- JÄÄSAARI, JOHANNA (2009). Restoring consensus after the blame game: The reception of Finnish tsunami crisis management coverage. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Lars Nord (toim.) After the tsunami: Crisis communication in Finland and Sweden. Gothenburg: Nordicom, 57–81.

- KALLIO, VEIKKO (1992). Katsaus aikakauslehdistön kehitykseen vuoden 1955 jälkeen. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) Suomen lehdistön historia 10: Aikakauslehdistön historia. Kuopio: Kustannuskiila, 289–306.
- KANTOLA, ANU (1998a). Mitä kritiikistä jää toimittajan käteen? Tiedotustutkimus 21: 2 / Journalismikritiikin vuosikirja 1998, 120–127.
- KANTOLA, ANU (1998b). Barrikadeilta brandiksi: Mitä journalisti tekee ja mitä journalistilla tehdään? Teoksessa Anu Kantola & Tuomo Mörä (toim.) Journalismia! Journalismia? Helsinki: WSOY, 21–40.
- KANTOLA, ANU (2011a). Modernin julkisuuden teoria ja käytännöt. Teoksessa Anu Kantola (toim.) Hetken hallitsijat: Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus, 17–41.
- KANTOLA, ANU (2011b). Notkean journalismin nousu. Teoksessa Anu Kantola (toim.) Hetken hallitsijat: Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus, 115–141.
- KANTOLA, ANU (2011c). Tyhjää vai täyttä julkista elämää? Teoksessa Anu Kantola (toim.) Hetken hallitsijat: Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus, 164–179.
- KANTOLA, ANU; AUVINEN, JUHA; HÄRKÖNEN, RIIKKA; LAHTI, VESA-MATTI; POHJOLAINEN, ANNA-ELINA & SIPOLA, SIMO (1999). Maailman tila ja Suomi. Helsinki: Gaudeamus.
- KANTOLA, ANU; MORING, INKA & VÄLIVERONEN, ESA (1998). Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan. Lahti: Lahden koulutus- ja tutkimuskeskus, Helsingin yliopisto.
- KANTOLA, ANU & MÖRÄ, TUOMO (1998). Journalismia! Journalismia? Helsinki: WSOY.
- KANTOLA, ANU & VESA, JUHO (2011). Skandaalit ja julkinen elämä Suomessa. Teoksessa Anu Kantola (toim.) Hetken hallitsijat: Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus, 42–64.
- KARVINEN, TIINA (2005). Journalistin ohjeet mediaoikeudenkäyntien tuomioiden perusteena: Katsaus keskusteluun journalistien ja oikeusoppineiden törmäyksestä. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- KARVONEN, ERKKI (2000). Kaupallisuus journalismietiikan uhkana. Niin & näin 7: 4, 20–24.
- KARVONEN, ERKKI (2006). ”Lööppipäästöt” ahdistavat lapsia (julkaistu Aamulehdessä 13.4.2006). <<http://www.uta.fi/~tierka/looppiahdistus.htm>>, käyty 28.6.2013.

- KARVONEN, PIRJO (1996). Missä on taloustehtävän ihminen? Teoksessa Jyrki Kalliokoski (toim.) Teksti ja ideologia: Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä. Helsinki: Suomen kielen laitos, Helsingin yliopisto, 151–167.
- KATAJA, MARIKA & HOLLAND, JANI (2005). Tuhon aalto: Suomalaisia Thaimaan tsunamialueella. Helsinki: Tammi.
- KATZ, ELIHU (1992). The end of journalism? Notes on watching the war. *Journal of Communication* 42: 3, 5–13.
- KAUHANEN, ERKKI; KAIVO-OJA, JARI & HAUTAMÄKI, ANTTI (2007). Innovaatiomedia: Journalismi tulevaisuuden tekijänä. Helsinki: Palmenia.
- KAUHANEN, ERKKI & NOPPARI, ELINA (2007). Innovation, journalism and future: Final report of the research project Innovation journalism in Finland. Helsinki: Tekes.
- KAY, LINDA; REILLY, ROSEMARY C; CONNOLLY, KATE & COHEN, STEPHEN (2010) Help or harm? Symbolic violence, secondary trauma and the impact of press coverage on a community. *Journalism Practice* 4: 4, 421–438.
- KEEBLE, RICHARD (2005). Journalism ethics: Towards an Orwellian critique? Teoksessa Stuart Allan (toim.) *Journalism: Critical issues*. Maidenhead: Open University Press, 54–66.
- KEEBLE, RICHARD (2009). *Ethics for journalists*. Toinen painos. London: Routledge.
- KEHÄLINNA, HEIKKI & MELIN, HARRI (1988). *Tuntemattomat toimittajat: Tutkimus Suomen Sanomalehtimiesten Liiton jäsenistä*. Helsinki: Suomen Sanomalehtimiesten Liitto.
- KELLNER, DOUGLAS (2007). Media spectacle and the “Massacre at Virginia Tech”. *Fast Capitalism* 3.1. <<http://fastcapitalism.com/>>, käyty 28.6.2013.
- KEMPPINEN, JUKKA (2007). Miksi et jo kuole, JSN? (julkaistu 20.5.2007). <<http://kemppinen.blogspot.com/2007/05/miksi-et-jo-kuole-jsn.html>>, käyty 28.6.2013.
- KERÄNEN, ESKO (1984). Muuttuva työnkuva: Toimitustyön differentioitumiskehitys Suomen sanomalehdistössä. Helsinki: Suomen sanomalehdistön historia -projekti.
- KESKISUOMALAINEN 24.11.2006 (2006). Yhdistämispeikko kurkkii nurkan takana: Journalistiikan professorin mukaan paineita on edelleen toimittajakoulutuksen viemiseksi yleisemmän viestinnän suuntaan, 36.
- KETTUNEN, PAULI (2002). Suunnitelmataloudesta kansalliseen innovaatiojärjestelmään. Teoksessa Helena Blomberg, Matti Hannikainen & Pauli Kettunen (toim.) *Lamakirja: Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin*. Turku: Kirja-Aurora, 15–46.

- KETTUNEN, PAULI (2008) Globalisaatio ja kansallinen me: Kansallisen katseen historiallinen kritiikki. Tampere: Vastapaino.
- KIILAKOSKI, TOMI (2009). Viiltoja: Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/viiltoja.pdf>>, käyty 28.6.2013.
- KIILAKOSKI, TOMI & OKSANEN, ATTE (2011a). Soundtrack of the school shootings: Cultural script, music and male rage. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 19: 3, 247–269.
- KIILAKOSKI, TOMI & OKSANEN, ATTE (2011b). Cultural and peer influences on homicidal violence: A Finnish perspective. *New Directions for Youth Development* 33: 129, 31–42.
- KIISKI, PENTTI (2008) Meihin kohdistui raivo. *Tiedotustutkimus* 31: 2 / Journalismikritiikin vuosikirja 2008, 31–32.
- KIVIKURU, ULLAMAIJA (2000). Media voi hyvin mutta journalismi puristui kuo-
liaaksi... *Niin & näin* 7: 4, 25–29.
- KIVIKURU, ULLAMAIJA & KUNELIUS, RISTO (1998). Viestinnän jäljillä: Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Helsinki: WSOY.
- KIVIOJA, PASI (2008). Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- KIVIVUORI, JANNE & AALTO-SETÄLÄ, PAULI (2003). Kaksintaistelu todellisuu-
desta. *Tiedotustutkimus* 26: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2003, 69–80.
- KLEMOLA, PERTTI (1981). Helsingin Sanomat: Sananvapauden monopoli. Helsinki: Otava.
- KOIVISTO, JAAKKO (2012). Chronic crisis: A landscape analysis of newspapers. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- KOIVISTO, JUHA & THOMAS, PETER S. (2010). Mapping communication and media research: Conjunctions, institutions, challenges. Tampere: Tampere University Press.
- KOIVULA, HEIKKI (1925). Suomen sanomalehtimiehet: Henkilötietoja Suomessa nykyään toimivista aktiivisista sanomalehtimiehistä. Helsinki: Suomen Sanomalehtimiesten Liitto.
- KOIVUNEN, ANU (2008). Affektin paluu? Tunneongelma suomalaisessa media-
tutkimuksessa. *Tiedotustutkimus* 31: 3, 5–24.
- KOLARI, ERJA (2009). Toimittajasta tuottajaksi: Sanomalehden toimitustyö muutoksessa. Teoksessa Esa Väliveronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 150–167.
- KOLJONEN, KARI (2007). Journalistikan maisterikoulutus: Kuvaus yhden opetus-
suunnitelmatyön ihanteista ja käytännöistä. Yliopistopedagogiikan lopputyö. Tampere: Tampereen yliopisto.

- KOLJONEN, KARI & KUNELIUS, RISTO (2005). On vain yhteinen suru: Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle 1957–2004. *Tiedotustutkimus* 28: 1 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2005*, 34–59.
- KOLJONEN, KARI; RAITTILA, PENTTI & VÄLIVERRONEN, JARI (2011). Crisis journalism at a crossroads: Finnish journalists' reflections on their profession after two school shooting cases. *Journalism Practice* 5: 6, 719–734.
- KOMITEANMIETINTÖ 1969: A 19 (1969). Lehtimiesten koulutuskomitean mietintö. Tampere: Valtioneuvosto.
- KOMITEANMIETINTÖ 1973: 158 (1973). Toimittajakoulutuksen toimikunnan mietintö. Helsinki: Opetusministeriö
- KOMITEANMIETINTÖ 1984: 49 (1984). Journalistien koulutustarvetoimikunnan mietintö. Helsinki: Opetusministeriö.
- KONTTINEN, ESA (1989). Harmonian takuumiehiä vai etuoikeuksien monopolisteja? Jyväskylä: Sosiologian laitos, Jyväskylän yliopisto.
- KONTTINEN, ESA (1997). Professionaalinen asiantuntijatyö ja sen haasteet myöhäismodernissa. Teoksessa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 48–61.
- KONTTINEN, ESA (1998). Profioiden aikakausi? Teoksessa Juri Mykkänen & Ilpo Koskinen (toim.) *Asiantuntemuksen politiikka: Profiitot ja julkisvalta Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino, 29–47.
- KORHONEN, JOHANNA (1998). Kyllä, herra pääjohtaja – ja muita talousjournalismin ilmentymiä. Teoksessa Anu Kantola & Tuomo Mörä (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Helsinki: WSOY, 99–113.
- KORVOLA, ARI (1998). Minä journalisti. Teoksessa Anu Kantola & Tuomo Mörä (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Helsinki: WSOY, 235–251.
- KOTILAINEN, LAURI (1989). Hyvä lehtijuttu: Kirjoittajan opas. Kuopio: Minnapress.
- KOTILAINEN, LAURI (1994). Hyvä lehtijuttu: Kirjoittajan opas. Kuudes, uudistettu painos. Kuopio: Viestintä Kotilainen.
- KOTILAINEN, LAURI (2003). Parempi lehtijuttu. Helsinki: Inforviestintä.
- KOULUTUSTOIMITTAJAT (2013). Yhdistys. <<http://www.koulutustoimittajat.fi/>>, käyty 28.6.2013.
- KUJALA, TAPIO; LAHTI, JARI & TAMMINEN, HEIKKI (1998). Radiotyön perusteet: Johdatus suoran lähetyksen tekemiseen. Tampere: Gaudeamus.
- KULHA, KEIJO K. (2002). Elämää apinalaatikossa: Päätoimittajan näkökulma julkisuuteen. Helsinki: Edita.
- KUNELIUS, RISTO (1998a). Viestinnän vallassa: Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY.

- KUNELIUS, RISTO (1998b). *Professio ja proffat kritiikin esteinä*. Tiedotustutkimus 21: 2 / Journalismikritiikin vuosikirja 1998, 128–133.
- KUNELIUS, RISTO (2000a). *Journalismi nelijalkaisena otuksena: Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita*. Tiedotustutkimus 23: 3, 4–27.
- KUNELIUS, RISTO (2000b). *Hyvä journalismi? Keskustelua kiinnostuneiden ja kokeneiden kansalaisten kanssa*. Helsinki: Journalistiliitto.
- KUNELIUS, RISTO (2002 [1998]). *Modernin myyntitykit: Journalistisen professionaalisuuden pulmat ja haasteet*. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius (toim.) *Viestinnän jäljillä: Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY, 207–229.
- KUNELIUS, RISTO (2003). *Viestinnän vallassa: Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. Viides, uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- KUNELIUS, RISTO (2009). *Journalism as robust secular drama: Reading the future by amplifying the present*. *Journalism* 10: 3, 343–346.
- KUNELIUS, RISTO; NOPPARI, ELINA & REUNANEN, ESA (2009). *Media vallan verkoissa*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- KUNELIUS, RISTO & RENVALL, MIKA (2010). *Stories of a public: Journalism and the validity of citizens's testimonies*. *Journalism* 11: 5, 515–529.
- KUNELIUS, RISTO & RUUSUNOKSA, LAURA (2008). *Mapping professional imagination: On the potential of professional culture in the newspapers of the future*. *Journalism Studies* 9: 5, 662–678.
- KUNELIUS, RISTO & TERVO, JOUNI (2004). *Kaksintaistelu journalistin ohjeista*. Tiedotustutkimus 27: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2004, 74–89.
- KUUSELA, TEIJO (2005). *Uurit valtavirrassa: Tapaus Myyrmäen etiikka Hesarista Seiskaan*. Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- KUUTTI, HEIKKI (1995). *Tutkiva journalismi: Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus*. Jyväskylä: Atena.
- KUUTTI, HEIKKI (1998). *Tärkeä ja torjuttu tutkiva journalismi*. Teoksessa Touko Perko & Raimo Salokangas (toim.) *Kymmenen kysymystä journalismista*. Jyväskylä: Atena, 107–126.
- KUUTTI, HEIKKI (2001). *Tutkittu juttu: Johdatus tutkivaan journalismiin*. Jyväskylä: Atena.
- KYLÄVAARA, KEIJO (1979). *Toimittajan vastuu*. Teoksessa Aarne Laurila ym. (toim.) *Nykyihmisen etiikka ja moraali: Oriveden Opiston 70-vuotisjuhla-kirja*. Helsinki: WSOY, 144–154.
- KYTÖMÄKI, JUHA; LEHTOLA, MARKKU & PAANANEN, SEPPÖ (1987). *Tshernobylin voimalaonnettomuus radiossa ja televisiossa*. Helsinki: Yleisradio.

- LAINEN, KIMMO (2005). Miettunen, Helge (1916–1986), elokuva- ja televisiotutkija, Yleisradion suunnittelupäällikkö, kansanedustaja. Helsinki: Biografiakeskus. <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/5053/>>, käyty 28.6.2013.
- LAINEN, PEKKA (2006). SJL – tiivis historia 1921–2008. <<http://www.journalistiliitto.fi/liitto/historia/>>, käyty 28.6.2013.
- LAINEN, PEKKA (2011). Muistin pätkiä RTTL:n ja SJL:n lähihistoriasta. Teoksessa Airi Leppänen & Pirjo Munck (toim.) RTTL 1961–2011: 50 vuotta. Helsinki: Radio- ja televisioimittajien liitto, 79–83.
- LAITINEN, ARNO (1990). ”Onko teillä todella tällaista?” Teoksessa Ilkka Malmberg (toim.) Tasavaltaa vahtimassa. Helsinki: Helsingin Sanomalehtimiesyhdistys, 73–76.
- LAITINEN, ARNO (2002). ”Ainakin ihmisten pitäisi tietää se ennen valintaa”. Teoksessa Unto Hämäläinen (toim.) Onko tämä skruppi? Helsinki: Poliittikan toimittajat, 70–75.
- LAITOKSEN... (2013). Laitoksen historia. <<http://www.helsinki.fi/viestinta/tietoa/historia.html>>, käyty 28.6.2013.
- LAMPINEN, ESKO (1985). Koulutuskilpailu 1966–85 toimittajatutkinnon näkökulmasta. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 111–122.
- LAPPALAINEN, OTTO (2000). Sarvia ja hampaita 50 vuotta: SARV 1950–2000. Kritiikin Uutiset 32: 3, 4–41.
- LARKIN, RALPH W. (2009). The Columbine legacy: Rampage shootings as political acts. *American Behavioral Scientists* 52: 9, 1309–1326.
- LAWRENCE, RICHARD & MUELLER, DAVID (2003). School shootings and the man-bites-dog criterion of newsworthiness. *Youth Violence and Juvenile Justice* 1: 4, 330–345.
- LEHMUSJOKI, PIHLA (2005). Suomen liikennehistorian mustat perjantait: Suuronnettomuus uutisointi suomalaisissa sanomalehdissä 1950-luvulta 2000-luvulle. *Journalistiikan pro gradu -tutkielma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LEHTIKUVAAJAT (2013). Suomen Lehtikuvaajat ry. <<http://suomenlehtikuvaajat.fi/>>, käyty 28.6.2013.
- LEHTIMIEHEN OHJEET... (1968). Lehtimiehen ohjeet 1968. <http://www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/lehtimiehen-ohjeet-1968/>, käyty 28.6.2013.
- LEHTO, KEIJO (2002). Periaatteet paperille: Seitsemänpäiväisten sanomalehtien linjapaperit ja päätoimittajien käsityksiä niiden merkityksestä. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) Median varjossa. Jyväskylä: Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto, 66–90.

- LEHTO, KEIJO (2006). Aatteista arkeen: Suomalaisten seitsenpäiväisten sanomalehtien linjapapereiden synty ja muutos 1971–2005. *Jyväskylä studies in humanities* 48 / Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LEHTOLA, ERKKA (1987). *Pisaratartunta: Arkipäivän journalismia*. Helsinki: WSOY.
- LEHTOLA, ERKKA (1997 [1986]). *Hirttäjäiset*. Teoksessa Jyrki Lehtola & Raimo Seppälä (toim.) *Missä on lehdistön paikat: Kirjoituksia sanoista ja maailmoista*. Helsinki: WSOY, 40–43.
- LEHTONEN, PAULIINA (2013). *Itsensä markkinoijat: Nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyyvä työelämä*. Tampere: Tampere University Press.
- LEINIKKI, SIKKE (2009). *Pelon ja toivon välissä: Pätkätyöläisen urakerronta*. Helsinki: TJS Opintokeskus.
- LEINO-KAUKIAINEN, PIRKKO (1988). *Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa 1890–1905*. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) *Suomen lehdistön historia 1*. Kuopio: Kustannuskiila, 421–633.
- LEINO-KAUKIAINEN, PIRKKO (1992). *Aikakauslehdistön itsenäistymisvuodet 1918–1955*. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) *Suomen lehdistön historia 10: Aikakauslehdistön historia*. Kuopio: Kustannuskiila, 179–288.
- LEPPÄNEN, AIRI & MUNCK, PIRJO (2011). *RTTL 1961–2011: 50 vuotta*. Helsinki: Radio- ja televisiotoimittajien liitto.
- LETH, GÖRAN (1996). *Braständaren och iakttagaren: Engelsk press och journalistik 1695–1825*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- LEVIKKITILASTO... (2012). *Levikkitilasto 2009*. <<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Levikkitilasto2009.pdf>>, käyty 7.1.2012.
- LICHTENBERG, JUDITH (1996). *In defense of objectivity revisited*. Teoksessa James Curran & Michael Gurevitch (toim.) *Mass media and society*. London: Arnold, 225–242.
- LIETSALA, KATRI & SIRKKUNEN, ESA (2008). *Social media: Introduction to the tools and process of participatory economy*. Tampere: Hypermedia Laboratory, University of Tampere.
- LINTULA, PAAVO (2005). *Maakuntalehden toimittajan toimintatila teknis-ratonaalisessa ajassa*. *Jyväskylä studies in business and economics* 45 / Johtamisen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LIUHALA, ALLAN (1971a). *Ei hevin erilainen eri toimittajille – hyvä lehtimiestapa*. Teoksessa Heikki V. Vuorinen (toim.) *Suomen sanomalehdistö – yhteiskunnan kuvastin*. Helsinki: Sanomalehtien Liitto, 95–108.
- LIUHALA, ALLAN (1971b). *Hyvän tavan tutkija – Julkisen sanan neuvosto*. Teoksessa Heikki V. Vuorinen (toim.) *Suomen sanomalehdistö – yhteiskunnan kuvastin*. Helsinki: Sanomalehtien Liitto, 118–125.

- LIUHALA, ALLAN (1985). Harjoitusmestarina 1960-luvulla. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 105–109.
- LLOYD, JOHN (2008). Vakava journalismi on pelastettava. Teoksessa Aki Asula (toim.) Journalistit ja demokratia. Helsinki: Oikeusministeriö, 10–19.
- LOUNASMERI, LOTTA (2010). Kansallisen konsensuskulttuurin jäljillä: Globalisaatioajan Suomi Helsingin Sanomissa. Viestinnän väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- LUMME, PERTTI (2002). ”Kyselin, minne Kekkonen on kadonnut”. Teoksessa Unto Hämäläinen (toim.) Onko tämä skuuppi? Helsinki: Poliitiikan toimittajat, 62–67.
- LUNDBERG, TOM (1992). Tuhannen taalan juttu: Näin sen kirjoitat. Espoo: Weilin+Göös.
- LUNDBERG, TOM (2001). Kirjoita, vaikuta, menesty! Helsinki: WSOY.
- LUNDÄLV, JÖRGEN (1999). Det talande offret: Journalistik vid olyckor och katastrofer. Gävle: Meyer.
- LUOSTARINEN, HEIKKI (1982). Taitelija – taistelija – seikkailija: Myytti suomalaisesta sanomalehden toimittajasta. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- LUOSTARINEN, HEIKKI (1991a). Seminaari, todistelu, kritiikki. Teoksessa Jyrki Jyrkiäinen, Heikki Luostarinen & Hannu Nieminen (toim.) Opasta, kärsi ja unhoita: Avuksi tutkielman laatijoille. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 9–28.
- LUOSTARINEN, HEIKKI (1991b). Toimittajakoulutus 1990-luvulla. Teoksessa Heikki Luostarinen (toim.) Puheenvuoroja toimittajakoulutuksesta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 63–80.
- LUOSTARINEN, HEIKKI (1994). Mielen kersantit: Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Helsinki: Hanki ja Jää.
- LUOSTARINEN, HEIKKI (1996). Citizen Kane ja infokratia: Kriitikot, motiivit ja keinot. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ullamaija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.) Sopolisilppuri: Mediakriitikin näkökulmia. Lahti: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto, 11–40.
- LUOSTARINEN, HEIKKI (1999). Katosiko uskottavuus? Journalisti 75: 10, 20–21.
- LUOSTARINEN, HEIKKI (2002a). Moneksi muuntuva journalismi. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) Median varjossa. Jyväskylä: Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto, 22–29.
- LUOSTARINEN, HEIKKI (2002b[1998]). Vahvojen asialla? Julkisuuden hallinnan mekanismit ja journalismin itsenäisyys. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius (toim.) Viestinnän jäljillä. Helsinki: WSOY, 189–206.

- LUOSTARINEN, HEIKKI (2004). Savuava ase: Kaikkien aikojen vedätys. Tiedotustutkimus 27: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2004, 153–160.
- LUOSTARINEN, HEIKKI & USKALI, TURO (2004). Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos 1980–2000. Helsinki: Sitra. <<http://www.sitra.fi/julkaisut/Heiskala.pdf>>, käyty 28.6.2013.
- LUOSTARINEN, HEIKKI & USKALI, TURO (2006). Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 179–201.
- LYYTINEN, EINO (1996). Perustamisesta talvisotaan. Teoksessa Atte Larma (toim.) Yleisradion historia 1926–1949. Helsinki: Yleisradio, 11–128.
- LÖF, RISTO (2008). Totuuden nimissä: Tieto- ja totuuskäsitykset journalistien ammattieettisissä ohjeistoissa Suomessa vuosina 1957–2005. Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LÖYTTYNIEMI, VEIKKO (1988). Sanomalehdistön rakenne ja talous 1940-luvulta 1980-luvulle. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) Suomen lehdistön historia 3: Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Kuopio: Kustannuskiila, 307–431.
- MAAILMAN... (2011). Maailman Sivu ry. <http://maailma.net/jasenet/maailman_sivu_ry>, käyty 10.12.2011.
- MAATALOUSTOIMITTAJAT (2013). 50 madon vuotta. <<http://maataloustoimittajat.fi/index.php?id=54>>, käyty 28.6.2013.
- MACDONALD, MYRA (2000). Rethinking personalization in current affairs journalism. Teoksessa Colin Sparks & James Tullock (toim.) Tabloid tales: Global debates over media standards. Oxford: Rowman and Littlefield, 251–266.
- MALMBERG, ILKKA (1998). Uroot ja naaraat – journalismin kaksi tiedonintressiä. Teoksessa Anu Kantola & Tuomo Mörä (toim.) Journalismia! Journalismia? Helsinki: WSOY, 41–52.
- MALMBERG, TARMO (2002 [1998]). Hajanaisesta moninaiseksi: Joukkoviestintätutkimuksen kehityksestä (etupäässä) angloamerikkalaisessa kulttuuri-piirissä. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius (toim.) Viestinnän jäljillä: Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Juva: WSOY, 417–429.
- MALMBERG, TARMO (2007). Mediatutkimuksen tutkimus meillä ja muualla. Tiedotustutkimus 30: 3, 79–83.
- MALMBERG, TARMO (2008). Marxisin ja kulttuurintutkimuksen välissä: Ilkka Heiskanen mediatutkimuksen kahdeksankymmenluvulla. Tiedotustutkimus 31: 3, 38–54.

- MANCA, LUIGI (1989). Journalism advocacy, and a communication model for democracy. Teoksessa Marc Raboy & Peter Bruck (toim.) *Communication for and against democracy*. Montreal: Black Rose Books, 163–173.
- MANCINI, PAOLO (2005). Is there a European model of journalism? Teoksessa Hugo de Burgh (toim.) *Making journalists: Diverse models, global issues*. London: Routledge, 77–93.
- MASSINEN, AIMO (2009). Poliittinen journalismi on nopeaa ja pinnallista. *Media & Viestintä* 32: 1 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2009*, 44–46.
- MATKAILUTOIMITTAJIEN... (2013). *Matkailutoimittajien Kilta*. <<http://matkailutoimittajienkilta.fi/>>, käyty 28.6.2013.
- MAYES, TESSA (2000). Submerging in "therapy news". *British Journalism Review* 11: 4, 30–36.
- MCLELLAN, TRINA (1999). Fair game or fair go? Impact of news reporting on victims and survivors of traumatic events. *Asia Pacific Media Educator* 1: 7, 53–72.
- MCMANUS, JOHN (1994). *Market-driven journalism: Let the citizen beware?* Thousand Oakes: Sage.
- MCCNAIR, BRIAN (2000). Power, profit, corruption, and lies: The Russian media in the 1990s. Teoksessa James Curran & Myung-Jin Park (toim.) *De-westernizing media studies*. London: Routledge, 79–94.
- MCQUAIL, DENIS (1994). *Mass communication theory: An introduction*. London: Sage.
- MCQUAIL, DENIS (2003). *Media accountability and freedom of publication*. Oxford: Oxford University Press.
- MCQUAIL, DENIS (2005). *McQuail's mass communication theory*. London: Sage.
- MEDIA MUUTTUU... (2008). *Media muuttuu – minne menet toimittajakoulutus*. Muistio Helsingissä 28.8.2008 pidetystä seminaarista. <http://www.uta.fi/cmt/neuvottelukunta/arkisto/Media_muuttuu_280808-muistio.pdf>, käyty 28.6.2013.
- MEDSGER, BETTY (2005). The evolution of journalism education in The United States. Teoksessa Hugo de Burgh (toim.) *Making journalists: Diverse models, global issues*. Abingdon: Routledge, 205–226.
- MEINANDER, HENRIK (2010[2006]). *Suomen historia: Linjat, rakenteet, käännekohtat*. Helsinki: WSOY.
- MELIN, HARRI & NIKULA, JOUKO (1993). *Journalistiliiton jäsentutkimus*. Helsinki: Journalistiliitto.
- MERIKOSKI, V. (1971). *Julkisen Sanan Neuvosto*. Helsinki: Valistus.
- MERRILL, JOHN C. (1997). *Journalism ethics: Philosophical foundations for news media*. New York: St. Martin's Press.

- MERRILL, JOHN C. & ODELL, S. JACK (1983). *Philosophy and journalism*. New York: Longman.
- MEZIROW, JACK (1996). Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä. Teoksessa Jack Mezirow ym. (toim.) *Uudistuva oppiminen: Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa*. Helsinki: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto, 17–37.
- MIETTINEN, JORMA (1980). Lehdistön rooli ja asema tänään. Teoksessa Seppo Sisättö (toim.) *Viestintä uuteen aikaan*. Espoo: Weilin+Göös, 48–65.
- MIETTINEN, JORMA (1984). *Toimitustyö: Journalistiksi suunnistautuvan oppikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- MIETTINEN, JORMA (1988). *Toimitustyö: Journalistiksi suunnistautuvan oppikirja*. Toinen painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- MIETTINEN, JORMA & WIIO, JUHANI (1994). *Televisio*. Teoksessa Kaarle Nordenstren & Osmo A. Wii (toim.) *Joukkoviestintä Suomessa*. Helsinki: Weilin+Göös, 117–136.
- MIETTUNEN, HELGE (1966). *Radio- ja tv-opin perusteet*. Helsinki: Weilin+Göös.
- MIETTUNEN, HELGE (1967). *Radio- ja tv-opin perusteet*. Toinen painos. Helsinki: Weilin+Göös.
- MIKKONEN, ANTTI (1998). *Rahavallan rakkikoirat: Tositarinoita talousjournalismista*. Porvoo: WSOY / Taloustoimittajat ry.
- MIKKONEN, ISTO (2006). *Poliittisesta vallasta sanan valtaan*. Helsinki: Nuorsuomalainen Sanomalehtimiesyhdistys.
- MILLER, JODY & GLASSNER, BARRY (1997). The 'inside' and the 'outside': Finding realities in interviews. Teoksessa David Silverman (toim.) *Qualitative research: Theory, method and practice*. London: Sage, 99–112.
- MILLERSON, GEOFFREY (1964). *The qualifying associations: A study in professionalization*. London: Routledge and Paul.
- MINKE, KIM (2009). The Danish journalism education landscape. Teoksessa Georgios Terzis (toim.) *European journalism education*. Bristol: Intellect, 109–117.
- MURTOMAA, MARKKU; NARUMO, REIJA; POIJULA, SOILI; PONTEVA, SIRKKA & SAARI, SALLI (1998). *Traumaattisten tilanteiden psykososiaaliset palvelut*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- MUSCHERT, GLENN (2007). Research in school shootings. *Sociology Compass* 1: 1, 60–80.
- MÄKELÄ, KLAUS (1990). Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.

- MÄKIPÄÄ, LEENA & MÖRÄ, TUOMO (2009). Henkirikos yhdistää. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Gaudeamus: Helsinki, 207–221.
- MÄNTYLÄ, JORMA (2008). *Journalistin etiikka*. Toinen, uudistettu laitos. Helsinki: Gaudeamus.
- MÄÄRÄAIKAISTEN... (2005). Määräaikaisten työsuhteiden käyttö journalistisella ja ohjelmatyöalalla. <http://www.tjat.fi/maaraaikaiset/selvitys_ministeriolle_syksy2005>, käyty 10.12.2011.
- MÖRÄ, TUOMO (2005). *Tsunami suomalaisessa mediassa*. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- MÖRÄ, TUOMAS, SALOVAARA-MORING, INKA & VALTONEN, SANNA (2004). *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- NERONE, JOHN & BARNHURST, KEVIN G. (2003). US newspaper types, the newsroom, and the division of labor, 1750–2000. *Journalism Studies* 4: 4, 435–450.
- NEUVONEN, RIKU (2008). *Viestintäoikeuden perusteet*. Helsinki: Talentum.
- NEUVONEN, RIKU (2010). Median, tuomioistuinten vai poliitikkojen sananvapaus? *Media & Viestintä* 33: 1 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2010*, 31–39.
- NEVAKIVI, JUKKA (2004). *Jatkosodasta nykypäivään 1944–2003*. Teoksessa Osmo Jussila, Seppo Hentilä & Jukka Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809–2003*. Helsinki: WSOY, 207–355.
- NIBLOCK, SARAH (2007). From “knowing how” to “being able”: Negotiating the meanings of reflective practice and reflexive research. *Journalism Practice*. 1: 1, 20–32.
- NIEMINEN, ARTO (2011). Tesseistä huolimatta on vain ihmisiä. Teoksessa Airi Leppänen & Pirjo Munck (toim.) *RTTL 1961–2011: 50 vuotta*. Helsinki: Radio- ja televisio toimittajien liitto, 104–109.
- NIEMINEN, HANNU (1998). *Communication and democracy: Habermas, Williams and the British case*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- NIEMINEN, HANNU (2001). *Julkisuuden kohtalo myöhäismodernissa: Globalisaatio vai pirstoutuminen?* Teoksessa Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pajala (toim.) *Populaarin lumo: Mediat ja arki*. Turku: Mediatutkimus, Turun yliopisto, 186–211.
- NIEMINEN, HANNU, ASLAMA, MINNA & PANTTI, MERVU (2005). *Media ja demokratia Suomessa: Kriittinen näkökulma*. Oikeusministeriön julkaisu 11. Helsinki: Oikeusministeriö.
- NIEMINEN, HANNU & NORDENSTRENG, KAARLE (2001). *Sananvapaus ja viestintäpolitiikka*. Teoksessa Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.) *Suomen mediamaisema*. Helsinki: WSOY, 248–262.

- NIEMINEN, HANNU & PANTTI, MERVI (2004). Media markkinoilla: Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Helsinki: Loki-Kirjat.
- NIEMINEN, HANNU & PANTTI, MERVI (2009). Media markkinoilla: Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Uudistettu painos. Helsinki: Loki-Kirjat.
- NIEMINEN, HANNU & PANTTI, MERVI (2012). Media markkinoilla: Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Kolmas, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- NIKUNEN, KAARINA (2011). Enemmän vähemmällä: Laman ja teknologian murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010. Tampere: Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto.
- NOHRSTEDT, STIG A. (2010). Threat society and the media. Teoksessa Stig A. Nohrstedt (toim.) *Communicating risks: Towards the threat society?* Göteborg: Nordicom, 17–51.
- NORD, LARS (2007). Comparing Nordic media systems: Is the north going west? <http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/1/6/8/6/3/pages168635/p168635-1.php>, käyty 28.6.2013.
- NORD, LARS & STRÖMBÄCK, JESPER (2009). When a natural disaster becomes a political crisis: A study of the 2004 tsunami and Swedish political communication. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Lars Nord (toim.) *After the tsunami: Crisis communication in Finland and Sweden*. Gothenburg: Nordicom, 17–40.
- NORDENSTRENG, KAARLE (1975). Tiedotusoppi: Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen. Helsinki: Otava.
- NORDENSTRENG, KAARLE (1978). Tiedotusoppi: Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen. Toinen, korjattu laitos. Helsinki: Otava.
- NORDENSTRENG, KAARLE (2009). Myötäjuoksijan yksinpuhelu. Jäähvyäisluento Tampereen yliopistossa 27.5.2009. <http://www.uta.fi/cmt/yhteystiedot/henkilokunta/kaarlenordenstreng/index/Nordenstreng_jaahyvaisyloento27_5_09.pdf>, käyty 28.6.2013.
- NORDENSTRENG, KAARLE & LEHTONEN, JAAKKO (2002 [1998]). Hyvän ja pahan kierrätystä: Viestinnän etiikan perusteita. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius (toim.) *Viestinnän jäljillä: Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY, 253–272.
- NORDENSTRENG, KAARLE & UUSITUPA, TIMO (1985). Valtakunnalliset uudistushankkeet ja eri tahojen koulutuskäsitysten kehittyminen 1970-luvulla. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 51–79.

- NORDENSTRENG, KAARLE & WIIO, OSMO A. (1986). Suomen viestintäjärjestelmä. Helsinki: Weilin+Göös.
- NORDENSTRENG, KAARLE & WIIO, OSMO A. (1990). Suomen viestintäjärjestelmä. Toinen, uudistettu painos. Helsinki: Weilin+Göös.
- NORDENSTRENG, KAARLE & WIIO, OSMO A. (1994). Joukkoviestintä Suomessa. Kolmas, uudistettu laitos. Helsinki: Weilin+Göös.
- NORDENSTRENG, KAARLE & WIIO, OSMO A. (2001). Suomen mediamaisema. Helsinki: WSOY.
- NORDENSTRENG, KAARLE & WIIO, OSMO A. (2012). Suomen mediamaisema. Tampere: Vastapaino.
- NORDSTRÖM, GERT Z. (1996). Tidningsidans dramaturgi. *Nordicom Information* 18: 1, 23–38.
- NURMELA, SAKARI (2006). Järjestökuva 2006. Suomen Journalistiliiton jäsen-tutkimus 2006. Helsinki: Journalistiliitto/TNS Gallup.
- NYGREN, GUNNAR (2008). Yrke på glid: Om journalistrollens de-professionalisering. Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier.
- NYLUND, MATS (2009). Lohkaisujen politiikkaa: Haastattelusta televisiouutinen. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 248–261.
- NÄÄTÄNEN, RISTO (1972). Maantiekuoolema: Tutkimus liikenneonnettomuuksista. Porvoo: Werner Söderström.
- OIKEUSTOIMITTAJAT (2013). Oikeustoimittajat. <<http://www.oikeustoimittajat.fi/yhdistys.php>>, käyty 28.6.2013.
- OKKONEN, ANTERO (1961). Toimittajan työ: Johdatusta sanomalehtimiehen ammattiin. Hämeenlinna: Arvi. A. Karisto.
- OKKONEN, ANTERO (1974). Toimittajan työ I. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto.
- OKKONEN, ANTERO (1980). Toimittajan työ I. Toinen, uudistettu painos. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto.
- OKSAMA, PEKKA (1999). Suomen Aikakauslehdentoimittajain Liitto 60 vuotta. <<http://www.sal-info.org/index.php?page=historia>>, käyty 28.6.2013.
- OLKINUORA, HANNU (2006): Minne menet media? Helsinki: EVA. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/files/1603_minne_menet_media.pdf>, käyty 28.6.2013.
- OPISKELIJA... (1985). Opiskelijatilastoja. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, liite 1, 1–2.
- OPPIAINEET (2013). Oppiaineet. <<https://www.jyu.fi/hum/laitokset/viesti/oppiaineet>>, käyty 28.6.2013.

- PANNTI, MERVI (2009). Tunteellisempää journalismia. Teoksessa Esa Väli­ver­ronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 193–206.
- PANNTI, MERVI (2010). The value of emotion: An examination of television journalists' notions on emotionality. *European Journal of Communication* 25: 2, 168–181.
- PANNTI, MERVI & SUMIALA, JOHANNA (2009). Till death do us join: Media, mourning rituals and the sacred centre of the society. *Media, Culture & Society* 31: 1, 119–135.
- PANNTI, MERVI & WAHL-JORGENSEN, KARIN (2007). On the political possibilities of therapy news: Media responsibility and the limits of objectivity in disaster coverage. Teoksessa João Carlos Correia & Anabela Gradim (toim.) *Estudos em Comunicação | Communication Studies*. Covilhã: Labcom, Universidade da Beira Interior, 3–25. <http://www.ec.ubi.pt/ec/01/_docs/artigos/pantti-jorgensen-political-possibilities.pdf>, käyty 28.6.2013.
- PANNTI, MERVI & WAHL-JORGENSEN, KARIN (2011). 'Not an act of god': Anger and citizenship in press coverage of British man-made disasters. *Media, Culture & Society* 33: 1, 105–122.
- PANNTI, MERVI; WAHL-JORGENSEN, KARIN & COTTLE, SIMON (2012). *Disasters and the media*. New York: Peter Lang.
- PANNTI, MERVI & WIETEN, JAN (2005). Mourning becomes the nation: Television coverage of the murder of Pim Fortuyn. *Journalism Studies* 6: 3, 301–313.
- PASSI, MINNA (2010). Moraalinen krapula? Toimittajien suhtautuminen uhrien ja uhrien omaisten haastattelemiseen. *Journalistiikan pro gradu -tutkielma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PATTERSON, THOMAS & SEIB, PHILIP (2005). Informing the public. Teoksessa Geneva Overholser & Kathleen Hall Jamieson (toim.) *The press*. New York: Oxford University Press, 189–202.
- PAUKKU, LEENA (1982). Esipuhe. Teoksessa Pertti Hemánus & Kauko Pietilä, *Seitsemän erää journalismista*. Tampere: Vastapaino, 9–14.
- PAULUSSEN, STEVE; HEINONEN, ARI; DOMINGO, DAVID & QUANDT, THORSTEN (2007). Doing it together: Citizen participation in the professional news making process. *Observatorio (OBS*) Journal*. <<http://obs.obercom.pt/index.php/obs/article/view/148/107>>, käyty 28.6.2013.
- PELTOLA, JARMO (1987). Agitaattoreista toimittajiksi: Yleisen Lehtimiesliiton neljä vuosikymmentä 1947–1987. Pori: Yleinen Lehtimiesliitto.
- PERKO, TOUKO (1998). Media on nykypäivän kirkko ja raamattu? Teoksessa Touko Perko & Raimo Salokangas (toim.) *Kymmenen kysymystä journalismista*. Jyväskylä: Atena, 9–38.

- PERNA, VILLE (2009). Uutisista, hyvää iltaa: Ylen tv-uutiset ja yhteiskunta 1959–2009. Hämeenlinna: Karttakeskus.
- PERNA, VILLE; PITKÄNEN, VILLE & RAILO, ERKKA (2006). Poliitiikan peleistä mediapeleihin. Teoksessa Ville Perna & Ville Pitkänen (toim.) Poliitikot taistelivat – media kertoi: Suomalaisen politiikan mediapelejä. Helsinki: Ajatus, 270–281.
- PERNA, VILLE & RAILO, ERKKA (2006). Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan. Teoksessa Ville Perna & Ville Pitkänen (toim.) Poliitikot taistelivat – media kertoi: Suomalaisen politiikan mediapelejä. Helsinki: Ajatus, 17–54.
- PERRY, RONALD W. (2007). What is a disaster? Teoksessa Havidán Rodriguez; Enrico L. Quarantelli & Russell R. Dynes (toim.) Handbook of disaster research. New York: Springer, 1–15.
- PETTERSSON, BIRGIT (2006). Från journalist till murvel: Journalistyrkets professionalisering från 1900 till 1960-talet. Göteborg: Nordicom.
- PICARD, ROBERT G. (2004). Commercialism and newspaper quality. Newspaper Research Journal 25: 1. <<http://www.robertpicard.net/PDFFiles/commercialismquality.pdf>>, käyty 28.6.2013.
- PICARD, ROBERT (2005). Money, media, and the public interest. Teoksessa Geneva Overholser & Kathleen Hall Jamieson (toim.) The press. New York: Oxford University Press, 337–350.
- PICARD, ROBERT (2009). Why journalists deserve low pay. Esitelmä Oxfordin yliopistossa 6.5.2009. <<http://www.robertpicard.net/PDFFiles/whyjournalistsdeservealowpay.pdf>>, käyty 28.6.2013.
- PIETILÄ, ANTTI-PEKKA (2007). Uutisista viihdettä, viihteestä uutisia: Median muodonmuutos. Helsinki: Art House.
- PIETILÄ, JYRKI (2008). Kirjoitus, juttu, tekstielementti: Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000. Jyväskylä studies in humanities 111 / Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PIETILÄ, KAUKO (1980). Uuden journalismin tutkimus- ja kehittämisprojektista. Tiedotustutkimus 3: 3, 29–38.
- PIETILÄ, KAUKO (1981). Journalismin kritiikin mahdollisuuksia. Kuusi kirjoitusta vuosilta 1978–1981. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- PIETILÄ, KAUKO (1999). Journalismi sosiologin kannalta. Tiedotustutkimus 22: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 1999, 142–157.
- PIETILÄ, KAUKO (2012). Journalismi ammattina: Journalistiprofession teoria. Helsinki: Gaudeamus.

- PIETILÄ, KAUKO & SONDERMAN, KLAUS (1987). Luonnoksia joukkoviestinnän sosiologisen tutkimuksen metodeiksi. Tampere: Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto.
- PIETILÄ, KAUKO & SONDERMAN, KLAUS (1994). Sanomalehden yhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- PIETILÄ, VEIKKO (1982). Tiedotustutkimus: Teitä ja tienviittoja. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- PIETILÄ, VEIKKO (1995a). Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista: Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- PIETILÄ, VEIKKO (1995b). Tv-uutisista, hyvää iltaa: Merkityksen ulottuvuudet televisiuutisjutuissa. Tampere: Vastapaino.
- PIETILÄ, VEIKKO (1997). Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tampere: Vastapaino.
- PIETILÄ, VEIKKO (2008). Arkkivaarit: Forsskål, Chydenius, Arwidsson ja Snellman sananvapaus- ja julkisuusky symysten äärellä. Tiedotustutkimus 31: 3, 55–72.
- PIETILÄ, VEIKKO & JULKISUUSPIIRI (2010). Julkisot, yleisöt ja media: Suomenuksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista. Tampere: Tampere University Press.
- PIETILÄ, VEIKKO; MALMBERG, TARMO & NORDENSTRENG, KAARLE (1990). Theoretical convergences and contrasts: A view from Finland. *European Journal of Communication* 5: 2, 165–185.
- PIETILÄINEN, TUOMO (1998). Poliittisten päättäjien, yritysjohtajien ja toimittajien vaikea suhde. Teoksessa Anu Kantola & Tuomo Mörä (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Helsinki: WSOY, 211–234.
- PIISPA, MATTI (2004). Konginkankaan onnettomuus ja liikenneturvallisuus: Tutkimus neljän sanomalehden kirjoittelusta. Helsinki: Liikenneturva.
- PORTTINEN, KATRI (2011). JSN:stä langettavia päätöksiä ja uudistuksia. *Journalisti* 87: 1, 16.
- POTERI, EIJA (2004). Viestintätieteellinen julkaisutoiminta Suomessa – ja vähän Pohjoismaissakin. <http://www.uta.fi/cmt/opiskelu/oppiaineet/tiedotusoppi/kaytannot/peruskurssin_lukemisto/Poteri.pdf>, 28.6.2013.
- PULKKINEN, HANNU (2008) Uutisten arkkitehtuuri: Sanomalehden ulkoasun rakenteiden järjestys ja jousto. *Jyväskylä studies in humanities* 88 / *Journalistiikan väitöskirja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PUTTONEN, SEPPÖ (2011). Ylen suuren muutoksen aika. Teoksessa Airi Leppänen & Pirjo Munck (toim.) *RTTL 1961–2011: 50 vuotta*. Helsinki: Radio- ja televisiotoimittajien liitto, 110–115.

- QUARANTELLI, ENRICO L; LAGADEC PATRICK & BOIN, ARJEN (2007). A heuristic approach to future disasters and crises: New, old and in-between types. Teoksessa Havidán Rodriguez; Enrico L. Quarantelli & Russell R. Dynes (toim.) *Handbook of disaster research*. New York: Springer, 16–41.
- RAHKONEN, JUHO (2005). Journalisti hyökyaallon harjalla: Aasian katastrofi uutistytön tekijöiden kokemana. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.
- RAHKONEN, JUHO & AHVA, LAURA (2005). Hiipivä tuho. *Tiedotustutkimus* 28: 1 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2005*, 8–18.
- RAITTILO, PENTTI (1996). *Uutinen Estonia: Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella*. Tampere: Tampere University Press.
- RAITTILO, PENTTI (2008). Haastatellako vai ei? *Tiedotustutkimus* 31: 2 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2008*, 38–43.
- RAITTILO, PENTTI; HAARA, PAULA; KANGASLUOMA, LAURA; KOLJONEN, KARI; KUMPU, VILLE & VÄLIVERRONEN, JARI (2009). *Kauhajoen koulusurmat mediassa*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- RAITTILO, PENTTI; JOHANSSON, KATJA; JUNTUNEN, LAURA; KANGASLUOMA, LAURA; KOLJONEN, KARI; KUMPU, VILLE; PERNU, ILKKA & VÄLIVERRONEN, JARI (2008). *Jokelan koulusurmat mediassa*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- RAITTILO, PENTTI & KOLJONEN, KARI (2009). Kriisijournalismia ennen ja nyt. *Media & Viestintä* 32: 2, 48–66.
- RAITTILO, PENTTI; KOLJONEN, KARI & VÄLIVERRONEN, JARI (2010). *Journalism and school shootings in Finland 2007–2008*. Tampere: Tampere University Press.
- RAITTILO, PENTTI; OLIN, NINA & STENVALL-VIRTANEN, SARI (2006). *Viestintäkoulutuksen nousukäyrä: Monta tietä unelma-ammattiin ja suuriin pettymyksiin*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- RAND, MAX & SAVISAARI, EERO (1990). *Lehdistö*. Teoksessa Kaarle Nordenstren & Osmo A. Wiio (toim.) *Suomen viestintäjärjestelmä*. Helsinki: Weilin+Göös, 40–72.
- RANTAKARI, K. N. (1923). *Sanomalehdistö*. Teoksessa Leo Harmaja ym. (toim.) *Valtiotieteiden käsikirja: Aakkosellinen tietoteos*. Helsinki: Tietosanakirja, 312–328.
- RANTALAINEN, TIIA (2009). Kaksi keikkaa, joita ei unohda koskaan. Teoksessa Pentti Raittila, Paula Haara, Laura Kangasluoma, Kari Koljonen, Ville Kumpu & Jari Väliverronen (toim.) *Kauhajoen koulusurmat mediassa*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 87–96.

- RANTALAINEN, TIIA (2011). ”Ei musta tuntunut, että mä oisin ollut pahantekijä kuitenkaan”: Haastattelututkimus journalistien tunteista ja kokemuksista Kauhajoen kouluammuskeluista. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- RASILA, VILJO (1973). Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1925–1966. Tampere: Tampereen yliopisto.
- RAUNIO, KYÖSTI (2000). Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- REESE, STEPHEN D. (1990). The news paradigm and the ideology of objectivity: A socialist at the Wall Street Journal. *Critical Studies in Mass Communication* 7: 4, 390–409.
- RIDELL, SEIJA (1994). Kaikki tiet vievät genreen: Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- RITVOS, KRISTIINA (2007). Toimittajakoulu 1967–2007. Helsinki: SanomaWSOY.
- ROPPONEN, TARMO (2002). ”Jommankumman on erottava”. Teoksessa Unto Härmäläinen (toim.) *Onko tämä skuuppi?* Helsinki: Poliitiikan toimittajat, 80–84.
- ROSENTHAL, URIEL; ‘T HART, PAUL & CHARLES, MICHAEL T. (1989). Introduction: The world of crises and crisis management. Teoksessa Uriel Rosenthal, Michael T. Charles & Paul ‘t Hart (toim.) *Coping with crises: The management of disasters, riots, and terrorism*. Springfield: Charles Thomas, 3–33.
- ROUTAVAARA, AKSELI (1944). Minusta tulee toimittaja. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiö.
- ROUTAVAARA, AKSELI (1951). Minusta tulee toimittaja. Toinen painos. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiö.
- RUOHO, IRIS (2009). Katsaus tiedotustutkimukseen. Tiedotusopin peruskurssin lukemistoa. Tampere: Tiedotusopin laitos: Tampereen yliopisto. <http://www.uta.fi/cmt/opiskelu/oppiaineet/tiedotusoppi/kaytannot/peruskurssin_lukemisto/Ruoho.pdf>, käyty 28.6.2013.
- RUOHOMAA, ERJA (1990). Yleisradiotoiminta. Teoksessa Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.) *Suomen viestintäjärjestelmä*. Helsinki: Weilin+Göös, 90–116.
- RUOKATOIMITTAJAT (2013). Ruokatoimittajat ry. perustettiin vuonna 1968. <<http://ruokatoimittajat.fi/historia.html>>, käyty 28.6.2013.
- RUUSKANEN, SAULI (2010). Kuolema iltapäivällä: Postmoderni subjekti ja reaalinen iltapäiväjournalismissa. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- RUUSUMAA, TUULA (2008). Kuoleman kanssa kasvokkain. Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- RUUTU, YRJÖ (1950). Yhteiskunnallinen Korkeakoulu ja yhteiskuntatieteet. Teoksessa Urpo Harva ym. (toim.) Yhteiskunta: Yhteiskunnallisen Korkeakoulun vuosikirja II (25-vuotisjuhla-julkaisu). Helsinki: YKK, 20–27.
- RUUTU, YRJÖ (1956). Muistelmia Yhteiskunnallisen Korkeakoulun perustamiskaudelta 1924–1953. Helsinki: Ei julkaisutietoja.
- RÄIKKÄ, JUHA (2002). Ammattietiikan merkitys. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 82–91.
- RÄSÄNEN, PEKKA & OKSANEN, ATTE (2009). Sosiaalinen vuorovaikutus, mediavälitteisyys ja massaväkivallan kokeminen paikallistasolla. *Tiedepolitiikka* 34: 2, 35–44.
- SAARENMAA, LAURA (2010). Intiimin äänet: Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanviete-lehdissä 1961–1975. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- SAARI, HEIKKI (2013). Toimituksesta tuli tehdas. *Media & viestintä* 36: 1 / Journalistikritiikin vuosikirja 2013, 52–57.
- SAARI, SALLI (2000). Kuin salama kirkkaalta taivaalta: Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Otava.
- SAARI, SALLI (2005). Media – katastrofin uhrien vihollinen ja kriisiprosessin tukija. *Tiedotustutkimus* 28: 1 / Journalistikritiikin vuosikirja 2005, 24–33.
- SALAMA, ILKKA (2011). Freelancer – vapaa-ajan taiteilija vai nykyajan torppari. OTM-tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. <<http://www.freet.fi/hyvatietaa/tiedostot/salama.pdf>>, käyty 28.6.2013.
- SALMELA, KREETA (2008a). Kansalaislähteiden käyttö sähköisten medioiden kriisiuutisoinnissa. Journalistiikan lisensiaattitutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SALMELA, KREETA (2008b). Jokela – tiedonhankinnan tulikoe: Kansalaisvinkit ja silminnäkijäkertomukset kriisiuutistilanteissa. *Tiedotustutkimus* 31: 2 / Journalistikritiikin vuosikirja 2008, 7–16.
- SALMELIN, PENTTI (1967). Uutinen ja lehtimies eli uutistyön ongelmia. Helsinki: Tammi.
- SALMELIN, PENTTI (1985). Sanomalehtituttinnosta toimittajatutkintoon. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 5–19.
- SALMI, HANNU (1996). Lissabonin maanjäristyksestä Estonian katastrofiin: Onnettomuus-uutisointi ja ”tulevan pahan pelko”. Teoksessa Hannu Salmi (toim.) Lopun alku: Katastrofien historiaa ja nykypäivää. Turku: Historian laitos, Turun yliopisto, 21–40.

- SALMINEN, ESKO (1988). Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) Suomen lehdistön historia 3. Kuopio: Kustannuskiila, 141–305.
- SALMINEN, ESKO (1996). Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968–1991. Helsinki: Edita.
- SALMINEN, ESKO (2004). Viestinnällä vallankumoukseen: ”Demokraattisen toimittajakoulutuksen” aika 1960-luvulta 1980-luvulle. Helsinki: Edita.
- SALOKANGAS, RAIMO (1987). Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla lehtimarkkinoilla. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) Suomen lehdistön historia 2: Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Kuopio: Kustannuskiila, 167–433.
- SALOKANGAS, RAIMO (1996). Aikansa oloinen: Yleisradion historia 1949–1996. Helsinki: Yleisradio.
- SALOKANGAS, RAIMO (1997). Context comes first – or does it? Teoksessa Raimo Salokangas, James Schwoch & Kalle Virtapohja (toim.) Writing media histories: Nordic views. Jyväskylä: Department of Communication, University of Jyväskylä, 33–55.
- SALOKANGAS, RAIMO (1998). Epätyypillistä liiketoimintaa? Raha, aate ja palvelutehtävä sanomalehdistön historiassa. Teoksessa Touko Perko & Raimo Salokangas (toim.) Kymmenen kysymystä journalismista. Jyväskylä: Atena, 39–57.
- SALOKANGAS, RAIMO (2003). Finland: The road to consensus in journalism education. Teoksessa Romy Fröhlich & Christina Holtz-Bacha (toim.) Journalism education in Europe and North America: An international comparison. Cresskill: Hampton Press, 3–20.
- SALOKANGAS, RAIMO (2009). The Finnish journalism education landscape. Teoksessa Georgios Terzis (toim.) European journalism education. Bristol: Intellect, 119–127.
- SANOMALEHTIEN... (2013). Sanomalehtien kokonaislevikki 2001–2012. <<http://www.sanomalehdet.fi/index.phtml?s=116>>, käyty 28.6.2013.
- SANOMALEHTIMIES 3/1961 (1961). Suomen Sanomalehtimiesten Liitto 40-vuotias. Helsinki: Sanomalehtimiesten liitto, 6–14.
- SANOMALEHTIMIES 3/1971 (1971). Suomen Sanomalehtimiesten Liiton ensimmäinen puoli vuosisataa. Helsinki: Sanomalehtimiesten liitto, 13–22.
- SANOMALEHTIMIES 11/1976 (1976). Kirjoittelu Lapuasta. Helsinki: Sanomalehtimiesten liitto, 12.
- SANOMALEHTIMIES 12/1976 (1976). Ajatuksia menetetystä maineesta. Helsinki: Sanomalehtimiesten liitto, 4–5.

- SANOMALEHTIMIES 11/1981 (1981). Opistot vakuuttavat valmentavansa. Helsinki: Sanomalehtimiesten liitto, 7.
- SANOMALEHTIOPIN... (1985). Sanomalehtiopin opettajat 1925–60. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, liite 2, 1–4.
- SANTAJÄRVI, MATTI (2011). Työtaistelu 1988 oli yläläisten suuri voimannäytös. Teoksessa Airi Leppänen & Pirjo Munck (toim.) RTTL 1961–2011: 50 vuotta. Helsinki: Radio- ja televisiotoimittajien liitto, 57–64.
- SAURI, TUOMO (2010). Televisio. Teoksessa Tuomo Sauri & Raili Kohvakka (toim.) Joukkoviestimet 2009. Helsinki: Tilastokeskus, 53–59.
- SAURI, TUOMO & PICARD, ROBERT (2001). Mediatalous. Teoksessa Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.) Suomen mediamaisema. Helsinki: WSOY, 22–43.
- SCHARRER, ERICA; WIEDMAN, LISA M. & BISSEL, KIMBERLY L. (2003). Pointing the finger of blame: News media coverage of popular-culture culpability. *Journalism & Communication Monographs* 5: 2, 49–98.
- SCHILDKRAUT, JACLYN (2012). The remoted is controlled by the monster: Issues of mediatized violence and school shootings. Teoksessa Glen Muschert & Johanna Sumiala (toim.) School shootings: Mediatized violence in a global age. Bingley: Emerald Publishing, 231–254.
- SCHLESINGER, PHILIP (1978). Putting reality together: BBC News. London: Constable.
- SCHUDSON, MICHAEL (1978). Discovering the news: A social history of American newspapers. New York: Basic Books.
- SCHUDSON, MICHAEL (1986). When? Deadlines, datelines, and history. Teoksessa Robert Karl Manoff & Michael Schudson (toim.) Reading the news: A Pantheon guide to popular culture. New York: Pantheon, 79–108.
- SCHUDSON, MICHAEL (2001). The objectivity norm in American journalism. *Journalism* 2: 2, 149–170.
- SCHUDSON, MICHAEL (2003). The sociology of news. New York: W. W. Norton.
- SCHUDSON, MICHAEL (2005). The US model of journalism: Exception or exemplar? Teoksessa Hugo de Burgh (toim.) Making journalists: Diverse models, global issues. London: Routledge, 94–106.
- SCHULTZ, IDA (2007). Journalistic gut feeling: Journalistic doxa, news habitus and orthodox news values. *Journalism Practice* 1: 2, 190–207.
- SCHÖN, DONALD A. (1983). The reflective practitioner: How professionals think in action. New York: Basic Books.

- SCOTT, C. P. (1997 [1921]). The Manchester Guardian's first hundred years. Teoksessa Michael Bromley & Tom O'Malley (toim.) A journalism reader, 108–109.
- SEDERHOLM, Eeva (2002). Juttukierrätystä ja konsernijournalismia. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) Median varjossa. Jyväskylä: Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto, 48–65.
- SEECK, HANNELE; LAVENTO, HEIDI & HAKALA, SALLI (2008). Kriisijohtaminen ja viestintä: Tapaus Nokian vesikriisi. Helsinki: Kuntaliitto.
- SEPPÄLÄ, ANTTI (2003). Todellisuutta kuvaamassa, todellisuutta tuottamassa: Työ ja koti television ja vähän radionkin uutisissa. Jyväskylä studies in humanities 2 / Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SEPPÄLÄ, RAIMO (2008). Vahtikoiran juoksulanka: Merkintöjä sanomalehdistön satavuotisen yhteistyön taipaleelta. Helsinki: Sanomalehtien Liitto.
- SEPPÄNEN, JANNE (2001). Katseen voima: Kohti visuaalista lukutaitoa. Tampere: Vastapaino.
- SEPPÄNEN, JANNE (2005). Visuaalinen kulttuuri: Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.
- SEPPÄNEN, JANNE & VÄLIVERRONEN, ESA (2012). Mediyhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- SERETIN, LEENA (2000). Paikallinen sopiminen: Tutkittuja käytäntöjä. Helsinki: Akava, KT, PT, SAK, STTK, TT, Työsuojelurahasto.
- SHERIDAN BURNS, LYNETTE (2002). Understanding journalism: London: Sage.
- SHOEMAKER, PAMELA J. & REESE, STEPHEN D. (1996). Mediating the message: Theories of influences on mass media content. New York: Longman Publishers.
- SHOEMAKER, PAMELA J.; VOS, TIM P. & REESE, STEPHEN D. (2009). Journalists as gatekeepers. Teoksessa Karin Wahl-Jørgensen & Thomas Hanitzsch (toim.) The handbook of journalism studies. New York: Routledge, 73–87.
- SIEBERT, FRED S; PETERSON, THEODORE & SCHRAMM, WILBUR (1956). Four theories of the press: The authorian, libertarian, social responsibility and Soviet communist concepts of what the press should be and do. Urbana: University of Illinois Press.
- SIGAL, LEON V. (1986). Sources make the news. Teoksessa Robert Karl Manoff & Michael Schudson (toim.) Reading the news. New York: Pantheon Books, 9–37.
- SILLANPÄÄ, SAMI (2003). Pyhä maa, paha uutiskierre. Tiedotustutkimus 26: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2003, 100–108.
- SILTALA, JUHA (2004). Työelämän huonontumisen lyhyt historia: Muutokset hyvinvointivaltion ajasta globaaliin hyperkilpailuun. Helsinki: Otava.

- SILVASTI, EERO (1982). Jäätynyt unelma: Ja muita kirjoitelmia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- SILVASTI, EERO (1984). Onteloenkelit: Tieto, valta ja kulttuurikehitys, lyhyt johdatus paradoksaalijatteluun. Helsinki: Kirjayhtymä.
- SIMPSON, ROGER & COTÉ, WILLIAM E. (2006). Covering violence: A guide to ethical reporting about victims and trauma. Toinen painos. New York: Columbia University Press.
- SINKKO, RISTO (1990). Joukkoviestinnän kulutus. Teoksessa Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.) Suomen viestintäjärjestelmä. Helsinki: Weilin+Göös, 207–228.
- SIPOLA, SIMO (2002). Kenen lauluja media laulaa. Tiedotustutkimus 25: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2002, 84–89.
- SISUSTUSTOIMITTAJAT (2013). Sisustustoimittajat. <<http://www.sisustustoimittajat.fi/?page=etusivu>>, käyty 28.6.2013.
- SJL:N TYÖ... (2010). SJL:n työmarkkinatutkimus. Espoo: TNS Gallup. <http://journalistiliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/041303807b57563a3b27d81c855bebfd/1320166267/application/pdf/2550945/Ty%C3%B6markkinatutkimus_julkinen_2010.pdf>, käyty 28.6.2013.
- SKÖN, KIRSI (2010). Kaksi vuotta vaalirahakohua – mitä jäi käteen? Media & Viestintä 33: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2010, 16–21.
- SOINI, YRJÖ (1930). Sanomalehtiopinnot Y.K:ssa. Teoksessa V. Laasonen (toim.) Kansalainen ja yhteiskunta: Yhteiskunnallisen korkeakoulun oppilaskunnan 5-vuotisjulkaisu. Helsinki: Yhteiskunnallisen korkeakoulun oppilaskunta, 19–21.
- SOLOSKI, JOHN (1997[1989]). News reporting and professionalism: Some constraints on the reporting of the news. Teoksessa Dan Berkowitz (toim.) Social meaning of news: A text-reader. Thousand Oaks: Sage, 138–154.
- SPARKS, COLIN (1998). Introduction: Tabloidization and the media. Javnost/ The Public 5: 3, 5–10.
- SPARKS, COLIN & TULLOCH, JOHN (2000). Tabloid tales: Global debates over media standards. Lanham: Rowman & Littlefield co.
- STRAUSS, ANSELM & CORBIN, JULIET (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures of developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage.
- SUHOLA, AINO; TURUNEN, SEPPO & VARIS, MARKKU (2005). Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Helsinki: Finn Lectura.
- SUHONEN, PERTTI (1991). Kaksisuuntainen peili: Mielipidetutkimukset julkisudessa ja politiikassa. Helsinki: Hanki ja Jää.

- SUHONEN, PERTTI (2006). *Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta*. Tampere: Tampere University Press.
- SUIKKANEN, RISTO; HOLMA, AINO & RAITTILA, PENTTI (2012). *Muuttumaton uutinen? Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2007–2012*. Loppuraportti. Tampere: Journalismien, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET, Tampereen yliopisto.
- SUMIALA, JOHANNA (2010). *Median rituaalit: Johdatus media-antropologiaan*. Tampere: Vastapaino.
- SUMIALA, JOHANNA (2011). *Circulating communities online: The case of Kauha-joki school shootings*. *M/C Journal* 14: 2. <<http://journal.media-culture.org.au/index.php/mcjournal/article/viewArticle/321>>, käyty 28.6.2013.
- SUMIALA, JOHANNA & TIKKA, MINTTU (2009). ”Netti edellä” kuolemaan: Koulusurmat kommunikatiivisena ilmiönä. *Media & Viestintä* 32: 2, 5–18.
- SUMIALA, JOHANNA & TIKKA, MINTTU (2011). *Reality on circulation: School shootings, ritualised communication and the dark side of the sacred*. *ESSACHESS* 4: 2, 145–159.
- SUOMALAINEN, LAURA; HARAVUORI, HENNA; BERG, NOORA; KIVIRUUSU, OLLI & MARTTUNEN, MAURI (2009). *Jokelan koulukeskuksen ampumissurmille altistuneiden oppilaiden selviytyminen, tuki ja hoito: Kahden vuoden prospektiivisen seurantatutkimuksen väliraportti*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimuslaitos. <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/cd9a8a77-c606-4d33-afc1-19de3206e334>>, käyty 28.6.2013.
- SUOMEN KUVALEHTI 9.11.2007 (2007). *Mediatutkija: Joukkoviestinten Jokela-uutisointi raakaa*. <<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/mediatutkija-joukkoviestinten-jokela-uutisointi-raakaa>>, käyty 28.6.2013.
- SUOMEN LEHDISTÖ 12/2007 (2007). *Median lisäksi pohdittavaa poliisille ja viiranomaisille*. Helsinki: Sanomalehtien Liitto, 5.
- SUOMEN LEHDISTÖ 8–9/2009 (2009). *Vastaako koulutus työelämän tarpeita?* Helsinki: Sanomalehtien Liitto, 16–19.
- SUOVA, EINO (1956). *Sanomalehtitiede valinkauhassa*. Helsinki: KK kirjapaino. <http://www.uta.fi/laitokset/tiedotus/opiskelu/P1_lukemisto/Suova.pdf>, käyty 15.12.2011.
- SYRJÄLÄ, HANNA (2007). *Väkivalta lööppijulkisuudessa*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- TAIDETEOLLISEN... (2013). *Taideteollisen korkeakoulun historia*. <<http://taik.aalto.fi/fi/about/history/>>, käyty 28.6.2013.
- TAMPEREEN YLIOPISTO NUORISO... (1988). *Tampereen yliopisto nuorisotyöntutkiminto, toimittajatutkiminto: Opinto-opas 1988–1989, 1989–1990*. Tampere: Tampereen yliopisto.

- TAMPEREEN YLIOPISTON OPISKELIJATILASTO... (1989). Tampereen yliopiston opiskelijatilasto syyslukukaudelta 1989. Tampere: Tampereen yliopisto.
- TAMPEREEN YLIOPISTON TILASTOKIRJA 1991 (1992). Suunnitteluun liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä 2/1992. Tampere: Tampereen yliopisto.
- TAMPEREEN YLIOPISTON TUTKINNOT... (2009). Tampereen yliopiston tutkinnot 2009 koulutusaloittain. <<http://www.uta.fi/laitokset/tkk/tilastoja/tutkinnot/v2009/numeroin/>>, käyty 28.6.2013.
- TAMPEREEN YLIOPISTON TUTKINTO... (2009). Tampereen yliopiston tutkinto-opiskelijat syyslukukausi 31.12.2009. <http://www.uta.fi/laitokset/tkk/tilastoja/opiskelijat/v2009/tutkinto_opiskelijat12/>, käyty 28.6.2013.
- TAMPEREEN YLIOPISTO YHTEISKUNTA... (1988). Tampereen yliopisto yhteiskuntatieteellinen tiedekunta: Opinto-opas 1988–1989, 1989–1990. Tampere: Tampereen yliopisto.
- TAYLOR, TONY (2003). Bringing ‘complex terrorism’ and ‘corporate malfeasance’ into a classification schema for disasters. *Australian Journal of Emergency Management (ASEM)* 18: 1, 27–34.
- TEIKARI, ERKKI (1981). Sanomalehdistön tehtävät. Teoksessa Esko Salminen (toim.) *Sanomalehdistö Suomessa*. Espoo: Weilin+Göös, 58–78.
- TEIKARI, ERKKI (1985). Muutokset Vehmaksen kaudella. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 43–50.
- TELEVISION... (1996). Television licences and viewer density 1958–95. Teoksessa Rauno Endén (toim.) *Yleisradio 1926–1996: A history of broadcasting in Finland*. Helsinki: Finnish Historical Society, 275.
- TERVETULOA... (2013). Tervetuloa viestinnän oppiaineeseen! <<http://www.helsinki.fi/viestinta/index.htm>>, käyty 28.6.2013.
- TERVEYSTOIMITTAJAT (2013). *Terveystoimittajat ry*. <<http://terveystoimittajat.fi/>>, käyty 28.6.2013.
- TERVO, JOUNI (2001). Toimittajaliitto, taistolaisten käsikassara. Teoksessa Johan Bäckman (toim.) *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY, 264–284.
- THE YES MEN (2001). *Beyond the golden parachute*. <<http://theyesmen.org/hijinks/tampere>>, käyty 28.6.2013.
- THOMAS, JAMES (2002). *Diana’s mourning: A people’s history*. Cardiff: University of Wales Press.
- THOMAS, JAMES (2008). From people power to mass hysteria: Media and popular reactions to the death of Princess Diana. *International Journal of Cultural Studies* 11: 3, 362–376.

- THURMAN, NEIL & MYLLYLÄHTI, MERJA (2009). Taking the paper out of news: A case study of Taloussanommat, Europe's first online-only newspaper. *Journalism Studies* 10: 5, 691–708.
- TIAINEN, JORMA O. (1987). Vuosisatamme kronikka. Jyväskylä: Gummerus.
- TIEDETOIMITTAJA 4/2009 (2009). Valon päivän juhla: Suomen Tiedetoimittajain Liitto 25 vuotta. <http://www.tiedetoimittajat.fi/lehdet/Tiedetoimittaja_4-09.pdf>, käyty 28.6.2013.
- TIEDOTUSOPILLINEN... (2011). Tiedotusopillinen yhdistys TOY. Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsen seurat. <<http://www.tsv.fi/jasenseurat/details.php?id=198>>, käyty 18.12.2011.
- TIEDOTUSOPPI (2013). Tiedotusoppi. <<http://www.uta.fi/cmt/opiskelu/oppiaineet/tiedotusoppi/index.html>>, käyty 28.6.2013.
- TIKKA, MINTTU; HAKALA, SALLI & PEDAK, MAARIT (2010). Kriisi, SPR ja mediayhteiskunta: Suomen Punaisen Ristin organisoituminen kotimaisissa kriiseissä. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- TIMONEN, ILKKA; KALLIO, RIITTA & MÖRÄ, TUOMO (1987). Tshernobylin voimalaonnettomuus lehdistössä. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- TIURANIEMI, JUHANI (2002). Reflektiivisyys asiantuntijan työssä. Teoksessa Pekka Niemi & Esko Keskinen (toim.) *Taitavan toiminnan psykologia*. Turku: Psykologian laitos, Turun yliopisto, 165–195.
- TOIVONEN, AARO (2003). Estonian uppoaminen. Teoksessa Tuomas Forsberg, Christer Pursiainen, Raimo Lintonen & Pekka Visuri (toim.) *Suomi ja kriisit: Vaaran vuosista terrori-iskuihin*. Helsinki: Gaudeamus, 221–240.
- TOMMILA, PÄIVIÖ (1988). Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.) *Suomen lehdistön historia 1*. Kuopio: Kustannuskiila, 77–265.
- TOMMILA, PÄIVIÖ & SALOKANGAS, RAIMO (1998). *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.
- TONSO, KAREN L. (2009). Violent masculinities as tropes for school shooters: The Montréal massacre, the Columbine attack, and rethinking schools. *American Behavioral Scientist* 52: 9, 1266–1285.
- TORVINEN, TAIMI (1980). Herraskaisklubista ammattiyhdistystoimintaan. Teoksessa Leena Paukku ym. (toim.) *Helsingin Sanomalehtimiesyhdistys – Helsingfors Journalistförening 1920–1980*. Helsinki: Helsingin Sanomalehtimiesyhdistys, 8–111.
- TUCHMAN, GAYE (1972). Objectivity as a strategic ritual: An examination of newsmen's notions of objectivity. *American Journal of Sociology* 77: 4, 660–679.

- TUCHMAN, GAYE (1978). *Making news: A study in the construction of reality*. New York: Free Press.
- TUCHMAN, GAYE (1997[1973]). *Making news by doing work: Routinizing the unexpected*. Teoksessa Dan Berkowitz (toim.) *Social meanings of news: A text-reader*. Thousand Oaks: Sage, 173–192.
- TULLOCH, JOHN (2005). 'What moral universe are you from': Everyday tragedies and the ethics of press intrusion into grief. Teoksessa Richard Keeble (toim.) *Communication ethics today*. Leicester: Troubador Publishing, 142–155.
- TUMBER, HOWARD & PRENTOULIS, MARINA (2005). *Journalism and the making of a profession*. Teoksessa Hugo de Burgh (toim.) *Making journalists: Diverse models, global issues*. Abingdon: Routledge, 58–74.
- TUOMI, JOUNI & SARAJÄRVI, ANNELI (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Tammi.
- TUOMI-NIKULA, HEIKKI (2007). *Pilakuvien julkaiseminen ja sananvapaus ovat kaksi eri asiaa*. *Tiedotustutkimus 30: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2007*, 58.
- TUOMINEN, HENNA-KATRIINA (2008). *Sankarit, syylliset ja surijat tsunamissa: Kehysanalyysi Helsingin Sanomain ja Iltalehden tsunamiuutisoinnista*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- TUTKIMUSLAITOKSEN... (2009). *Tutkimuslaitoksen johtajat ja professorit*. Teoksessa Paula Järvenpää, Mikko Lahtinen & Kaarle Nordenstreng (toim.) *Ajan särmä: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta 1949–2009*. Tampere: Tampereen yliopisto, liite 2, 186.
- TUTKIVAN... (2013). *Tutkivan journalismin yhdistys ry: Tietoa yhdistyksestä*. <<http://www.tutkiva.fi/content/tietoa-yhdistyksesta>>, käyty 28.6.2013.
- TÖRRÖNEN, JUKKA (2002). *Tieteellisen tekstin rakenne*. Teoksessa Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.) *Tieteellinen kirjoittaminen*. Tampere: Vastapaino, 29–49.
- TÖTTÖ, PERTTI (1997). *Pirullinen positivismi: Kysymyksiä laadulliselle tutkimukselle*. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- TÖYRY, MAIJA (2009). *Lukijälähtöisyys aikakauslehtijournalismissa*. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 129–149.
- TÖYRY, MAIJA; KUISMA, KRISTIINA & RÄTY, PANU (2008). *Editointi aikakauslehdessä*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- UIMONEN, RISTO (2007). *Kaikki viisaus ei asu toimituksissa*. *Tiedotustutkimus 30: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2007*, 59–60.
- UIMONEN, RISTO (2009). *Median mahti: Kuinka journalistit käyttävät valtaa ja pakottavat maan mahtavia eroamaan*. Helsinki: WSOY.

- ULKOMAANTOIMITTAJIEN... (2013). Ulkomaantoimittajien yhdistys: Yhdistyksen Puolan matka keväällä 1998. <<http://www.ulkomaantoimittajat.fi/page19.html>>, käyty 28.6.2013.
- USKALI, TURO (2002). Kriittisyys – nykyjournalismin selkäranka: Viisi käytännön neuvoa hyvän journalismin lisäämiseksi. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) Median varjossa. Jyväskylä: Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto, 30–47.
- USKALI, TURO (2003). ”Älä kirjoita itseäsi ulos”: Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957–1975. Jyväskylä studies in humanities 6 / Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- USKALI, TURO (2005). USA:n laatujournalismin kriisi ja sen heijastevaikutukset Suomeen. Tiedotustutkimus 28: 1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2005, 109–119.
- USKALI, TURO (2011). Innovaatiot ja journalismi. Helsinki: Infor.
- UUSITALO, HANNU (1997[1991]). Tiede, tutkimus ja tutkielma: Johdatus tutkielman maailmaan. Helsinki: WSOY.
- VAINIKKA, ELIISA; NOPPARI, ELINA; HEINONEN, ARI & HUHTAMÄKI, JUKKA (2013). Twiiteryhmiä ja uutispäivittelyä – toimittajana sosiaalisessa mediasa. Tampere: Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET, Tampereen yliopisto.
- VARTIAINEN, JUHANA (2011). Talouskatsaus 2010–11: USA:n ja Euroopan valtiotalouden ongelmat sotkivat maailmantalouden elpymisen. Teoksessa Tiina Aalto & Päivi Syrjänen (toim.) Mitä missä milloin. Helsinki: Otava, 231–237.
- VAUHTIA VIESTINNÄSTÄ... (2005). Vauhtia viestinnästä: Suomen viestintäalan strategiset linjaukset. Helsinki: Graafinen teollisuus ry / Sanomalehtien Liitto.
- VEHKOO, JOHANNA (2011). Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta. Helsinki: Teos.
- VEHMAS, RAINO (1963). Lehtimieskunnan ammattirakenne ja sen muuttuminen 1900-luvulla. Turku: Turun yliopisto.
- VEHMAS, RAINO (1964). Lehdistö- ja tiedotusopin tavoitteista. Suomalainen Suomi 32: 8, 462–468.
- VEHMAS, RAINO (1969). Lehdistöoppi. Teoksessa Heikki Hosia (toim.) Tiedon portaat 7. Helsinki: WSOY, 93–190.
- VEHMAS, RAINO (1970). Lehdistöoppi. Helsinki: Werner Söderström.
- VEHMAS, RAINO (1985[1967]). Lehdistö- ja tiedotusopin kehitysnäkymät. Muistio 12.12.1967. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, liite 7, 1–6.
- VETTENRANTA, SOILIKKI (2012). Medias møte med katastrofenes unge ofre. Teoksessa Soilikki Vettenranta & Vegard Frantzen (toim.) Mediepedago-

- gikk: Refleksjoner om teori og praksis. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 213–229.
- VIESTINTÄÄLÄN KOULUTUKSEN... (1997). Viestintäalan koulutuksen kehittämistarpeet. Opetusministeriön työryhmän muistioita 3: 1997. Helsinki: Opetusministeriö.
- VIKES (2013). Vikes lyhyesti. <<http://vikes.fi/about/>>, käyty 28.6.2013.
- VINCENT, RICHARD C; CROW, BRYAN K. & DAVIS, DENNIS K. (1997 [1989]). When technology fails: The drama of airline crashes in network television news. Teoksessa Dan Berkowitz (toim.) *Social meanings of news: A text-reader*. Thousand Oaks: Sage, 351–361.
- VIRKKUNEN, JANNE (2007). Sananvapaudesta ei tehdä kompromissia. *Tiedotustutkimus* 30: 1 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2007*, 56–57.
- VISURI, PEKKA (2011a). Nokian vesikriisi: ”Miksei kukaan tee mitään?” Teoksessa Timo Hellenberg, Heikki Talvitie, Pekka Visuri & Risto Volanen (toim.). *Myrskyn silmässä: Suomi ja uudet kriisit*. Jyväskylä: WSOY, 127–143.
- VISURI, PEKKA (2011b). Koulusurmat Jokelassa ja Kauhajoella: ”Tällaista ei voi sattua Suomessa”. Teoksessa Timo Hellenberg, Heikki Talvitie, Pekka Visuri & Risto Volanen (toim.). *Myrskyn silmässä: Suomi ja uudet kriisit*. Jyväskylä: WSOY, 145–183.
- VOLANEN, RISTO (2011). Tsunami 2004: ”Khao Lakissa kaikki hyvin?” Teoksessa Timo Hellenberg, Heikki Talvitie, Pekka Visuri & Risto Volanen (toim.). *Myrskyn silmässä: Suomi ja uudet kriisit*. Jyväskylä: WSOY, 19–97.
- VUORI, MIIKA; OKSANEN, ATTE; NURMI, JOHANNA & RÄSÄNEN, PEKKA (2011). Pelon ja turvattomuuden umpikujia Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen. Teoksessa Atte Oksanen & Marko Salonen (toim.) *Toiminnallisia loukkuja: Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 175–193.
- VUORINEN, HEIKKI V. (1971). Tämän päivän sanomalehdistömme. Teoksessa Heikki V. Vuorinen (toim.) *Suomen sanomalehdistö – yhteiskunnan kuvastin*. Helsinki: Sanomalehtien Liitto, 43–86.
- VUORIO, KAIJA (2009). Sanoma, lähettäjä, kulttuuri: Lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos. *Jyväskylä studies in humanities* 125 / *Suomen historian väitöskirja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- VUORTAMA, JURI (2003). Itsekurista käräjille: Journalistisen itsesääntelyn synty, vakiintuminen ja tulevaisuus Suomessa. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- VUORTAMA, TIMO (1976). *Hyvä lehtimiestapa*. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.
- VUORTAMA, TIMO (1978). *Hyvä lehtimiestapa 2*. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.

- VUORTAMA, TIMO (1983). Yksityiselämä ja joukkotiedotus. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.
- VUORTAMA, TIMO (1984). Hyvä lehtimiestapa. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.
- VUORTAMA, TIMO (1986). Painovapauslaki käytännössä. Helsinki: Aikakauslehtien Liitto.
- VUOSIKERTOMUSTEKSTEJÄ... (1985). Vuosikertomustekstejä ja tutkintovaatimuksia. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, liite 6, 1–35.
- VÄISÄNEN, PEKKA (1992). Vallan varjossa: Poliittisten toimittajien historiaa 1960-luvulta 1990-luvulle. Helsinki: Poliittiset toimittajat.
- VÄLIVERRONEN, ESA (1996). Ympäristöuhkan anatomia: Tiede, mediat ja metsän sairastumiskertomus. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Vastapaino.
- VÄLIVERRONEN, ESA (2009a). Journalismi kriisissä? Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 13–31.
- VÄLIVERRONEN, ESA (2009b). Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- VÄLIVERRONEN, JARI; KOLJONEN, KARI & RAITTILA, PENTTI (2012). Vital explanations or harmful gossip? Finnish journalists' reflections on reporting the interpretations of two school shootings. Teoksessa Glen Muschert & Johanna Sumiala (toim.) School shootings: Mediatized violence in a global age. Bingley: Emerald Publishing, 161–180.
- WAISBORD, SILVIO (2013). Reinventing professionalism: Journalism and news in global perspective. Cambridge: Polity Press.
- WEAVER, DAVID H. (2003). Journalism education in The United States. Teoksessa Romy Fröhlich & Christina Holtz-Bacha (toim.) Journalism education in Europe and North America: An international comparison. Cresskill: Hampton Press, 49–64.
- WEIBULL, LENNART (2008). The Northern European / democratic corporatist media model countries: Introduction. Teoksessa Georgios Terzis (toim.) European media governance: National and regional dimensions. Bristol: Intellect Books, 55–62.
- WESTERSTÅHL, JÖRGEN (1983). Objective news reporting. *Communication Research* 10: 3, 403–424.
- WIIO, JUHANI (2006). Media uudistuvassa yhteiskunnassa: Median muuttuvat pelisäännöt. Helsinki: Sitra.
- WIIO, OSMO (1973). Viestinnän perusteet. Espoo: Weilin+Göös.
- WIIO, OSMO (1977). Viestinnän perusteet. Neljäs painos. Espoo: Weilin+Göös.
- WIIO, OSMO (1989). Viestinnän perusteet. Viides painos. Espoo: Weilin+Göös.
- WILENSKY, HARALD (1964). The professionalization of everyone? *American Journal of Sociology*. 70: 2, 137–158.

- YHTEISKUNTATIETEELLISEN... (2009). Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan professuurit ja apulaisprofessuurit 1945–2009. Teoksessa Paula Järvenpää, Mikko Lahtinen & Kaarle Nordenstreng (toim.) *Ajan särmä: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta 1949–2009*. Tampere: Tampereen yliopisto, liite 1, 169–184.
- YLÖNEN, PEKKO (2008). *Einesruokaa vai gurmeeta? Pomotoimittajien näkemyksiä hyvästä journalismista*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- YMPÄRISTÖTOIMITTAJAT (2013). Yhdistyksen 20-vuotisjuhlat 23.9.2011. <<http://ymparistotoimittajat.fi/tapahtunutta.html>>, käyty 28.6.2013.
- ZELIZER, BARBIE (2004). *Taking journalism seriously: News and the academy*. Thousand Oaks: Sage.
- ZELIZER, BARBIE & ALLAN, STUART (2002). Introduction: When trauma shapes the news. Teoksessa Barbie Zelizer & Stuart Allan (toim.) *Journalism after September 11*. London: Routledge, 1–24.
- ÖRNEBRING, HENRIK (2010). Reassessing journalism as a profession. Teoksessa Stuart Allan (toim.) *Routledge companion to news and journalism*. Abingdon: Routledge, 568–577.

LIITE 1

Selvitys yhteisjulkaisuista

5. ”On vain yhteinen suru”

Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle

Tutkimusaineistoina käytettiin kolmesta eri katastrofista julkaistuja lehtijuttuja. Aineistojen keräämisestä vastasi väitöskirjantekijä. Aineistojen käsittelyn ja analyysiprosessin väitöskirjantekijä toteutti yhdessä professori Risto Kuneliuksen kanssa. Väitöskirjantekijä vastasi empiirisen aineiston laadullisesta analyysistä, Kunelius määrällisestä erittelystä. Julkaistun artikkelin väitöskirjantekijä kirjoitti yhdessä Kuneliuksen kanssa. Väitöskirjantekijän vastuulla oli tutkimustulosten raportointi laadullisen analyysin osalta, Kuneliuksen vastuulla tutkimustulosten raportointi määrällisen analyysin osalta. Tutkimuksen tulosten tulkinnasta väitöskirjantekijä ja Kunelius ovat yhteisvastuussa. Artikkelin julkaisun jälkeen väitöskirjantekijä on vahvistanut työn teoreettista viitekehystä, asettanut tutkimustulokset aiempaa laajemmin vuoropuheluun muiden tutkimusten kanssa ja muokannut osatutkimuksen johdantoa, empiiristä tarkastelua ja johtopäätöksiä. Kunelius on osallistunut muokkaustyöhön kommentoimalla käsikirjoitusta.

6. Suorasta toiminnasta uudelleen arviointiin

Journalistietiikkaa Kuru-laivan uppoamisesta Kauhajoen koulusurmiin

Tutkimusaineistoina käytettiin kahdeksasta eri katastrofista julkaistuja lehtijuttuja ja kirjoitteluun liittynyttä ammattieettistä keskustelua. Aineistojen keräämisen, käsittelyn ja analyysiprosessin väitöskirjantekijä toteutti yhdessä tutkija Pentti Raittilan kanssa. Väitöskirjantekijä vastasi täpärästi pelastuneiden silminnäköiden mediakäsittelyn analyysistä, Raittila kuolonuhrien ja heidän omaistensa mediakäsittelyn analyysistä. Lisäksi väitöskirjantekijä analysoi kirjoitteluun liittynyttä ammattieettistä keskustelua. Julkaistun artikkelin väitöskirjantekijä kirjoitti yhdessä Raittilan kanssa. Väitöskirjantekijän vastuulla oli tutkimustulosten raportointi lukuun ottamatta kuolonuhrien ja heidän omaistensa mediakäsittelyä, joka oli Raittilan vastuulla. Tutkimuksen tulosten tulkinnasta väitöskirjantekijä ja Raittila ovat yhteisvastuussa. Artikkelin julkaisun jälkeen väitöskirjantekijä on vahvistanut työn teoreettista viitekehystä, asettanut tutkimustulokset aiempaa laajemmin vuoropuheluun muiden tutkimusten kanssa ja muokannut osatutkimuksen

johdantoa, empiiristä tarkastelua ja johtopäätöksiä. Raittila on osallistunut muokkaustyöhön kommentoimalla käsikirjoitusta.

7. Katastrofijournalismi tienristeyksessä?

Journalistit professiotaan refleктоimassa koulusurmien jälkeen

Tutkimusaineistoina käytettiin 40:ä teemahaastattelua, joissa suomalaiset journalistit arvioivat toimintaansa Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien raportoinnissa. Aineiston keräämisestä vastasivat väitöskirjantekijän ohella tutkijat Laura Juntunen, Laura Kangasluoma, Pentti Raittila, Tiia Rantalainen ja Jari Väliverronen. Aineistojen käsittelyn ja analyysiprosessin väitöskirjantekijä toteutti yhdessä Pentti Raittilan ja Jari Väliverronen kanssa. Väitöskirjantekijä vastasi yhdessä Väliverronen kanssa koulusurmaajien uhrien mediakäsittelyyn liittyneen haastattelupuheen analyysistä, Raittila koulusurmaajien mediakäsittelyyn liittyneen haastattelupuheen analyysistä. Julkaistun artikkelin väitöskirjantekijä kirjoitti yhdessä Raittilan ja Väliverronen kanssa. Väitöskirjantekijän vastuulla oli raportoida uhrien mediakäsittelyyn liittyneestä toimittajareflektiosta, Raittilan vastuulla koulusurmaajien mediakäsittelyyn liittyneestä toimittajareflektiosta. Tutkimuksen tulosten tulkinnasta väitöskirjantekijä, Raittila ja Väliverronen ovat yhteisvastuussa. Tutkimuksen kääntämisestä englanniksi vastasi Väliverronen. Artikkelin julkaisun jälkeen väitöskirjantekijä on vahvistanut työn teoreettista viitekehystä, asettanut tutkimustulokset aiempaa laajemmin vuoropuheluun muiden tutkimusten kanssa ja muokannut osatutkimuksen johdantoa, empiiristä tarkastelua ja johtopäätöksiä. Raittila ja Väliverronen ovat osallistuneet muokkaustyöhön kommentoimalla käsikirjoitusta.

LIITE 2

Määrälliset vertailut numeerisessa muodossa

TAULUKKO 5.1. Katastrofijuttujen osuus IS:n toimituksellisesta sisällöstä 1957, 1976 ja 2004

Ilta-Sanomat (%)	Vuosi 1957 (15.–25.3)	Vuosi 1976 (13.–24.4)	Vuosi 2004 (19.–29.3)
1. päivä	2,4	16,7	14,5
2. päivä	8,0	23,0	20,0
3. päivä	1,2	14,3	29,0
4. päivä	4,8	5,3	10,3
5. päivä	3,4	1,0	0,4
6. päivä	0,8	0,5	4,7
7. päivä	0,2	1,4	2,2
8. päivä	0	0,1	5,5
9. päivä	0	8,8	5,8

TAULUKKO 5.2. Katastrofijuttujen lukumäärät IS:ssä 1957, 1976 ja 2004

Ilta-Sanomat (kpl)	Vuosi 1957 (15.–25.3)	Vuosi 1976 (13.–24.4)	Vuosi 2004 (19.–29.3)
1. päivä	1	10	8
2. päivä	5	9	28
3. päivä	2	7	16
4. päivä	7	8	11
5. päivä	5	1	3
6. päivä	1	1	5
7. päivä	1	1	3
8. päivä	0	1	6
9. päivä	0	3	2

TAULUKKO 5.3. Lehtikuvien ja -grafiikan osuus IS:n katastrofijutuista 1957, 1976 ja 2004

Ilta-Sanomat (%)	Vuosi 1957 (15.–25.3)	Vuosi 1976 (13.–24.4)	Vuosi 2004 (19.–29.3)
1. päivä	0	38	35
2. päivä	41	37	57
3. päivä	0	42	58
4. päivä	0	15	51
5. päivä	0	0	23
6. päivä	0	0	55
7. päivä	0	0	31
8. päivä	0	0	41
9. päivä	0	38	54

LIITE 3

Itsenäisyyden ajan pahimmat katastrofit suomalaisille¹⁰⁹⁹

Lentoliikenneonnettomuus

- Matkustajakone Kalevan alasampuminen Suomenlahdella 1940 (9, joista 3 suomalaista).
- DC₃-koneen maahansyöksy Koivulahdessa 1961 (25).
- DC₃-koneen maahansyöksy Maarianhaminassa 1963 (19).
- DC₃-koneen järveen syöksy Kuopiossa 1978 (15).
- Sikorsky-helikopterin mereen syöksy Suomenlahdella Tallinnan edustalla 2005 (14, joista 8 suomalaista).

Raideliikenneonnettomuus

- Junien yhteentörmäys Joutsenossa 1938 (15).
- Junien yhteentörmäys Iittalassa 1940 (31).
- Junien yhteentörmäys Turengissa 1940 (39).
- Junien yhteentörmäys Punkaharjulla 1940 (14).
- Junan suistuminen kiskoilta Ähtärissä 1942 (26 saksalaista).
- Junien yhteentörmäys Kuurilassa 1957 (26).
- Junan suistuminen kiskoilta Jyväskylässä 1998 (10).

Vesiliikenneonnettomuus

- Kuunari Rickhardin uppoaminen Itämerellä 1921 (10).
- Höyrylaiva Kustavin uppoaminen Suomenlahdella Hangon edustalla 1921 (28).
- Torpedovene S2:n uppoaminen Selkämerellä Porin edustalla 1925 (53).
- Höyrylaiva Kurun uppoaminen Näsijärvellä Tampereen edustalla 1929 (138).
- Purjealus Plusin uppoaminen Ahvenanmerellä Maarianhaminan edustalla 1933 (12).
- Matkustajalaiva Louhen uppoaminen Saimaan Suvasvedellä 1934 (34).
- Matkustajalaiva Turistin uppoaminen Saimaan Louhivedellä 1937 (12).
- Moottorikaljaasi Saturnin karilleajo Selkämerellä Hiidensillan matalikolla 1947 (9).

---

¹⁰⁹⁹ Tiedot ovat peräisin katastrofiuutisten tietolaatikoista, Mitä Missä Milloin -kirjoista, Vuosisatamme kronikka -kirjasta (Tiainen 1987) ja wikipediasta. Suluissa on kuolonuhrien määrät. Kansalliseksi katastrofiksi on laskettu suuronnettomuus, jossa on vähintään kahdeksan kuolonuhria. Henkirikoksista mukana ovat joukkosurmat, joissa on vähintään neljä kuolonuhria eivätkä surmatut ole tekijän lähipiiriä.

- Höyrylaiva Park Victoryn uppoaminen Saaristomerellä Utön lähellä 1947 (10 amerikkalaista).
- Höyrylaiva Carl von Linnen karilleajo Suomenlahdella Hangon edustalla 1948 (15 tanskalaista).
- Moottoriveneiden törmäys Pielisellä Juuassa 1959 (15).
- Kuljetusvene K-8:n ja hinaaja Rauma II:n törmäys Rauman satamassa 1964 (28).
- Moottorialus Irman uppoaminen Ahvenanmerellä Märketin lähellä 1968 (11).
- Ruoppaaja Nostajan uppoaminen Perämerellä Pietarsaaren edustalla 1972 (16).
- Viikinki-moottoriveneen uppoaminen Suomenlahdella Hangon edustalla 1978 (10).
- Lastimoottorialus Malmin uppoaminen Itämerellä 1979 (14).
- Puskuproomu Finn-Balticin kaatuminen Suomenlahdella Hangon edustalla 1990 (8).
- Matkustajalautta Estonian uppoaminen Itämerellä 1994 (852, joista 10 suomalaista).

Maantieliikenneonnettomuus

- Bussi syöksyi mereen Turussa 1940 (17).
- Bussi vajosi jäihin Iisalmessa 1951 (9).
- Bussi syöksyi järveen Kivisalmessa 1956 (15).
- Bussin ja säiliöauton törmäys Luumäellä 1973 (8).
- Bussin ja kuorma-auton törmäys Laukaassa 1974 (12 hollantilaista).
- Bussin ja kuorma-auton törmäys Kostamuksessa 1980 (10).
- Bussin ja rekan törmäys Konginkankaalla 2004 (23).
- Bussin ja maasturin törmäys Malagassa 2008 (9).

Tulipalo

- Elokvateatterin palo Tampereella 1927 (21).
- Lastenkodin palo Kangasalalla 1954 (9).
- Vankilan palo Köyliöllä 1959 (16).
- Vanhainkodin palo Lapinlahdella 1966 (31).
- Vanhainkodin palo Virroilla 1979 (27).

Räjähdysonnettomuus

- Räjähdyks ammuksetalalla Vallisaarella 1937 (12).
- Räjähdyks Tornion rautatieasemalla 1945 (16).
- Räjähdyks selluloosatehtaalla Raumalla 1947 (19).
- Räjähdyks lannoitetehtaalla Oulussa 1963 (10).
- Räjähdyks patruunatehtaalla Lapualla 1976 (40).

Luonnononnettomuus

- Maanjäristystä seurannut tsunami Kaakkois-Aasiassa 2004 (227 754, joista 178 suomalaista).

Joukkosurma

- Kirvessurmat maatilalla Huittisissa 1943 (6).
- Vasarasurmat rautatieasemalla Muhoksella 1953 (4).
- Ampumavälikohtaus maatilalla Pihtiputaalla 1969 (4).
- Pommiräjähitys ostoskeskuksessa Vantaalla 2003 (7).
- Ampumavälikohtaus koulussa Jokelassa 2007 (9).
- Ampumavälikohtaus koulussa Kauhajoella 2008 (11).
- Ampumavälikohtaus ostoskeskuksessa Espoossa 2009 (6).

Sota

- Suomen sisällissota 1918 (30 876 suomalaista).
- Suomen ja Neuvostoliiton välinen talvisota 1939–40 (25 904 suomalaista).
- Suomen ja Neuvostoliiton välinen jatkosota 1941–44 (63 204 suomalaista).
- Suomen ja Saksan välinen Lapin sota 1944–45 (1 036 suomalaista).